

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
СХІДНОУКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
імені ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ
КАФЕДРА ТРУДОВОГО ПРАВА
НАЦІОНАЛЬНОГО ЮРИДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО
ЮРИДИЧНА КЛІНІКА «PRO VONO» СЧУ ім. В. ДАЛЯ**

МАТЕРІАЛИ

**ХІІ Всеукраїнської науково-практичної
конференції студентів, аспірантів та молодих
науковців**

**«НАУКОВИЙ ПОГЛЯД МОЛОДІ:
КЛЮЧОВІ ПИТАННЯ СУЧАСНОГО ЕТАПУ
РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ВІТЧИЗНЯНОГО
ЗАКОНОДАВСТВА»**

Частина 1

10-11 грудня 2020 р.

Северодонецьк, 2021

УДК 340

Рекомендовано Вченою радою юридичного факультету
Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля
(протокол №6 від 22.12.2020 р.)

Редакційна колегія:

Розовський Б. Г., проф., д.ю.н.
Шаповалова О. В., проф., д.ю.н.
Івчук Ю. Ю., доц., д.ю.н.
Арсентьєва О. С., доц., к.ю.н.
Капліна Г. А., доц., к.ю.н.
Котова Л. В., доц., к.ю.н.
Татаренко Г. В., доц., к.ю.н.

Рецензенти:

Ярошенко О. М., проф., д.ю.н.
Іншин М. І., проф., д.ю.н.

Науковий погляд молоді: ключові питання сучасного етапу реформування системи вітчизняного законодавства : Матеріали XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих науковців (10-11 грудня 2020 р., м. Сєверодонецьк). Частина 1 / За ред. проф. Розовського Б. Г. – Сєверодонецьк : вид-во СНУ ім. В. Даля, 2021. – 294 с.

Розглянуто питання подальшого розвитку правової науки в умовах інтенсифікації європейських прагнень в Україні та активізації громадянського суспільства. Внесені пропозиції щодо вдосконалення законодавства з урахуванням передових досягнень зарубіжної науки. Мета конференції – розвиток світогляду студентської та учнівської молоді у правовій науці, її ціннісних орієнтацій. Пропонуються для обговорення ключові проблемні питання стосовно законодавчого забезпечення захисту прав та свобод людини, реалізації верховенства права у рамках євроінтеграційного процесу в Україні.

Друкується в авторській редакції

УДК 340

© Східноукраїнський національний
університет ім. В. Даля, 2021

Секція 1

ОСОБЛИВОСТІ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНОГО ТРУДОВОГО ПРАВА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Керівник секції: д.ю.н., професор Ярошенко О. М.

ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДИСТАНЦІЙНОЇ РОБОТИ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

Андрєєв Ігор,

*студент 2 курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СХУ ім. В. Даля.*

*Науковий керівник: Гніденко В. І.,
асистентка кафедри правознавства СХУ ім. В. Даля*

Стрімкий розвиток технологій потребує своєчасного реагування законодавця. Реалії сучасності, на кшталт електронного підпису для кадрових документів та електронного документообігу з незрозумілих причин не намагаються роками інкорпорувати у трудове законодавство. Схожа ситуація відбувається і з дистанційною роботою. Безумовно, початок пандемії коронавірусної хвороби спричиненої SARS-CoV-2 зробив дане питання знов актуальним. Запроваджений урядом карантин став причиною, через яку компанії почали впроваджувати нові правила роботи для своїх працівників, незважаючи на відсутність необхідного регулювання та нормативної бази в національному законодавстві. Кодекс законів про працю до цього року не містив ні поняття дистанційної роботи, ні його практичного регулювання.

Для вирішення цієї проблеми 30 березня 2020 року було внесено зміни до Кодексу законів про працю, які містили нові

положення щодо дистанційної роботи. Так, в статті 60 парламент надав законодавче визначення поняттям «гнучкий робочий час» та «дистанційна робота»:

«Гнучкий режим робочого часу — це форма організації праці, якою допускається встановлення режиму роботи, що є відмінним від визначеного правилами внутрішнього трудового розпорядку, за умови дотримання встановленої денної, тижневої чи на певний обліковий період (два тижні, місяць тощо) норми тривалості робочого часу» [1].

«Дистанційна (надомна) робота — це така форма організації праці, коли робота виконується працівником за місцем його проживання чи в іншому місці за його вибором, у тому числі за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, але поза приміщенням роботодавця» [1].

Також було вказано, що укладення трудового договору про дистанційну (надомну роботу) повинно обов'язково відбуватися в письмовій формі. Внесені зміни стосувались статей 24, 60, 113, 233 і Главу XIX Прикінцевих положень Змін, які були внесені у кодекс, виявилось недостатньо для вирішення проблеми, як законодавчого регулювання, так і організації робочого процесу дистанційної роботи, тому 03.09.2020 року у Верховній Раді України був зареєстрований проєкт Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо удосконалення правового регулювання дистанційної роботи» реєстраційний номер 4051. На цей раз до питання підійшли не так абстрактно. Було розмежовано дистанційну (виконання роботи в будь-якому місці за вибором працівника) і надомну роботу (виконання роботи у чітко визначеному місці, однак поза офісом роботодавця). Ознайомлення працівників з документами запропонували через засоби зв'язку, які повинні бути відмічені в трудовому договорі [2].

В законопроекті номер 4051 присутня відповідь на питання, яке стосується відповідальності роботодавців за нещасні випадки. Автори пропонують ознайомлювати майбутнього працівника, при укладенні трудового договору, з правилами охорони праці, які стосуються користування обладнанням, рекомендоване для дистанційної роботи.

У надомників ситуація з охороною праці буде такою ж самою, як при роботі в офісі, тобто на звичайному місці. Причиною цьому

фіксоване робоче місце, для облаштування якого працівнику передають обладнання, яке йому необхідне для роботи. Залишиться і обстеження житлово-побутових умов на робочому місці надомника.

Прийняття законопроекту № 4051 дозволить якісніше регулювати проблему дистанційної та надомної роботи, але його положення не є вичерпними. Законодавцю доведеться багато працювати над цим питанням, щоб закрити всі проблемні місця. Україна не єдина, хто стикнувся з даною проблемою. В багатьох європейських країнах питання дистанційної роботи не було врегульовано зовсім або лише на мінімальному рівні. Ми пропонуємо розглянути підходи інших країн у вирішенні цього питання, порівнюючи їх з українським законодавством для багатостороннього аналізу.

Почнемо із західного сусіда України — Польщі. Початок пандемії та запровадження карантину змусило більшість роботодавців перевести працівників на дистанційну роботу, яка раніше була поширена загалом серед ІТ-компаній. Ні в польському, ні в українському трудовому законодавстві не було прописано поняття «дистанційної» роботи.

16 червня 2020 р. польський Сейм ухвалив закон про створення антикризового щита (Anti-Crisis Shield 4.0) [3], метою якого є протидія і подолання негативних наслідків пандемії. До основних положень цього нормативного акту відноситься і регулювання дистанційної роботи.

Основні нововведення, які були представлені польським законодавцем, наступні:

1) обладнання та матеріали для віддаленої роботи надаються роботодавцем, але працівник може використовувати власний ресурс, якщо з його боку буде забезпечено конфіденційність та захист інформації, яка охороняється відповідно до закону;

2) на вимогу роботодавця працівник повинен вести облік робочого часу, пов'язаного з віддаленою роботою. Положення щодо ведення таких записів (включаючи форму та періодичність роботи) визначаються роботодавцем;

3) роботодавець може в будь-який час скасувати дистанційний режим роботи [4].

В Польщі даний документ має тимчасовий характер, на відміну від України. Спочатку його прийняли до вересня, але потім пролонгували. Цілком ймовірно, що положення, які містяться в цьому законі в подальшому будуть не тільки розширені і доповнені, а й закріплені в законодавстві Польщі на постійній основі.

Ще одним цікавим прикладом є Австрія. Парламент цієї країни ретельно підійшов до запобігання поширення коронавірусної хвороби SARS-CoV-2 та ухвалив ряд актів, направлених на подолання наслідків хвороби. В цих актах зазначалися певні правила для роботодавців стосовно організації робочого місця і процесу.

Зазначаємо, що австрійським і українським компаніям вже була відома практика введення дистанційної роботи, але законодавець вирішив не зупинятися на досягнутому. На сьогодні Міністерство праці Австрії створила робочу групу, яка напрацьовує проєкт, в якому втіляться найбільш ефективні світові практики дистанційної роботи. Перші результати будуть навесні 2021 року. Наразі відомі деякі загальні положення:

1) Диференціація роботи в дистанційному режимі та роботи вдома на тимчасовій та постійній основі, надання роботодавцем засобів для виконання роботи або компенсації за виконання роботи власними засобами працівника;

2) Обов'язок роботодавця забезпечити охорону здоров'я та безпеку на дистанційному місці роботи свого працівника, організація захисту даних та забезпечення дотримання працівниками конфіденційності;

3) Працівники, які будуть працювати віддалено, мають такі самі трудові права та обов'язки, як і всі інші працівники компанії;

4) Обов'язок фіксувати робочий час закріплюється за роботодавцем, але за спільною домовленістю з працівником. У свою чергу, роботодавець несе відповідальність за порушення максимального робочого часу, мінімальних періодів відпочинку чи перерв;

5) Нещасні випадки, що трапляються в місці ведення віддаленої роботи («домашньому офісі»), прирівнюються до нещасних випадків на виробництві;

6) Робота з дому не є доглядом за дітьми, тому робота вдома має чітко відрізнятися від дозвілля та сім'ї [4].

Найбільш цікава ситуація складається в Сполучених Штатах Америки, адже кожен штат має власні шляхи подолання поширення хвороби, та, відповідно, законодавче регулювання.

Відносно дистанційної роботи з огляду на загальну ситуацію, то в США вже й раніше можна було не тільки віддалено працювати, а й навіть голосувати за допомогою пошти. Розповсюдження коронавірусної хвороби SARS-CoV-2 дало поштовх до запровадження нових можливостей у цих сферах. Тому не дивно, що почала збільшуватися кількість охочих працювати з дому.

Зважаючи на обставини, державні органи почали розробляти необхідні нормативні акти для регулювання трудових відносин під час дистанційної роботи. Так, Міністерство праці США видало інформаційний бюлетень 2020-5, який закріплює за роботодавцем вести облік компенсованих працівникам робочих годин, які працюють з дому. Також законодавець вдосконалює існуючі норми у сфері захисту від кіберзлочинності та інформатизації.

Іншою, не менш важливою сферою є діджиталізація. У березні 2020 року Сенат США прийняв закон №3533 «Про захист та сприяння комерції з використанням дистанційного та електронного нотаріального посвідчення». Цей закон був представлений як двопартійне законодавство для санкціонування та встановлення мінімальних стандартів електронних та віддалених нотаріальних посвідчень між штатами. Він дозволяє кожному нотаріусу в США здійснювати дистанційне онлайн-засвідчення з використанням аудіо-відео зв'язку під час операцій між штатами (коли підписант знаходиться за межами штату, в якому нотаріус уповноважений діяти) [5].

Отже, розповсюдження та популяризація практики дистанційної роботи дозволило багатьом країнам обрати власний шлях подолання проблеми та зберегти компанії від банкрутства, а світовій економіці в цілому уникнути глобальної кризи. Однак зберегти робочі місця вдалося не всюди, адже не всі сфери можуть дозволити віддалену роботу. З іншого боку, юридичне регулювання подібних процесів потрібне для ефективної організації праці, адже законодавець визначає права, обов'язки та межі відповідальності як роботодавця, так і працівника, а також закріплює порядок роботи.

Ми вважаємо, що Україна повинна випрацювати власний механізм реалізації дистанційної роботи зважаючи на існуючий

досвід та нормативні акти, але було б доречно використовувати і основні напрацювання інших країн у цій сфері, наприклад, стосовно прав та обов'язків працівника, його матеріального забезпечення.

Джерела:

1. Кодекс законів про працю України: закон України від 10 грудня 1971 р. № 322-VIII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1971. – № 50. – Ст. 60.
2. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо удосконалення правового регулювання дистанційної роботи [Електронний ресурс] // Верховна Рада України офіційний вебпортал. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69838
3. Poselski projekt ustawy o utworzeniu prawdzijej Tarczy antykryzysowej: від 16 червня 2020 р. № 10. Режим доступу: <https://gov.legalis.pl/poselski-projekt-o-utworzeniu-prawdzijej-tarczy-antykryzysowej-oraz-o-zmianie-niektorych-innych-ustaw/>
4. Шевченко Т. Remote work за кордоном / Тетяна Шевченко. // Юридична газета. – 2020. – № 21. – С. 6.
5. Securing and Enabling Commerce Using Remote and Electronic Notarization Act of 2020 [Електронний ресурс] // Senate - Judiciary. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.congress.gov/bill/116th-congress/senate-bill/3533/text?q=%7B%22search%22%3A%5B%22H.R.3533%22%5D%7D&r=2&s=4>.

НОВИЙ ТРУДОВИЙ КОДЕКС, ЯК ОСНОВА РЕФОРМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ

Бельчик Аліна,

*студентка 2 курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.*

*Науковий керівник: **Гніденко В.І.,**
асистентка кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля*

В Україні на теперішній час діє трудовий кодекс, прийнятий ще в радянські часи в 1971 році, що обумовлює необхідність змін в трудовому законодавстві. Перехід до ринкової економіки в Європі та колишньому Радянському Союзі призвів до колосальних змін у всіх сферах суспільного життя. Ринок праці не став винятком.

Відбулася зміна моделі виробництва, яке раніше керувалось тільки державним замовленням, на виробництво, яке орієнтується на бажання та смак споживача, критично змінилась структура та кількість виробництва продукції, попит на робочу силу зазнав колосальних змін. Реагуючи на постійне зростання безробіття в умовах різкого зниження рівня життя населення, більшість урядів країн з перехідною економікою активно впроваджували реформи на ринку праці.

Діючий трудовий кодекс утворювався в умовах орієнтації на індустріальну економіку з переважанням великотоннажного промислового виробництва, яке було важливою складовою економіки. З 2000 року у сфері виробництва скоротилась чисельність працівників більш ніж в тричі, тому постала гостра необхідність змін трудового кодексу відповідно до сучасних потреб та нових економічних сфер. Неодноразово до діючого трудового законодавства вносилися зміни та поправки, але основні принципи кодексу залишилися без змін. За останні 20-ть років були не одноразові спроби ухвалення нового Трудового кодексу, але всі вони зіткнулися з проблемами і були не результативними.

28.12.2019 року Верховною Радою України в першому читанні був прийнятий Новий трудовий кодекс. Не зважаючи на те, що Законопроект № 2708 було передбачено суттєві зміни, все ж він викликав і багато нарікань як від профспілок за послаблення позицій найманих працівників, так і від Міжнародної організації праці. Тож очевидною є необхідність його додаткового аналізу, доопрацювання та вдосконалення.

Новий "Трудовий закон" є важливим законодавчим актом, який включає в себе 398 статей та складається з дев'яти книг, заключних та перехідних положень. Основне завдання, яке він повинен вирішити, є забезпечення справедливих та взаємовигідних трудових відносин між роботодавцями та найманими працівниками за сучасних економічних умов. Нові трудові норми надають більше можливостей для реалізації умов різних трудових угод, і лише найважливіші речі регулюються на рівні законопроекту.

Проект українського "Трудового закону" встановлює положення про робочий час, періоди відпочинку, заробітну плату, гарантії та компенсації, охорону праці, внутрішні трудові норми та соціальне страхування. Він описує положення про навчання,

перепідготовку та підвищення кваліфікації працівників, а також основні положення щодо визначення змісту колективних трудових відносин.

Розглянемо ключові зміни урядового проекту про працю. На наш погляд, важливим моментом стало введення регулювання умов праці обов'язковим трудовим договором. Тепер роботодавець має права вимагати виконання лише того, що вказано в трудовому договорі, а змінювати умови праці та її оплату можна виключно за згодою сторін, підписуючи додаткову угоду. Кількість видів таких договорів збільшилася до семи (до трьох існуючих додалися ще терміновий, короткостроковий, сезонний, з не фіксованим робочим часом, учнівський та фрілансерський). Щодо останнього, така діяльність тепер регулюватимуться законом і сприятиме легалізації працевлаштування, однак залишається відкритим питання виведення цього сектору з тіні.

Незмінною залишається норма робочого часу - 40 годин на тиждень (36 год. для юнаків 16-18 р). Перерва між робочими змінами має бути більшою ніж 12 годин, а понаднормова робота має бути оплачена на 20% вище за ставку. Також збільшилася до 30 днів відпустка за свій рахунок, а основна залишилася на попередньому рівні – не менше 24 календарних днів на рік. Також не ліквідується система трудових книжок, які тепер доповнюватимуться даними з електронного Держреєстру застрахованих осіб.

Ще одним позитивом є доповнення щодо забезпечення рівності трудових прав громадян, заборони дискримінації через сексуальну орієнтацію або гендерну ідентичність.

Щодо вирішення суперечностей та врегулювання трудових спорів запропоновано механізм медіатора (посередника, між робітником та працедавцем). Проект трудового законодавства визначає судові процедури для вирішення індивідуальних трудових спорів. За домовленістю між роботодавцем та профспівковою організацією або вільно обраними представниками може бути створений комітет з трудових спорів.

Однак найбільш суперечливою та обговорюваною стала норма про можливість звільнення в день попередження. Роботодавець має право без згоди працівника попередити його про звільнення за коротший ніж два тижні термін або не попередити

взагалі та зобов'язаний виплатити працівнику компенсацію, розмір якої прописується в трудовому договорі. Також працівник має право розірвати трудовий договір, попередивши про це роботодавця не менш ніж за два тижні, або розірвати угоду у будь-який час і вимагати компенсацію, якщо роботодавець порушує умови договору (діє при доведенні фактів порушення).

Як зазначається у пояснювальній записці проекту, прийняття Трудового кодексу повинно забезпечити правове регулювання трудових правовідносин, гарантувати державою прав робітників, сприяти належним умовам що до захисту інтересів обох сторін та їх правовідносин, а також розбудові соціального партнерства всіх учасників трудових взаємовідносин.

Однак варто зазначити, що даний законопроект відкриває можливості для зловживань працедавцями та може істотно звужувати права робітників, що сприятиме відтоку працездатного населення з України закордон до країн з вищим рівнем життя. В групі ризику освічена молодь. Також варто зазначити що існує вірогідність неточності, які можуть сприяти некоректному застосуванню норм трудового законодавства.

Отже, оскільки існування законодавства в запропонованому варіанті може спричинити негативні соціальні прояви у вигляді протестів трудового населення, то приймати його в даній редакції наразі є не припустимо. Тож новий трудовий кодекс має бути допрацьований з урахуванням позиції громадськості. З іншого боку прийняття кодексу закону «Про працю» є важливим етапом в процесі розбудови правової держави з гарантуванням основних прав і свобод громадян, тому не варто гальмувати, а навпаки прискорювати процес змін

Джерела:

1. Конституція України – С.: ТОВ «ВВП Нотіс», 2019. – 56 с.
2. Кодекс законів про працю України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
3. Закон України Про працю: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.profiwins.com.ua/uk/legislation/project/747.html>

ПИТАННЯ ЩОДО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВ ПРАЦІВНИКА В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ ТА ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Гребенюк Анастасія,

*магістрантка 2 курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.*

*Науковий керівник: **Котова Л. В.**, к.ю.н., доцент,
доцент кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля*

Швидкий розвиток цифрового середовища, відмова від застарілих робіт і професій, що пов'язано з освоєнням нових технологій, внаслідок нових здобутків науки та техніки, ініціювали інноваційні зміни в області праці та почали цифрову трансформацію суспільства.

Цифровізація - насичення фізичного світу електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та налагодження електронно-комунікаційного обміну між ними, що фактично уможливорює інтегральну взаємодію віртуального та фізичного, тобто створює кіберфізичний простір [1].

В останні десятиліття цифровізація є процесом, який змінює роботу людей, що можна розглядати у більшій орієнтованості на інтернет-комунікацію та підтримання комп'ютерного опрацювання інформації.

Крім того, цифровізація сприяє створенню нових форм зайнятості: застосування нових технологій та концептів, як Інтернет речі, “предиктивна аналітика”, хмарні та туманні обчислення, “машинне навчання”, машинна взаємодія, штучний інтелект, робототехніка, 3D-друк, доповнена реальність дають змогу розробляти нові, складніші продукти та послуги [1].

Тому можна стверджувати, що тривалий процес розвитку цифрових технологій став підставою створення та поширення особливих форм зайнятості, а саме віддаленої роботи або, як її ще називають, надомної праці чи дистанційної праці.

Велике число компаній тією чи іншою мірою користуються перевагами дистанційної форми праці, коли працівники цих компаній працюють повний або частковий робочий день, знаходячись вдома чи в будь-якому місці, поза офісом.

Україна, як і більшість країн світу, перебуває у процесі трансформації форм зайнятості. Український ринок праці поступово запозичує загальносвітові тенденції. Уже сьогодні принциповими інноваціями у сфері зайнятості можна вважати лізинг персоналу, дистанційну зайнятість, нестандартні графіки робочого часу тощо [2].

Незважаючи на певні інновації все ж існувало питання щодо необхідності легалізації дистанційної праці в Україні. Це питання могло б ще довго залишатися лише науковими пропозиціями, але в Україні були запровадженні суворі карантинні заходи.

Через пандемію коронавірусу мільйони людей по всьому світі були змушені працювати дистанційно, що і довело наявність проблеми у законодавчій регламентації цієї форми праці.

Через відсутність у чинному законодавстві відповідних правових норм, що регулюють дистанційну працю, законодавець був змушений в терміновому порядку вносити зміни до Кодексу законів про працю України аби надати відносинам щодо дистанційної форми організації роботи правового значення.

Законом України № 540 від 30 березня 2020 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-2019)», вперше з часу ухвалення Кодексу законів про працю України, було внесено зміни до поняття трудового договору, закріплено поняття дистанційної (надомної) роботи та гнучкого режиму робочого часу.

Попри те, що почався процес легалізації дистанційної праці українське законодавство потребує більш точнішої нормативно-правової регламентації такої форми зайнятості.

Незважаючи на та, що дистанційна праця є досить привабливою для людей, є цілий ряд умов, що потребують правового регулювання.

Для працівників: забезпечення державних стандартів у сфері оплати та охорони праці, встановлення робочого часу і часу відпочинку, можливість отримання соціального страхування, визначення стабільності таких трудових відносин, питання професійного розвитку та судового захисту.

Для роботодавців: створення цифрових робочих місць, контроль за роботою працівників, можливість застосовувати до них

санкцій за невиконану роботу і завдану шкоду, гарантії стабільності праці тощо.

Тому необхідно буде вирівняти статус усіх учасників трудових відносин: і тих, які працюють на умовах постійної або тимчасової зайнятості, і тих, які працюють на засадах дистанційної форми зайнятості.

За допомогою правового регулювання повинно бути забезпечено гідні умови праці для робітників дистанційної форми зайнятості на рівні з іншими працівниками, які працюють в офісах підприємств.

Також законодавцю необхідно врахувати та вплинути на усі ризики, які можуть бути викликані цифровізаційною трансформацією суспільства та остаточним закріпленням норм регулювання дистанційної праці. Потрібно приділити увагу коригуванню організації роботи, розподілу робочих місць працівників та опануванню ними нових навичок, адже з часом, через розвиток технологій, значну частину простої та повторюваної роботи можна бути виконувати автоматизовано, з обмеженим людським втручанням. Тому варто забезпечити можливість перекваліфікації працівникам спеціальностей, які можна замінити автоматизованими процесами.

Наразі можна стверджувати, що в нових економічних умовах перед українським законодавцем постає складне завдання модернізувати та підвищити ефективність національних правових норм у сфері праці. Тобто дати суспільству якісні (як з погляду юридичної техніки, так і змісту) правові норми, які б забезпечували надійним захистом права працівників, враховуючи міжнародні стандарти трудових прав [3].

Таким чином, слід визнати, що пріоритетними напрямками розвитку національного трудового законодавства є правова регламентація роботи на дистанційній формі зайнятості, яка має забезпечувати основні трудові права і соціальний захист працівників, зайнятих на такій роботі, а також інтереси роботодавців; розробка плану дії щодо залучення цифрових технологій в українському суспільстві; забезпечення плавного процесу адаптації працівників до цифрового простору та технологічних інновацій.

Джерела:

1. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки: схвал. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/67-2018-p>
2. Колот А. Трансформація інституту зайнятості як складова глобальних змін у соціально-трудовій сфері / А. Колот // Україна : аспекти праці. – 2009. – № 8. – С. 3–14.
3. Пожарова О. В. Основні тенденції розвитку трудових прав. Актуальні проблеми соціального права. Випуск 8. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції “Проблеми реалізації і захисту прав людини в світлі Загальної декларації прав людини” (до 70-річчя з дня ухвалення) 14 грудня 2018 року. – Львів, “ГАЛИЧ-ПРЕС”, 2019. – С. 265-267.

ДО ПИТАННЯ СПІВВІДНОШЕННЯ КАТЕГОРІЙ «ТРУДОВИЙ СПІР» І «ТРУДОВИЙ КОНФЛІКТ»

Дюба В.О.,

*курсантка 3 курсу Інституту підготовки
юридичних кадрів для СБУ НІОУ ім. Я. Мудрого
Науковий керівник: Юшко А. М., к.ю.н., доцент*

Світова економічна криза, наслідки пандемії, суперечливі економічні, соціальні та правові реалії в Україні загострили проблеми, пов’язані з реалізацією трудових прав громадян. Зазначені обставини спонукають до пошуку ефективного вирішення найрізноманітніших питань трудового права, зокрема, й питань, пов’язаних із причинами виникнення трудових спорів. Серед найважливіших трудових прав працівників, закріплених у ст. 2 Кодексу законів про працю України (далі – КЗпП України), є право на вирішення колективних трудових спорів (конфліктів) у встановленому законом порядку та право на звернення до суду для вирішення трудових спорів [1]. Стаття 55 Конституції України встановлює, що права і свободи людини й громадянина захищаються судом [2].

Нормативно-правову базу для розгляду трудових спорів становить гл. XV КЗпП України «Індивідуальні трудові спори», Закон України «Про порядок вирішення колективних трудових

спорів (конфліктів)» від 3 березня 1998 р. [3], а також інші нормативно-правові акти.

У науці трудового права під трудовими спорами розуміють неврегульовані шляхом безпосередніх переговорів між працівником (або його уповноваженим представником) і роботодавцем (або уповноваженим ним органом) розбіжності з приводу застосування норм трудового законодавства або встановлення чи зміни умов праці, що вирішуються у передбаченому законодавством порядку [4, с. 4].

У юридичній літературі не раз підкреслювалось, що розбіжності між сторонами трудових правовідносин переростають у спір лише у разі, якщо вони не врегульовані в процесі переговорів між їх суб'єктами. Більше того, правового оформлення набуває такий спір, який передано на розгляд відповідному юрисдикційному органу, тобто органу, уповноваженому державою приймати обов'язкові для сторін рішення. Трудові спори не можна зводити тільки до непорозумінь, що виникають між окремими працівниками та власником або уповноваженим ним органом [4, с. 4-5; 5, с. 715-716].

Поняття трудових спорів значно ширше. Воно включає і непорозуміння між іншими суб'єктами трудового права, наприклад, між професійною спілкою і роботодавцем або уповноваженим ним органом. Крім того, спори за своїм характером можуть бути пов'язані як із застосуванням норм трудового законодавства, так і з встановленням нових умов праці, ще не врегульованих нормами трудового законодавства, зокрема, у процесі укладення колективного договору.

Отже, наявність розбіжностей між суб'єктами правовідносин є тільки передумовою виникнення трудового спору. Розбіжності переростають у трудовий спір, якщо сторони не можуть самостійно його врегулювати.

Поряд з поняттям «трудовий спір» у правовій літературі доволі часто вживається термін «трудовий конфлікт». Ці категорії не є тотожними і їх варто відмежовувати. Конфлікт виникає внаслідок розбіжностей і так само, як і останні, є другою, більш активною передумовою спору. Трудовий конфлікт може назрівати, «жевріти», не проявляючись у відкритій формі, при цьому сторони навіть не намагаються його врегулювати. Важливо мати на увазі,

що у суб'єктів трудового права завжди є можливість розв'язання конфлікту добровільно, мирним шляхом, за допомогою переговорів [4, с. 5-6].

Трудовий конфлікт може вирішуватися шляхом примирення, компромісу, тобто захист інтересів його учасників носить непозовний характер. Відповідно, найважливішою ознакою непозовної форми захисту трудових інтересів сторін даних правовідносин є безпосередня активна участь сторін і їх самостійне, добровільне розв'язання конфлікту. Передбачені законодавством примирно-третейські процедури і спеціально створені органи мають лише сприяти сторонам у вирішенні конфлікту. Якщо трудовий конфлікт не вирішується його учасниками і виникає необхідність залучення з метою його вирішення спеціальних уповноважених на те органів, то він перетворюється у трудовий спір.

Визначальними ознаками, які відрізняють трудовий спір від конфлікту, є такі:

- 1) стійкий характер розбіжностей між сторонами трудового спору;
- 2) їх вирішення в окремо встановленому порядку;
- 3) розгляд спору спеціальним юрисдикційним органом [4, с. 6-7].

Отже, трудовий спір виникає лише з моменту звернення до відповідного юрисдикційного органу. Якщо ж розбіжності, непорозуміння, що виникли між сторонами трудових правовідносин, врегульовуються шляхом взаємних переговорів між ними, в ході яких приймається компромісне для обох сторін рішення, то трудовий спір не виникає. Слід також враховувати, що вирішується трудовий спір лише у встановленому законодавством процесуальному (процедурному) порядку.

15 липня 2020 р. Верховною Радою України прийнято у першому читанні Проект Закону України «Про медіацію», реєстр. № 3504 від 19.05.2020, метою якого є закріплення на законодавчому рівні можливості проведення процедури медіації, що полягатиме у добровільному позасудовому врегулюванні конфлікту (спору) шляхом переговорів між його сторонами, за допомогою медіатора.

Згідно з Проектом процедура медіації застосовуватиметься у будь-яких конфліктах (спорах), які виникають, зокрема, з цивільних, сімейних, трудових, господарських, адміністративних

правовідносин, а також у кримінальних провадженнях при укладенні угод про примирення між потерпілим та підозрюваним, обвинуваченим та в інших сферах суспільних відносин. Ми підтримуємо авторів законопроекту у тому, що прийняття такого закону дозволить спростити доступ до методів альтернативного врегулювання спорів і сприятиме їх мирному вирішенню через стимулювання використання медіації та забезпечення збалансованих взаємовідносин між медіацією і судовим провадженням.

Джерела:

1. Кодекс законів про працю України: затв. Законом України від 10 грудня 1971 р. № 322-VIII. *Відом. Верхов. Ради УРСР*. 1971. Дод. до № 50. Ст. 375.
2. Конституція України: затв. Законом України від 28 червня 1996 р. № 254/96-ВР. *Відом. Верхов. Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів): Закон України від 3 березня 1998 р. № 137/98-ВР. *Відом. Верхов. Ради України*. 1998. № 34. Ст. 227.
4. Трудові спори та порядок їх розгляду : навч. посіб. / авт.: П.А. Бущенко, А.М. Слюсар, Н.М. Швець; за заг. ред. В.В. Жернакова. Х.: Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2013. 110 с.
5. Трудове право України : підруч. / С.М. Прилипко, О.М. Ярошенко. 4-те вид., переробл. і доповн. Х.: ФІНН, 2011. 800 с.
6. Проект Закону України «Про медіацію»: від 19 травня 2020 р. № 3504. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68877 (дата звернення 30.11.2020).

ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ПРАЦЮ В УМОВАХ КАРАНТИННИХ ЗАХОДІВ COVID-19

Єрмоленко Інна,

*магістрантка 1 курсу спеціальності «Право»,
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: **Котова Л.В.**, к.ю.н., доцент,
доцент кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля*

Статтю 43 Конституції України закріплено, що кожен має право на працю, що включає в собі можливість заробляти собі на життя працюю, яку він вільно собі обирає або на яку

погоджується [1]. Права людини у сфері праці є основоположними правами людини, що визнані як такі міжнародною та національною спільнотою, що передбачає їх визнання і захист як основний обов'язок держави. Адже з реалізацією права на працю пов'язується задоволення основних потреб людини. Але в умовах сьогодення є певний вплив на ринок праці, який проявляється через пряму тимчасову заборону або ж обмеження певних видів економічної діяльності в Україні та припинення чи обмеження трудової міграції з України закордон.

Опосередкований вплив пандемії COVID-19 на розвиток ситуації на українському ринку праці, в свою чергу, проявлявся через зміну (переважно зменшення) попиту на різні товари й послуги вітчизняних підприємств в Україні та закордоном, що відповідним чином змінювало (переважно зменшувало) потребу в живій праці (послугах робочої сили) [2]. Тому сьогодні забезпечення реалізації права на працю і захисту громадян від безробіття є одним із основних завдань в Україні, особливо в умовах карантинних заходів протидії COVID-19. Тому сьогодні забезпечення реалізації права на працю і захисту громадян від безробіття є однією з основних проблем в Україні в умовах карантинних заходів проти дії COVID-19.

Основний Закон визнає в правовій, соціальній і демократичній державі людину, її життя, здоров'я найвищою соціальною цінністю, а тому одним із показників благополуччя населення є відсутність безробіття в країні, що є головним показником, індикатором економіки країни [3]. Чим вищий рівень економіки країни, тим вищий рівень життя громадян, і навпаки.

У науці трудового права право людини на працю та відповідним аспектам його реалізації і захисту від безробіття приділялося багато уваги, оскільки право на працю постійно перебуває в епіцентрі правової політики держави. Це пояснює певну тягу науковців до постійної розробки й удосконалення даної проблеми. Окремі аспекти щодо права на працю були висвітлені на сторінках наукових журналів, у матеріалах круглих столів і науково-практичних конференціях такими ученими: Л.Ю. Бугровим, В.Я. Бураком, В.В. Жернаковою, С.Ю. Головіною, Г.С. Гончаровою, Р.З. Лівшицем, П.Д. Пилипенко,

В.І. Прокопенком, Г.І. Чанишевою, В.І. Щербиною, О.М. Ярошенком та іншими вченими [3].

Право на працю є суб'єктивним правом людини, а тому його першочергове визнання державою призвело до визнання і закріплення цілої системи прав людини у сфері праці на різних рівнях як національного, так і міжнародного правового регулювання. Необхідно відзначити, що вказаний процес став також невід'ємною частиною політики у сфері праці. Міжнародна спільнота проголосила пріоритетними соціальними правовими цінностями право на працю та її свободу. Загальна декларація прав людини 1948 р. (ст. 23) закріпила положення про те, що кожна людина має право на працю, вільний вибір роботи, справедливі та сприятливі умови праці, а також захист від безробіття [4].

Для того, щоб реалізувати всі можливості, які надаються працею, людина повинна мати гарантоване право таку працю здійснювати. Тому абсолютно об'єктивно і закономірно держава, а вона створена тим же суспільством, має приймати такі нормативно-правові акти, які б регулювали трудову діяльність людей в інтересах суспільства. З такої позиції право на працю визначено як можливість здійснювати трудову діяльність для реалізації мети та інтересів, що захищаються законом. Але така можливість може бути не у кожної людини, та і можливості є далеко не рівними. З даної точки зору саме держава повинна вжити всіх заходів для забезпечення реалізації права на працю, оскільки саме на ній лежить така відповідальність [5, с. 19, 27].

Такий обов'язок держави виражається як цілеспрямовано, наприклад за допомогою Конституції України [1, ст. 1], відповідно до якої Україна є соціальною державою, політика якої спрямована на створення умов, що забезпечують достойне життя і вільний розвиток людини, так й іншими способами у досягненні даної мети, які також проявляються у різних нормативно-правових актах, зокрема Законі України «Про зайнятість населення» [6, ст. 5]. Однак усі заходи, що вживає держава, не повинні порушувати інші природні права людини, зокрема свободу праці.

Несподіваний спалах пандемічної хвороби COVID-19, що поширилася в усьому світі, спричинив свій вплив на всі сфери життя, у тому числі й на трудові відносини між працівниками та роботодавцями. Пандемія внесла свої корективи у звичне життя

усього світу. Сьогодні ми спостерігаємо масове закриття різних розважальних закладів, магазинів та інших установ, разом з тим страждають підприємці, особливо малий та середній бізнес. Відповідно до цього несуться великі матеріальні збитки. Працівники звільняються або йдуть у відпустки без збереження заробітної плати.

У зв'язку із запровадженням карантину ще навесні цього року, значна кількість діючих суб'єктів господарювання, окрім об'єктів критичної інфраструктури, вимушена була обмежити або призупинити свою діяльність. Кабінет Міністрів України продовжив дію карантину щодо запобігання поширенню коронавірусної хвороби до 31 грудня 2020 року. Відповідне рішення прийняте на засіданні Уряду 13 жовтня 2020 року. Також згідно Постанови від 11 листопада 2020 року № 1100, Урядом було запроваджено «карантин вихідного дня» до 31 листопада 2020 року [7].

Введення карантину вихідного дня, затвердженого Урядом, матиме катастрофічні наслідки для економіки та соціального і культурного життя українського суспільства. Окрім втрати прибутку та закриття деякої підприємницької діяльності, одним з важливих наслідків карантину вихідного дня може бути масове звільнення працівників, зокрема серед незахищених верств населення, жінок та молоді без джерел фінансування.

Останні події в Україні призвели до того, що перед усіма суб'єктами господарювання, постало дуже гостре питання щодо організації роботи працівників та реалізації права на працю під час карантину, не порушуючи при цьому трудове законодавство.

Ще у березні 2020 року Верховної Радою України було прийнято Закон № 530-ІХ та Закон № 540-ІХ, якими запроваджено низку законодавчих нововведень, зокрема, у трудовому законодавстві [8]. Одним із нововведень стало спрощення оформлення дистанційної роботи та зміна викладення редакції ст. 60 КЗпП щодо гнучкого режиму робочого часу [9], за допомогою якої більшість підприємств та установ змогли організувати для свої працівників такий режим роботи, зберегти робочі місця та виплату заробітної плати, і уникнути можливого звільнення.

Сьогоднішні умови потребують прозорості та чіткості у політиці, яка відображала б закономірність розвитку суспільних відносин у трудовій сфері, а також організаційно-правове забезпечення, розробка механізмів і методів захисту від безробіття, використовуючи норми та принципи інших правових галузей. Необхідно правильно ставити мету для політики держави у сфері зайнятості. Адже одним із головних завдань держави у реалізації політики зайнятості населення є оцінка впливу цієї політики на ринок праці [10, с. 254]. Головне завдання держави у даній сфері – зберегти робочі місця. А для цього необхідно давати можливість роботодавцям надавати такі робочі місця навіть у складній для нас час, як пандемія COVID-19.

Підводячи підсумки, потрібно відмітити той факт, що держава разом із бізнесом має усі шанси подолати наслідки карантину та розповсюдження коронавірусу, не допускаючи понесення великих втрат. В сьогоднішніх умовах важливим є чітка стратегія та відповідальність уряду за свої рішення. Оскільки відновлення економіки після пандемії не можливе без забезпечення гідних умови праці, тому в цьому випадку потрібний діалог між урядом, працівниками та роботодавцями для подальшої розробки плану підтримки для тих, хто втратив роботу внаслідок цієї кризи.

Джерела:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Кулицький С. Український ринок праці під впливом пандемії COVID19: стан та оцінка перспектив розвитку [Електронний ресурс] / С. Кулицький // Україна: події, факти, коментарі. – 2020. – № 12. – С. 43–57. Режим доступу до ресурсу: <http://nbuviar.gov.ua/images/ukraine/2020/12.pdf>
3. Гетьманцева Н.Д. Забезпечення реалізації права на працю і захисту громадян від безробіття / Н. Д. Гетьманцева // Підприємництво, господарство і право. – 2016. – № 6. – С. 84-89.
4. Загальна декларація прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року // [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
5. Процевський О. І. Методологічні засади трудового права : монографія / О. І. Процевський. – Х.: ХНАДУ, 2014. – 260 с.

6. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 року № 5067-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 24. – Ст.243.
7. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України: Постанова КМУ від 11.11.2020 р. № 1100 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennya-zmin-do-postanovi-kabinetu-ministriv-ukrayini-vid-22-lipnya-2020-r-641-1100111120>
8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-2019): Закон України від 30.03.2020 р. № 540-IX [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-20>
9. Котова Л.В., Арсентьєва О.С. Щодо розвитку гнучких організаційно-правових підходів до правового регулювання трудових відносин на сучасному етапі / Л.В. Котова, О.С. Арсентьєва // Правові засоби забезпечення та захисту прав людини: вітчизняний та зарубіжний досвід: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції науковців, юристів та аспірантів; 20-21 травня 2020 р. – Сєверодонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2020. – С. 55-62.
10. Процевський О. Чи справді держава не гарантує громадянам право на працю? / О. Процевський // Право України. – 2014. – № 1. – С. 249-257.

ЩОДО ВПЛИВУ ПРОФСПЛОК НА ПРОЕКТ ТРУДОВОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Золкіна Анастасія,

*студентка 4 курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля;*

Лук'янюк О. В.,

*Старший викладач кафедри здоров'я людини
та фізичного виховання СНУ ім. В. Даля,
член Ради федерації профсплоку Луганської області*

Актуальність теми. На сьогодні робота над Трудовим кодексом України все ще триває. Сучасна кодифікація трудового законодавства має перу доми як історичного, так і соціально-економічного характеру. На сьогоднішній день українське

суспільство, в якому за останні роки відбулося декілька економічних та соціальних криз, має багато невирішених проблем, в тому числі і в сфері трудового права. Попередній уряд на чолі з Олексієм Гончаруком запропонував проект Трудового кодексу України (далі ТКУ), який мав би прийти на зміну існуючому Кодексу законів про працю України. Для цього є певні правові та історичні передумови. Так Кодекс законів про працю України (далі КЗпП), а точніше його прототип, було розроблено ще у 1973 році, тобто за часів існування СРСР. Деякі норми такого законодавства вже давно втратили свою актуальність. Певна кількість професій вказаних в законодавстві під час його розробки стала мало вживаною, або взагалі не існує. Час не стоїть на місці, економіка та суспільство без плину розвивається, а це призводить нас до того, що норми законів повинні біти заміненими на більш новітні. Крім того Україна обрала шлях розвитку в сторону Європейського Союзу (далі ЄС), що тягне за собою обов'язок привести законодавство у відповідність до стандартів ЄС. Однак, проект Трудового кодексу України не був ідеальним і мав свої недоліки, саме тому вже протягом довгих років законопроект зазнає постійних змін і перевтілень.

Федерація профспілок України приймала безпосередню участь у створенні та удосконаленні проекту. Позиція профспілок в певній мірі враховувалась. Однак, процес обговорення проекту Трудового кодексу України має значний суспільний резонанс та викликає спори і спроби узгодити позиції сторін діалогу. Отже вважаємо за потрібне розглянути це питання і надати висновок щодо прийняття законопроекту Трудового кодексу України чи навпаки не прийняття його.

Викладення основного матеріалу. Відповідно до Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності», а саме статті 2 цього Закону, професійні спілки утворюються з метою здійснення представництва та захисту трудових, соціально-економічних прав та інтересів членів профспілки. Так відповідно до статті 4 вищенаведеного закону діяльність профспілок регулюється Конституцією України, Законом України «Про громадські об'єднання», Законом України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності», Кодексом законів про працю та іншими нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до них [1].

Як вже було наведено вище Федерація профспілок України має певну позицію щодо законопроекту Трудового кодексу України і до неї доволі часто дослухалися при внесенні змін до проекту. Так аналізуючи книгу третю «Умови праці» законопроекту Трудового кодексу України ми бачимо, що була врахована позиція професійних спілок щодо визначення мінімальної заробітної плати, яка є державною соціальною гарантією. Обов'язковою на всій території України для роботодавців, за будь-якої системи оплати праці [2].

Проаналізувавши книгу сьому «Нагляд та контроль за дотриманням трудового законодавства» вищезазначеного законопроекту можемо також побачити, що було закріплено повноваження профспілок щодо здійснення громадського контролю за дотриманням трудового законодавства, визначено порядок здійснення контролю та повноваження відповідальних осіб [2].

Відповідно до ч. 2 ст. 1 проекту Трудового кодексу України предметом цього кодексу є правове регулювання трудових відносин та інших пов'язаних з ними відносин, зокрема щодо: реалізації права на працю; безпечних і здорових умов праці; організації та управління працею; професійного навчання, перепідготовки та підвищення кваліфікації; забезпечення договірного регулювання умов праці; участі працівників та профспілок у встановленні безпечних та здорових умов праці та застосування трудового законодавства в передбачених законом випадках; відповідальності роботодавців і працівників; державного нагляду і контролю, в тому числі громадського контролю профспілок за дотриманням трудового законодавства; вирішення індивідуальних трудових спорів; інших питань визначених цим кодексом [3].

Таким чином вже у першій статті проекту Трудового кодексу України ми бачимо залучення профспілок до встановлення безпечних та здорових умов праці, а також до виконання функції громадського контролю за дотриманням трудового законодавства.

Відповідно до статті 259 Кодексу законів про працю України професійні спілки виконують функцію громадського нагляду за додержанням законодавства про працю [4]. Тобто в цьому аспекті функції профспілок залишаються незмінними.

Згідно з нормами статті 27 КЗпП України за погодженням з органами профспілкової організації встановлюється строк

випробування при прийнятті на роботу в окремих випадках [4]. В свою чергу відповідно до норм проекту Трудового кодексу України встановлення строків випробування при прийнятті на роботу не потребує погодження з представниками професійних спілок (ст. 39) [3].

Так само функції профспілок відрізняються і в питанні встановлення п'ятиденного або шестиденного робочого дня. Якщо нормами статті 57 Кодексу законів про працю України встановлено, що при п'ятиденному робочому тижні тривалість щоденної роботи визначається правилами внутрішнього розпорядку або графіками змінності, який затверджує власник, або уповноважений ним орган, за погодженням з виборним органом первинної профспілкової організації підприємства, установи, організації з додержанням установленної тривалості робочого дня. так само п'ятиденний або шестиденний робочий тиждень встановлюється власником або уповноваженим ним органом спільно з виборним органом профспілкової організації. То у ТКУ стаття 139, яка закріплює норми щодо встановлення п'ятиденного або шестиденного робочого тижня, роль профспілкових організацій чіткого визначення не віднайшла. Схожа тенденція спостерігається і надалі при порівнянні схожих норм двох моделей трудового законодавства: діючої та проектної.

Отже ми можемо дійти висновку, що проект Трудового кодексу України значно зменшує вплив профспілкових організацій на трудовий процес, що суперечить загальноприйнятим нормам. При обранні такого шляху законодавство дійде до так званої «грузинської» моделі. За якої професійні спілки не підлягають ліквідації, однак їх вплив значно звужується. Звісно ж, що в таких умовах Федерація профспілок України наполягає на залишенні діючим КЗпП.

Висновки. Спираючись на всі вищенаведені факти ми можемо зробити певний висновок. Так, Кодекс законів про працю України було розроблено доволі давно, однак, він зазнає доволі частих змін, що удосконалюють його відповідно до норм сучасності. Проект Трудового кодексу України є ще недопрацьованим, а також значно скорочує коло дій профспілкових організацій, що безумовно є підставою для подальших порушень трудових прав робітників, так як функції контролю будуть урізані,

чого не можна дозволити, тому що головною цінністю держави є людина, її права та свободи. Таким чином ми хочемо сказати, що прийняття законопроекту Трудового кодексу України не є доцільним в сучасних умовах та в тому вигляді, в якому він пропонується зараз.

Джерела:

1. Закон України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» // Відомості Верховної Ради України, 1999, № 45, ст. 397.
2. Положення проекту трудового кодексу України та його відмінність від КЗпП України: [стаття] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://fpsu.org.ua/goryachaya-liniya-2/197-obgovoryuemo-trudovij-kodeks-ukrajini/12792-polozhennya-proektu-trudovogo-kodeksu-ukrajini-ta-jogo-vidminnosti-vid-kzpp-ukrajini>
3. Трудовий кодекс України. Проект закону України від 8 листопада 2019 року // Відомості Верховної Ради України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/DI00297A.html
4. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.71 № 322-VIII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1971. – № 50. – С. 375.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОХОРОНИ ПРАЦІ ПРИ ДИСТАНЦІЙНІЙ ЗАЙНЯТОСТІ

Ізосімов Данило,

*студент 2 курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля*

Науковий керівник: Щербина В. І., д.ю.д., професор

У сучасний час тема є досить актуальна, бо в умовах карантину з'явилося багато запитань щодо охорони праці, які потребують нагального вирішення.

Мета мого дослідження полягає в тому, що треба вивчити і дослідити усі проблемні питання охорони праці в умовах дистанційної зайнятості під час карантину.

Зараз основним варіантом для багатьох працівників та роботодавців є саме виконання роботи працівниками дистанційно (вдома), що дозволить бізнесу не зупиняти свою роботу та зберегти робочі місця працівникам в такі нелегкі часи. Щодо оформлення -

роботодавцям необхідно видати відповідний наказ, в якому визначити коло працівників, яких він стосується. На додачу я б порекомендував визначити способи комунікації (електронна пошта, месенджери тощо) та контролю за виконанням роботи працівниками на умовах дистанційної роботи (наприклад, періодичне звітування про виконані доручення, обговорення проєктів у відео-месенджері) [1].

Перше запитання – як же розслідувати нещасні випадки, захворювання на підприємстві в умовах карантину.

Якщо прочитати рекомендації Держпраці, то ми побачимо, що зараз на підприємстві після нещасного випадка опитування свідків, зустріч із потерпілими або членами його сім'ї повинні проводитися з обмеженим складом комісії аби у закритих місцях було не багато людей [2].

Якщо потребується засідання комісії, то воно має проходити в онлайн-режимі із використанням конференц-зв'язків.

Аби зменшити випадки захворювання, на підприємстві повинні запровадити карантинні заходи(ввести масочний режим, розмістити антисептичні засоби).

Одне з найгостріших запитань охорони праці – що робити, якщо працівник захворів на корона вірус(виробничий випадок)!

Державні органи намагаються слідкувати за тим, аби роботодавець створили безпечні умови праці на виробництві, зокрема ознайомили із загальними профілактичними заходами, щоб запобігти захворюванню на COVID-19.

Роботодавець повинен безоплатно забезпечити працівників засобами індивідуального захисту, мийними та знешкоджувальними, антисептичними та дезінфікуючими засобами, проінформувати працівників про профілактичні заходи, розміщені на офіційному сайті Міністерства охорони здоров'я України [3].

Якщо ж на підприємстві захворіє працівник, то це підприємство роботодавець повинен зачинити на карантин згідно законодавству. Державні органи повинні за цим слідкувати, а порушникам виписати штраф.

Проблема розслідування подібних випадків полягає в тому, що інкубаційний період коронавірусної хвороби – п'ять днів. А за ці п'ять днів працівник міг захворіти і не на роботі, а вдома. Якщо ж

працівник захворів не на підприємстві, то це не є виробничим випадком і саме за цим повинні слідкувати.

Аби добре виконувати свою роботу у служби охорони праці є основні завдання в умовах карантину, а саме [2]:

- організувати проведення профілактичних заходів, які мають бути спрямовані на усунення шкідливих і небезпечних факторів в умовах карантину, запобігти нещасним випадкам на даному виробництві;
- вивчити та сприяти впровадженню сучасних заходів колективного та індивідуального захисту працівників, які можуть допомогти уникнути зараження інфекцією;
- контролювати працівників і роботодавців для того, аби ті додержувалися вимог законів і нормативно-правових актів з охорони праці;
- інформувати і надавати роз'яснення працівникам підприємств з питань охорони праці щодо актуальних питань під час карантину;
- проводити з працівниками інструктажі з охорони праці.

Усі ці завдання є важливими під час ситуації, яка зараз відбувається. Зараз усі ці завдання державні органи можуть виконувати у конференціях, не виходячи з дома. Здається, що це дуже легко і практично, але через це не завжди вдається контролювати роботодавців, аби ті виконували свої зобов'язання.

У перші дні карантину чимало роботодавців звернулось до опції переведення працівників на умови дистанційної роботи. Складнощі цієї роботи полягають у тому, що тривалий час дистанційна робота не мала жодного правового регулювання в Україні.

Але не звертаючи на це уваги, держава доволі швидко оговталась та змогла знайти рішення проблеми. Через деякий час можливість "дистанційної" роботи врегулювали на рівні Закону України Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19) прийнятого та такого, що набрав чинності 17 березня 2020 року.

Ще одною проблемою є те, що не всі власники підприємств одразу почали виконувати карантинні правила. Дехто сплачував зарплатню, яка була меншою за попередню. Власники, які не

відправляли підприємство на карантин, у багатьох випадках, навіть не вживали карантинні заходи на підприємстві. За це роботодавців штрафували, аби вони виконували свої зобов'язання.

З метою уникнення можливості інфікування працівників законодавством передбачено запровадження роботодавцями цілої низки заходів: максимально забезпечити використання дистанційної форми праці та (або) гнучкого режиму робочого часу (в т.ч. і для зменшення скупчення людей у «час пік»); запроваджувати режим роботи на умовах, скороченого та неповного робочого часу з урахуванням вимог, визначених законодавством; максимально сприяти реалізації права працівників на отримання, за їх заявами, оплачуваних відпусток та відпусток без збереження заробітної плати, що надають працівникам в обов'язковому порядку, та відпустки без збереження заробітної плати, які надають за згодою сторін у порядку, визначеному законодавством. Якщо ж усі перераховані варіанти вирішення проблеми організації роботи під час карантину не підходять, то працівники продовжують працювати, але при цьому роботодавець зобов'язаний забезпечити безпечні умови праці [1].

Варто також додати, що, на жаль, зміни в законодавстві щодо дистанційної роботи не відобразили по-новому питання охорони праці та на роботодавців і надалі лишається обов'язок за забезпеченням охорони праці працівників у тих умовах, які вони не в змозі контролювати.

На основі моїх вищесказаних слів можна сказати, що навіть у випадку, якщо характер роботи не дозволяє перевести всіх або хоча б частину працівників на дистанційну (надомну) роботу, у роботодавця та працівників все ще лишаються опції для безпечної організації праці або оформлення неможливості її виконувати. Втім слід дотримуватись законодавчих правил та шукати компромісні рішення не лише з метою збереження бізнесу і заощадження коштів, а й задля підтримки працівників під час карантину та забезпечення їх безпеки.

Джерела:

1. Трудові реалії в умовах карантину [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://jurliga.ligazakon.net/ua/analytics/194388_trudov-real-v-umovakh-karantinu

2. Основні завдання служби охорони праці в умовах карантину [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://rv.dsp.gov.ua/2020/05/13/osnovni-zavdannia-sluzhby-okhorony-pratsi-v-umovakh-karantynu/>
3. Рекомендації Міністерства охорони здоров'я України для підприємств та роботодавців для запобігання поширенню COVID-19 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://svt.loga.gov.ua/oda/press/news/rekomendaciyi_ministerstva_ohoroni_zdorovya_ukrayini_dlya_pidpriemstv_ta

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ОПЛАТИ ПРАЦІ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ

Кравченко Роман,

*студент 2 курсу спеціальності 081 «Право»
юридичного факультету ЧНУ ім. В. Даля*

Науковий керівник: Андрій В. М., д.ю.н. професор

У зв'язку зі значним розповсюдженням великої кількості інфекційних захворювань на багатьох територіях держав - був запроваджений карантин. Наша країна не стала винятком, і відповідно задля того щоб, зменшити спалах епідемії та зменшити розповсюдження хвороби, було прийнято змінити режим роботи. Таким чином багато підприємств та працюючих громадян, були вимушені призупинити, або обмежити свою робітничу діяльність. Внаслідок цього, відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 року № 211 «Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19» [1] на території України з 17 березня 2020 року по 03 квітня 2020 року, запроваджується карантин, щоб роз'єднати велику кількість людей, тим самим зменшити розповсюдження колективних захворювань робітників.

Проаналізувавши зміни, які були внесені до діючого законодавства для того, щоб визначити рівень дотримання та захисту прав працівників на оплату праці під час карантину. Кабінет Міністрів України та Верховна Рада України приймає нові низки законів, розпоряджень та змін для працівників, спрямованих на покращення умов праці під час пандемії на робітників, які працюють та які були вимушені змінити своє місце роботи.

Верховна Рада України приймає 18 березня 2020 року та 30 березня 2020 року Закон № 530-IX та Закон № 540-IX, в які запроваджує законодавчі нововведення, зокрема у трудовому законодавстві. В цих змінах ми бачимо низку нововведень:

- визначений порядок оплати праці під час простою, пов'язаний зі зв'язком введення карантину;
- роботодавцю надано право доручити виконувати роботу працівнику вдома;
- введено дистанційний режим;
- врегульовано питання гнучкого робочого часу [2].

Під час пандемії багато хто з працівників змушений та мав змогу перейти на роботу в домашні умови, як що певна робота дозволяла це зробити. Відповідно до ст. 60 КЗпП передбачається, що дистанційна робота оплачується в повному обсязі, але потрібно зазначити, що роботодавець без згоди працівника (за власним бажанням) не має права зменшувати заробітною платою працівнику. Тим самим роботодавець міг доручити працівнику працювати протягом певного часу в домашніх умовах, але потрібно врахувати те що, у працівника мають бути сприятливі умови для дистанційної праці (в домашніх умовах). Таким чином, роботодавець повинен забезпечити працівника технічними приладами та обладнанням, яке необхідно буде виконати від керівника (ст. 125 КЗпП).

Працівники які були вимушені залишити свої робочі місця та припиняють працювати не звини технічних або організаційних умов вважаються такими, які перебувають у стані простою. (ч. 1 ст. 34 КЗпП) Під час простою не з вини працівника та також у період оголошеного карантину відповідно до встановленого Кабінетом Міністрів України, оплачується з розрахунку не нижче від двох третин тарифної ставки встановленого працівникові окладу. (ст. 113 Кодекс Законів про Працю) [3]. Натомість роботодавцям потрібно пам'ятати та аналізувати положення колективних договорів (але тільки якщо вони були у наявності), до якого відповідно вони могли визначити певний порядок оплати праці між роботодавцем та робітником.

В період карантину роботодавці все частіше звільняли працівників з роботи, але той факт, що в період запровадження карантину, не дає підстав роботодавцям звільняти працівників. Всі

звільнення повинні відбуватися виключно законним вимогам законодавства. При звільненні працівника не за законодавством, для роботодавця може закінчитися кримінальною відповідальністю за ст. 172 Кримінального Кодексу України, тим самим карається штрафом від двох тисяч до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів громадян або позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років, або виправними роботами на строк до двох років [4].

На перший погляд працівники які працюють вдома, є досить ефективним шляхом для підтримки безпеки працівників, економіки країни та матеріального становища працівників, однак ми можемо побачити і недоліки:

1) Не кожен може обладнати місце для роботи вдома, через деякі життєві або ситуативні умови.

2) Не всі робочі сфери мають змогу перейти на дистанційний режим (домашні умови) будь то:

- сфери виробничих послуг;
- сфери надання продовольчих товарів;
- медики та лікарі;
- працівники з надання транспортних послуг.

Постанова КМУ від 29.04.2020 р. № 375 постановляє, про встановлення доплати працівникам, які надають соціальні послуги державного, комунального сектору, безпосередньо за їх місцем проживання зарплату у розмірі до 100% [5].

Наказ МОЗ від 02.04.20 № 768 затверджує, щодо посад медичних та інших працівників, які безпосередньо зайняті ліквідацією епідемії та безпосередньо запобігають її поширенню, цим працівникам здійснюється доплата в розмірі трьох окладів [6].

Ми можемо спостерігати, що держава всіяко намагається підтримувати робітників, котрі не мають можливості перейти в режим дистанційних умов.

Таким чином ми можемо побачити, що багато інших сфер які працюють, як правило з надання послуг людям на даний час не мають змоги перейти на дистанційний режим. Тим самим працюють у режимі підвищеної небезпеки для власного життя. Але при цьому ми можемо спостерігати, як активно працює уряд, усвідомлюючи весь масштаб ситуації, тим самим бачимо, які приймають

нововведення для покращення умов працівників, які працюють в домашніх умовах та працівників які продовжують працювати не на дому. Розробляють нові механізми для оплати праці, захисту населення в умовах пандемії. Таким чином, ми можемо бути впевненими що Держава прикладає усі зусилля задля підтримки матеріального становища працівників та роботодавців. І у разі чого, зможе захистити їх права.

Джерела:

1. Кабінет Міністрів України [Електронний ресурс] // ПОСТАНОВА // від 11 березня 2020 р. № 211 // Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zapobigannya-poshim110320rennyu-na-teritoriyi-ukrayini-koronavirusu-covid-19>
2. Закон України Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19) // (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2020, № 16, ст.100) [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-20>
3. Кодекс законів про працю України [Електронний ресурс] // Затверджується Законом № 322-VIII від 10.12.71 ВВР, 1971, додаток до № 50, ст. 375. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
4. Кримінальний Кодекс України [Електронний ресурс] // (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131) - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n1133>
5. Кабінет Міністрів України [Електронний ресурс] // ПОСТАНОВА // від 29 квітня 2020 р. № 375 // Деякі питання оплати праці (грошового забезпечення) окремих категорій працівників, військовослужбовців Національної гвардії та Державної прикордонної служби, посадових осіб Державної митної служби, осіб рядового та начальницького складу органів і підрозділів цивільного захисту, поліцейських, які забезпечують життєдіяльність населення, на період дії карантину, установленого Кабінетом Міністрів України з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, та протягом 30 днів з дня його відміни - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/375-2020-%D0%BF#Text>
6. Наказ від 02.04.20 № 768 Про затвердження Переліку посад медичних та інших працівників, що безпосередньо зайняті у ліквідації епідемії та

здійсненні заходів з запобігання поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 та лікуванням пацієнтів із випадками гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, яким здійснюється доплата в розмірі трьох окладів (тарифних ставок) за березень 2020 року [Електронний ресурс] / Міністерство Охорони Здоров'я України. – Режим доступу: <https://moz.gov.ua/article/ministry-mandates/nakaz-moz-ukraini-vid-2042020--768-pro-zatverdzhennja-pereliku-posad-medichnih-ta-inshih-pracivnikiv-scho-bezposeredno-zajnjati-u%c2%a0likvidacii-epidemii-ta-zdijsnenni-zahodiv-z-zapobigannja-poshirennju-gostroji-respiratornoi-hvorobi-covid-19>

ПРЯМА ТА НЕПРЯМА ФОРМИ ДИСКРИМІНАЦІЇ У СФЕРІ ПРАЦІ: ПОНЯТТЯ ТА ШЛЯХИ НЕДОПУЩЕННЯ ЇХ ПРОЯВУ

Кучко А. В.,

*аспірант кафедри трудового та господарського права
факультету №2 Харківського національного
університету внутрішніх справ.*

Дискримінація у сфері праці є однією із головних проблем сучасності, оскільки породжує соціально-економічну нерівність, порушує та обмежує трудові права та свободи, принижує гідність працівника та підриває сам процес гармонічного розвитку суспільства і держави на засадах демократії.

Існування означеної проблеми привертає до себе увагу та зумовлює необхідність пошуку шляхів у її вирішенні. Однак такий результат пошуку набуде ознак успішності лише у випадку, коли проблема дискримінації у сфері праці буде розглянута через призму розуміння форм її зовнішнього прояву.

Варто наголосити, що в загальнонауковому розумінні поняття «форма» прийнято розглядати як зовнішній вигляд або вираз якогонебудь явища, що пов'язане з його сутністю, змістом. З огляду на вказане слід вважати, що формою дискримінації у сфері праці є певний зовнішній прояв або вираження дискримінаційного відношення до особи або групи осіб залежно від однієї або ряду

дискримінаційних ознак, що призводить до порушення або обмеження трудових прав і свобод.

Звертаючись до положень ст. 5 Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» №5207-VI від 30.05.2014 р. [1, 2], можемо побачити, що законодавець закріпив такі форми дискримінації, як: пряма дискримінація, непряма дискримінація, підбурювання до дискримінації, пособництво у дискримінації та утиск. Як бачимо, пряма та непряма форми дискримінації є одними із перших, які законодавець виділяє серед інших форм дискримінації, що викликає необхідність їх змістовного дослідження та пошуку шляхів недопущення їх прояву у сфері праці.

Засади недопущення прямої та непрямої форми дискримінації знаходять своє закріплення як в положеннях Конституції України, так і в галузевому законодавстві. Зокрема, ст. 21, 24, 42 Конституції України забороняється будь-яке дискримінаційне поводження та нерівне ставлення. Водночас в ст. 2⁻¹ КЗпП України законодавець встановлює заборону порушення принципу рівності прав і можливостей, пряме або непряме обмеження прав працівників. Тоді як ст. 22 КЗпП України передбачено, що відповідно до Конституції України будь-яке пряме або непряме обмеження прав чи встановлення прямих або непрямих переваг при укладенні, зміні та припиненні трудового договору за дискримінаційними ознаками не допускається.

З метою уникнення будь-яких непорозумінь у тлумаченні законодавчо закріплених форм дискримінації, ст. 1 Закону №5207 від 30.05.2014 р. було визначено, що пряма дискримінація – це ситуація, за якої з особою та/або групою осіб за їх певними ознаками поводяться менш прихильно, ніж з іншою особою та/або групою осіб в аналогічній ситуації, крім випадків, коли таке поводження має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними.

В доповнення до наведеного визначення прямої форми дискримінації відзначимо, що зі змісту положень Директиви №2000/78 Ради ЄС від 27.11.2000 р., яка встановлює загальні межі рівного ставлення під час працевлаштування та в трудовій діяльності також вбачається розуміння прямої форми дискримінації як такої, яка існує, коли ставлення до особи через будь-яку ознаку є

менш сприятливим, ніж таке, яке було або могло би бути до іншої особи у аналогічній ситуації.

Прикладом прямої форми дискримінації із практики Європейського суду з прав людини є рішення у справі «Карсон та інші проти Сполученого Королівства» від 16.03.2010 р., в якому ЄСПЛ визначає пряму дискримінацію як відмінність у ставленні до осіб, які знаходяться в аналогічних або відповідним чином схожих ситуаціях, що ґрунтується на ознаці, яку можна ідентифікувати.

На практиці свідченням прямої форми дискримінації можуть бути оголошення про вакансії, які містять прямі вказівки щодо бажаного віку, статі, етнічної належності або будь-якої іншої дискримінаційної ознаки особи та/або групи осіб, що виступає перешкодою у реалізації права на працю. При цьому, варто мати на увазі, що такі вимоги будуть визнаватися дискримінаційними лише за умови, коли вони є неправомірними, тобто їх встановлення не переслідує об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними. Наприклад, не буде вважатися дискримінацією за ознакою статі відмова у працевлаштуванні жінок на роботу із шкідливими або небезпечними умовами праці, адже ст. 174 КЗпП України містить пряму заборону щодо залучення вказаної категорії осіб до виконання робіт з такими умовами праці. Водночас, аналогічна заборона міститься у ст. 190 КЗпП України та стосується праці неповнолітніх, відмова у працевлаштуванні яких також не буде вважатися дискримінацією за ознакою віку. Вказані галузеві положення за своїм змістом узгоджуються із ст. 43 Конституції України, яка забороняє використання праці жінок і неповнолітніх на небезпечних для їхнього здоров'я роботах. Тобто, наведені випадки відмови у працевлаштуванні будуть мати виключно обґрунтований характер, оскільки переслідуватимуть легітимну мету, яка відповідає вимогам чинного законодавства, яке направлено на охорону і захист життя та здоров'я згаданої категорії осіб.

Іншою формою дискримінації, яку на практиці важко ідентифікувати порівняно із прямою формою через її опосередкований характер є непряма форма дискримінації.

Законодавець в ст. 1 Закону №5207-VI від 30.05.2014 р. під непрямою дискримінацією розуміє ситуацію, за якої внаслідок реалізації чи застосування формально нейтральних правових норм,

критеріїв оцінки, правил, вимог чи практики для особи та/або групи осіб за їх певними ознаками виникають менш сприятливі умови або становище порівняно з іншими особами та/або групами осіб, крім випадків, коли їх реалізація чи застосування має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними.

Схоже розуміння непрямой форми дискримінації можемо простежити в Директиві №2000/78 Ради ЄС від 27.11.2000 з положень якої слідує, що непряма дискримінація має місце в тому випадку, коли на перший погляд нейтральне положення, критерій або практика ставлять осіб, які сповідують певну релігію чи переконання, мають певну фізичну ваду, є певного віку або певної сексуальної орієнтації, у несприятливе становище порівняно з іншими особами.

Варто підкреслити, що складність виявлення непрямой форми дискримінації зумовлюється тим, що правові норми, критерії оцінки, правила, вимоги чи практики, які за своїм змістом виступають загальними положеннями нормативних документів не мають дискримінаційної спрямованості, однак їх застосування на практиці призводить до певних дискримінаційних наслідків. Тобто, порівняно з прямою формою дискримінації, яка призводить до відмінності у ставленні, непряма форма дискримінації призводить до відмінності у самих наслідках, що по-різному впливають на особу та/або групу осіб із різними фізіологічними, мовними, етнічними або іншими характеристиками.

На практиці свідченням непрямой форми дискримінації можуть бути формально нейтральні вимоги щодо зовнішнього вигляду особи на робочому місці в частині одягу, що призводить до обмеження у реалізації своїх трудових прав представниками певної етнічної або релігійної групи.

Прикладом непрямой форми дискримінації із практики Європейського суду з прав людини є рішення у справі «Тліменнос проти Греції» від 06.04.2000 р. Стисло висвітлюючи суть даної справи відзначимо, що заявнику, який мав судимість за ухилення від несення військового обов'язку у зв'язку із релігійними переконаннями, відмовили у прийомі на посаду аудитора з огляду на формально нейтральне та однакове поводження. На думку ЄСПЛ, на відміну від інших обвинувачень у серйозних

кримінальних злочинах, відмова носити військову форму з релігійних чи філософських міркувань не свідчить про нечесність або аморальність заявника, що не дозволяло б йому обіймати посаду аудитора. Відтак Суд вирішив, що однаковий підхід до заявника та інших осіб, засуджених за тяжкі злочини, не мав законної мети і порушує ст. 14 в поєднанні зі ст. 9 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод від 1950 р. (право на релігійну свободу). Разом з тим, ЄСПЛ дійшов висновку, що право не зазнавати дискримінації у користуванні правами, гарантованими Конвенцією, також може бути порушене, коли Держави, не маючи об'єктивних і розумних підстав, не застосовують різний підхід до осіб, які перебувають у ситуаціях, що істотно відрізняються.

Підсумовуючи вищевикладене вважаємо, що одними із шляхів недопущення прояву прямої та непрямой форми дискримінації у сфері праці є: а) створення нової та/або удосконалення існуючої нормативно-правової бази з урахуванням передового досвіду зарубіжних країн, міжнародно-правових стандартів та практики ЄСПЛ з питань запобігання та недопущення дискримінації; б) проведення навчань, інформаційно-просвітницьких заходів з метою засудження дискримінаційної поведінки, підвищення правової обізнаності широкого кола осіб з питань запобігання та недопущення дискримінації, подолання існуючих у суспільстві дискримінаційних упереджень та стереотипів; в) посилення юридичної відповідальності за порушення законодавства про запобігання та протидію дискримінації та притягнення винних осіб за дискримінацію в будь-яких трудо-правових питаннях: працевлаштування, оплати праці, припинення трудових правовідносин тощо.

Джерела:

1. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні: Закон України від 06.09.2012 № 5207-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 32. Ст. 412.
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання та протидії дискримінації : Закон України від 13.05.2014 р., № 1263-VII. *Відомості Верховної Ради України* 2014. №27. Ст. 915.

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ СТРАЙКІВ В УКРАЇНІ

Маняк В. В.,

студент 3 курсу спеціальності «Право»

Інституту підготовки кадрів

для органів юстиції України НЮУ ім. Я. Мудрого

Науковий керівник: Луценко О. Є., к.ю.н., асистент

Право на страйк є похідним від права на працю і належить до другого покоління прав людини, що забезпечують її соціально-економічне буття. Свого нормативного закріплення воно набуло в низці міжнародно-правових актах. Так, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права у ст. 8 визначає, що держави зобов'язані забезпечити право на страйки [1]. В Україні право на страйк відноситься до конституційних прав та свобод людини і громадянина, яке гарантується ст. 44 Конституції України [2].

Досліджуючи правову природу права на страйк, необхідно зазначити, що воно не є абсолютним, оскільки, по-перше, реалізується спеціальними суб'єктами – працівниками; по-друге, може бути обмежене на підставі закону. У розумінні Конституції право на страйк забезпечує захист соціальних та економічних інтересів тих, хто працює. Порядок здійснення права на страйк встановлюється Законом України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» [3]. Згідно зі ст. 17 вказаного Закону, страйк – це тимчасове колективне добровільне припинення роботи працівниками підприємства, установи, організації з метою вирішення колективного трудового спору (конфлікту) (далі – колективний спір). Законодавець передбачає вичерпний перелік умов, за яких право на страйк може бути реалізовано. Загалом всі вони полягають у тому, що оголошення страйку можливо тільки тоді, коли всі інші законні засоби не привели до вирішення колективного спору. На перший погляд може здаватися, що спеціальним законом звужується зміст права на страйк, оскільки його реалізація імперативно обумовлена чіткими підставами, а саме право розглядається виключно як крайній засіб вирішення колективних спорів. Однак Конституція закріплюючи положення, що порядок здійснення права на страйк встановлюється

законом, надає законодавцю право визначати такий порядок. Право на страйк є радикальним засобом захисту прав працівників, оскільки його оголошення призводить до завдання збитків підприємству, впливає на економіку країни, позбавляє права страйкарів на оплату праці. Саме тому законодавець надає перевагу іншим засобам вирішення колективних спорів.

З аналізу національного законодавства про страйки стає помітно, що його проведення обтяжене безліччю формальних процедур. Так, для початку страйку необхідно прийняти рішення про його оголошення. Таке рішення, відповідно до Закону, приймається загальними зборами (конференцією) найманих працівників шляхом голосування. Для керівництва страйком створюється спеціальний орган. Про початок страйку обов'язкового письмово попереджається роботодавець у встановлені строки. Наказ Національної служби посередництва і примирення (далі – НСПП) від 18.11.2008 р. № 131 деталізує порядок проведення страйку [4]. Визначальним є те, що дотримання усіх формальних вимог щодо організації страйку є обов'язком, невиконання якого тягне юридичний наслідок – визнання страйку незаконним. Особи, які організували незаконний страйк несуть дисциплінарну або адміністративну відповідальність, позбавляються певних гарантій, а також можуть бути зобов'язані судом відшкодувати завдані страйком збитки. Участь у незаконному страйку є порушенням трудової дисципліни. Враховуючи це, працівникам слід бути доволі обачними при оголошенні страйку та дотримуватися положень законодавства. Оскільки страйк є засобом вирішення колективних спорів, Закон зобов'язує сторін спору здійснювати пошуки усіх можливих засобів його вирішення. Кінцевою метою страйку повинно бути укладення угоди про вирішення колективного спору.

Так як право на страйк не абсолютне, закон передбачає випадки, за яких проведення страйку забороняється. По-перше, страйк не допускається, коли припинення працівниками роботи створює загрозу життю і здоров'ю людей, довкіллю або перешкоджає запобіганню стихійному лиху, аваріям, катастрофам, епідеміям та епізоотіям чи ліквідації їх наслідків. По-друге, забороняється страйк працівників органів прокуратури, суду, Збройних Сил України, органів державної влади, безпеки та правопорядку. Таке положення не є обмеженням прав окремих

категорій працівників і є виправданим, адже зупинення діяльності вказаних органів може завдавати шкоду основам конституційного ладу, національній безпеці, життю та здоров'ю людей. По-третє, право на страйк може бути обмежене законом про введення надзвичайного стану, а у випадку оголошення воєнного стану, проведення страйків автоматично забороняється. У таких випадках, якщо вичерпано всі засоби вирішення колективного трудового спору, спір вирішується у судовому порядку. Для захисту прав працівників під час страйку закон визначає, серед інших, такі гарантії: участь у законному страйку працівників не розглядається як порушення трудової дисципліни; працівники, які не брали участь у страйку отримують заробітну плату за час простою не з вини працівника [3].

Враховуючи вищезазначене, можна дійти висновку, що в Україні, гарантоване Конституцією право на страйк, тісно пов'язане з колективними спорами, бо є крайнім засобом їх вирішення, коли всі інші способи вичерпано. Через те, що страйк є небажаним явищем як для роботодавця, так і для держави, національне законодавство про порядок проведення страйків надто заформалізоване, через що мета захистити свої соціально-економічні інтереси шляхом страйку не завжди може виявитися пропорційною засобам її досягнення.

Джерела:

1. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права : офіц. текст. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text
2. Конституція України : офіц. текст. Дата оновлення 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
3. Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів) : Закон України від 3 березня 1998 року № 137/98-ВР. Дата оновлення: 07.11.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/137/98-%D0%B2%D1%80/conv#top>
4. Положення про порядок проведення страйку як крайнього засобу вирішення колективного трудового спору (конфлікту) та примирних процедур під час страйку : Наказ Національної служби посередництва і примирення від 18.11.2008 р. № 131. Дата оновлення: 18.11.2008. URL: 18.11.2008 N 13118.11.2008 N 131

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Перепелиця М. Б.,

*студентка 3-го курсу інституту підготовки кадрів для органів юстиції
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

*Науковий керівник: Луценко О.Є., к.ю.н., асистентка
кафедри трудового права НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

Організація Об'єднаних націй проголосила в Загальній декларації прав людини, що діти мають право на особливе піклування і опіку [1]. Експлуатація дитячої праці протягом багатьох років залишається гострою проблемою світового масштабу. З огляду на ймовірність негативного впливу праці, а особливо небезпечних її видів, на особистісний та фізичний розвиток дітей, трудові відносини з особами, які не досягли повноліття та їх правове регулювання мають низку особливостей.

Сучасне міжнародне право містить чимало норм *jus cogens*, які прямо стосуються регулювання дитячої праці. Так, ст. 32 Конвенції про права дитини (далі – Конвенція) зобов'язує держав-учасниць, якою, зокрема, є й Україна, вживати законодавчих, адміністративних і соціальних заходів, а також заходів у галузі освіти з метою захисту дитини від економічної експлуатації та від виконання будь-якої роботи, яка може являти небезпеку для здоров'я, бути перешкодою в одержанні нею освіти чи завдавати шкоди її здоров'ю, фізичному, розумовому, духовному, моральному та соціальному розвитку. Указана стаття встановлює перелік конкретних вимог до держав-учасниць, до якого належать, по-перше, встановлення мінімального віку для прийому на роботу, по-друге, визначення необхідних вимог щодо тривалості робочого дня й умов праці та, по-третє, передбачення відповідних покарань або інших санкцій для забезпечення ефективного здійснення цієї статті [1].

Вітчизняне трудове законодавство, на нашу думку, ефективно імплементує положення ст. 32 Конвенції. Так, правове регулювання праці неповнолітніх в Україні здійснюється на підставі спеціальних норм Кодексу законів про працю України (далі – КЗпПУ), а саме ст.ст. 187–192, ч. 1 ст. 193, ст.ст. 194–195, ст.ст. 198–199 [2].

Зазначені норми встановлюють, зокрема, мінімальний вік для прийняття на роботу, вимоги до тривалості робочого часу та умов праці тощо. Варто також зазначити, що Закон України “Про охорону праці” містить окрему норму, присвячену охороні праці неповнолітніх (ст. 11). Порухення вимог законодавства про охорону праці передбачає покладення на правопорушника як адміністративної (ст. 41 Кодексу України про адміністративні правопорушення), так і кримінальної відповідальності (ст. 271 Кримінального кодексу України) залежно від настання суспільно-небезпечних наслідків. Ще одним документом, який містить правила регулювання праці неповнолітніх, які, зокрема, імплементують положення ст. 3 Конвенції про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці [3], є Закон України “Про охорону дитинства”. Законодавець у ст. 21 згаданого закону закріпив перелік найгірших форм дитячої праці: по-перше, усі форми рабства або практика, подібна до рабства, зокрема, продаж дітей та торгівля ними, боргова залежність, а також примусова чи обов’язкова праця, включаючи примусове чи обов’язкове вербування дітей для використання їх у збройних конфліктах, по-друге, використання, вербування або пропонування дитини для зайняття проституцією, виробництва порнографічної продукції чи порнографічних вистав, по-третє, використання, вербування або пропонування дитини для незаконної діяльності та, по-четверте, робота, яка за своїм характером чи умовами, в яких вона виконується, може завдати шкоди фізичному або психічному здоров’ю дитини [4].

Із наведеного вбачається, що підхід законодавця до регулювання досліджуваної сфери трудового права є ґрунтовним.

Незважаючи на наявність повноцінної нормативно-правової бази для ефективного регулювання праці неповнолітніх, ситуація, яка наразі склалася у суспільстві, відображає прогалини, пов’язані саме з виконанням норм закону, а точніше – з їх невиконанням.

Станом на сьогодні проблемою, яка потребує нагального вирішення, є неоформлення трудових відносин, у тому числі, із неповнолітніми. Неоформлення трудових відносин із неповнолітніми особами зумовлено багатьма чинниками, здебільшого економічного та юридичного характеру: від ухилення роботодавцем від сплати податків шляхом надання так званої

заробітної плати “у конвертах” до небажання вести на підприємстві спеціальний облік осіб, які не досягли 18-річного віку.

Можливими шляхами вирішення проблеми незадекларованої праці неповнолітніх можуть бути введення спеціальної відповідальності за допущення до роботи без укладення трудового договору саме неповнолітніх та посилення контролю за виконанням вимог законодавства з боку держави, зокрема Державної служби України з питань праці. Провідну роль на шляху до безпечної праці молоді також відіграє підвищення соціальної свідомості з питань трудового права, зокрема, проведення інформаційної роботи з підлітками, які є потенційними жертвами недобросовісних роботодавців.

Отже, вітчизняне трудове законодавство хоча формально й відповідає міжнародним стандартам у площині дитячої праці, проте недотримання його вимог роботодавцями та низький рівень правової свідомості потенційних робітників призводить до зростання рівня неформально зайнятого населення серед неповнолітніх і, як наслідок, порушення їхніх прав у трудових відносинах. Викорінення нелегальної дитячої праці – актуальна проблема, яка сьогодні стоїть перед органами державної влади, юристами та суспільством у цілому.

Джерела:

1. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 р. Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
2. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 р. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
3. Конвенція про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці №182 від 17 червня 1999 р. Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_166#Text
4. Закон України Про охорону дитинства від 26 квітня 2001 р. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#top>

ЩОДО ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДИСТАНЦІЙНОЇ РОБОТИ

Рязанцева Ярослава,

*магістрантка спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.*

*Науковий керівник: Івчук Ю. Ю., д.ю.н., доцент,
професор кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля*

Постійне прагнення до індивідуалізації, більшої незалежності, можливості самостійно розподіляти робочий час з боку працівника та розвиток сучасних інформаційних та телекомунікаційних технологій сприяв розширенню ринку праці і появі нових нестандартних форм зайнятості. Праця дистанційних працівників характеризується відсутністю прив'язки до робочого місця, яке організоване роботодавцем; самостійною організацією умов праці та місця її виконання; та – використанням Інтернет мереж та різноманітних платформ. Певна роль щодо активного застосування дистанційної роботи в Україні навесні 2020 року належала зростанню умов мобільності працівників. Під мобільністю мається на увазі організація умов виконання праці та вибір її видів безпосередньо самим працівником.

У теперішніх реаліях, з появою пандемії COVID-19 більшість найманих працівників відчували на собі переваги та недоліки дистанційної або надомної роботи. Ці поняття не є новими для науковців у галузі трудового права, які досліджували спектр питань щодо застосування дистанційної або надомної роботи.

Сьогодні поняття «дистанційна робота» стало набагато відоміше і популярніше серед великої аудиторії населення. Кожна друга особа з початком жорсткого карантину у нашій країні стикнулася з цим поняттям. Якщо взяти весь масив опитаних, – 37% сказали про те, що хотіли би працювати віддалено і далі, тому що це зручно й економить час; 21% сказали про те, що хочуть працювати вдома, доки остаточно не мине загроза вірусу. Хочуть повернутись до офісу 19%, і 15% не проти повернутися, якщо роботодавець вживатиме додаткових заходів із охорони здоров'я [1].

Проблематикою нестандартних видів праці в Україні у своїх дослідженнях торкались: В.О.Процевський, Я.В. Свічкарьова, О.М. Ярошенко, С.М. Прилипка, М.І. Іншин, Б.Г. Розовський, Ю.Ю. Івчук, О.С. Арсентьева, Л.В. Котова, Г.А. Капліна, Г.В. Татаренко, В.І. Гніденко. Трудове законодавство України досить довго не оперувало поняттями «дистанційна робота» або «дистанційний робітник», однак тематика залучення праці дистанційного робітника для виконання певного роду робіт була завжди надзвичайно актуальна.

Варто погодитись з думкою В.В. Коробченко, що дистанційна праця характеризується значною мірою самоорганізації самоврядування з боку працівника [2, с. 208]. Аналіз світового досвіду використання праці дистанційного робітника дає підставу вважати, що дана форма співпраці є виправданою стратегією, сприяє скороченню управлінських витрат, зміни мотивації до праці, що в свою чергу призводить до підвищення рівня працездатності та поліпшення ефективності праці.

За результатами досліджень Джефрі Хілла (Brigham Young University, США) відзначається пропорційне зростання дистанційно зайнятих працівників у різних сферах діяльності. Автор доводить, що працівники, які працюють в самостійному, гнучкому графіку, мають кращу мотивацію до праці, яка пояснюється більш комфортними та зручними умовами праці і поряд з цим, суміщенням з інтересами сім'ї, що представляється вигідним як для окремих осіб (дистанційних працівників) так і для бізнесу (роботодавця) [3, с. 291-293] Необхідно підкреслити, що праця дистанційних робітників принципово відрізняється від праці за умовами договорів, передбачених нашим національним цивільним законодавством. Згідно з Цивільним кодексом України за договором підяду одна сторона (підрядник) зобов'язується на свій ризик виконати певну роботу за завданням другої сторони (замовника), а замовник зобов'язується прийняти та оплатити виконану роботу. Договір підяду може укладатися на виготовлення, обробку, переробку, ремонт речі, або на виконання іншої роботи з наданням її результату замовникові (ст. 837 ЦКУ) [4]. За договором про надання послуг одна сторона (виконавець) зобов'язується за завданням другої сторони (замовника) надати послугу, яка споживається в процесі вчинення певної дії або

здійснення певної діяльності, а замовник зобов'язується оплатити виконавцеві зазначену послугу, якщо інше не встановлено договором (ст. 901 ЦКУ) [4]. За критерієм предмета договору слід розділяти особистий найм від договору підряду і договорів про надання послуг.

У трудовому законодавстві України відсутнє чітке визначення поняття «надомна праця». Але, як ми можемо бачити з норми частини восьмої ст. 179 Кодексу законів про працю України, жінка або особи, зазначені у частині сьомій цієї статті, а це (родичі, які фактично доглядають за дитиною: батько дитини, баба, дід чи інші), у період їхнього перебування у відпустці для догляду за дитиною, за їх бажанням, можуть працювати на умовах неповного робочого часу або вдома [5]. Окремої статті в КЗпПУ, яка б повністю врегулювала взаємовідносини роботодавця та працівника, працюючого дистанційно або ж вдома немає. Про можливість працювати вдома свідчать положення Методичних рекомендацій щодо визначення робочих місць, якими встановлено, що в галузях народного господарства до робочих місць належать і робочі місця працівників працюючих дистанційно або надомно. Надомники, згідно, п. 1 Методичних рекомендацій щодо визначення робочих місць (затверджені Наказом Мінсоцпраці № 4 від 21.06.1995), це робочі, робоче місце яких збігається територіально з місцем їх проживання. Роботу надомників регулює діючий на сьогоднішній день в частині, що не суперечить Конституції і законам України до прийняття відповідних актів, нормативно-правовий акт – Положення про умови праці надомників (затверджено Постановою Держкомпраці №275/17-99 від 29.09.1981. Згідно п. 1 Положення № 275, надомниками вважаються особи, які уклали трудовий договір з підприємством про виконання роботи вдома особисто з матеріалів і з використанням знарядь і засобів праці, придбаних за рахунок коштів роботодавця [6]. Відповідно до вказаного, робота може виконуватись як вдома, так і за його межами (в транспорті, на відпочинку, в медичних та інших закладах за знаходженням робітника, за умовами наявності можливості зв'язку з роботодавцем з використанням інтернет ресурсів). Проведений Я.В. Свічкарьовою аналіз співвідношення праці дистанційного робітника та за умовами виконання роботи на дому доводить, що праця за умовами

дистанційної роботи (телероботи) є більш широким поняттям в сучасному розумінні, ніж праця на дому [7, с. 137].

Представляється доцільним визначення та виокремлення поняття «дистанційна робота», що припускає виконання трудових функцій поза місцем розташування роботодавця, його структурних підрозділів, філій або представництв і будь-яких інших організованих роботодавцем для роботи місць, так чи інакше йому підконтрольних. При цьому, основним засобом здійснення зв'язку між дистанційним працівником і роботодавцем є використання інформаційно-телекомунікаційних мереж.

Л.С. Таль першим в науці визначив основні елементи (ознаки) трудового договору [8, с. 97], що знайшло своє відображення в трудовому законодавстві України: трудовий договір є угодою між працівником і власником організації підприємства, установи, або уповноваженим ним органом чи фізичною особою, за якою працівник зобов'язується виконувати роботу, визначену цією угодою, з підпорядкуванням внутрішньому трудовому розпорядку, а власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган чи фізична особа зобов'язується виплачувати працівникові заробітну плату і забезпечувати всі умови праці, необхідні для виконання роботи, передбачені законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін (ст. 21 КЗпПУ) [5]. Стаття 43 Конституції України гарантує кожному право на працю та її вільний вибір. Держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізовує програми професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб [9]. Як доводив у своїх працях І.А. Покровський, не можна забувати про принцип «еластичності договірної свободи» [10]. Працівник сам має право обирати місце виконання роботи, якщо це не суперечить організаційним та виробничим цілям роботодавця. Насамперед дистанційна праця – це праця, що протікає в нестандартному режимі, але на довготривалій договірній основі. Таким чином, правове регулювання праці дистанційного працівника може бути передбачено в рамках трудового договору.

Багато компаній та підприємств в нашій країні чекали того, щоб дистанційну роботу врегулювали на законодавчому рівні. Існує

факт, що дуже багато компаній досить тривалий час дозволяють працівникам працювати в дистанційному режимі, і це вже не є секретом для великого кола нашого суспільства. Та мінус полягає в тому, що неврегульованість на законодавчому рівні викликає не дуже доброзичливе, а навіть скептичне ставлення роботодавців, зокрема виникають питання щодо дотримання охорони праці при умові дистанційної роботи, як все таки буде забезпечуватися достатній рівень гарантій працівникам?

Як вже було зазначено, з початком жорстокого карантину питання дистанційної роботи набуло більшої актуальності. Урядом швидко було врегульовано питання використання дистанційної, надомної роботи та запровадження гнучкого графіку для працівників. Однак, залишились питання, які потребують нагального вирішення: яким чином роботодавець має ознайомлювати працівників з документами; чи є достатнім поставити те чи інше завдання робітникові лише через електронну пошту; як діяти керівництву підприємства, установи чи організації в випадку, якщо підлеглий робітник по закінченню дистанційної роботи не погоджується повертати обладнання, яке йому було видане; як буде відповідати роботодавець за нещасні випадки, які все ж таки можуть трапитися під час дистанційної роботи.

03.11.2020 року Верховною Радою України у першому читанні було ухвалено законопроект №4051. Цим документом пропонується внести зміни до Кодексу законів про працю України та Закону України «Про охорону праці», що дасть змогу працівникам захистити свої права, що особливо актуально в умовах пандемії. Передбачається наступне: крім розділення двох самостійних видів роботи – дистанційна та надомна, що є різними поняттями та визначаються законодавчо, законодавець відзначає, що документація, пов'язана з оформленням трудових відносин, для ознайомлення тепер доступна в електронному форматі; дистанційну роботу можна поєднувати з роботою у звичайному режимі. Такий графік має бути погоджений між працівником та роботодавцем та закріплюватися у трудовому договорі про дистанційну роботу. Також дистанційна робота передбачається для батьків, які мають дитину віком від трьох років, тоді хтось з батьків зможе працювати дистанційно, поки дитині не виповниться шість років. Передбачається гнучкий графік, роботодавець може перевести все

підприємство чи компанію на гнучкий режим, з умовою повідомлення працівників не пізніше як за 2 місяці [11].

На погляд деяких правників, законопроект № 4051 на жаль не дає чіткого розуміння щодо відповідальності роботодавця за нещасні випадки під час дистанційної роботи. В той же час, автори законопроекту запропонували при укладенні трудового договору щодо дистанційної роботи ознайомлювати працівників не тільки з правилами охорони праці, які стосуються користування технічним обладнанням, що видається або рекомендоване для використання при дистанційній роботі та ще і з загальнообов'язковими правилами охорони праці. При дистанційній роботі працівник буде нести відповідальність за створення умов праці на своєму робочому місці, які мають бути безпечні та нешкідливі. Якщо ж працівник, який виконував роботу дистанційно, звільняється та відмовляється повернути технічне обладнання, то в цьому разі вартість такого обладнання може бути вирахована з сум, які підлягають виплаті робітникам при звільненні. З працівником, який виконує роботу дистанційно можна буде укласти договір про повну матеріальну відповідальність у випадку сумніву роботодавці, щодо повернення технічного обладнання.

Законодавець в цьому законопроекті закріплює право роботодавця при підписанні трудового договору про дистанційну чи надомну роботу отримувати коректні відомості про місце проживання або інше обране місце за вибором, де будуть саме виконуватися трудові обов'язки (з метою належного, офіційного оформлення працівника на дистанційну роботу).

Зміни в законодавстві впроваджують забезпечення можливості ознайомлення працівника дистанційно з вимогами, що стосуються охорони праці та з використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, завдяки не тільки відеозв'язку; забезпечують можливість працівника поєднувати дистанційну роботу з виконанням роботи в режимі off-line на своєму робочому місці та у приміщеннях чи на території роботодавця; покладають на керівництво зобов'язання щодо забезпечення максимально безпечних і нешкідливих умов праці не тільки на постійних робочих місцях працівників, а й на всій території і у приміщеннях роботодавця; забезпечують можливість працівника ознайомлюватися з правилами внутрішнього трудового

розпорядку, локальними нормативними актами роботодавця, колективним договором, повідомленнями та багатьма іншими документами не тільки у письмовій формі, а ще і шляхом обміну електронними документами.

Підводячи підсумки можемо зазначити, що загалом запропоновані зміни в трудовому законодавстві можна охарактеризувати як доволі прогресивні. Очікується, що вони будуть позитивно сприйняті оточенням і втілені на практиці та забезпечать реалізацію охоронної функції національного трудового права.

Джерела:

1. Дистанційна робота плюси і мінуси. – Режим доступу: <https://krasnews.wordpress.com/2020/09/28/%D0%B4%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0-%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B0-%D0%BF%D0%BB%D1%8E%D1%81%D0%B8-%D0%BC%D1%96%D0%BD%D1%83%D1%81%D0%B8-%D1%96-%D0%BF%D1%80%D0%B0/>
2. Коробченко В. В. Особенности управления трудом дистанционных работников [Текст] / [В. В. Коробченко]. Тезисы докладов и научных сообщений участников V Международной научно-практической конференции. – Х.: Право, 2013. – С. 208-210.
3. E Jeffrey Hill, Alan J Hawkins, Maria Ferris, Michelle Weitzman. Work and family in the virtual office: Perceived influences of mobile telework./Journal «Family Relations»// - Blackwell Publishing Ltd. – 1996. – P. 293-301.
4. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року №435- VI (чинний, поточна редакція – Редакція від 16.08.2020р., підстава – 815-IX,816-IX) / Офіційний вебсайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
5. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 року № 322-VIII – (чинний, поточна редакція – Редакція від 25.10.2020р., підстава – 931-IX) / Офіційний вебсайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
6. Положення про умови праці надомників від 29.09.1981 року №275/17.99/ Офіційний вебсайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0275400-81#Text>
7. Свічкарьова Я. В. Співвідношення телероботи та надомної праці [Текст] / Я. В Свічкарьова. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. № 1062. – Харків. –2013. – С. 137-140.
8. Таль Л.С. Очерки промышленного права [Текст] / Л.С. Таль. Изд. 2-е, знач. доп. – М. : Моск. Науч. изд-во, 1918. – 225 с.

9. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України від 28 черв. 1996 р. // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
10. Покровский П. А. Основные проблемы гражданского права / П.А. Покровский. – Режим доступу: <http://civil.consultant.ru/elib/books/23>.
11. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо удосконалення правового регулювання дистанційної роботи (Номер, дата реєстрації: 4051 від 04.09.2020) – Режим доступу: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69838

ПРОБЛЕМИ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ

Сивоконь Юлія,

*студентка 2 курсу спеціальності 081 «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В.Даля*

Гніденко В. І.,

асистентка кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля

Ми живемо у той час, коли права жінок і чоловіків знаходяться на однаковому рівні, як і чоловіки, жінки мають свої права та обов'язки. Часто у нашому житті жінок ставлять на друге місце, начебто вони не можуть працювати у тій чи іншій організації, бо вони жінки. Кожного дня дискримінація виявляється у різних сферах і формах, а особливо у сфері трудового права, бо це одна з важливих складових нашого життя.

За мету мого дослідження було взято актуальність цієї теми, бо ми живемо ХХІ ст., у час, коли майже кожен день відбуваються революційні зміни в науці, відкриваються нові планети, винаходять нові ліки, рятують від смертельних хвороб, але оплата праці осіб іноді все одно залежить від їхнього гендеру.

Положення про рівність усіх громадян зазначені у Конституції України: "Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом" [1].

Цей принцип означає, що не дивлячись на гендер, чи інші ознаки, всі мають однакову рівність, але у реальному житті ми

бачимо що, на превеликий жаль, усе навпаки. Чому жінки повинні бути дискриміновані у робочій сфері? Вони як і чоловіки мають право заробляти заробітну плату вище ніж є зараз, як і чоловіки мають право працювати у всіх сферах життя, у тих, у яких хочуть працювати.

Дивлячись на статистику, видно, що жінки в Україні заробляють у чверть менше чоловіків. Заробітна плата жінок в Україні на 22% менша ніж у чоловіків. Не справедливо, правда ж? Що за стереотипи?

У контексті нашого дослідження слід звернути увагу на Індекс гендерної нерівності, який враховує відносний розрив між чоловіками і жінками в чотирьох ключових областях: охорона здоров'я, освіта, економіка і політика, а також тенденції його зміни в часі.

Найбільшою проблемою, що запобігає закриттю економічного гендерного розриву, є недостатнє представництво жінок у новітніх професіях, пов'язаних із технологіями. У хмарних обчисленнях лише 12% професіоналів – жінки. Аналогічно, в технічних та ІТ-спеціальностях жінок лише 15% та 26% відповідно.

У всьому світі лише 55% жінок (у віці 15-64 років) зайняті на ринку праці на відміну від 78% чоловіків. У 72 країнах жінкам заборонено відкривати банківські рахунки або отримувати кредит. Не існує країни, де чоловіки витрачають стільки ж часу на неоплачувану роботу, як жінки. У країнах, де цей коефіцієнт найнижчий, він все ще становить 2:1 [2].

На ринку праці України прийнято ділити вакансії на жіночу та чоловічу, що ще раз доказує прояв дискримінації. Багато роботодавців розміщуючи заяву з вільною вакансією вказуючи стать, яку б хотіли бачити на робочому місці, але це суперечить ст. 30 проекту Трудового кодексу України, де вказано, що "Роботодавцю при доборі працівників забороняється висувати будь-які вимоги дискримінаційного характеру, в тому числі в оголошеннях (рекламі), а також вимагати від осіб, які шукають роботу, інформацію про їх цивільний стан, особисте життя та іншу інформацію, не пов'язану з професійною діяльністю" [3].

Інша, також поширена форма дискримінації на ринку праці, це відбір робітників за критеріями віку, сімейного стану та родинних обставин. Прийшовши на співбесіду, роботодавець задає

питання про плани на майбутнє зарплатню чоловіка. Багато роботодавців почувши, що жінка вагітна, має дитину чи планує вагітність одразу відмовляють у роботі, це суперечить ст. 184 КЗпП України, яка закріплює заборону відмовляти жінкам у прийнятті на роботу з мотивів вагітності або наявності в них дітей [4].

Варто зазначити, що багато роботодавців дискримінують молодих жінок у процесі прийому на роботу через реальні або уявлені родинні обов'язки, проте старші жінки також відчувають значну дискримінацію на ринку праці. Але ж вимоги щодо віку, рівня освіти, стану здоров'я працівника можуть встановлюватись лише законодавством України (ст. 22 КЗпП України). Таким чином, у більшості випадків такі вимоги не відповідають закону [5].

Така дискримінація жінок, є дуже тяжким тягарем для них, зростання безробіття, зменшення заробітної плати це означає зменшення прибутку сім'ї, жінки стають небажаною робочою силою, бо роботодавці не хочуть обтяжувати свої прибутки більшими, порівняно з чоловіками, витратами на забезпечення соціальних гарантій. Вважаємо, що досягнення рівності між жінками і чоловіками буде найважливішою ціллю нашого століття і якщо це відбудеться, це буде величним досягненням.

Підводячи підсумки, можна сказати, що дискримінація у робочій сфері є саме через стереотипи. Чому, наприклад, чоловік може працювати барбером в перукарні, а жінка не може працювати пожежником. Це все сумнівні стереотипи, але більшість роботодавців все ж дотримуються цих стереотипів.

Отже, основні прояви дискримінації за ознакою статі на ринку праці в Україні можна спостерігати в різниці в оплаті праці та явищі «скляної стелі», поділі сфер зайнятості на «жіночі» і «чоловічі» (горизонтальній сегрегації). До цього додається подвійне навантаження, з яким стикаються працезайняті жінки як переважно відповідальні за репродуктивну сферу.

На сьогоднішній день більше половини населення України складають жінки, наша держава, в свою чергу повинна зробити, те, що поліпшить стан жінок у трудовій сфері, поліпшить рівність жінок серед чоловіків. В цьому може допомогти реальна відповідальність за порушення прав жінок у сфері трудових відносин. Можливо, пройде час і дискримінація буде не такою гострою проблемою в суспільстві, але зараз держава повинна діяти і

статі на шлях подолання гендерної нерівності між чоловіками і жінками.

Джерела:

1. Конституція України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Індекс гендерного розриву: жінки зрівняються в правах з чоловіками через 100 років [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.slovoidilo.ua/2020/03/06/infografika/suspilstvo/indeks-hendernoho-rozryvu-zhinky-zrivnyayutsya-pravah-cholovikamy-cherez-100-rokiv>
3. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України № 2866 від 08.09.05 // Урядовий кур'єр. - № 198 від 19.10.05.
4. Кодекс законів про працю України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/322-08/ed20120302>.
5. Давидова А. А. Сучасні проблеми працевлаштування жінок в Україні (Науково-практична Інтернет-конференція 04.10.2011 р.) [Електронний ресурс] / А. А. Давидова. – Режим доступу : http://legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=60%3A2011-09-28-13-33-25&catid=15%3A3&Itemid=11&lang=ru

ПРОБЛЕМИ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ ВІД НЕЩАСНОГО ВИПАДКУ В УКРАЇНІ

Сухоруков І.Я.,

*студент 3 курсу факультету адвокатури
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

*Науковий керівник: к.ю.н. доцент **Кравцов Д.М.***

Соціальне страхування від нещасного випадку відіграє значну роль у забезпеченні прав людини, зокрема права на охорону життя і здоров'я в процесі трудової діяльності. Стаття 46 Конституції України гарантує, що кожен має право на соціальний захист та передбачає право на забезпечення його у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності [1].

На даний момент в Україні діє така модель страхування від нещасних випадків, суть якої полягає у забезпеченні соціального

захисту, охорони життя та здоров'я громадян під час професійної діяльності, шляхом надання права на матеріальне забезпечення та соціальні послуги у разі нещасного випадку на виробництві або набуття певного професійного захворювання. Формування та реалізація політики страхування покладається на Міністерство соціальної політики України та формально на інших учасників страхування: роботодавців та працівників, проте фактично система соціального страхування є повністю централізована та монополізованою державою, внаслідок чого вона вимагає залучення ринкових механізмів. Така система страхування об'єктивно не може бути достатньо гнучкою під усі потреби часу та врахувати пропозиції всіх учасників трудових правовідносин та соціальних партнерів, серед них: щодо сум страхових внесків, які на даний момент визначаються Кабінетом Міністрів України та Міністерством соціальної політики України за поданням Правління Фонду соціального страхування, додаткової матеріальної відповідальності роботодавця у випадку нещасного випадку, додаткових соціальних гарантій, які можуть передбачатися умовами договірною страхування, тощо.

Серед недоліків національної страхової системи від нещасного випадку можна виділити відсутній належний соціальний діалог між суб'єктами страхування та централізацію страхової системи. Це найкраще демонструється у порівнянні з іншими системами страхування. Наприклад, у Німеччині діє модель, запозичення якої було б корисним для України. В цій моделі поєднується публічна та приватна сфери. Державний сектор такої моделі представлений галузевими об'єднаннями працівників та роботодавців, керівництво якими належить до компетенції представників об'єднань роботодавців та представників профспілок. До компетенції віднесено вирішення питань з попередження страхових випадків, забезпечення належного відновлення працівника після нещасного випадку та персоналізація страхових виплат. Товариства підпорядковуються державному органу, створеному для координації та належної роботи. Приватний сектор такої моделі представлений страховими компаніями, які співпрацюють з товариствами та пропонують певні пакети послуг з різним ціновим діапазоном. Тому, обираючи певний страховий поліс, працівник має право обрати як державний страховий пакет,

так і пакети приватних страхових компаній. Після чого, роботодавцем вноситься клопотання до об'єднання, де представники від кожної сторони обирають найприйнятніший варіант для працівника та роботодавця даного підприємства, враховуючи особливості виробництва та місцевості, оскільки відповідальність за нещасний випадок лягає на роботодавця. При цьому держава встановлює належний мінімум страхування від нещасного випадку для страхових компаній. Така змішана модель страхування забезпечує належне покриття завданої шкоди працівнику при раціональному використанні коштів роботодавців.

Альтернативою впровадження змішаного страхування може бути розвиток корпоративного страхування. Корпоративне страхування – це страхування майнових інтересів підприємства та його працівників, управління фінансами підприємства, а також надання додаткових гарантій працівнику. Аналізуючи досвід Сполучених Штатів Америки з цього приводу, можна дійти висновку, що такий вид страхування включає великий спектр страхових ризиків. Крім того, може включати такий вид страхування, як пенсійне, що працює за накопичувальною системою, до якої частину внеску робить працівник, а іншу частину – підприємство. Такі накопичувальні страхові програми дають можливість скористатися підприємству податковими пільгами, тобто віднести страхові внески на валові витрати підприємства, що приводить до зменшення бази оподаткування підприємства. Цей вид страхування може свідчити про стабільність та розвиток підприємства, внаслідок чого воно стає більш бажаним для працівників. Крім того, воно є досить гнучким щодо умов, оскільки забезпечує безпосередню комунікацію між сторонами страхування [2].

Наступною проблемою національного страхування від нещасних випадків є недостатньо диференційовані страхові внески. Розмір страхових внесків для роботодавців обчислюється у відсотках до сум фактичних витрат на оплату праці найманих працівників, що включають витрати на виплату основної та додаткової заробітної плати, та інші заохочувальні та компенсаційні виплати, у тому числі в натуральній формі. До уваги також беруться класи професійного ризику виробництва за певним видом економічної діяльності. Для добровільно застрахованих осіб ставки

визначаються у відсотках відсотків до мінімальної заробітної плати [3, 4].

Аналізуючи законодавство Швейцарії з цього приводу, страхові тарифи формуються з врахуванням особливостей не тільки регіону, а й місцевості, типу виробництва та факторів ризику на виробництві, які також поділяються за ступенем небезпечності. Окрім цього, враховується якість устаткування, яка визначається класифікацією за ступенем захищеності та регулярність його обслуговування. Ставки також зменшуються пропорційно до часу відсутності на підприємстві нещасних випадків. Такий спосіб формування страхових внесків забезпечує як індивідуалізацію страхування, так і мотивує роботодавців до поліпшення умов праці на підприємстві задля зменшення витрат [5].

Висновок. Аналіз системи страхування від нещасних випадків показав, що на зараз здійснюється лише формальна взаємодія між учасниками страхування та існує необхідність у частковій зміні концепції страхування, яка б дозволила повноцінно залучити приватний сектор до здійснення страхування від нещасних випадків та забезпечила належний соціальний діалог між страховими суб'єктами. Це можна досягти шляхом економічного мотивування впровадження корпоративного страхування на підприємствах зі створенням органів представництва роботодавців та працівників, які б брали активну участь при укладанні таких договорів та забезпечували належні соціальні та матеріальні гарантії. Такі зміни зумовлять не тільки більш раціональне використання фінансових ресурсів держави, а й покращить якість наданих послуг, через наявний ринковий механізм взаємодії. Крім того, необхідно деталізувати формування страхових внесків та забезпечити їх економічними важелями впливу, за для мотивування роботодавців на покращення умов праці.

Джерела:

1. Конституція України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – с. 141. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Баранник Л. Б. Корпоративне страхування як перспективний напрямок розвитку захисту працюючого населення України [Електронний ресурс] / Л. Б. Баранник // Вісник Хмельницького національного

- університету. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2012_3_1/167-171.pdf.
3. Про затвердження Порядку визначення класу професійного ризику виробництва за видами економічної діяльності : Постанова Кабінету Міністрів України від 08.02.2012 р. № 237. *Урядовий Кур'єр*. 18.04.2012. № 70.
 4. Тенденції розвитку соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань в Україні / О. Гаманкова, С. Шимків // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. - 2014. - Вип. 3. - С. 16-19. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Ekon_2014_3_5
 5. Досвід європейських країн у сфері охорони праці / П. О. Ізюта // Інформація і право. - 2014. - № 2. - С. 38-43. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Infpr_2014_2_10

КОНКУРС НА ЗАЙНЯТТЯ ПОСАД ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ЯК МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ГРОМАДЯНАМИ ПРАВА НА ПРАЦЮ

*Тютюнник В. К.,
аспірантка 2 року навчання
кафедри правознавства Східноукраїнського
національного університету імені Володимира Даля*

Відповідно до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (ст. 25) Конституція України закріплює право громадян на рівний доступ до державної служби [1, 2]. Це право отримало закріплення і в законодавстві України про державну службу. Так, Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII «Про державну службу» встановлює, що громадяни, які відповідають необхідним кваліфікаційним вимогам для заміщення посад державної служби, мають право на рівний доступ до неї, а також рівні умови її проходження незалежно від статі, раси, національності, походження, майнового і посадового становища, місця проживання, ставлення до релігії, переконань, належності до громадських об'єднань, а також від інших обставин, не пов'язаних з професійними та діловими якостями державного службовця [3]. А

отже в повній мірі мають право реалізувати визначене Основним Законом України право на працю.

Однак, як зазначається в Стратегії реформування державного управління України на період до 2021 року, відбір та призначення кандидатів на посади державної служби здійснюється на основі особистих якостей та досягнень з використанням конкурсних механізмів [4].

Таким чином, реалізація принципу рівного доступу до державної служби на практиці є скоріше перспективним завданням, ніж реальністю. Причина такого стану справ очевидна – відсутність реальних та ефективних механізмів реалізації права на рівного доступу до державної служби, а отже – і права на працю, і перш за все механізму формування кадрового складу державної служби на основі конкурсу.

Відповідно до загального правила, трудові відносини виникають між працівником і роботодавцем на підставі трудового договору. Виникнення трудових відносин в окремих випадках має певні особливості, зокрема, укладенню трудового договору передують будь-які юридичні факти, в результаті яких укладається трудовий договір і виникають трудові відносини. Так, у випадках і порядку, які встановлені трудовим законодавством й іншими нормативно-правовими актами, що містять норми трудового права, або статутом організації, трудові відносини виникають на підставі трудового договору в результаті: 1) обрання на посаду – якщо обрання на посаду передбачає виконання працівником певної трудової функції; 2) обрання за конкурсом на заміщення відповідної посади, якщо трудовим законодавством та іншими нормативно-правовими актами, або статутом організації визначені перелік посад, що підлягають заміщенню за конкурсом, і порядок конкурсного обрання; 3) призначення на посаду або затвердження на посаді; 4) направлення на роботу уповноваженими органом [5].

Як відомо, основним способом заміщення посад державної служби є конкурс. Саме конкурс дозволяє вибрати з числа претендентів на заміщення вакантної посади найбільш гідних і найбільш здібних до реалізації складних завдань управління державою. В. Єрмоєнко відзначає, що «конкурс є соціально-правовим методом оцінювання ділових якостей претендентів, в

основі якого закладені демократичні принципи: об'єктивності, гласності, порівняльності та змагальності» [6].

За нормами Кодексу законів про працю України трудові відносини можуть виникати на підставі тільки трудового договору, або на підставі складного юридичного складу, до якого належать призначення за конкурсом на заміщення відповідної посади [5].

Питання конкурсного відбору в трудовому праві розглядалися багатьма фахівцями в області трудового права Н. Думіним, В. Єрбоменко, О. Єфремовою, М. Іншиним, А. Ноздрачовим, Ю. Полетаєвою, В. Смирновою, А. Шебанової тощо.

Ю. Полетаєв запропонував таке визначення поняття «обрання за конкурсом»: «Обрання за конкурсом – це організаційно-правова процедура, що передуює заключенню трудового договору, яка передбачає порядок оцінки колегіальним органом на предмет відповідності професійним та іншим якостям кандидата на заміщення вакантної посади або посади, по якій закінчується термін повноважень» [7, с. 31].

При цьому Н. Думін розглядає конкурс як форму реалізації права на працю, але протипоставляє його трудовому договору. Проте, за своїми цілями, завданнями й набором юридичних засобів, даний правовий метод заміщення посади не підмінює трудовий договір, а скоріше доповнює його [8, с. 121].

Як вже нами зазначалось попередньо, елементами складного юридичного складу, що є підставою виникнення трудових відносин на державній службі, тобто відносини між державою і державним службовцем, виступають такі юридичні факти, як рішення конкурсної комісії про визнання конкретної особи переможцем і акт про призначення переможця на посаду [9, с. 427]. Таким чином, сам складний юридичний склад виступає ознакою диференціації праці державних службовців від загальноприйнятій трудових відносин.

На сьогодні конкурсний порядок заміщення посади державної служби регулюється поруч із Законом України від 10.12.2015 № 889-VIII «Про державну службу» (далі – Закон) також Постановою Кабінету Міністрів України від 25.03.2016 № 246 «Про затвердження Порядку проведення конкурсу на зайняття посад державної служби» (далі – Порядок).

Відповідно до ст. 21 Закону вступ на державну службу здійснюється шляхом призначення громадянина України на посаду

державної служби за результатами конкурсу [3]. В той же час є певні виключення з цих правил, що викликає дискусії в наукових колах щодо рівної реалізації права на працю.

Закон містить ряд обмежень щодо кола осіб, які бажають вступити на державну службу. Так, не допускаються до участі в конкурсі кандидати, які не подали необхідну інформацію, передбачену пунктом 19 Порядку, або виявлення невідповідності поданої кандидатом інформації щодо кваліфікаційних вимог до освіти та/або досвіду роботи, неправильності заповнення заяви або резюме, також особи віком до 18 років, і особи, які не є громадянами України. Крім того, громадяни повинні володіти державною мовою України та відповідати загальним та спеціальним вимогам.

Також надання державному службовцю іншої посади в тому ж або іншому державному органі з урахуванням рівня його кваліфікації, професійної освіти, стажу державної служби передбачено Законом в разі ліквідації або реорганізації державного органу, а також при скороченні посад державної служби (ст. 22 Закону). У всіх цих випадках заміщення відповідної посади державної служби здійснюється не на конкурсній основі.

У Стратегії реформування державного управління України на період до 2021 року справедливо відмічається, що існуючі конкурсні процедури відбору на посади державної служби залишаються недосконалими і не ґрунтуються на якісних стандартизованих вимогах до рівня професійної компетентності претендентів на посади державної служби, у тому числі відсутні чіткі і прозорі процедури просування по службі [4]. У зв'язку з чим, в найближчі роки необхідно завершити розробку нормативно-правових актів, пов'язаних з реформуванням реалізації трудових відносин на державній службі.

Варто погодитись із думками вчених-правників у галузі трудового права, що в Україні законодавство, визначаючи порядок проведення конкурсу на зайняття посади державної служби, не містить деякі положення, які б регулювали порядок його проведення як єдиний елемент трудових відносин державних службовців. Зокрема, чітко не встановлена процедура співбесіди, вирішення ситуативних завдань та інших форм перевірки знань, умінь і навичок кандидатів в разі прийняття конкурсною комісією

рішення про необхідність застосування таких способів оцінки професійних, ділових й особистісних якостей кандидатів на посаду.

Також можна визначити проблему статусу незалежних експертів, що можуть бути залучені до складу конкурсної комісії, який на сьогодні вкрай низький і повинен бути радикально змінений.

Практика показує, що залучені експерти фактично не працюють в цих комісіях, їх часто навіть не запрошують на ці заходи, а ті, хто бере участь в роботі комісії, не можуть висловитися по предмету обговорюваних питань, не беруть участь при голосуванні за кандидата.

Комісія складається в основному з представників органу, що проводить конкурс, тому рішення заздалегідь визначено керівником цього органу. Якщо навіть якийсь незалежний експерт при голосуванні буде проти прийнятого комісією рішення, загальна кількість голосів членів комісії буде більше кількості експертних голосів. При проведенні конкурсу потрібна об'єктивна, а не заздалегідь встановлена оцінка.

Таким чином, повноцінна реалізація принципу права на працю не вбачається на сьогодні реальною та єдиною для всіх.

Порядок визначає також перелік необхідних документів для участі у конкурсі на зайняття посад державної служби для тих, хто і так працює, але бажає перейти на іншу посаду в цьому органі.

Наприклад, якщо службовець побажає брати участь в конкурсі в тому державному органі, де він вже працює, то він повинен подати не весь зазначений в Порядку пакет документів, а тільки заяву, що також ставить під сумнів можливість рівного використання всіма учасниками трудових відносин права на працю. Отже, процедура проведення конкурсу на зайняття посад державної служби України на сьогодні не позбавлена значних недоліків на законодавчому рівні. Отже, за процедурою конкурсного відбору на зайняття посад державної служби проявляється диференціація трудових відносин.

Таким чином, підбиваючи підсумки по даному питанню можна зробити висновок, що для процедури проведення конкурсу з точки зору трудового права слід внести наступні пропозиції щодо вдосконалення законодавства, а саме закріпити на законодавчому рівні:

- обов'язкове проведення конкурсної процедури на посади державної служби як для осіб, які вступають вперше, так і для службовців, які вже працюють в державному органі;

- закріплення процедури співбесіди, ситуативних завдань та інших форм перевірки знань, умінь і навичок кандидатів в разі прийняття конкурсною комісією рішення про необхідність застосування таких способів оцінки ділових, професійних і особистісних якостей учасників конкурсу;

- однаковий перелік документів для подання для участі в конкурсі на зайняття посад державної служби.

Отже, саме ці зміни забезпечать реалізацію громадянами права на працю та дозволять закріпити на нормативному рівні порядок проведення процедури конкурсного відбору на посади державної служби.

Джерела:

1. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: Міжнародний документ від 16.12.1966 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.
2. Конституція України [Електронний ресурс]: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР / Офіційний сайт Верховної Ради України. - Режим доступу до ресурсу : <http://zakon2.rada.gov.ua/Laws/show/254к/96-вр>.
3. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.
4. Деякі питання реформування державного управління України: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.06.2016 № 474-р [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/474-2016-%D1%80#Text>
5. Кодекс законів про працю України: Кодекс від 10.12.1972 № 322-VIII [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.
6. Єрмоєнко В. В. Конкурс як підстава виникнення індивідуальних трудових правовідносин з державними службовцями [Електронний ресурс] / В. В. Єрмоєнко // Право та інновації / В. В. Єрмоєнко. – Харків: «Право», 2018. – Режим доступу до ресурсу:

http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/15594/1/YERYOMENKO_41-48.pdf.

7. Полетаев Ю.Н. Правовые последствия неизбрания на должность / Ю. Н. Полетаев // Справочник кадровика. – М., 2007. – № 12. – С. 31.
8. Думин Н. Конкурс – форма реализации права на выбор работы. // Социалистический труд. – 1979. – №77. – С. 121.
9. Тютюнник В. К. Виникнення трудових відносин на державній службі на підставі складного юридичного складу / В. К. Тютюнник // Юридичні гарантії забезпечення прав і соціальний захист: тези доп. і наук. повідомл. учасників X Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 9 жовт. 2020 р.). – Харків: Право, 2020. – С. 424-428.

Секція 2

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ КОНСТИТУЦІЙНОГО ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Керівник секцій: к. ю. н., доцент Татаренко Г. В.

СУДОВИЙ ПРЕЦЕДЕНТ ЯК ДЖЕРЕЛО ПРАВА ТА ЙОГО МІСЦЕ В ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Андрєєв Андрій,

магістрант спеціальності «Право»

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.

*Науковий керівник: Котова Л. В., к. ю. н., доцент,
доцент кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля*

Враховуючи вектор зовнішньої політики України та природні явища і процеси що відбуваються в країні, досить актуальним на сьогодні є питання входження нашої держави в європейський правовий простір. Конвергенція національних правових систем багатьох країн – це наслідок розвитку інтеграційних процесів як на континентальному рівні, так і на глобальному. Вплив однієї правової сім'ї на іншу – це неминучий процес, який вже досить давно існує. З розвитком торговельно-економічної співпраці відбувається розвиток договірних відносин, взаємопроникнення правових норм, принципів та методів правового регулювання із однієї правової системи до іншої. Відбувається так зване «розмивання» кордонів правового регулювання. Жодна правова система фактично не може існувати ізольовано. Рецепція міжнародного або наддержавного права неминуча для успішного розвитку та економічної діяльності будь-якої країни.

Одним із способів прийняття окремих явищ та положень із правових систем інших держав є їх запозичення. Мається на увазі обґрунтоване та виважене використання деяких прийомів та методів правового регулювання суспільних відносин. Не зовсім звичним для романо-германської правової сім'ї, до якої належить і наша правова система, є поняття судового прецеденту, оскільки більшість вважає єдиним джерелом права – нормативно-правовий акт, зокрема, закон.

Прецедент (від лат. *precedens* «попередній») – це вчинок, випадок, що стався в минулому і є прикладом або виправданням для наступних подібних вчинків, випадків [1]. Тобто цей випадок в минулому є еталонним, зразковим. В майбутньому при виникненні схожої ситуації можна, а у деяких випадках навіть необхідно, користуватись прийнятим рішенням для уникнення помилок. Що ж стосується словосполучення «судовий прецедент», то можна зробити висновок, що цей випадок у минулому стосується певних судових рішень, тобто правозастосування.

Вивченням питання судового прецеденту у вітчизняній практиці займались досить багато вчених, а саме: Г. В. Демченко, О. Ф. Скакун, Д. Ю. Хорошковська, С. В. Шевчук, Е. В. Васьковський, С. К. Загайнова, І. Ю. Богдановська, Л. А. Луць, М. І. Сірий та інші.

Український дослідник С. Шевчук прецедентом вважає «адміністративне або судове рішення по конкретній юридичній справі, якому держава надає загальнообов'язкового значення» [2, с. 185]. А дослідник права П. Гук судовим прецедентом вважає «рішення вищого судового органу по конкретній справі, що приймається в межах певної юридичної процедури, та містить правоположення (роз'яснення або тлумачення закону), що слугує обов'язковим правилом застосування для аналогічних справ у майбутньому та опубліковане в офіційних збірниках» [3, с. 68].

Як явище, судовий прецедент виник ще за часів давнього Єгипту, Греції та Риму. Він існував поряд із кодифікованими нормативними актами держав як джерело суддівської практики. Тобто, поряд із формалізованими загальноприйнятими джерелами паралельно діяли вироблені, але не завжди законодавчо закріплені приклади суддівства. Це було так зване «неформальне» джерело права, яким користувалися юристи при виникненні прогалин та для розуміння і тлумачення тої, чи іншої норми права.

Найбільшого розвитку та застосування судовий прецедент отримав у країнах англосаксонського права, а саме Великобританії та Сполучених Штатах Америки та їх сателітах. «Великобританія є країною загального права, і тому такі рішення та судова практика є особливо важливими, оскільки застосовується доктрина прецеденту. Це означає, що рішення кожної справи може пов'язувати всі наступні справи залежно від стажу суду (судова система має ієрархічну структуру). Оскільки така судова практика стає частиною закону, або створює юридичні прецеденти, коли законодавства немає, або тлумачить законодавство» [4]. У Сполучених Штатах «судова влада здійснюється як федеральними судами, так і судами штатів. Загалом кажучи, суди в кожній юрисдикції є основними форумами для прийняття рішень з питань законодавства цієї юрисдикції, але існує значне перекриття. Слід зазначити, що коли з процесуальних причин федеральні суди вирішують справи, що виникають відповідно до закону штату, вони застосовують матеріальне право конкретного штату, включаючи будь-яку відповідну судову практику. Вищий суд штату залишається уповноваженою найвищою ланкою із законодавства певного штату, хоча федеральні суди скасують закон штату, якщо він суперечить федеральному закону» [5].

Виходячи з вищезазначених тверджень саме судова влада у англосаксонських правових системах є основним творцем права, а судовий прецедент джерелом. Законодавчі ж органи лише їх закріплюють у збірники.

Що стосується впливу судового прецеденту на національну правову систему, то протягом останніх п'ятнадцяти років він отримав доволі широке розповсюдження. Хоча офіційного законодавчого закріплення судовий прецедент як джерело права не має, але він займає важливе місце поряд із офіційними нормативними актами.

Для розуміння становища поняття прецеденту та його значення для правової системи держави проаналізуємо діюче законодавство. У статті 129 Конституції України зазначається «суддя, здійснюючи правосуддя, є незалежним та керується верховенством права» [6]. Із цього твердження можна зробити певні висновки. А саме те, що судді при постановленні рішення по справі, винесенні ухвали або вироку керуються не тільки межами

існуючого законодавства, а ще й основними принципами верховенства права, ключовими з яких є законність, визначеність, заборона свавілля, поважання людських прав. Про це також йде мова у статті 8 Конституції.

Якщо проаналізуємо Закон «Про судоустрій і статус суддів», то у статті 6 зазначається «здійснюючи правосуддя, суди є незалежними від будь-якого незаконного впливу. Суди здійснюють правосуддя на основі Конституції і законів України та на засадах верховенства права» [7]. У законі вже більш конкретно вказується чим повинні керуватися судді при здійсненні правосуддя. На першому місці Конституція, потім закони і вже заключними є засади верховенства права. Мається на увазі те, що при виникненні прогалин у законодавстві, судді, враховуючи основоположні принципи верховенства, можуть приймати певні рішення за аналогією або навіть на власний розсуд.

Верховний Суд України, як суд найвищої інстанції, «забезпечує сталість та єдність судової практики» [7]. Однією з його функцій є «узагальнення судової практики». «З метою забезпечення однакового застосування норм права при вирішенні окремих категорій справ узагальнює практику застосування матеріального і процесуального законів, систематизує та забезпечує оприлюднення правових позицій Верховного Суду з посиланням на судові рішення, в яких вони були сформульовані». «За результатами аналізу судової статистики та узагальнення судової практики надає роз'яснення рекомендаційного характеру з питань застосування законодавства при вирішенні судових справ» [7]. Мета, з якою Верховний Суд проводить таке узагальнення – надати доступ до правильного розуміння та застосування нормативних актів.

На електронному порталі судової влади є єдиний державний реєстр судових рішень. Основна мета його існування – «доступ до судових рішень з метою забезпечення відкритості діяльності судів загальної юрисдикції, прогнозованості судових рішень та сприяння однакового застосування законодавства» [8]. Мова йде саме про однакове застосування законодавства, що відкриває можливості використання судової практики для підвищення кваліфікації та розуміння правозастосування. «Судові рішення, внесені до Реєстру, є відкритими для безоплатного цілодобового доступу на офіційному веб-порталі судової влади України» [8]. «Для реалізації права

доступу до судових рішень, внесених до Реєстру, користувачу надаються можливості пошуку, перегляду, копіювання та роздрукування судових рішень або їх частин» [8]. Тобто будь-яка особа може звернутися до порталу для ознайомлення з судовими рішеннями, з метою отримання досвіду та його подальшим використанням у своїй професійній юридичній діяльності.

В розрізі розглянутого національного законодавства немає досить чіткого розуміння прецеденту як джерела права. Приділяється багато уваги вивченню та аналізу окремих судових рішень з метою правильного застосування норм права.

17 липня 1997 року Україна ратифікувала Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод. Згідно зі статтею 9 Конституції України «Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України» [6]. Оскільки Конвенція є міжнародним договором, наша країна приєднавшись до неї, прийняла зобов'язання дотримуватись прав та свобод людини.

Одним із зобов'язань є виконання рішень Європейського Суду з прав людини та використання практики у національному судочинстві. Згідно ст. 17 п. 1 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» зазначається, що «суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерело права» [9].

Саме 23 лютого 2006 року, коли був прийнятий цей закон, можна вважати датою появи судового прецеденту у національній правовій системі. Незважаючи на те, що в буквальному значенні не вказується на появу терміну «прецедент», але чітко і зрозуміло зазначається те, що саме практика Європейського Суду повинна стати джерелом права. Джерелом права у тому розумінні, у якому є закон. Його верховенство та обов'язковість виконання. З цього можна зробити висновок про те, що національні суди України повинні виносити рішення по справам, враховуючи вже прийняті рішення Європейським Судом та розуміти право людини, так, як воно тлумачиться Судом.

Підсумовуючи, слід зазначити, що у статті 6 Кодексу адміністративного судочинства вказано про те, що «суд застосовує принцип верховенства права з урахуванням судової практики Європейського суду з прав людини» [10]. Тобто, використання

рішень Суду поступово імплементується в систему національного законодавства.

Вже на протязі майже півтора десятка років наша країна використовує прецеденти Європейського Суду не лише у судовому застосуванні, а й в освітньому процесі для підготовки майбутніх юристів. Вивченню рішень Суду приділяється велика увага. Мета проста – підготувати професіоналів, здатних не тільки правильно застосовувати закон, а й ще уміти критично мислити, аналізувати та правильно розуміти і тлумачити права людини, які є першочерговими, незважаючи ні на що.

Судовий прецедент повинен існувати поряд із традиційними джерелами права. Адже, на відміну від законодавства, він живе і розвивається у контексті сьогодення разом із тим як живе і розвивається суспільство та відносини у ньому.

Джерела:

1. Тлумачення, значення слова «прецедент» [Електронний ресурс] / Словник української мови. – Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/precedent>
2. Шевчук С. В. Судова правотворчість: світовий досвід і перспективи в Україні / С. В. Шевчук. – К.: Реферат, 2007. – 640 с.
3. Гук П. А. Судебный прецедент как источник права: дис. ...кандидата юрид. наук: 12.00.01 / П. А. Гук – Саратов, 2002. – 205 с.
4. United Kingdom Law: Case law. Oxford LibGuides. [Електронний ресурс] // Bodleian Libraries. University of Oxford. – Режим доступу: <https://libguides.bodleian.ox.ac.uk/c.php?g=422832&p=2887381>
5. United States: legal resources: Legal system. Oxford LibGuides. [Електронний ресурс] // Bodleian Libraries. University of Oxford. – Режим доступу: <https://libguides.bodleian.ox.ac.uk/c.php?g=422817&p=2887103#:~:text=The%20United%20States%20has%20a,linked%20in%20often%20complex%20ways>
6. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року 254к/96-ВР, чинний, поточна редакція. – Редакція від 01.01.2020, підстава - 27-IX [Електронний ресурс] / Офіційний вебсайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
7. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02 червня 2016 року 1402-VIII, чинний, поточна редакція. – Редакція від 20.06.2020, підстава - 679-IX [Електронний ресурс] / Офіційний вебсайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>

8. Про доступ до судових рішень: Закон України від 22 грудня 2005 року 3262-IV, чинний, поточна редакція. – Редакція від 24.10.2020, підстава - 912-IX [Електронний ресурс] / Офіційний вебсайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3262-15#Text>
9. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 року 3477-IV, чинний, поточна редакція. – Редакція від 02.12.2012, підстава - 5463-VI [Електронний ресурс] / Офіційний вебсайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>
10. Кодекс адміністративного судочинства: Закон України від 6 липня 2005 року 2747-IV, чинний, поточна редакція. — Редакція від 15.08.2020, підстава - 808-IX [Електронний ресурс] / Офіційний вебсайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>

ЗАКОНОДАВЧЕ ВРЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУТУ МЕДІАЦІЇ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Андрущенко Ю.В.,

студентка 5 курсу спеціальності «Право»

НЮУ ім. Ярослава Мудрого

*Науковий керівник: к.ю.н., ас., **Косінова Д.С.***

Можливість альтернативного вирішення спорів є однією з важливих гарантій забезпечення ефективності та доступності правосуддя. Світова практика знає безліч законних способів виходу з правового конфлікту в обхід державної судової системи: експертний висновок, переговори, переговори за участю посередника, примирення, незалежна оцінка, досудова нарада та інші [4].

Однією зі складових реалізації політики Європейського Союзу із розбудови територій свободи, безпеки та правосуддя, є наявність доступу як до судових, так і позасудових методів врегулювання спорів. Відповідно до Директиви Європейського парламенту і Ради № 2008/52/ЄС «Про деякі аспекти посередництва (медіації) в цивільних та комерційних справах», медіація визначається як переговори між сторонами спору за участю і

керівництвом нейтральної третьої особи – медіатора, рішення якого не має обов'язкового характеру для сторін [2]. Також, у рекомендації Комітету міністрів Ради Європи щодо медіації в сімейних справах № R (98) 1, наголошується, що:

- медіація не повинна бути примусовою;
- держави мають право вибору способу організації та здійснення медіації таким чином, як вони вважають за необхідне, із залученням державного або приватного сектору;
- незалежно від того, як організована і здійснюється медіація, держави повинні подбати про наявність відповідних механізмів для забезпечення існування процедур для підбору, навчання та кваліфікації медіатора, а також стандартів, які повинні забезпечуватися і підтримуватися медіаторами [3].

Європейський Союз трактує медіацію як дієвий спосіб врегулювання спорів в суспільствах, де панує європейська правова культура. Наприклад, у Німеччині медіація гармонійно вбудована в систему правосуддя: посередники працюють прямо при судах, значно знижуючи кількість потенційних судових проваджень. У більшості німецьких шкіл права введений постійний курс медіації. У Німеччині немає загальнонаціональних стандартів проведення медіації. Кожна федеральна земля може розробляти власні практичні рекомендації. Вони можуть стосуватися таких стандартних питань, як зміст угоди між сторонами, або переліку спорів, що передаються на медіацію.

Австрія одна з небагатьох країн світу, де професія медіатор внесена в номенклатуру професій. В Австрійському законодавстві передбачається, що угода за результатами медіації, може бути визнана судом [1].

Більшість держав-членів Європейського Союзу має правове регулювання щодо альтернативного вирішення спорів лише в окремих категоріях справ. Наприклад Ірландія та Данія застосовують медіацію у трудових спорах, Фінляндія – у споживчих суперечках, Швеція – у спорах, пов'язаних з ДТП. Однак, наявність або відсутність національних законів з даного питання не завжди є критерієм оцінки імплементації медіації в тій чи іншій країні. Нідерланди – одна з держав світу, де процедура альтернативного вирішення спорів набула неабиякої популярності, а медіаційні

навички впроваджуються в практику роботи державних та муніципальних службовців, на даний час лише накопичує практичний досвід [1].

Законодавчі спроби закріплення інституту медіації в Україні були неоднократні. На розгляд Верховної ради України внесено більше 10 законопроектів, жоден з яких, на даний час, не було прийнято. Підвищення інтересу до медіації обумовило також прийняття у 2017 році Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів», яким було введено термін медіація, а також передбачено стимулювання сторін до мирного врегулювання спору. Сьогодні активно почали розвиватися програми зі створення кабінетів медіації в судах. Як вже зазначалося, застосування позасудового способу вирішення спорів набуло неабиякої популярності в країнах Європейського Союзу. Це явище обґрунтовується наявністю значної кількості плюсів даного правового інституту:

- економія часу;
- конфіденційність та збереження ділової репутації;
- відсутність обмежень у пошуку взаємовигідного рішення;
- економія грошових коштів.

Отже, європейський досвід підтверджує той факт, що запроваджувати процедуру медіації як в публічно-правові, так і приватно-правові відносини необхідно надзвичайно виважено та обережно. У розвинених зарубіжних країнах запровадження даного інституту здійснювалось шляхом проведення довгострокових експериментів та аналізу їх наслідків і результатів. Законодавче закріплення інституту альтернативних способів вирішення спорів в Україні сприятиме поліпшенню доступу громадян до правосуддя та скороченню навантаження на суди, а отже, допоможе скоротити строки розгляду справ та відсоток оскаржуваних рішень, зменшити судові витрати, поліпшити якість судових рішень та досягнути примирення між сторонами.

Джерела:

1. Пухаленко В. П. Деякі аспекти медіації у цивільних та комерційних справах, як складова політики Європейського Союзу / В. П. Пухаленко // Форум права. - 2012. - № 3. - С. 585-589. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.
2. Директиви Європейського парламенту і Ради № 2008/52/ЄС «Про деякі аспекти посередництва (медіації) в цивільних та комерційних справах» від 21.04.2008, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a95#Text
3. Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи щодо медіації в сімейних справах № R (98) 1 від 21.01.1998, https://supreme.court.gov.ua/userfiles/R_98_1_1998_01_21.pdf

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НАСИЛЬСТВО ЩОДО ЖІНОК У БРАЗИЛІЇ ТА УКРАЇНІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ

*Базалєєва Анастасія,
студентка 4 курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.
Науковий керівник: Гніденко В.І.,
асистентка кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля*

На даний час світова статистика свідчить про те, що Бразилія є країною з найвищим показником умисних вбивств у світі. Причинами даного негативного явища є масове виготовлення та поширення наркотичних засобів, легалізація зброї, існування злочинних організацій, низький рівень соціального благополуччя населення та ще багато складових. Відповідні проблеми спонукають до появи насильства, а саме насильства, яке спрямоване на найбільш уразливу категорію – жінок. Тому метою даної роботи є дослідження шляхів подолання насильства щодо жінок в Бразилії та можливість їх втілення в сучасному законодавстві України.

На даний час, насильство над жінками є однією з найбільших соціальних проблем сучасного світу та є суттєвим порушенням прав людини. Кожна країна докладает певні зусилля для того щоб викоринити дане негативне явище. Нещодавно вбивства жінок пов'язані з насиллям, в Бразилії були визнані окремим злочином та

закріплені на законодавчому рівні. Так в бразильському законодавстві з'явився новий термін «феміцид».

Феміцид або фемініцид – це термін злочину на ґрунті ненависті за ознакою статі, в широкому сенсі визначається як «умисне вбивство жінок (жінок або дівчаток), тому що вони є жінками» [1, с. 1], хоча визначення різняться в залежності від його культурного контексту.

Феміністський автор Діана Е.Х. Рассел була першою людиною, яка визначила і поширила цей термін в наш час, а в 1976 році вона характеризує це слово як «вбивство самок самців, тому що вони є жінками» [1, с. 2]. Таким чином 70-ті роки минулого століття стають початком боротьби з феміцидом.

Часто ставиться під сумнів необхідність визначення вбивства жінок окремо від загального вбивства і це цілком логічно. Насильство з боку інтимного партнера зачіпає 3 з 10 жінок протягом життя, і, за оцінками, 13,5% вбивств у всьому світі відбуваються за участю інтимних партнерів, і цей відсоток вбивств носить гендерний характер [2]. Противники стверджують, що цей термін приділяє занадто багато уваги менш поширеним видам вбивств жінок та може дискримінувати та поставити на другий план вбивства чоловіків. Незважаючи на всі думки феміцид – це соціальна проблема, яку треба викорінювати.

На даний час феміцид є комплексним поняттям та включає в себе не лише вбивство, а й примусові аборти, навмисне зараження хворобами та проведення операцій над жіночими органами, що в підсумку приводить до смерті. Але найпоширенішою формою феміциду в світі є вбивство, вчинене інтимним партнером жінки.

У Латинській Америці феміцид є проблемою, яка виникає в багатьох країнах, але найчастіше в Центральній Америці в таких державах, як Сальвадор і Гондурас, а також в інших, таких як Бразилія та Мексика. У латиноамериканський регіон входять 5 з 12 країн з найвищим рівнем вбивств жінок у світі [3].

Про це свідчить негативна практика. Так найвідомішим випадком феміциду є вбивство п'ятирічної бразильської дівчинки, вчинене 29 березня 2008 року [4], яке широко висвітлене місцевими засобами масової інформації і мало величезний резонанс в бразильському суспільстві.

Так серед основних причин, які стають поштовхом для вбивства жінок в Бразилії є:

1. насильство з боку інтимного партнера;
2. володіння зброєю та загрози вбити за допомогою зброї;
3. вживання наркотичних засобів, а також існування наркобізнесу у фавелах Бразилії;
4. безробіття;
5. гендерна нерівність;
6. скорочення державних соціальних витрат у таких галузях, як охорона здоров'я та освіта [1, с. 4].

Досить гостро постає підстава для гендерного насильства щодо раси та соціального класу жінки. Адже темношкірі жінки в Бразилії не так часто отримують освіту і, швидше за все, живуть на околицях, що ускладнює доступ до державних послуг [5]. Відповідно, не маючи належної освіти такі жінки не можуть влаштуватися на високооплачувану роботу, що робить цю групу найбільш фінансово вразливою у всій країні.

Враховуючи всі проблеми, у 2015 році Бразилія змінила своє кримінальне законодавство, та визначила феміцид як злочин. До речі, такі доповнення були ініційовані в часи президентства Ділми Русеф. Зараз феміцид – це фактор, який обтяжує справи про вбивства, і, як наслідок, веде за собою ще більш суворі покарання, якщо жертва вагітна, позбавлена дієздатності, молодша 14 років або старша 60 років [5]. Покарання за цей злочин становить від 12 до 30 років позбавлення волі.

Такі зміни були покликані на викорінення феміциду з бразильського суспільства, але сучасна статистика свідчить протилежне. У 2020 році загальна кількість вбивств чоловіків та жінок у Бразилії знизилась на 19% порівняно з 2018 роком, але рівень феміцидів зріс на 12%.

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, Бразилія посідає п'яте місце, за рівнем феміцидів у світі, а приголомшливу кількість вбивств Міжамериканська комісія з прав людини назвала «тривожною» [5]. Доречно зазначити, що дані показники зросли також і з причини введення карантину.

Що стосується боротьби з насильством щодо жінок в Україні та можливості внесення змін до кримінального законодавства, слід зазначити наступне.

У нашій країні актуальною залишається проблема щодо домашнього насилля. Так, очільниця Міністерства соціальної політики Юлія Соколовська навела статистичні дані, згідно з якими кожна 5 жінка в Україні стикалася з тією чи іншою формою насильства, але страждають від цього і чоловіки. Втім, 90% постраждалих від насильства – саме жінки [6].

На даний час в Україні передбачена загальна кримінальна відповідальність як за вбивство жінки, так і чоловіка та діє закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

Зараз в Україні немає офіційних даних стосовно вчинення феміциду. Але не слід забувати про те, що насильство є злочином «замовчування», а сам феміцид є крайнім проявом агресивної та принизливої поведінки щодо жінок.

Таким чином, запровадження змін до кримінального законодавства Бразилії, щодо боротьби з феміцидом на даний час є не ефективними. На нашу думку, такі антипоказники пов'язані з іншими причинами, такими як дозвіл на користування зброєю та існування наркобізнесу. Запровадження відповідальності за феміцид в Україні, в сучасних умовах є не доцільним. Але враховуючи негативну статистику щодо насилля над жінками в країні, яка, на жаль, має тенденцію збільшуватись, вважаємо, що питання щодо включення до кримінального законодавства України поняття феміциду є відкритим.

Джерела:

1. World Health Organization. Understanding and addressing violence against women, 2017. URL: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/77421/WHO_~jsessionid=E81926AB720B0020A65A4B993069CA45?sequence=1 (дата звернення: 23.11.2020).
2. Статистика BBC. Жінки, вбиті за один день в усьому світі, 2018. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-46357843#:~:text=%D0%97%D0%B0%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D1%8E%2C%20%D1%89%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D1%8F%20%D0%B2%20%D1%83%D1%81%D1%8C%D0%BE%D0%BC%D1%83,%D0%97%2087%20%D1%82%D0%B8%D1%81>(дата звернення: 23.11.2020).
3. Феміцид – Femicide, 2020. URL: <https://ru.qaz.wiki/wiki/Femicide> (дата звернення: 24.11.2020).

4. Вбийство Ізабели Нардоні, 2010. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A3%D0%B1%D0%B8%D0%B9%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE_%D0%98%D0%B7%D0%B0%D0%B1%D0%B5%D0%BB%D0%BB%D1%8B_%D0%9D%D0%B0%D1%80%D0%B4%D0%BE%D0%BD%D0%B8 (дата звернення: 24.11.2020).
5. Global Voices. Навіть зі змінами в законодавстві, Бразилії не вдається захистити жінок на тлі зростання кількості феміцидів, 2020. URL: <https://uk.globalvoices.org/2020/03/26/3760/> (дата звернення: 25.11.2020).
6. Міністерство соціальної політики України. Кожна 5 жінка в Україні стикається з тією чи іншою формою насильства / Юлія Соколовська, 2020. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/18311.html> (дата звернення: 25.11.2020).

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В ПУБЛІЧНІЙ СЛУЖБІ

Білоус Ігор,

*магістрант юридичного факультету СНУ ім. В. Даля,
Заступник начальника управління –
начальник відділу нормативно-технічної роботи,
контролю за системами протипожежного захисту
та ліцензування управління запобігання надзвичайним ситуаціям
Головного управління ДСНС у Луганській області,*

Татаренко Г. В.,

*к. ю. н., доцент, завідувач кафедри конституційного права
СНУ ім. В. Даля*

Першоджерелом для забезпечення розвитку ефективних соціальних взаємовідносин що відповідають вимогам сучасності, соціальної справедливості є рівність людей. Умовою розвитку громадянського суспільства та держави є закріплення соціальної рівності. Основою демократичного суспільства є рівність. Різновидом соціальної рівності є гендерна рівність, яка забезпечує рівні права, свободи, можливості жінок і чоловіків у будь-якій сфері їх життєдіяльності.

Гендер слід розуміти як організовану модель соціальних відносин між жінками й чоловіками, яка не лише характеризує їх

спілкування і взаємодію у сім'ї, а й визначає їх соціальні відносини в основних інституціях суспільства [1, с. 34]. Гендер - це система цінностей чоловіків і жінок, їх ролей, характеристик і зв'язків, набутих ними як особистостями в процесі взаємовідносин і взаємодії, що визначається громадсько-політичним і соціально-економічним контекстом їх життя [2, с. 18].

Відповідно до Закону «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 8 вересня 2005 р., гендерна рівність - рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дає змогу особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах суспільного життя [3].

Принцип гендерної рівності повинен стати фундаментальним принципом права, адже він - фундамент прав і свобод людини. Принцип гендерної рівності безперервно наповнюється новими теоретичними та правовими змістом. Він реалізовує методологічну функцію - ефективна реалізація прав людини.

Реалізація принципу гендерної рівності в деяких галузях права може бути в наступних варіантах: всередині галузі права безпосередньо та через галузеві принципи опосередковано.

Враховуючи вищевикладене, можна констатувати, що принцип гендерної рівності впливає на інші базові принципи права - принцип верховенства права, принцип законності, а також залежить від них. Саме сукупність всіх вищезазначених принципів можуть усунути у суспільстві дисбаланс прав і обов'язків жінок і чоловіків та забезпечити відповідний паритет.

Формування нового світогляду сьогодення стосовно кола діяльності жінки та чоловіка в суспільстві та зокрема в публічній службі зумовлено змінами у політичній та правовій сферах різних рівнів.

Забезпечення гендерної рівності в цілому та зокрема в публічній службі, забезпечення розвитку відповідного механізму на національному рівні спричинені політичними процесами у світі, європейським вибором та зобов'язаннями України та має істотне значення для розвитку держави, для доктрини у правовій науці і юридичній практиці.

Деструктивні процеси у суспільстві з'являються у разі відсутності гендерної рівності, що в свою чергу створює бар'єри для соціальної єдності. Наслідком цього є призупинення сталого

розвитку людей, тому пріоритетним питання в становленні України повинно стати забезпечення гендерної рівності.

Європейський вектор розвитку України передбачає закріплення гендерної рівності в усіх суспільних сферах і зокрема в його інституціях. Це в першу чергу забезпечення паритетної участі жінок і чоловіків у всіх сферах для прийняття відповідних рішень, недопущення гендерного насильства та будь-яких його проявів.

Україна в цьому контексті, зокрема в реалізації відповідної політики, досягла прогресу. Саме тому політика України у сфері забезпечення гендерної рівності потребує синергії гендерного підходу з іншими сферами державної політики.

На думку видатного американського політолога Рональда Інглхарта «гендерна рівність – це чутливий індикатор, який демонструє, наскільки розвинутою і демократичною є держава» [4].

Наявність нормативно-правових актів, які є профільними в Україні у сфері гендерної рівності, в першу чергу закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [3] та інших [5-8], не свідчить про їх досконалість, їх норми залишаються здебільшого декларативними внаслідок наступних причин: знання жінок міжнародних стандартів залишається на низькому рівні, ставлення до формулювань міжнародних актів як до абстрактного, відсутність компетентностей у правників, щодо ідентифікації випадків дискримінації у законодавстві [9]. Зазначене свідчить, що механізми реалізації законодавства не достатньо імплементовані. В Конституції України, зокрема в статтях 1, 3, 8, 17, 21, 23, 24, 26, 38, 51, 52, 55, 57, 59 також закріплено рівність жінок і чоловіків [10].

Погоджуючись з підходом деяких вчених, що гендер – це складний «соціокультурний конструкт», в межах якого гендер слід розуміти як модель, яка забезпечує відносини у соціальній сфері жінок та чоловіків, слід зазначити, що гендер слід трактувати як фундаментальний вимір структури суспільства у соціальній сфері, що в свою чергу є організуючим фактором соціальної системи. А гендерна рівність, у цьому контексті, є правовим статусом жінок та чоловіків що забезпечує їх рівність, паритетну залученість до всіх без виключення сфер життєдіяльності [11, с. 42].

В Україні завдання суспільства щодо не допущення гендерної дискримінації до жінок і чоловіків є актуальним. Це вимагає

комплексного впливу на різні сфери життєдіяльності та пов'язані з цим процеси. Умови для цього в Україні існують, зокрема законодавча база.

Але, слід зазначити, що проблематиці гендерної політики приділяється не достатньо уваги, що виражається в тому, що не в повній мірі вирішуються практичні проблеми у сфері гендерної рівності.

Саме протиріччя між законодавчо закріпленими принципами гендерної рівності та фактичними процесами (гендерні диспропорції, гендерні нерівності) є проблематикою у науковому розумінні.

Враховуючи вищевикладене, сьогодні існує необхідність комплексного дослідження гендерної рівності, показників гендерної нерівності, в усіх сферах суспільного життя України, зокрема забезпечення гендерної рівності в публічній службі. Методологія дослідження в цьому напрямку повинна включати дві взаємопідсилюючі складові концептуальну та інструментальну.

Проблематика забезпечення гендерної рівності, зокрема в публічній службі та механізми його забезпечення має стратегічне значення на всі сфери життєдіяльності. Наявність гендерного дисбалансу у різних сферах, зокрема політичній фіксує наявність дискримінації, що не може відповідати вимогам держави, яка існує в сучасному демократичному світі.

Забезпечення гендерної рівності є складним механізмом та складовою комплексної системи забезпечення прав і свобод людини. Ознаками цього механізму є: логічність і системність, правова регламентованість, стабільність і динамізм, гарантованість і цілеспрямованість, ефективність, функціонування на постійній основі. Обов'язковою умовою у цьому контексті є гармонізація законодавства України з європейським.

Впровадження принципу гендерної рівності передбачає синергію в діяльності органів публічної влади та громадянського суспільства, яка повинна бути системною та багатовекторною.

Становлення України, як демократичної держави, в подальшому, інтеграції до спільноти Європи - є забезпечення ефективної державної гендерної політики. Сучасна державна гендерна політика потребує покращення механізмів її реалізації на системній основі.

Джерела:

1. Івченко Ю. В. Філософсько-правовий аналіз гендерної політики в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2009. 218 с.
2. Краснопольська Т. М. Взаємодія інститутів держави та громадянського суспільства в реалізації гендерної політики України: дис. ... канд. політ. наук. Одеса, 2013. 198 с.
3. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2005 № 2866-IV (зі змін. та допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 52. Ст. 561.
4. Біденко Ю., Кисельова В. Про гендерну політику в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gendercenter.sumdu.edu.ua/index.php/news/314-pro-hendernu-polityku-v-ukraini>.
5. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні: Закон України від 06 вересня 2012 № 5207-VI // *Відомості Верховної Ради*. – 2013. – № 32. – Ст. 412. – Редакція від 30 трав. 2014 року.
6. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07 грудня 2017 року № 2229-VIII // *Відомості Верховної Ради*. – 2018. – № 5. – Ст. 35.
7. Про вдосконалення роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Указ Президента України від 26 липня 2005 року № 1135/2005 // *Офіційний вісник України*. – 2005. – № 30. – Ст. 1791.
8. Про консультативно-дорадчі органи з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання насильству в сім'ї та протидії торгівлі людьми: Постанова Кабінету Міністрів України від 05 вересня 2007 року № 1087 // *Офіційний вісник України*. – 2007. – № 67. – Ст. 2574.
9. Уварова О. Права жінок і гендерна рівність в Україні / О. Уварова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://helsinki.org.ua/prava-zhinok-i-henderna-rivnist-v-ukrajini-o-uvarova/>.
10. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР // *Відомості Верховної Ради України*. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
11. Пархоменко О. М. Законодавче забезпечення гендерної рівності в Україні / О. М. Пархоменко // *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. – 2013. – № 16 (205). – С. 42–45.

ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ КАРАНТИННИХ ПРАВИЛ

Білоусова Ганна,

*студентка 3 курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.*

*Науковий керівник: **Татаренко Г. В.**, к. ю. н., доцент,
завідувач кафедри конституційного права СНУ ім. В. Даля*

Проблеми пов'язані із запобіганням розповсюдженню та боротьбі з наслідками інфекційних та заразних хвороб були та є актуальними протягом усього існування світу. Швидке розповсюдження інфекційної хвороби на територіях декількох країн та континентів має назву пандемія. До ознак пандемії відносять відсутність колективного імунітету та ефективних засобів профілактики й лікування хвороби. За останні сто років людство стикнулося з двома пандеміями: "іспанка" у 1918-1920 роках та коронавірус COVID-19 2019-2020 рр.

Правове регулювання профілактики та лікування інфекційних та заразних хвороб має велике значення для забезпечення ефективності боротьби з ними та їх наслідками.

Кодекс цивільного захисту України відносить інфекційні хвороби до категорії небезпечних подій, які за своїми наслідками становлять загрозу життю або здоров'ю населення чи призводять до завдання матеріальних збитків. Бактеріоносієм інфекційні хвороби є людина, бактеріоносієм заразної хвороби є рослина та тварина. Поширення хвороби бактеріоносіями мають назву епідемія, епіфітотія та епізоотія. Стаття 2 Кодексу цивільного захисту України дає наступне тлумачення цим термінам:

- епідемія - масове поширення інфекційної хвороби серед населення відповідної території за короткий проміжок часу;
- епіфітотія - широке поширення на території однієї або кількох адміністративно-територіальних одиниць заразної хвороби рослин, що значно перевищує звичайний рівень захворюваності на цю хворобу на відповідній території;
- епізоотія - широке поширення заразної хвороби тварин за короткий проміжок часу, що значно перевищує звичайний рівень захворюваності на цю хворобу на відповідній території.

Окрім Кодексу цивільного захисту України ідентичне визначення епідемії наведено у Законі України «Про захист населення від інфекційних хвороб» від 2020 р. Закон дає визначення інфекційної хвороби та класифікує інфекційні хвороби на небезпечні та особливо небезпечні інфекційні хвороби.

До особливо небезпечних інфекційних хвороб віднесені карантинні хвороби, що характеризуються важкими та (або) стійкими розладами здоров'я у значної кількості хворих, високим рівнем смертності, швидким поширенням цих хвороб серед населення. Зокрема до такою особливо небезпечною (карантинною) хворобою став в Україні COVID-19.

Вважається, що COVID-19 почав свою мандрівку світом з Китаю у грудні 2019 р. За декілька місяців вірус поглинув майже всі країни світу. Станом на 30.11.2020 підтверджено 63 411 481 випадків зараження. Не так давно виявилось що й тварини є такими ж потерпілими як і люди. Ірландія, Франція, Данія, згодом Польща пройшли через масове знищення норок через COVID-19.

Одним з засобів протистояння пандемії є введення обмежувальних заходів, закриття кордонів, локдаун, посилення відповідальності чи введення додаткових санкції за порушення карантинних заходів.

На сьогоднішній день тематика притягнення до відповідальності за порушення карантинних правил в Україні є актуальною, адже було схвалено низку законів та норм, які спрямовані на запобігання та подолання хвороби, що передбачають відповідальність за порушення карантинних норм.

Одним із ключових змін до законодавства України став Закон від 17 березня 2020 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)».

Цим законом було запроваджено адміністративну відповідальність за порушення правил щодо карантину людей. Вона передбачена ст. 44-3 КУпАП та становить від однієї до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, тобто від 17 000 до 34 000 гривень; а для посадових осіб – від двох до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (від 34 000 до 170 000 гривень).

Дії, за які особа зараз може бути притягнута до адміністративної відповідальності відображені у тексті Постанови КМУ № 392 від 20 травня 2020 р. Відповідно до переліку обмежень, зазначених у вказаній постанові, особа може бути притягнена до адміністративної відповідальності за такі дії:

1) перебування в громадських будинках і спорудах, громадському транспорті без одягнених засобів індивідуального захисту (тобто респіраторів або захисних масок);

2) перебування на вулицях без документів, що посвідчують особу, підтверджують громадянство чи її спеціальний статус;

3) самовільне залишення місця самоізоляції, обсервації;

4) відвідування закладів освіти її здобувачами в групах більше 10 осіб, окрім участі в ЗНО та вступних іспитах.

5) проведення масових заходів за участю більше однієї особи на 5 кв. метрів площі будівлі або території, де проводиться захід. Це не стосується проведення кінопоказів у приміщеннях кінотеатрів та заходів закладами культури. Організатор заходу відповідальний за дотримання фізичної дистанції між учасниками не менше ніж 1,5 метра; та інше.

Що стосується кримінальної відповідальності у вказаній сфері, то у статті 325 КК України передбачена відповідальність за порушення санітарних правил і норм щодо запобігання інфекційним хворобам та масовим отруєнням. Відмінність між адміністративною та кримінальною відповідальністю за порушення правил карантину полягає лише в настанні негативного наслідку у вигляді поширення захворювання за ст. 325 КК України, у той час як для адміністративної відповідальності достатньо самого факту протиправного діяння (без настання наслідків).

Відтак, кримінальна відповідальність може настати за такі дії, якщо вони спричинили або завідомо могли спричинити поширення цих захворювань:

1) порушення правил та норм, встановлених з метою запобігання епідемічним та іншим інфекційним хворобам і боротьби з ними;

2) порушення правил та норм, встановлених з метою запобігання масовим неінфекційним захворюванням (отруєнням) і боротьби з ними.

Що стосується епізоотичної ситуації. В Україні вже більше 40 років триває епізоотія сказу природного типу, спостерігається циркуляція вірусу серед 23 видів диких та шести видів домашніх і сільськогосподарських тварин в різних природно-географічних зонах.

Станом на 25.09.2020 в Україні триває робота з пероральної імунізації диких хижаків. В 12 областях закінчено обробку за розповсюдженням вакцини проти сказу за допомогою авіатранспорту. Наразі завершується робота в Миколаївській та Житомирській областях. Що стосується кримінальної відповідальності у цій сфері, зазначається у ст. 251 Кримінального кодексу України за порушення законодавства з питань ветеринарної медицини. Адміністративна відповідальність за порушення ветеринарних правил передбачена у статті 107 Кодексу України про адміністративні правопорушення. За цією статтею порушення правил щодо карантину тварин, інших санітарно-ветеринарних вимог, передбачених Законом України «Про ветеринарну медицину», та іншими актами законодавства з питань боротьби з епізоотіям. Заразні хвороби притаманні не лише тваринам, а і рослинам. До нинішньої пандемії коронавірусу широкий загал практично не приділяв уваги цьому питанню, а дарма. У світі рослин так само можуть траплятись епідемії вірусної природи, здатні спричинити значні ресурсні та економічні втрати у сільському та лісовому господарстві. За даними ФАО, втрати врожаю сільськогосподарських культур від хвороб, збудником яких є віруси, можуть сягати 40% і мати непередбачувані наслідки.

Стосовно адміністративної і кримінальної відповідальності за порушення карантинних правил у цій сфері. Кримінальний кодекс у статті 247 передбачає, порушення правил, установлених для боротьби зі шкідниками і хворобами рослин, та інших вимог законодавства про захист рослин. Кодекс України про адміністративні правопорушення зазначено у статті 83-1 Порушення законодавства про захист рослин.

Таким чином, ми дійшли висновку що запобіжні заходи прийняті владою, а саме обмеження пересування населення необхідно дотримуватися не тільки за для особистої безпеки, а й за для безпеки навколишнього середовища та соціуму.

Низка нормативно-правових актів прийнятих за період карантину щодо порушення правил та норм, встановлених з метою запобігання епідемічним та іншим інфекційним хворобам та боротьби з ними свідчить про те, що недотримання громадян правил існування в період пандемії змусило відновити санкції як адміністративного, так і кримінального характеру.

Щодо епізоотичної ситуації можемо зробити висновок, що це не менш важливо ніж ситуація у суспільстві, адже саме тварини є переносниками хвороб які згодом наносять не аби яку шкоду людству. Отже, за порушення правил карантинних обмежень, громадянина України може бути притягнуто до кримінальної та адміністративної відповідальності.

Джерела:

1. Про ветеринарну медицину: Закон України від 25.06.1992 р. №2489-ХІІ // ВВР. – 1992. – № 36. – ст. 104.
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-ІІІ // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001. – № 25-26. – ст. 131.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. №8073-Х // Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР). – 1984, додаток до № 51. – Ст. 1122.

THE ROLE OF LEGAL ANALYSIS IN THE EDUCATIONAL PROCESS AND IN THE PRACTICAL ACTIVITY OF LAWYER

***Borisova Sofya,**
undergraduate of the group PR-202 DM
Faculty of Law, Volodymyr Dahl
East Ukrainian National University
Principal investigator, Doctor of Law, prof. **Rozovsky B.G.***

Legal analysis is a separate branch of the methods of studying jurisprudence and other humanities, because a lawyer in a major part is a socially responsible profession and the fate of many people depends on work of a judge, prosecutor, legal adviser, notary or advocate. The main goal of legal activity is to protect the rights and legitimate interests of a citizen or organization. In order of this, a lawyer, since education in the

Univercity is engaged in the search and analysis of legally relevant information to provide a legal opinion on certain issues. Therefore, the study of methods and ways in which a lawyer performs his work deserve special attention.

As you know, the methodological basis of any study is a system of general and special methods, principles and approaches that are a means of scientific research in the arsenal of any humanities, including law. In the process of legal research side by side with general scientific are used following methods: structural and functional analysis, comparative, systems analysis, historical, statistical, logical, socio-legal, and so on.

For example, the modern legal system of Ukraine was based on legal concepts and principles characteristic of the Romano-Germanic type of legal system, a distinctive feature of the Romano-Germanic legal family is that it is based on legal acts, which are usually codified. The law of France, Germany, Spain, Italy, etc. is based on such codified acts of the legislation. In turn the most important modern sources of law for the Anglo-Saxon legal family are judicial precedents. From this we can indicate that the main weapon of any lawyer in the modern legal system of Ukraine are the legal acts in force, the study of which requires exceptional scrupulousness and attention. However, today a very important role is played by the application in the process of law enforcement decisions of the ECtHR and national case law, because there is a process of so-called unification of legal systems. The Law of Ukraine dated 23 February 2006 № 3477-IV "On the implementation of decisions and application of the case law of the European Court of Human Rights" states that "this Law regulates the relations arising in connection with the obligation of the state to comply with the decision of the European Court of Human Rights in cases against Ukraine; with the need to eliminate the causes of violation by Ukraine of for the Protection of Human Rights and fundamental freedoms and protocols to it; with the introduction of European human rights standards into Ukrainian justice and administrative practice; creating the preconditions for reducing the number of applications to the European Court of Human Rights against Ukraine" [1].

In the process of studying for a master's degree at the Faculty of Law of SNU, we master legal means in the process of legal research, in particular in the course which is named "The organization of legal work". It is important to distinguish the phases of legal analysis: a) the

case, the decision of which is aimed at actions that are combined in one or another stage; b) the specific composition of actions, which necessarily includes the establishment or analysis of factual circumstances, the implementation of the relevant legal norm to resolve the issue, case, etc ; c) review and application of the legal acts in force according to the case d) a conclusion made in accordance with the circumstances of the case and the analysis of the legal acts in force [2].

According to the General Provision "On Legal Service of the Ministry, other executive body, state enterprise, institution and organization" № 1040 as amended on 15.09.2020 "The main task of the legal service is to organize legal work aimed at proper application, strict compliance and prevention of non-compliance requirements of legislation, other regulations by the executive body, enterprise, their managers and employees in the performance of their tasks and functional responsibilities, as well as representing the interests of the executive body, the enterprise in the courts", the legal service ensures proper application of regulations - legal acts and other documents in the process of enterprise activity" [3].

Legal analysis can be defined as a system of principles and methods of organization, construction and implementation of theoretical and cognitive legal activities in the field of studied state and legal reality, as well as the doctrine of this system. It should also be mentioned that although precedent law does not apply in Ukraine, but our judicial system moves towards the European standard of the legal system, the study and analysis of judicial practice deserves special attention, because it is becoming one of the most important means in the arsenal of every lawyer. In our opinion an important basis of legal analysis, are: the fundamental principles of law as the basis for the development of the legal system; internal structure and its separate components; patterns and features of development - factors that determine the effectiveness of the legal system of the state.

Concluding the aforementioned, we can say that the proper and professional work of a lawyer depends on having deep and strong theoretical knowledge, skills and abilities; knowledge of legislation in force and the ability to analyze and make conclusions thoroughly and identify ways to improve it; modern methods of critical thinking on legal, economic, humanitarian and other important issues; ability to understand the features of different types of legal practice; and most

importantly, the lawyer must form an in-depth understanding of human rights, the need to guarantee, ensure and protect them in modern conditions. Legal analysis is a set of knowledge and skills that allows a lawyer to perform his work honestly and properly, which in turn is the key to a well-established legal system of the state in which the law prevails. It is the principle of the rule of law that requires the state to implement it in law-making and law-enforcement activities, in particular in laws, the content of which must be filled by the ideas of social justice, freedom, equality, and so on.

References:

1. «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» : Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV [Електронний ресурс] / Верховна Рада України : [офіційний вебпортал]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15?lang=en#Text>
2. Конспект з курсу “Теорія держави і права” 2015, автор невідомий. [Електронний ресурс] / [вебпортал]. – Режим доступу: <https://lawbook.online/prava-gosudarstva-teoriya-ukraine/konspekt-kursu-teoriya-derjavi.html>
3. «Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України» : Постанова Кабінету Міністрів України від 02 липня 2014 року № 228 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України : [офіційний вебпортал]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-%D0%BF#Text>

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ СПЕЦІАЛІЗОВАНОГО ОМБУДСМЕНА В УКРАЇНІ

Винник Оксана,

*студентка 4 курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.*

*Науковий керівник: Гніденко В.І.,
асистентка кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля*

Метою кожної держави є вдосконалення свого національного законодавства, щоб воно могло стати більш гуманним й виконувати основні функції – забезпечувати захист прав та свобод людини і громадянина. Однак ми вважаємо, що існування й застосування

законодавства є більш ефективним з імплементацією до нього міжнародних норм та завдяки обміну досвідом з іншими країнами.

З моменту проголошення України незалежною, вона стала на шлях розвитку в соціальній, економічній, культурній та правовій сферах. Завдяки цьому були впроваджені нові інститути права, які насамперед були зосереджені на охороні й захисті прав особи й громадянина. Одним з них став інститут Уповноваженого Верховної Ради з прав людини (омбудсмена), який увібрав у себе основи, які започатковувалися у Швеції ще у 1809 році. Оскільки цей правовий інститут, має найбільший історичний досвід в зазначеній країні, вважаємо за необхідне осмислити інституалізацію й практику функціонування омбудсменів в Україні та Швеції та провести порівняльно-правовий аналіз, щоб знайти шляхи вирішення проблемних питань, пов'язаних з недостатньою ефективністю функціонування цього інституту, що, можливо, сприятиме покращенню діяльності Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, перегляду його повноважень і сфери впливу.

Вже більше ніж двісті років у світі існує інститут омбудсмена. Він з'явився завдяки шведському Документу про правління й поступово розширював свої межі на інші країни. Цей акт започаткував певний механізм, який здійснює контроль за діяльністю апарату управління й захищає права та інтереси осіб від незаконних дій адміністрації. Стосовно України, то посада омбудсмена існує починаючи з 1998 року й, як зазначалося раніше, має назву «Уповноважений Верховної Ради України з прав людини». Й хоча назва омбудсмена у кожній країні різна (Омбудсман в Швеції, Захисник народу в Іспанії, Контролер Сейму в Литві тощо), проте суть інституту однакова [1].

Тож, для визначення основних характеристик інституту омбудсмена, пропонуємо порівняти його правове положення в Україні та Швеції. Швеція має більш широкий досвід у цій сфері й відмічається своїм особливостями порівняно з українським інститутом. Найбільшою відмінністю вважаємо кількість омбудсменів, адже в Україні їх поки що три – Уповноважений ВРУ з прав людини, Уповноважений Президента України з прав дитини Служба освітнього омбудсмена [2], в Швеції ж таких посад набагато більше, наприклад омбудсмен з прав споживачів,

військовий омбудсмен, омбудсмен з питань рівноправ'я чоловік та жінок тощо [3]. Вважаємо, що запровадження такої диференціації було б корисним в Україні, адже це надало б можливість більш повно захищати особу в різних сферах її життя, наприклад, в актуальних питаннях таких як: виплата пенсій, заробітної плати, безоплатна медицина та освіта та багатьох інших.

Також підтримуємо думку науковця Т.Ю. Міщенко, який вважає, що необхідно особливу увагу в діяльності омбудсмена приділити захисту прав неповнолітніх, адже існуюча державна система недостатньо розвинута, зокрема органи опіки й піклування не гарантують належного забезпечення прав неповнолітніх, тому що виконання таких функцій доручається, як правило, відомчим структурам, які через значний обсяг роботи не можуть ефективно охороняти їхні права [4]. У Швеції існує омбудсмен з прав дитини й в Україні на сьогодні також існують подібна посада, яка з'явилася з 2011 року й покликана забезпечувати здійснення Президентом України повноважень щодо додержання конституційних прав дитини й виконання міжнародних зобов'язань у цій сфері. Вважаємо, що поява такого спеціалізованого омбудсмена є досягненням для країни, проте цікавим є те, що Уповноважений Президента України з прав дитини є представником Президента в цій сфері й не є незалежним й самостійним, крім того не має законодавчої ініціативи, тому не дозволяє більш ефективно захищати права дітей. Гадаємо, що перегляд й розширення його повноважень було б дуже корисним [5]. Як приклад, в Швеції омбудсмену надані повноваження слідчого, тобто він може проводити розслідування, він має право законодавчої ініціативи й може мати позицію щодо вдосконалення законодавства задля захисту прав і свобод людини й громадянина, чого, на жаль, не має український омбудсмен, хоча такі напрями є провідними в діяльності цього інституту для всіх країн.

Ще однією кардинальною відмінністю є право омбудсмена Швеції пред'являти обвинувачення державним посадовим і муніципальним особам. Уповноважений ВРУ не має конкретно таких повноважень, проте може застосовувати акти реагування на порушення положень Конституції, законів та міжнародних договорів України стосовно прав і свобод осіб. Він може застосовувати: Конституційне подання Уповноваженого й Подання

Уповноваженого [6]. Також хочемо відмітити, що відмінним є строк повноважень, в Україні Уповноважений ВРУ з прав людини призначається на 5 років, який починається з дня складання присяги на пленарному засіданні ВРУ, а в Швеції омбудсмен призначається на 4 роки до нового скликання Риксдагу.

Таким чином, ми бачимо, що інститут омбудсмена в Україні та Швеції має багато відмінностей, проте є й певні ознаки, які їх об'єднують, до них можемо віднести: незмінюваність протягом всього строку повноважень парламенту, який його призначив; незалежне становище в системі державних органів; безоплатність надання допомоги; відкритість та доступність для всіх, хто потребує захисту свої прав та свобод; звернення не розглядаються, якщо події сталися більше двох років тому; омбудсмени мають прямий контакт з громадянами тощо. З приводу останньої, науковці Т.Ю. Міщенко й О. Майданник зазначають, що через відсутність «парламентського фільтру» щодо надходжень звернень та скарг осіб, омбудсмени не мають можливості розглядати їх всі по суті, адже вони отримують велику кількість таких звернень, які, до речі, не завжди стосуються їхньої компетенції [7]. Ми підтримуємо таку думку й вважаємо, що дійсно в Україні доцільно було б передбачити законодавством створення такого нового механізму, який став би поштовхом для більш швидкого та якісного вирішення справ щодо захисту порушених прав та свобод осіб, але тільки тоді коли таке посередництво не спотворить інститут представницького захисту громадян, підпорядкувавши його політичним інтересам.

Окрім цього, проблемою вважаємо низький рівень правової обізнаності громадян України стосовно існування такого способу захисту, як звернення до Уповноваженого ВРУ з прав людини і громадянина, тому для її вирішення пропонуємо наступні дії: друкувати просвітницькі буклети, з зазначенням відомостей про омбудсмена та його діяльність, а також пропонувати алгоритм дій для звернення; створити програму, наприклад на національному каналі, де особи, яким це необхідно, за допомогою дзвінків у студію могли б звернутися до Уповноваженого ВРУ з прав людини з питань захисту їх прав, а також де омбудсмен міг коротко звітувати про роботу на прикладі таких звернень; окрім цього, вважаємо корисним, якщо Уповноважений ВРУ з прав людини призначить своїх представників в усіх областях, з числа осіб, які користуються

громадським авторитетом й володіють досвідом правозахисної діяльності. Такі дії мають підвищити правову свідомість суспільства, завдяки чому люди знатимуть куди можна звернутися при порушенні їх прав, свобод та інтересів.

Отже, враховуючи все вищезазначене, хочемо зробити висновок, що для ефективності функціонування інституту омбудсмена в Україні корисно було б призначити спеціалізованих омбудсменів, які б могли захищати певні соціальні групи, які потребують захисту через специфіку їх положення в суспільстві, наприклад омбудсмен з прав споживачів, омбудсмен з питань меншин тощо, як це передбачено, зокрема, законодавством Швеції. Окрім цього, аналіз світового досвіду, вказує на те, що необхідно розширити повноваження омбудсмена, зокрема надати право законодавчої ініціативи. Також дуже корисним стане підвищення правової обізнаності суспільства щодо цього інституту. Тому важливо підкреслити, що дотримуючись вказаних положень, направлених на покращення інституту омбудсмена в Україні, він досягне значного ефекту, сприятиме більш тісному зв'язку з громадськістю й, що найголовніше, охоронятиме, захищатиме та допомагатиме відновити порушені права людини і громадянина.

Джерела:

1. Мельничук О.Ф. Інститут Омбудсмена в механізмі захисту права людини на освіту. / О.Ф. Мельничук // Підприємство, господарство, право. – 2012. – № 2. – С. 7-8.
2. Захаров Є.Б. Тези щодо реформування і підвищення ефективності інституту Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини [Текст] / Є.Б. Захаров. – Харків: Права людини, 2010. – С. 191-195.
3. История создания института омбудсмена в Швеции [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://school-sector.relarn.ru/prava/neverov/sweeden.html> – Назва з екрану.
4. Міщенко Т.Ю. Проблеми формування інституту омбудсмена в контексті розбудови правової держави в Україні [Текст] / Т.Ю. Міщенко. – 2010. – С. 13-18.
5. Положення про Уповноваженого Президента України з прав дитини, затверджене Указом Президента України від 11 серпня 2011 року № 811/2011.

6. Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» від 23 грудня 1997 року // Відомості Верховної Ради України. – 1998. № 776/97-ВР. – ст. 22.
7. Майданник О.О. Інститут омбудсмена у механізмі забезпечення прав людини в Україні / О.О. Майданник // Адвокат. – 2010. – № 7. – С. 13-15.

ОСОБЛИВОСТІ КВАЗІДЕРЖАВИ ЯК СУБ'ЄКТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Воронова Дар'я,

*студентка 2 курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.*

*Науковий керівник: **Татаренко Г.В.,** к.ю.н., доцент,
завідувач кафедри конституційного права СНУ ім. В. Даля*

Постановка проблеми. Політичні реалії сучасного світу, процеси глобалізації та геополітичне протистояння сприяють активному формуванню різного роду нових систем соціальної організації як на внутрішньодержавному, так і на наддержавному рівні, що, у свою чергу, призводить до необхідності дослідження в контексті сучасної концепції теорії держави вже існуючих державоподібних утворень, висвітлення їх ознак, класифікацію, визначення.

Метою дослідження тези є висвітлити особливості правового статусу квазідержав як суб'єктів міжнародного публічного права (далі – МПП).

Суб'єкти МПП — це учасники міжнародних правовідносин, які є носіями міжнародних прав та обов'язків, що здійснюються на основі та в компетенції міжнародного права. Деякі автори інколи додають, що суб'єкти міжнародного права мають бути в змозі створювати норми міжнародного права, а також нести міжнародну відповідальність у разі, якщо це необхідно. Тобто, можна сказати, що міжнародна правосуб'єктність складається з трьох елементів : дієздатності, правоздатності та деліктоздатності.

Головним суб'єктом міжнародного права є держава. Окрім держав, в різні часи у якості суб'єктів виступали міста-держави, окремі монархи, римська католицька церква, лицарські ордени, домініони тощо. Деякі з суб'єктів набули загальноновизнаного статусу в результаті тривалого розвитку, як, наприклад, міжнародні організації, інші — зробили свій внесок у розвиток інституту міжнародної правосуб'єктності, але зараз не вважаються суб'єктами міжнародного права, як, наприклад, Міжнародна організація Червоного Хреста або католицька церква.

Держави є носіями міжнародної правосуб'єктності в силу наданого їм державного суверенітету, що підтверджують основні принципи міжнародного права. Загалом державний суверенітет є повнотою законодавчої, виконавчої та судової влади держави в межах її території, і, також, це - її незалежність і самостійність на міжнародній арені. Суверенітет є обов'язковою ознакою держави. Через наданий їм суверенітет держави створюють норми міжнародного права і забезпечують ефективний механізм контролю їх виконання.

Квазідержави. Поняття та ознаки.

Вторинними суб'єктами міжнародного права є міжнародні організації та квазідержавні утворення. Базою для їх правосуб'єктності є міжнародний договір. До квазідержавних або державоподібних утворень у сучасному міжнародному праві належать вільні міста, Ватикан і Мальтійський лицарський орден. Статус таких утворень зазвичай визначається в міжнародних договорах.

Етнополітичний словник визначає державоподібні утворення (квазідержави) як особливий вид суб'єктів міжнародного права, що мають певні ознаки держав, але не є такими в загальноприйнятому розумінні. Квазідержавні утворення є особливою політичною організацією суспільства, яка, на відміну від держави, не має всіх її ознак та/або міжнародного визнання. Наразі зазначений термін застосовується до територій з невизначеним статусом, сепаратистських регіонів, самопроголошених республік, але, підкреслимо, що зазначені утворення не є суб'єктами МПП.

Основними ознаками квазідержави є такі:

- відносна територіальна самостійність або територіальна невизнаність з боку держави-носія та міжнародної спільноти;

- життєздатність за особливих умов, соціальна цілісність суспільства, яка передбачає свідому самоорганізацію народу та інших суб'єктів суспільного життя, їх здатність до вибору мети, а також діяльність щодо реалізації завдань, спрямованих на її досягнення.

- протосуверенітет, як первісна стадія суверенітету держави, що має лише внутрішню складову, але таку, яка вже знаходиться у процесі свого формування.

Поняття "вільне місто" охоплює не лише міста зі спеціальним статусом, а й деякі території. На сьогодні у світі практично не існує вільних міст (останнє з них — Західний Берлін, припинило своє існування з об'єднанням Німеччини у 1990 р.). Але зважаючи на те, що вільні міста історично виникали як засіб розв'язання територіальних конфліктів, не знищена можливість появи таких міст у майбутньому. Одним з перших історичних прикладів вільного міста є Великий Новгород. Крім того, в різні часи такий статус мали понад 50 міст, переважно Європейського регіону, такі, як Бремен, Рига, Амстердам, Кенігсберг та ін. Основною характеристикою вільного міста є його нейтральний та демілітаризований статус. Вільне місто має своє власне громадянство, територію, органи влади та управління. Такі міста також могли вступати у міжнародні відносини. Гарантом забезпечення статусу вільного міста виступали певні держави, а згодом — універсальні міжнародні організації, такі як Ліга Націй та ООН. Так, статус вільного міста Данцигу було визначено у Версальському мирному договорі 1919 р., гарантом забезпечення його статусу була на той час Ліга Націй. Після Другої світової війни було створено вільну територію - Трієст, яка знаходилась між Італією та Югославією. Згодом ця територія була поділена між цими двома країнами. Згідно з резолюцією ООН 1947 р. статус вільного міста передбачалось надати Єрусалиму, але ця резолюція так і не набула чинності.

Особливий статус у межах міжнародного права має Ватикан, або Святий престол, який є адміністративним центром католицької церкви та резиденцією папи. Статус цього утворення було визначено в Латеранській угоді, укладеній між папою і представником від Італії — Муссоліні. Згідно з цією угодою було

визначено абсолютний суверенітет Ватикану в межах його території та повноту юрисдикції.

Законодавча, виконавча та судова влада у Ватикані належить папі. Ватикан має своє громадянство, виступає самостійним міжнародним суб'єктом, який підтримує постійні дипломатичні відносини з багатьма країнами світу. Ватикан має право укладати міжнародні договори та є членом деяких міжнародних організацій - насамперед ООН.

У 1889 р. було визнано міжнародну правосуб'єктність Мальтійського лицарського ордену. Він є суверенним утворенням, основна мета діяльності якого полягає у благодійності. Його місцем знаходження є Рим, але ні території, ні населення він не має. Мальтійський лицарський орден підтримує дипломатичні зв'язки з деякими державами та має своїх представників у міжнародних організаціях.

Висновки. Підсумовуючи даний матеріал, квазідержавою у вузькому розумінні буде державоподібне політико-територіальне утворення, що має обмежену міжнародну правосуб'єктність, влада якого має різну ступінь легітимації. Квазідержава у широкому значенні – це фактичне або віртуальне політичне або псевдополітичне утворення, яке має деякі факультативні ознаки. держави (наприклад, державну символіку: герб, гімн, прапор), претендує на можливість бути суб'єктом міжнародного права та має право на певну частину якоїсь території.

Джерела:

1. Непризнанные государства [Електронний ресурс] / Терминологический словарь / Этноконфликт в современном мире. – Режим доступу: <http://ethnoconflict.ru/info/terminology.htm>.
2. Правознавство / В. Ф. Опришко, Ф. П. Шульженко, С. І. Шимон. – К.: КНЕУ, 2003. – С. 315.

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ

Гараєва Анастасія,

*студентка 2 курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.*

*Науковий керівник: Татаренко Г.В., к.ю.н., доцент,
завідувач кафедри конституційного права СНУ ім. В. Даля*

За останні роки міжнародна співпраця у боротьбі зі злочинністю активно розширюється та поглиблюється. Це пов'язано з тим, що у світі стрімко розвивається процес інтеграції, значно спрощує процедуру в'їзду та виїзду в країну, а також тим, що проблема стає все більш глобальною. У цій галузі важливе значення має наукове осмислення поняття міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю, його особливостей і форм. Звернення вчених до цієї проблеми є логічною відповіддю на вимоги часу, потреби суспільства, держави та її правоохоронних органів.

Статут ООН, Віденська конвенція про право міжнародних договорів 1969 р., Декларація про принципи міжнародного права 1970 р. закріплюють один із основних принципів міжнародного права – принцип співробітництва держав, який є нормою *ius cogens*.

Існує чотири групи злочинів міжнародного характеру. Перша група - це злочини, які загрожують мирній співпраці та нормальному здійсненню міждержавних відносин. До них належать тероризм та пов'язані з ним злочини, такі як викрадення людей, незаконне радіомовлення тощо. Друга група - це злочини, які загрожують міжнародному економічному та соціально-культурному розвитку. Сюди входять злочини, що завдають шкоди довкіллю, злочини проти національної та культурної спадщини народів у різних формах, контрабанда та нелегальна еміграція, розповсюдження та торгівля наркотиками, підробка грошей та цінних паперів. Третя група - це злочини, які завдають шкоди людині, приватній, державній власності та моральним цінностям. До них можна віднести торгівлю людьми, піратство, порнографія та деякі інші злочини, охоплені міжнародними конвенціями та угодами. Четверта група - інші злочини міжнародного характеру.

Можна віднести злочини, скоєні на борту літаків, поломка або пошкодження кабелю підводного судна, зіткнення морських суден і ненадання допомоги на морі.

Міжнародне співробітництво у сфері боротьби зі злочинністю здійснюється переважно у трьох напрямках (рівня): договірній (укладання договорів, щодо правової допомоги у кримінальних справах, видачі злочинців, передачі засуджених осіб для відбування покарання у державах, громадянами яких вони є; регіональне співробітництво; глобальне співробітництво через універсальні міжнародні організації такі як ООН, Інтерпол.

Сьогодні міжнародне співробітництво України з іншими державами у сфері запобігання злочинності здійснюється в рамках п'яти програм: Міждержавної програми спільних заходів щодо боротьби зі злочинністю на 2008-2010 рр., Програми співробітництва держав-учасників СНД у Боротьбі з незаконним обігом наркотичних речовин, зусиль для спільної боротьби з міжнародним тероризмом, в першу чергу в рамках ООН.

16 вересня 2020 р. Кабінет Міністрів України схвалив Стратегію боротьби з організованою злочинністю, запропоновану МВС України. Документ визначає напрями боротьби з організованою злочинністю та механізми державної політики у відповідній сфері. Стратегія передбачає три етапи реалізації: оцінка загроз за методологією SOCTA (це методика збору та аналізу інформації про кримінальну діяльність і групи, що становлять загрозу для України та країн Євросоюзу, визначення стратегічних цілей та розробка комплексних планів заходів та виконання комплексних планів заходів державними органами, які борються з організованою злочинністю). Організація Об'єднаних Націй є важливою частиною системи міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю. У ст. 1 Конституції ООН, однією з її цілей є здійснення міжнародного співробітництва у вирішенні міжнародних проблем економічного, соціального, культурного та гуманітарного характеру. Сфера соціальної та гуманітарної діяльності ООН включає питання попередження злочинів, боротьби з ними та лікування злочинців. Ці питання були предметом систематичного розгляду Генеральної Асамблеї ООН, Ради Безпеки ООН, Економічної та Соціальної Ради ООН. Україна, як одна з держав-фундаторів ООН, надає особливе значення роботі ООН з

підтримання міжнародного миру та безпеки, розглядаючи участь у ній як важливий фактор у своїй зовнішній політиці. За майже 65-річну історію членства в ООН Україна зробила вагомий внесок у свою діяльність у галузі міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю. Протягом свого членства в Раді Безпеки ООН, Раді ООН з прав людини, Комісії з питань запобігання злочинності та кримінальному правосуддю та Комісії з наркотичних речовин, Україна брала активну участь у розробці міжнародних механізмів протидії міжнародній злочинності.

Як зазначають Веремієнко С. В. та Пророченко В. В., «...найбільш поширеними формами міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю є: – надання взаємної правової допомоги у кримінальних справах, що являє собою врегульовану нормами міжнародного і національного права узгоджену діяльність різних держав із захисту інтересів особи, суспільства і держави; – видача фізичних осіб, які скоїли злочини, для притягнення їх до кримінальної відповідальності або виконання вироку; – передача засуджених до позбавлення волі для подальшого відбування покарання у державі їхнього громадянства або постійного місця проживання; – обмін оперативною, правовою або іншою інформацією; – виконання доручень з міжнародного розслідування; – забезпечення прав і свобод громадян певної держави під час здійснення кримінального правосуддя в іншій державі; – підготовка кадрів, обмін досвідом роботи правоохоронних органів різних держав у боротьбі з міжнародною злочинністю; – надання експертних та консультативних послуг, спеціальних науково-технічних засобів та здійснення іншої матеріально-технічної допомоги; – спільне вивчення проблем злочинності та боротьби з нею, прогнозування та програмування цієї діяльності; участь в офіційних заходах (конгресах, нарадах) та науково-технічних конференціях (семінарах, симпозіумах), що обговорюють проблеми міжнародного співробітництва у попередженні злочинності» [1].

Аналіз спеціальної літератури та ключових питань міждержавної правової допомоги показує, що міжнародна участь у боротьбі зі злочинністю є тривалим процесом, і сьогодні воно визначається як діяльність компетентних органів, передбачена міжнародними договорами або здійснюється при одночасному застосуванні міжнародного та внутрішнього права щодо ведення

процесуальних та слідчих дій з метою отримання доказів, забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної злочином, або притягнення до відповідальності особи, що вчинила злочин.

Джерела:

1. Веремієнко С. В., Пророченко В. В. Напрями та форми міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю / С. В. Веремієнко, В. В. Пророченко // ПРАВО І СУСПІЛЬСТВО. – № 2. Ч. 2. – 2019. – С. 229-233.

ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕДУРИ ІМПІЧМЕНТУ В УКРАЇНІ

Гончар В.О.,

*студентка 2 курсу Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого.*

*Науковий керівник: Мохончук Б. С., к.ю.н.,
асистент кафедри конституційного права України
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

10 вересня 2019 року в Україні відбулась подія, яка була предметом тривалого обговорення у політичній площині, – Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про особливу процедуру усунення Президента України з поста (імпічмент)». Головною метою, яка стала базисом для ухвалення такого законопроекту, є запровадження юридичних процедур і гарантій, які дозволяють у разі вчинення главою держави державної зради або іншого злочину забезпечити безперечну можливість реалізувати процедуру імпічменту. Варто наголосити, що інститут імпічменту є елементом механізму стримувань і противаг, проте жодного разу не був реалізований на практиці в Україні (на відміну від інститут дострокового припинення повноважень парламенту, який вже мав своє застосування неодноразово, у тому числі у 2019 році).

Процедура імпічменту існує давно. Спираючись на досвід іноземних держав можна констатувати, що наявність її детального

правового регулювання не забезпечує від кризових станів, проте може сприяти подоланню останніх. Так, прикладом слугує імпічмент в Південній Кореї, пов'язаний зі звинуваченнями президента Пак Кин Хе та її найближчого оточення в корупції і розголошенні секретних документів. Не виключенням став імпічмент президента Бразилії Ділме Русефа, якого звинуватили у покритті розкрадання державних коштів. Навіть США не обійшлись без подібних політико-правових скандалів, під час одного з яких Річард Ніксон був звинувачений у незаконному стеженні за своїми політичними опонентами. Однак у останньому прикладі процедура імпічменту не була доведена до кінця через власне бажання президента достроково піти у відставку. Підтримуючи позицію Барабаша Ю.Г. імпічмент вищим посадовим особам варто розглядати як форму врегулювання державно-правових конфліктів.

Оскільки лаконічність конституційного тексту не дозволяє деталізувати усі аспекти процедури імпічменту, відповідне правове регулювання повинне бути здійснено на рівні законів. Отже, основна мета ухвалення Закону України «Про особливу процедуру усунення Президента України з поста (імпічмент)» – врегулювання правових та організаційних засад притягнення Президента України до конституційної відповідальності шляхом усунення з поста в порядку дострокового припинення повноважень. Цим законом також були внесені зміни до Кримінального кодексу України, а саме у статті 351, 385. Крім того, статті 49 і 171 ЗУ «Про регламент Верховної Ради України» були викладені в новій редакції та конкретизовані, а статті 172-188 зовсім виключені з регламенту.

Конституційний Суд України у рішенні від 27.03.2000 № 3-рп/2000 (справа про всеукраїнський референдум за народною ініціативою) дійшов висновку, що Конституція України при внесенні до неї змін передбачає збалансованість дій Президента України, народних депутатів України, Верховної Ради України при реалізації волі народу як носія суверенітету і єдиного джерела влади в Україні. Вивівши з положень цього рішення позицію про вичерпність конституційних підстав дострокового припинення повноважень Верховної Ради України, її можна екстраполювати на підстави імпічменту Президента. Отже закон не може створювати нові підстави для усунення Президента в порядку імпічменту. Однак важливим є те, що нововведений закон заповнює прогалини

у нормативному регулюванні цієї процедури та усуває розбіжності в існуючих нормативно-правових актах задля впровадження ефективного механізму притягнення глави держави до конституційно-правової відповідальності.

Варто відзначити, що механізм проведення імпічменту в Україні є надто ускладненим, а тому практично неможливий для реального здійснення. Вирішити таку проблему можна лише шляхом конституційного реформування, оскільки навіть вимога щодо прийняття рішення Верховною Радою України не менш як трьома четвертими від її конституційного складу є найбільш жорсткою при прийнятті будь-яких рішень парламентом. На нашу думку вона є надмірною та навіть дещо парадоксальною, – кількість голосів у парламенті, яка потрібна для застосування цієї норми є значно більшою ніж кількість, необхідна для зміни положення ст.111 Основного Закону (хоча очевидно обидві процедури передбачають й інші вимоги та не вичерпуються виключно голосуванням у Верховній Раді України). Навіть під час самоусунення Президента України від виконання конституційних повноважень у 2013-2014 роках процедура імпічменту не була здійснена. Також одним з дієвих кроків може стати звуження кола суб'єктів, які приймають участь в процедурі імпічменту, а також зменшення кількості етапів голосування у парламенті (ініціювання, звинувачення, прийняття рішення).

Прийняття ЗУ «Про імпічмент» без сумнівів є одним з політичних досягнень сучасної України, однак він лише деталізує окремі конституційні положення, – реформування процедури імпічменту і перетворення її на дієвий механізм системи стримувань і противаг можливе лише після внесення змін до Основного Закону.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРАВОНАСТУПНИЦТВА УКРАЇНИ ЩОДО СРСР

*Ігнатюк Ю. О.,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Сіваш О.М.*

Правонаступництво – це перехід прав та обов’язків від однієї держави до іншої відповідно до правових приписів. Підставами правонаступництва є деколонізація, поділ або об’єднання держав, передача території іншій державі тощо.

Значну увагу дослідженню питання правонаступництва держав приділили як зарубіжні, так і вітчизняні вчені, зокрема Кучеренко В., Ноговіцина Ю. О., Пронюк Н. В., Мельник А. Я., Кополович В., Галан В. О., Патлай М., Перевезенцев О. Ю. та інші.

В ході дослідження загальних особливостей інституту правонаступництва доведено, що правонаступництво можна розглядати як певну міжнародно-правову гарантію, що забезпечує сталість міжнародних відносин у процесі заміни одних держав – суб’єктів міжнародного права іншими. Підтвердженням ефективності такої гарантії виступає той факт, що у міжнародному правонаступництві держав постійно відбуваються зміни, пов’язаних із розвитком міжнародного права. Раніше норми інституту правонаступництва склалися лише із норм звичаєвого права. Однак, на сьогодні, існує два універсальні договори, прийняті під егідою ООН: Віденська конвенція про правонаступництво держав стосовно договорів від 23 серпня 1978 року (Україна приєдналася до цієї конвенції 17 вересня 1992 року) і Віденська конвенція про правонаступництво держав стосовно державної власності, державних архівів і державних боргів від 8 квітня 1978 року (Україна приєдналася до даної Конвенції 17 листопада 1992 року).

Також, статтею 8 Закону України «Про правонаступництво України» регламентовано, що наша держава дає згоду на обслуговування зовнішнього боргу Союзу РСР за станом на 16 липня 1990 року в частині, яка визначається окремою міждержавною угодою; Україна не несе зобов’язань за кредитними договорами та угодами Союзу РСР, укладеними після 1 липня 1991 року без згоди України.

Одним із наслідків припинення існування СРСР є певні питання про правонаступництво стосовно договорів Союзу РСР, державної власності, державних архівів і державних боргів СРСР.

Зупинимось детальніше на правонаступництві стосовно державних боргів. Так, у Віденській конвенції 1983 р. закріплено, що правонаступництво держав не стосується прав та обов'язків кредиторів (ст. 36), це означає, що кожна з новостворених держав в відповідній частці бере на себе зобов'язання та відповідальність щодо боргів первісної держави. Також закріплюється можливість вирішення питань за допомогою міжнародних договорів, укладених між державою-попередницею і державою-спадкоємицею.

До початку 90-х рр. за кордоном перебувало різне майно, що становило державну власність СРСР. Йдеться, в першу чергу, про нерухомість, призначену для здійснення державою публічних функцій (дипломатичні і торгові представництва, консульства), прирівняні до нерухомості транспортні засоби (судна, літаки), цінні папери, вклади в статутний капітал.

Незадовго до офіційного проголошення розпаду СРСР і створення нових незалежних держав відбулася зустріч у Москві, на якій обговорювалися питання зовнішнього боргу СРСР і гарантії його виплати країнами- правонаступницями. У даній зустрічі взяли участь представники союзних республік і 7 країн- правонаступниць. У результаті підписано Меморандум від 28.10.1991 про взаєморозуміння щодо боргів іноземних кредиторів СРСР і його правонаступників і Комюніке від 24.11.1991, в яких були зафіксовані взаємні зобов'язання сторін і сформульовані принципи виплати зовнішнього боргу, обов'язкові для держав-наступниць.

Згідно з меморандумом, держави- правонаступниці оголосили себе такими, що несуть солідарну відповідальність за загальний борг без шкоди для укладених раніше контрактів СРСР. Невиконання однією з держав- правонаступниць зобов'язань по виплаті боргу означало, що інші держави повинні прийняти на себе всі зобов'язання. В іншому випадку кредитування автоматично припинялося для всіх держав. Цей документ був підписаний Україною, Киргизією, Таджикистаном, Грузією, СРСР, Росією, Казахстаном, Білоруссю, Вірменією. Республіки Прибалтики і Узбекистан в підписанні договору участі не брали.

4 грудня 1991 р. був укладений Договір про правонаступництво щодо зовнішнього боргу і активів СРСР, згідно з яким держави- правонаступниці СРСР домовилися про частку кожної з них у загальній сумі боргу і активах (частка України – 16,37). 30 грудня 1991 р. країни СНД уклали багатосторонню Угоду про майно колишнього СРСР за кордоном. 6 липня 1992 р. держави-учасниці СНД підписали Угоду про розподіл всієї власності СРСР за кордоном.

Згодом було укладено ще ряд двосторонніх угод між колишніми республіками Союзу РСР з питань нерухомості та боргів. Так, 9 грудня 1994 р. уряди Росії та України підписали угоду, яка отримала неформальну назву «нульовий варіант», згідно з умовами якої Російська Федерація визначалася правонаступницею колишнього СРСР по зовнішньому боргу й активах, включаючи і закордонну власність, а також брала на себе зобов'язання виплатити частку зовнішнього боргу України, проте Україна одночасно передавала Російській Федерації і свою частку активів колишнього Союзу РСР.

На сьогодні зазначена вище Угода не ратифікована Верховною Радою України, оскільки український парламент двічі – у 1997 і 2009 роках – відмовився її ратифікувати. Відповідно до Постанови «Про порядок ратифікації угоди між Україною і Російською Федерацією про врегулювання питань правонаступності по зовнішньому державному боргу й активах колишнього СРСР» Верховної Ради Київ виставив Москві низку умов. Серед них отримання повної інформації про стан золотого запасу, алмазного фонду та балансів банків колишнього СРСР на 1 грудня 1991 року, а також балансової та ринкової вартості власності колишнього СРСР за кордоном із міжнародним аудитом. Оскільки угода про «нульовий варіант» не набула чинності, Україна до теперішнього часу розглядає укладені угоди з питань розподілу закордонної власності СРСР чинними і такими, що підлягають виконанню сторонами.

Підсумовуючи усе вищесказане, зауважимо, що окремі питання правонаступництва щодо колишнього СРСР залишилися відкритими, в тому числі питання державних боргів і власності. Загалом, концепція «нульового варіанту» на сьогодні може вважатися лише потенційним шляхом вирішення проблеми,

оскільки втілити її у життя поки не вдалося. Російська Федерація наразі не здійснила дієвих кроків на шляху до вирішення існуючих проблем щодо правонаступництва.

Джерела:

1. Кучеренко В., Патлай М. Проблеми реструктуризації і зовнішнього боргу України // Дайджест. УНІА «Укрінформ». – 2001. – № 7.
2. Цыбуков В. Кто платит по долгам СССР // Междунар. жизнь. – 2001. – № 6. – С. 108–119.
3. Баймуратов М. О. Міжнародне публічне право [Текст] : підручник / М. О. Баймуратов. – Х. : Одіссей, 2008. – 704 с.
4. Галан В. О. Аспекти застосування міжнародного договору у випадках правонаступництва держав / В. О. Галан // Право і Безпека. – 2008. – Т. 7, № 2. – С. 13-19. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Pib_2008_7_2_5.pdf

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ЗАСОБИ ПРОТИДІЇ ІНФОРМАЦІЙНИМ ВІЙНАМ

Климаш Дар'я,

*студентка 2 курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.*

*Науковий керівник: Татаренко Г.В., к.ю.н., доцент,
завідувач кафедри конституційного права СНУ ім. В. Даля*

Насьогодні застосування методів інформаційної війни досить різноманітне і всі вони опосередковуються формуванням протестних акцій для здійснення державних переворотів або збереження діючої влади, але її істотного ослаблення в політико-економічному і соціальному плані. Саме інформаційна зброя (як складова інформаційних війн) використовується для здійснення так званих «кольорових» революцій [1]. Державам необхідно бути готовими до запобігання і протидії сучасним способам ведення війни - розробка методів протидії інформаційній зброї, створення суспільства, несприйнятливого до методів інформаційної боротьби, формування концепції протидії інформаційній війні. Проблемою інформаційних війн у політиці займалися дослідники Почепцов Г.,

Карпенко Г., Ліпкан В., Остроухов В., Короход Я., Татаренко Г.В., Арсентьева О.С. та інші. Метою дослідження є теоретичний аналіз інформаційних війн та їх наслідків, пропонування методів протидії інформаційній війні.

На наш погляд, необхідно визначити два таких найважливіших поняття, як інформаційна війна і інформаційна зброя. На думку С. Расторгуєва, інформаційна війна – це наявність боротьби між державами за допомогою інформаційної зброї, тобто це відкриті та приховані цілеспрямовані інформаційні впливи систем (держав) одна на одну, з метою отримання переваги в матеріальній сфері, де інформаційні впливи – це впливи з допомогою таких засобів, використання яких дозволяє досягати задуманих цілей [2, с. 455-456].

Якщо звернутися до міжнародного права, то в ньому поняття «інформаційна війна» ніяк не закріплено, однак цей термін присутній в національному законодавстві деяких країн. Наприклад, в китайській військовій доктрині вказується на інформаційну війну в широкому і вузькому сенсі. У вузькому сенсі - бойові дії в сфері управління військами, а в широкому сенсі - це бойові великомасштабні дії з переважанням інформаційної складової, що характеризуються застосуванням спеціально призначених для її ведення військових формувань і високоточної зброї. Таким чином, в національному праві Китаю під інформаційною війною розуміється один з способів ведення бойових дій.

У літературі дуже часто можна побачити співвідношення понять «інформаційна війна» і «кібервійна». На наш погляд, це не рівнозначні поняття. Вони співвідносяться як частина і ціле, інформаційна війна - ціле, так як включає в себе дію, середу і знаряддя цієї дії, в той час як кібервійна включає в себе тільки середу (виключно електронну) та знаряддя (електронні засоби комунікації). В широкому сенсі інформаційна війна може здійснюватися за допомогою друкарської пропаганди, телебачення і радіо та ін., хоча слід визнати, що використання кіберпростору є не тільки найдешевшим, але і найефективнішим засобом інформаційного протиборства.

Першим, хто використав поняття «інформаційна війна» був радник з науки міністерства оборони Білого дому США Томас Рона. У 1976 р він виділив ознаки інформаційної війни в своєму звіті

«Системи зброї і інформаційна війна» для компанії Боїнг [3]: збільшення обсягу власної інформації, утруднення для противника доступу до правдивої інформації, розміщення в інформаційних потоках противника уявної достовірної, але фальшивої інформації, важливість інформаційних потоків для дій противника.

Українські дослідники Д. Богуш та О. Юдін зазначають, що про ведення інформаційної війни можна говорити лише в тому випадку, коли здійснюється комплексний вплив на інформаційну сферу противника, який передбачає створення умов для ведення бойових дій або виступає як самостійний чинник, який змушує конфронтуючу державу відмовитись від намічених політичних, економічних чи інших цілей [4, с. 85]. При цьому особливостями інформаційної війни в будь-якому випадку є ризик і невизначеність її результатів. Цікаві самі технології інформаційно-психологічних атак, як правило, вони спрямовані не на державу, що атакується, а на населення атакуючого, щоб сформувати у останнього почуття тривоги і недовіри, мобілізувати перед зовнішнім ворогом. Результатом такої атаки є суттєва зміна громадської думки населення атакуючої держави проти такої, що атакується. Держава, що атакується, стає агресором і будь-які виправдання і доводи її не приймаються до розгляду. Говорячи про використання мас-медіа Татаренко Г.В. та Арсентьева О.С. зазначають, що: «Сучасні мас-медіа, це засіб за допомогою якого відбувається інформаційний вплив і, від того як держава використовує потенціал мас-медіа, може залежати доля держави не тільки у «особистому» конфлікті, але й взагалі як політичного гравця»[5, с. 176].

Вважаємо, що для захисту інформаційного простору та протидії інформаційним війнам необхідним є:

1. Зміна інформаційної політики (як зовнішньої, так і внутрішньої) з доповненням законодавчої та нормативно-правової бази, яка відповідала б нормам міжнародного права.

2. Інформаційна асиметрія - здійснення контр-дезінформації або пропаганди. Після кожного інформаційного репортажу противника має йти його спростування або істотне зниження важливості, перекваліфікація з позитивного в несуттєве. Вкрай важливо, щоб використовувалася так звана «інформаційна хвиля», тобто спростування відбувається з посиланням на експерта -

відомого політика, громадського діяча, іншої відомої людини, видання, орган.

3. Інформаційно-правове домінування - присутність і наявність голосу в максимально великій кількості міжнародних організацій для можливості швидкого реагування на інформаційні виклики і роз'яснення міжнародної громадськості власної точки зору. Це вкрай важливий елемент технології інформаційного протиборства, в першу чергу, через свою легітимність і публічності. Присутність на більшості політичних і економічних майданчиках (Організація об'єднаних націй, Рада безпеки ООН, Парламентська асамблея Ради Європи та ін.), хоча і вимагає певних матеріальних витрат, але створює майданчик для висловлення власної думки на міждержавному рівні.

Засоби і методи боротьби між державами за останні десятиліття змінилися, придбали латентний характер, і в зв'язку з даним фактом слід законодавчо визначити термін «інформаційна війна», на рівні національного права закріпити заходи відповідальності, спрямовані на запобігання і недопущення інформаційної війни, а також проводити відповідні зміни в основоположних міжнародних актах.

Джерела:

1. Атаманов Г.А. Информационная война: экспликация понятия [Электронный ресурс] – URL: <http://www.naukaxxi.ru/materials/254/>
2. Расторгуев С.П. Философия информационной войны [Текст] / С.П. Расторгуев. – М.: Московский психолого-социальный институт, 2003. – 496 с.
3. Thomas P. Rona. Weapon Systems and Information War. Boeing Aerospace Co., Seattle, WA, 1976, p. 14.
4. Богуш В.М. Інформаційна безпека держави [Текст] / В.М. Богуш, О.К. Юдін. –К.: МК-Прес, 2005.– 432 с.
5. Татаренко Г.В., Арсентьева О.С. Інформаційна агресія російської федерації проти України: історичні паралелі/ Г.В. Татаренко, О.С. Арсентьева // Актуальні проблеми права: теорія і практика. – № 1 (35), 2018. – С. 175-182.

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ НА ПРИКЛАДІ ДОСВІДУ ШВЕЦІЇ

Колесник Валентина,
*заступник директора Департаменту –
начальник управління зовнішніх зносин, промоції
та інноваційного розвитку Департаменту міжнародної технічної
допомоги, інноваційного розвитку та зовнішніх зносин
Луганської обласної державної адміністрації,
аспірантка кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля;*
Татаренко Г. В.,
к.ю.н., доцент, завідувач кафедри конституційного права

Становлення сучасного демократичного суспільства є складним трансформаційним процесом, який не може обійтися без гендерних перетворень. Якщо українська держава прагне до демократичного розвитку, то уряд, насамперед, має орієнтуватися на світовий досвід та дотримуватися міжнародних стандартів.

Сьогодні європейська інтеграція є головним пріоритетом внутрішньої та зовнішньої політики України, а європейські принципи – основним орієнтиром у розвитку держави. Але зазвичай питання євроінтеграції зводяться в Україні до політичних, правових, галузевих та економічних складових, які прописані в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС. Водночас, Європейський Союз напрацював низку практик в інших сферах, зокрема у гендерній, які можуть бути корисними для розвитку України.

До дослідників вивчення провідного досвіду зарубіжних країн щодо формування гендерної рівності слід віднести таких вчених, як: С. Береза, М. Білинська, М. Буроменський, О. Вілкова, М. Гінна, Л. Кобелянська, О. Кулачек, О. Матвієнко, Т. Мельник, Н. Оніщенко, М. Попов, В. Соколова, М. Томашевська та інші.

Яскравим прикладом ведення гендерної політики для України – є Швеція, яка є однією з перших країн, де панує реальна гендерна рівність, адже населення цієї країни абсолютно переконані у тому, що жінки і чоловіки мають невід’ємне право на збалансований розподіл оплачуваної роботи та сімейних обов’язків.

Щороку американська некомерційна організація Social Progress Imperative складає рейтинг країн по ступенем приділення уваги

держави до суспільних потреб, і Швеція завжди попадає у першу десятку стосовно індексу якості життя. За даними звіту 2020 року Швеція посідає 5 місце серед 163 країн світу (у порівнянні з Україною – 63 місце) [1].

У дослідженні оцінюються три групи показників: задоволення базових потреб людей (медицина, вода та санітарія, житло та безпека); основи добробуту (доступ до базової освіти, доступ до інформації та технологій, здоров'я та тривалість життя, екологія); можливості (права людини, свобода вибору, толерантність, доступ до вищої освіти).

За даними Global Gender Gap Report у 2020 році Швеція займає 4 місце серед 153 країн світу (Україна – 59 місце) за індексом соціальних норм (GSNI). Індекс оцінює вплив соціальних переконань, які можуть перешкоджати гендерній рівності у чотирьох вимірах: політика, освіта, економіка та фізична цілісність [2].

Досліджуючи правовий вимір шведського гендерного питання, слід зазначити, що фундаментальним документом стало прийняття у 2008 році Дискримінаційного Акту, який замінив сім антидискримінаційних законів. Значне місце в цьому документі посідають питання щодо запобігання дискримінації на підставі статі та рівні права чоловіків та жінок. Надзвичайно важливими є дві глави Дискримінаційного акту, які присвячені проблемі гендерної рівності на роботі. По-перше, в Швеції існує вимога, щоб усі працівники активно пропагували рівність в колективі. По-друге, закон забороняє будь-які дискримінації за статевою ознакою. Крім того, будь-яке несправедливе ставлення до працівника, який взяв чи збирається брати відпустку по догляду за дитиною, забороняється. В Швеції існує міністр з питань гендерної рівності: саме він відповідає за дотримання принципів рівності в усіх сферах життя. Також в країні діє державна агенція «Омбудсмен з питань рівності», яка пильно стежить за дотриманням рівності незалежно від статі, релігії, етнічного походження [3].

Персонал офіса омбудсмена з рівних можливостей налічує 25 працівників, серед яких юристи, дослідники та інформаційні агенти. Керівника цієї структури – омбудсмена з рівних можливостей – призначає уряд, але омбудсмен працює незалежно [4].

Фактично Омбудсмен стежить за дотриманням та виконанням п'яти шведських законів: Закону про рівноправність чоловіків і

жінок (регулює принципи рівноправності статей в сфері трудових відносин); Закону про рівне ставлення до студентів ВНЗ (регулює принципи рівноправності у сфері вищої освіти); Закону про заборону дискримінації та іншого образливого поведіння з дітьми та учнями (регулює принципи рівноправності статей в сфері початкової, середньої та середньо-спеціальної освіти); Закону про заборону дискримінації (про заборону дискримінації за статевою ознакою); Закону про відпустки по догляду за дитиною [5, с. 238-239].

Окремо слід сказати про так званих «посередників» в інституційному процесі регулювання і дослідження гендерних відносин у Швеції, роль яких виконують Шведський секретаріат з гендерних досліджень (ШСГД).

Як крок до повного інвестування в дослідження на гендерну тематику, у 1996 році шведський парламент постановив заснувати в Гетеборзі ШСГД – державну структуру з посередницькою функцією отримувати інформацію від одних агентів взаємодії та передавати її іншим [6].

Основні завдання ШСГД: здійснювати загальний огляд гендерних досліджень у Швеції; поширювати результати досліджень в академічній спільноті, серед політиків, в громадському секторі тощо; поглибити усвідомлення значущості гендерної тематики в суспільній свідомості шведського суспільства загалом і на державному рівні зокрема; проаналізувати статус і розвиток можливостей гендерного мейнстрімінгу в усіх сферах досліджень [7, с. 111].

На думку Уряду Швеції деякі з найважливіших реформ для сприяння гендерній рівності в Швеції були запроваджені ще в 1970-х роках, такі як оподаткування доходів фізичних осіб, розвиток та розширення державного догляду за дітьми та нейтральна за гендерною ознакою допомога для батьків.

Ці реформи сприяли досягненню гендерної рівності та збільшили перспективи жінок мати ті самі можливості, що й чоловіки, вийти на ринок праці та залишатися та розвиватися. Частина неоплачуваних робіт по дому та догляду, в основному виконуваних жінками, стала відповідальністю системи державного добробуту. Отже, жінки могли отримати доступ до роботи та більшу фінансову незалежність, що збільшило їхній добробут та

переговорну силу в домогосподарстві. Крім того, законом чоловікам пропонувалось більшою мірою нести відповідальність за батьківські обов'язки та роботу вдома. Ці різні реформи також сприяли розвитку сучасної соціальної держави у Швеції, яка виявилася важливою для забезпечення гендерної рівності, оскільки добре функціонуючий сектор соціального забезпечення дає змогу як жінкам, так і чоловікам брати участь на ринку праці на рівних умовах [8].

Таким чином, скандинавська модель є для України взірцем паритетної моделі «гендерної інтеграції». Комплексна інституційна модель процесів регулювання та дослідження гендерних відносин містить три основні елементи, які діють на рівні інституцій політики і держави: ухвалення рішень (так звана дія «згори вниз»), вплив на ухвалення політичних рішень на рівні громадських ініціатив (представлених жіночим рухом дія «знизу вгору»), досліджень гендерних відносин у суспільстві на рівні інституцій освіти і науки тощо.

Джерела:

1. Social Progress Index 2020 [Електронний ресурс] // Social Progress Imperative. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.socialprogress.org/assets/downloads/resources/2020/2020-Global-SPI-Findings.pdf>.
2. Global Gender Gap Report 2020 [Електронний ресурс] // World Economic Forum. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2020.pdf.
3. Огаркова Т. Життя європейців: гендерна рівність в Швеції [Електронний ресурс] / Т. Огаркова // Українська правда. Життя. – Режим доступу до ресурсу: http://life.pravda.com.ua/_society/2014/07/8/174551/.
4. The Discrimination Ombudsman [Електронний ресурс] // The Discrimination Ombudsman (DO). – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.do.se/>.
5. Гендерное равенство в современном мире: роль национальных механизмов / Отв. ред. и сост. О.А.Воронина. – М.: МАКС Пресс, 2008. – 772 с.
6. National Secretariat for Gender Research [Електронний ресурс] // National Secretariat for Gender Research. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.gu.se/nsfg>.

7. Організаційні та правові елементи інституційного механізму забезпечення гендерної рівності в Україні / О.Пищуліна, С. Рябошапка, К. Левченко, Т. Марценюк. – Запоріжжя: Друкарський світ, 2011. – 140 с. – (Програма розвитку ООН в Україні).
8. Gender equality policy in Sweden [Електронний ресурс] // Government Offices of Sweden Ministry of Employment. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.government.se/4a7756/contentassets/efcc5a15ef154522a872d8e46ad69148/gender-equality-policy-in-sweden-oct-2020.pdf>.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ОРХУСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ

***Константиновський С. Г.,**
студент 5 курсу факультету адвокатури
Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого
Науковий керівник: к.ю.н., доцент **Галан В. О.***

Інформаційне забезпечення у сфері охорони навколишнього природного середовища є одним із головних елементів зобов'язання держави по створенню сприятливих умов для життя та здоров'я людей. Без достовірної та повної інформації про стан довкілля неможливо говорити про належне здійснення інших екологічних прав людини.

Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська конвенція) [1] є новим видом угоди в галузі екології. Вона визнає, що у людства є зобов'язання перед прийдешніми поколіннями.

Враховуючи останні тенденції та прагнення України до євроінтеграції, важливим питанням постає не лише впровадження в національне законодавство європейських стандартів, але і дотримання вже взятих на себе міжнародних зобов'язань перед світовим співтовариством та Європейським Союзом зокрема.

Ратифікувавши Орхуську конвенцію у 2005 році, Європейський Союз взяв на себе зобов'язання гарантувати доступ

до інформації про навколишнє середовище, участь громадськості в прийнятті екологічних рішень та широкий доступ до правосуддя в екологічних питаннях на національному і на рівні ЄС [8, с. 15]. На регіональному рівні ЄС вжив важливих кроків для узгодження законодавства співтовариства з положеннями Конвенції. А саме, екологічна політика ЄС базується на інтеграції охорони навколишнього середовища в інші політики та спрямована на захист довкілля для майбутніх поколінь [7, с. 259].

Ще один позитивний досвід ЄС, який слід застосувати в Україні, випливає з Директиви ЄС про екологічну відповідальність, яка дозволяє громадським та неурядовим екологічним організаціям вимагати від компетентних органів втручатися у випадках екологічної шкоди чи неминучої загрози [6, с. 69].

Виходячи з прикладу країн-членів ЄС, законодавство України повинно також містити положення, які дозволять громадськості впливати на рішення щодо необхідних профілактичних заходів. Недержавні організації, що працюють у галузі охорони навколишнього середовища, та особи, які зазнали несприятливих наслідків або здатні зазнати шкоди від екологічно небезпечної діяльності, повинні мати право вимагати від компетентного органу вживати необхідних профілактичних заходів. Ця вимога є необхідною, оскільки в Україні громадськість фактично не впливає на екологічно важливі рішення [2, с. 337].

Отже, вбачається, що в праві ЄС приділяється велика увага гармонізації підходів до забезпечення доступу населення до екологічно значимої інформації і його участі в правових механізмах оцінки впливу на навколишнє середовище.

Однак, найбільшу практичну складність і найвищий теоретичний інтерес (як міжнародно-правова новела) являє стаття 9 Орхуської конвенції, що має назву «Доступ до правосуддя». Як показує аналіз застосування Конвенції в ЄС, основні питання виникають до наступних положень: коло осіб, які мають право звертатися до суду; поняття порушення права; право громадських організацій на звернення до суду; компетенція суду в екологічних спорах; прийняття тимчасових заходів захисту. В зазначених галузях законодавство і судова практика держав-членів ЄС мають досить суперечливий характер [3, с. 14].

Інтерес в цьому плані являє рішення у справі по лижних курортах в Альпах (Skiing region Mellau / Damüls), які вирішили спільно інвестувати в нові лижні траси і їх обладнання. Площа становила майже 20 гектарів. За результатами скринінгу виходило, що оцінка впливу на довкілля не потребується. Громадська організація «Naturschutzbund Vorarlberg» звернулася до суду з метою захисту природи відповідно до п. 3 ст. 9 Орхуської конвенції. Адміністративний суд відхилив позов на тій підставі, що Конвенція не має прямого застосування в Австрії, п. 3 ст. 9 сформульований нечітко і відсутнє національне законодавство, яке б давало право звертатися до суду громадській організації [3, с. 15].

Близький до австрійського підхід до визначення кола осіб, які мають право звернутися до суду, існує і в Чехії. Таким правом володіють тільки ті особи, чії конкретні права порушені. Наприклад, в справах про дозволи на землекористування (найпоширеніший аспект в природоохоронному контексті) до суду можуть звернутися лише землевласники. Інші особи, інтереси яких можуть бути порушені, виключені. Ще гірша ситуація в питаннях застосування законів про захист від шуму, про ядерну енергетику та про надрокористування, згідно з якими право звернення до суду має лише інвестор [5, с. 22].

Теоретично, всі закони про охорону навколишнього середовища можуть бути предметом судового розгляду за Орхуською конвенцією. Однак, на практиці їх коло звужується, оскільки, по-перше, число потенційних позивачів обмежено, а по-друге, ряд законів фактично виключений [4, с. 199].

Адекватне правове забезпечення, включаючи судові механізми, може і повинно бути найбільш ефективним засобом для населення, широкої громадськості у відстоюванні своїх інтересів в екологічно значущих питаннях. У частині доступу громадськості до природоохоронного правосуддя міжнародне право після прийняття і формування практики застосування Орхуської конвенції, безсумнівно, випередило більшість національних законодавчих механізмів.

Проблемний характер процесу імплементації Конвенції в Україні виникає через відсутність політичної волі з боку відповідальної сторони - держави. Ця проблема породжує інші - пов'язані з недосконалістю нормативної бази, яка б забезпечувала

реальні можливості для громадян брати участь в прийнятті рішень. Отже, в Україні громадськість фактично не впливає на екологічно важливі рішення, не дивлячись на ратифікацію Орхуської конвенції. У державах-членах ЄС громадяни мають переважно право на інформацію та консультації. Тут є перспективи для подальшого розвитку, оскільки участь громадськості може сприяти більш обізнаному процесу екологічного планування.

Джерела:

1. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська конвенція) від 25.06.1998 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015.
2. Ладиченко, В., Головка, Л. Впровадження європейської екологічної політики в Україні: проблеми та перспективи / В. Ладиченко // Європейський журнал сталого розвитку, Том 6. - № 3. – С. 333-339.
3. Alge T. 2009. Selected Problems of the Aarhus Convention Application in Austria. – Selected Problems of the Aarhus Convention Application Based on Experience and Court Practice of NGOs in 7 EU Countries. P. 11–18. URL: http://www.justiceandenvironment.org/_files/file/2009/09/access_to_justice_collection.pdf.
4. Berkman P.A., Vylegzhanin A.N., Young O.R. 2016. Governing the Bering Strait Region: Current Status, Emerging Issues and Future Option. – Ocean Development and International Law. Vol. 47. Issue 2. P. 186–217.
5. Černý P. 2009. Selected Problems of the Aarhus Convention Application in the Czech Republic. – Selected Problems of the Aarhus Convention Application based on Experience and Court Practice of NGOs in 7 EU Countries. P. 19–24. URL: http://www.justiceandenvironment.org/_files/file/2009/09/access_to_justice_collection.pdf.
6. Dellinger, M.F. (2011). Ten Years of the Aarhus Convention: How Procedural Democracy Is Paving the Way for Substantive Change in National and International Environmental Law.
7. Luttenberger, A., Rukavina, B. (2004). The right to access to information on environmental matters. *Energy and the Environment*, 257-263.
8. Schoukens, H. (2015). Access to Justice in Environmental Cases after the Rulings of the Court of Justice of 13 January 2015: Kafka Revisited? *Utrecht Journal of International and European Law*, 31(81).

ПОНЯТТЯ І СТАТУС ДЕРЖАВНИХ СУДОВИХ АДМІНІСТРАЦІЙ

*Куцієнко Ганна,
магістрантка I курсу спеціальності "Право"
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: Сергієнко Г.С., к.іст.н., доцент,
доцент кафедри конституційного права СНУ ім. В. Даля*

Актуальність теми. Подальше здійснення судово-правової реформи в Україні з метою розвитку української державності та встановленні правової держави можливе лише за наявності досконалої системи забезпечення судової влади. Створення ефективного неупередженого функціонування судів загальної юрисдикції в Україні для виконання їх конституційного завдання - всебічного і повного забезпечення прав і свобод особи - вимагає підвищення рівня організаційного забезпечення діяльності судів, впровадження науково обґрунтованих, системних і послідовних підходів до побудови судової системи як самостійної та незалежної гілки державної влади. Сьогодні проблема суттєвого впливу на суди суб'єктів політичної та виконавчо-розпорядчої діяльності є актуальною для судової системи, що перешкоджає її реформуванню на демократичній основі відповідно до загальновизнаних норм міжнародного співтовариства [1, с. 50].

Правова системи на всіх етапах розвитку потребує глибоких та ґрунтовних знань про всі її інститути та органи, їх повноваження та особливості правового регулювання. Однак, що стосується вивчення правового статусу спеціально створеного органу по організаційному забезпеченню судової влади - Державної судової адміністрації України, то в юридичній науці відсутні окремі дослідження з цього питання. Лише в працях деяких науковців в загальних рисах вивчається діяльність судової адміністрації або окремі її аспекти.

Під час дослідження правового статусу Державної судової адміністрації України я спиралася на праці таких вчених В.Б.Алексєєва, Г.П. Батурова, Н.В. Блінової, В.П. Божьєва, А.А. Гравіної, Т.М. Добровольської, І.Д. Перлова, С.М. Ходиревського та ін. Розробкою питань сутності та проблем

реалізації судової влади, її структури, місця у системі державної влади займаються і сучасні вчені, такі як О.Б. Абросимова, А.С. Безнасюк, В.Т. Білоус, А.М. Бірюкова, В.Д. Бринцев, В.Г. Гончаренко, В.В. Долежан, О.С. Захарова, В.Т. Маляренко, Є.Г. Мартинчик, М.М. Михеєнко, В.В. Молдован, М.П. Омельченко, В.В. Онопенко, І.Л. Петрухін, П.П. Пилипчук, М.В. Руденко, Н.В. Сібільова, В.Є. Скомороха, В.С. Стефанюк, Є.В. Фесенко, С.Я. Фурса, Б. Футей, М.Й. Штефан, С.Г. Штогун та ін.

Згідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» державна судова адміністрація є державним органом у системі правосуддя, який здійснює організаційне та фінансове забезпечення діяльності органів судової влади у межах повноважень, установлених законом.

Державна судова адміністрація України підзвітна Вищій раді правосуддя у межах, визначених законом. Державна судова адміністрація України має територіальні управління. Рішення про утворення територіальних управлінь та визначення їх кількості приймається Державною судовою адміністрацією України за погодженням з Вищою радою правосуддя [2].

Організаційне забезпечення діяльності судів покладено на державну судову адміністрацію. Організаційне забезпечення діяльності судів становлять заходи фінансового, матеріально-технічного, кадрового, інформаційного та організаційно-технічного характеру, спрямовані на створення умов для повного й незалежного здійснення правосуддя.

З аналізу даного положення можна зробити висновок про те, що Державна судова адміністрація України є повноцінним суб'єктом адміністративного права. Крім того, до такого висновку можна дійти, проаналізувавши повноваження Державної судової адміністрації України [3, с. 20].

Державна судова адміністрація України, як суб'єкт адміністративного права, наділена адміністративною правосуб'єктністю. Компонентами адміністративної правосуб'єктності Державної судової адміністрації є адміністративна правоздатність та адміністративна дієздатність. Можна зробити висновок про те, що під адміністративною правоздатністю Державної судової адміністрації України слід

розуміти її здатність мати права та обов'язки, передбачені нормами адміністративного права, яка виникає з моменту її заснування та припиняється з моменту її ліквідації. Адміністративна дієздатність Державної судової адміністрації України - це її здатність самостійно, вольовими, свідомими діями здійснювати надані їй права та виконувати покладені на неї обов'язки в галузі адміністративно-правового регулювання [4, с. 3].

Діяльність ДСА спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. ДСА підконтрольна органам суддівського самоврядування щодо додержання вимог закону органами ДСА в процесі фінансування судів. За погодженням із Радою суддів України ДСА розробляє і затверджує єдині нормативи фінансового забезпечення судів загальної юрисдикції, на підставі яких затверджуються кошториси витрат на утримання судів. Отже, результати виконання поставлених перед ДСА завдань є важливим аспектом діяльності судових органів. Вже тривалий час організаційне забезпечення перебуває в руках органів виконавчої влади і потребує кардинальних реформаторських змін. Одним із прикладів збереження в Україні залежності судової влади називають створення ДСА саме як центрального органу виконавчої влади, а не як органу судової влади [5, с. 62-63].

Крім концептуальної відмінності щодо місця цих структур у системі державного управління, слід зазначити, що детальне регулювання діяльності управлінських структур у судовій системі України передбачено підзаконними актами, положеннями про Державну судову адміністрацію та її територіальні управління, а не законами. Це дозволяє швидше вносити відповідні зміни в ці правила. Структура цих положень з докладним переліком функціональних обов'язків і напрямів роботи відповідає положенню про Міністерство юстиції та його територіальні управління в регіонах, яке також діяло в період організаційного забезпечення судової діяльності Міністерством юстиції України.

Судова влада може ефективно здійснювати організаційне забезпечення судів без участі виконавчих органів влади через спеціально створені з цією метою державні структури. Враховуючи зазначене, можна зробити наступні висновки. У взаємодії з іншими складовими державної влади судовій владі має бути гарантована її незалежність, яка полягає у створенні та функціонуванні правового

поля для діяльності судових органів. Незаперечним є факт, що «...судова влада, яка здійснює правосуддя, повинна мати надійні гарантії від втручання у цей процес з боку законодавчої і особливо виконавчої сфер влади», і все це в умовах побудови правової держави, яка визнає всі сфери влади рівними і відносно незалежними одна від одної. Незалежність судів і суддів у державі прямо пов'язана із системою організаційного забезпечення їх діяльності. Це означає, що організаційне забезпечення діяльності судових органів можна розглядати як один із інститутів судової влади. Уже довгі роки органи виконавчої влади чинять вплив на функціонування судової влади, незважаючи на намагання зробити її незалежною [6, с. 6].

Потреба у створенні ДСА була зумовлена часом і, на нашу думку, передача функцій організаційного забезпечення судів від Міністерства юстиції України до новоствореного органу була доцільним кроком у процесі судової реформи. Створення ДСА — це один із практичних заходів щодо реалізації конституційних гарантій самостійності судів і незалежності суддів. Ми погоджуємось із таким висновком, адже він дав змогу акцентувати увагу на організаційному забезпеченні органів та установ судової системи. Дискусійним залишається питання щодо надання ДСА статусу центрального органу виконавчої влади. Утворення такого органу як складового елемента системи органів виконавчої влади не змінило суті підходу до забезпечення судової діяльності, що є небезпечним для незалежності судової влади в умовах її функціонування в суспільстві, в якому виконавча влада має досвід маніпулювання суддями.

Конструкція, в якій незалежний суд забезпечує центральний орган виконавчої влади, має незрозумілий вигляд у контексті розподілу влади та проголошених гарантій незалежності судової влади. ДСА існує поза межами судової системи і виявляється їй протиставленою. ДСА має широкі повноваження, тому питання тиску на судові органи з боку виконавчої влади залишається актуальним. Отже, проблеми вивчення особливостей правового статусу ДСА та виконання нею функцій щодо забезпечення діяльності судів загальної юрисдикції в Україні, як особливого виду державної діяльності, актуальні в процесі проведення судово-правової реформи та потребують окремого дослідження. Необхідно

з'ясувати, чи гарантує статус ДСА як центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом повною мірою дотримання фундаментального принципу судової влади — її незалежності [7, с. 5].

Основним напрямом удосконалення діяльності державної судової адміністрації як спеціалізованої системи державних органів має бути, на мою думку, розвиток законодавства щодо правового статусу, форм і методів роботи ДСА. Питанням роботи ДСА присвячено лише чотири статті ЗУ «Про судоустрій і статус суддів», що є недостатнім для здійснення різнобічної за напрямками діяльності з організаційного забезпечення діяльності судової системи України. У зв'язку з цим можна вважати за доцільне прийняття окремого закону «Про Державну судову адміністрацію України», як це зроблено щодо інших центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом, а саме: Служби безпеки України, Антимонопольного комітету України, Державної податкової адміністрації України тощо.

Прийняття такого закону буде доречним і в тому випадку, якщо ДСА позбавлять правового статусу центрального органу виконавчої влади із побудовою системи судової адміністрації в системі судових органів. У цьому законі потрібно передбачити норми щодо загального правового статусу ДСА, основні поняття і принципи її діяльності з організаційного забезпечення функціонування судової системи України, завдання, права та обов'язки ДСА, її структуру, повноваження Голови, його заступників, завдання територіальних управлінь ДСА, визначити їх систему, права та обов'язки керівників цих органів, порядок взаємодії з головами місцевих судів, особливості проходження державної служби у цьому органі тощо.

Джерела:

1. Судова реформа в Україні: стан і перспективи : навч. посібник / Бойко Е.Ф. – К., 2004. – С. 50.
2. Закон України Про судоустрій і статус суддів // Відомості Верховної Ради. – 2016. – № 31. – Ст. 545.
3. Стефанюк В. Судова реформа в Україні // Право України. – 1998. – № 1. – С. 20.

4. Стефанюк В.С. Державна судова адміністрація — ще один крок до незалежності судової влади // Вісник Верховного суду України. — 1999. — № 5. — С. 3.
5. Етичні та правові проблеми забезпечення незалежності суддів: Матеріали наук.-практ. семінару, 30-31 березня 2005 р., м. Харків / За ред. В.В. Сташиса. — К.-Х., 2006. — С. 62-63.
6. Онопенко В. Про основні тенденції здійснення правосуддя, причини кризових явищ у вітчизняному судочинстві та засади реформування судової системи України // Судоустрій і судочинство в Україні. — 2007. — № 1. — С. 6.
7. Концептуальні підходи щодо здійснення судово-правової реформи // Вісник Верховного Суду України. — 2006. — № 11. — С. 5.

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ СТАТУСУ ЮРИДИЧНОЇ КОМПАРАТИВІСТИКИ

Михайлова Дар'я,

*студентка 4 курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля;*

Гніденко Вікторія,

асистентка кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля.

На сьогоднішній день для юридичної компаративістики залишається актуальним визначення її місця в системі юридичних наук. Дана дисципліна в процесі своєї еволюції пройшла складний шлях розвитку. Науковці зазначають, що використання галузевої юридичної компаративістики допомагає вирішувати як наукові, пізнавальні, академічні, так і суто практичні завдання [1]. Ця галузь юридичної науки є незмінним інструментом удосконалення законодавства держави та розуміння місця національної правової системи. В даний час видаються різні праці вітчизняних та закордонних авторів з різноманітних напрямків юридичної компаративістики.

Над дослідженням визначення поняття та статусу юридичної компаративістики працювали такі відомі правники, як Зайчук О.В., Копиленко О.Л., Ситар І.М., Дмитрієв А.І. та інші.

Необхідно зупинитися на тому, що юридична компаративістика – це система знань, накопичених у процесі

порівняльних досліджень у правовій сфері [2]. Юридична компаративістика як і будь-яка галузь знань має свою чітко регламентовану структуру. Структура цього напрямку наукових досліджень визначається як внутрішня системна побудова відповідної наукової і навчальної дисципліни та всієї сфери порівняльно-правових досліджень.

Структура юридичної компаративістики містить в собі чотири основних елементи: фундаментальна (загальна) правова компаративістика, макрорівневі порівняльно-правові знання (на рівні зіставлення груп національних правових систем), мезорівневі порівняльно-праві знання (на рівні зіставлення декількох споріднених національних правових систем у рамках однієї групи) та мікрорівневі порівняльно-правові знання (на рівні зіставлення галузей, підгалузей, інститутів, субінститутів і норм права декількох (у тому числі різнорідних) національних правових систем).

В сучасній науковій юридичній літературі відсутнє єдине визначення сутності, змісту та призначення юридичної компаративістики. Правники використовують різні терміни для позначення сукупності знань у юридично-правовій сфері, до них відносять такі: галузева компаративістика, галузеве порівняльне правознавство, теоретичні частини галузевих юридичних наук, порівняння у праві. Серед науковців присутня думка, що використання терміну «галузева компаративістика» не є досить вдалим для позначення юридичної компаративістики, тому що окреслює досить велике коло питань, в тому числі, які не входять до юриспруденції, адже до галузевої компаративістики належить порівняльне релігієзнавство, порівняльна політологія тощо.

Вважається, що термін «галузева юридична компаративістика» є більш доречним, тому що він окреслює, в першу чергу, правову природу галузевих порівняльно-правових предметів та він є дещо багатшим і більшим за змістом та має комплексний характер.

Як і будь-яка наука юридична компаративістика має свій предмет, адже наявність відокремленого предмета досліджень є свідченням самостійного статусу науки [3]. Питання визначення предмета будь-якої науки є складним та багатогранним питанням. Що ж таке предмет будь-якої науки? Це коло питань та правових явищ, які вивчає дана наука.

Слід зазначити, що розглядаючи питання про предмет юридичної компаративістики, то в науковій літературі немає єдиної відповіді на дане питання. Відповідаючи на питання, що вивчає юридична компаративістика як наука, необхідно зазначити, що вона вивчає загальне та відмінне у праві в єдності та розрізненості часової та просторової форм буття права [4]. Звідси слідує, що предметом юридичної компаративістики є геопробовий простір, основними елементами якого нині є національні правові системи як специфічні комплекси правових явищ, що тісно пов'язані з культурними, психологічними та іншими аспектами буття людського суспільства. Але не всі науковці притримуються такої ж думки.

Деякі компаративісти вважають, що відповідаючи на питання про предмет юридичної компаративістики, необхідно зазначити, що з одного боку юридична компаративістика має справу з такими важливими категоріями та поняттями, як процес порівняння, протиставлення, а вже з іншого боку – правові системи, інститути права тощо [5]. Слід вважати, що за допомогою даної дисципліни правові системи різних держав протиставляються, тобто порівнюються між собою. З цього слідує, що юридична компаративістика спрямована на отримання цілісної картинки правового розвитку світу, а не зводиться тільки до порівняння законодавства та окремих галузей права.

Таким чином, в юридичній літературі не існує єдиної думки щодо назви такої дисципліни, як юридична компаративістика. З'ясовуючи питання про предмет юридичної компаративістики, слід зазначити, що єдиної відповіді щодо цього питання в юридичній літературі немає [6].

У підсумку зазначимо, що до сьогоденного дня не вироблений загальний підхід до визначення статусу юридичної компаративістики, адже серед правників відсутня єдність поглядів не лише на його предмет, а й на співвідношення предмета з об'єктами та методами юридичної компаративістики. Юридична компаративістика має свою структуру, яка включає в себе чотири основних компоненти. Структура юридичної компаративістики як науки визначає також внутрішню системну побудову відповідної навчальної дисципліни і всієї сфери прикладних порівняльно-правових досліджень.

Джерела:

1. Порівняльне правознавство у таблицях : навч. посіб. для юрид. вищ. навч. закладів і фак. – Х. : Право, 2018. – 162 с.
2. Порівняльне правознавство (правові системи світу) : монографія / Ю.С. Шемшученко, О.В. Зайчук, О.Л. Копиленко та ін. – К. : Парлам. вид-во, 2008. – 488 с.
3. Савчин М.В. Порівняльне правознавство. Загальна частина : навч. посіб. : рекомендовано МОН України / М.В. Савчин. – К. : Центр навч. літ., 2005. – 288 с.
4. Ситар І.М. Порівняльне правознавство: основні категорії : навч.-метод. посіб. / І.М. Ситар, О.Л. Чорнобай. – Львів : ЛьвДУВС, 2009. – 176 с.
5. Кресін О.В. Порівняльне правознавство: Вітчизняні та зарубіжні спеціалізовані центри дослідження і викладання : Довідник. – К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького, 2005. – 192 с.
6. Дмитрієв А.І. Порівняльне правознавство : навч. посіб. – К. : Юстініан, 2003. – 182 с.

ПРАВОВА ПРИРОДА ІНСТИТУТУ РАТИФІКАЦІЇ

*Поліщук Д. І.,
студент 3 курсу Інституту підготовки кадрів
для органів юстиції України Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник: д.ю.н., доцент
кафедри міжнародного права **Тарасов О.В.***

Відповідно до ст. 11 Віденської конвенції 1969 р., одним зі способів надання згоди держава на обов'язковість для неї міжнародного договору є ратифікація [1]. Інститут ратифікації відноситься до процесу укладання міжнародних договорів – одного з найбільших розділів міжнародного публічного права, що має вагомe теоретичне і практичне значення.

З історії держави і права відомо, що ратифікація є одним з найдавніших інститутів, що виникли майже одночасно з першими договорами між державами. У XIX-XX ст. інститут ратифікації міжнародних договорів розвивався як інститут міжнародного права. Однак з XX ст. інститут ратифікації стає ще й інститутом конституційного (національного) права.

Сьогодні, ратифікація міжнародного договору – це остаточне його затвердження вищим органом державної влади – парламентом. Вона реалізується у двох різних нормативно-правових актах: у внутрішньодержавному (закон) та міжнародному (ратифікаційна грамота).

Ратифікація забезпечує інтереси держави даючи можливість сторонам в той проміжок часу, який є в їх розпорядженні від підписання до ратифікації, ще раз перевірити доцільність укладення даної міжнародної угоди, а також, піднімає значення міжнародних зобов'язань, підсилює гарантію їх виконання.

В Україні основними нормативними актами, на основі яких здійснюється ратифікація, є Конституція України та Закон України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 р.

Відповідно до ст. 9 цього Закону : «ратифікація міжнародних договорів України здійснюється шляхом прийняття закону про ратифікацію, невід'ємною частиною якого є текст міжнародного договору». У ч. 2 зазначені підстави для застосування ратифікації. Загалом, її застосовують щодо міжнародних договорів, що зачіпають найважливіші політичні, економічні та соціальні питання [2]. Зокрема, одним із пунктів передбачається надання згоди на обов'язковість міжнародних норм шляхом ратифікації, якщо останні стосуються правового статусу людини і громадянина.

Внесений на ратифікацію текст міжнародного договору повинен бути лінгвістично, в повному обсязі, доступним особам, що приймають рішення про його ратифікацію, а після ратифікації та набуття чинності всім громадянам, державним органам виконавчої влади, в друкованому або в інших варіантах.

У договірній практиці Верховної Ради України виникають складнощі, коли на ратифікацію виносять міжнародний договір, офіційний переклад українською мовою якого, не відповідає автентичності тексту міжнародного договору. Поняття «офіційного перекладу» зазначено у Постанові Кабінету Міністрів «Про затвердження порядку здійснення офіційного перекладу багатосторонніх міжнародних договорів на українську мову» від 17 березня 2006 р., та викладено наступним чином: «автентичний виклад українською мовою тексту багатостороннього міжнародного договору, складеного мовою, іншою, ніж українська» [3]. Міністерство закордонних справ України уповноважене

здійснювати офіційний переклад та керувати попередніми перекладами договорів, що укладаються іншими державними органами.

Однак, допущення навіть однієї помилки створює підстави вважати такий переклад неофіційним (неавтентичним). Прикладом розбіжностей між автентичним текстом договору і офіційним перекладом є Європейська хартія регіональних мов або мов меншин від 5 листопада 1992 р., в даному випадку, текст оригіналу договору закріплював у назві не «мови меншин», а «міноритарні мови». Як наслідок такої помилки, змінилося коло правового регулювання.

Міжнародні договори – це суттєвий елемент стабільності міжнародних відносин України з іноземними державами, функціонування правової держави. Міжнародним договорам в Україні належить важлива роль у захисті основних прав і свобод людини, в забезпеченні законних інтересів держав. В даний час продовжує активно здійснюватися процес входження України в європейський і загальносвітовий міжнародно-правовий простір. Більшість міжнародних конвенцій і їх ратифікація мають для України принципове значення задля інтегрування в загальноєвропейські політичні, соціальні та фінансово-економічні структури. А тому, інститут ратифікації відіграє одне з ключових значень у сучасному міжнародному праві, його належне врегулювання та практичне застосування є запорукою дії міжнародних договорів у національному праві.

Джерела:

1. Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 1969 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_a04#top
2. Закон України “Про міжнародні договори України” від 29.06.2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>
3. Постанова Кабінету Міністрів України № 353 “Про затвердження Порядку здійснення офіційного перекладу багатосторонніх міжнародних договорів України на українську мову”. від 17 березня 2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/353-2006-п#Text>

ЩОДО ВПРОВАДЖЕННЯ МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ІЗ СІМ'ЯМИ З ДІТЬМИ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ В СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ НА ПРИКЛАДІ ЧМИРІВСЬКОЇ ОТГ

Протопопова Олена,

*магістрантка спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.*

*Науковий керівник: **Котова Л.В.**, к.ю.н., доцент,
доцент кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля*

Сучасний період розвитку України характеризується розгортанням процесів реалізації реформ місцевого самоврядування та комплексу секторальних реформ, спрямованих на посилення спроможності територіальних громад.

В умовах децентралізації, відповідно до Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, органи місцевого самоврядування наділені особливими повноваженнями з організації і надання якісних та доступних послуг із соціального захисту і соціальної допомоги населенню на території ОТГ.

Натомість упродовж десяти років в системі соціального захисту населення тривають реформи і однією з найважливіших є реформа в наданні соціальних послуг, яка на відміну від інших механізмів соціального захисту (пільг, субсидій та допомог), реально може допомогти людині подолати або мінімізувати наслідки складних життєвих обставин (далі СЖО).

Новий Закон України «Про соціальні послуги» № 2671-VIII, який вступив в дію 01.01.2020 року, визначає основні організаційно-правові засади надання соціальних послуг, спрямованих на профілактику складних життєвих обставин, подолання або мінімізацію їх негативних наслідків, особам/сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах. Відповідно до п. 17 ст. 1 цього Закону «соціальні послуги - дії, спрямовані на профілактику складних життєвих обставин, подолання таких обставин або мінімізацію їх негативних наслідків для осіб/сімей, які в них перебувають. Особі/сім'ї можуть надаватися одна або одночасно декілька соціальних послуг» [1].

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що в результаті аналізу визначення потреб в соціальних послугах, майже по всій території України, найбільш вразливим групами населення в ОТГ є сім'ї, а особливо сім'ї з дітьми, які перебувають в складних життєвих обставинах. Крім того, актуальність теми підкреслюється тим, що існує ряд законодавчих проблем, що вимагають вдосконалення організаційно-правових засад надання соціальних послуг зазначеній категорії осіб.

Цим питанням присвятили свої праці вітчизняні вчені: А. Ярошенко, В. Буяшенко, Т. Шаповалова, І. Іванова, С. Шандрук, В. Полтавець, Т. Семигіна, Н. Кабаченко та ін. Однак спеціальних досліджень щодо ефективної організації соціальної роботи із вразливими категоріями населення в умовах територіальної громади ще не проводилось.

До переліку основних нормативно-правових актів, які регулюють надання соціальної послуги супроводу сімей у СЖО входять: Конституція України; Конвенція ООН Про права дитини; Конвенція ООН Про права людини; Закони України: «Про соціальні послуги», «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», «Про охорону дитинства», «Про добровільне об'єднання територіальних громад»; Державний Стандарт соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах.

Супровід сімей у СЖО є базовою соціальною послугою та відповідальність за її надання, відповідно до ст. 1 ЗУ «Про соціальні послуги», покладене на територіальну громаду. Законом визначено поняття складних життєвих обставин та зазначено, що «це обставини, які негативно впливають на життя, стан здоров'я та розвиток особи, функціонування сім'ї, які особа/сім'я не може подолати самостійно» [1]. Також в Законі чітко перелічені чинники що зумовлюють складні життєві обставини.

Сім'я, в якій спостерігається хоч один з перелічених чинників, потребує уваги соціальних служб, щоб, у разі потреби, отримати соціальні послуги відповідно до визначених потреб та не допустити факту потрапляння сім'ї у СЖО, або допомогти сім'ї подолати СЖО, організувавши соціальний супровід [2].

Для того аби громади належним чином змогли організувати надання соціальних послуг для своїх мешканців, Міністерство

соціальної політики розглянуло можливі моделі організації надання соціальних послуг, врахувавши особливості наявних в державі громад (сільські, міські, великі та малі тощо). Наразі громадам запропоновано такі моделі організації надання соціальних послуг:

1) утворення відповідного структурного підрозділу (управління, відділ чи сектор), який організує дослідження в громаді щодо визначення та аналізу соціальних потреб, планування та їх організації;

2) надання відповідним працівникам виконавчого органу (фахівця із соціальної роботи) повноважень щодо реалізації соціальної політики держави на різних громадах;

3) забезпечення інтегрованого підходу у наданні соціальних послуг в основі якого лежить принцип комплексності надання послуг, максимально зосереджених в одному місці, територіальна зручність для клієнтів [3].

Рекомендації щодо даних моделей, на мою думку, є особливо актуальними саме тепер, коли після виборів 25 жовтня 2020 року в Україні з'явилися територіальні громади, утворені не шляхом добровільного об'єднання, а адміністративно. Вважаємо, що громади, які пройшли шлях добровільного об'єднання є більш вмотивованими ніж ті, які сформовані за розпорядженнями Кабінету Міністрів України про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад.

Стратегією розвитку системи соціальних послуг в Україні на період до 2022 року пріоритетним визначається розвиток інтегрованих соціальних послуг в ОТГ. Тому Чмирівська сільська громада Луганської області пішла шляхом організації та запровадження інтегрованої моделі надання соціальних послуг для сімей з дітьми, які перебувають в СЖО. Для цього в громаді налагоджено взаємодію усіх установ, закладів, що надають соціальні послуги (Центр надання соціальних послуг, Служба у справах дітей) з закладами освіти, культури та охорони здоров'я. Створено мультидисциплінарну команду для комплексного розв'язання соціальних проблем сімей з дітьми та організації їх соціального супроводу. Робота цієї команди регламентована прийняттям сільською радою локального правового акту, а саме рішення сільської ради «Про затвердження порядку взаємодії органів місцевого самоврядування, закладів та установ Чмирівської

сільської ради під час забезпечення соціального захисту дітей/осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі таких, що можуть загрожувати їх життю та здоров'ю». Наразі громада працює над створенням мультифункціонального соціального центру надання соціальних послуг для задоволення комплексу соціальних, освітніх, медичних, культурних, комунікативних та інформаційних потреб населення.

Таким чином, дослідивши практичний досвід Чмирівської громади щодо створення моделі організації надання соціальних послуг для сімей з дітьми, які перебувають у СЖО, можна дійти висновку, що вона є дієвою і результативною. Приклад Чмирівської громади свідчить про те, що громади здатні запроваджувати прогресивні методи соціальної підтримки сімей з дітьми, відповідно до їх потреб.

Проте, хоча нове законодавство про соціальні послуги запровадило нову модель соціальних послуг та прийняті норми, які реформують соціальні послуги, на практиці все ж виникають проблеми при впровадженні пропонованих державою методів роботи з вразливими категоріями населення. Так, наприклад, згідно Порядку організації надання соціальних послуг, затвердженого Постановою КМУ від 01 червня 2020 року № 587, громадам пропонується ввести посаду соціального менеджера, який у разі виявлення ним особи/сім'ї, яка належить до вразливих категорій населення або перебуває під впливом чинників, що можуть зумовити потрапляння у складні життєві обставини, протягом п'яти робочих днів з дати виявлення проводить оцінювання потреб особи/сім'ї у соціальних послугах відповідно до порядку, затвердженого Мінсоцполітики [4]. На практиці ввести цю посаду неможливо тому, що на даний час посада «соціальний менеджер» в «Класифікаторі професій» ДК 003: 2010 не передбачена, кваліфікаційні вимоги до неї також не визначені.

Вважаємо, що для повноцінного та ефективного функціонування моделі надання соціальних послуг сім'ям з дітьми, що перебувають в складних життєвих обставинах на рівні територіальних громад, Міністерству соціальної політики та Міністерству розвитку громад та територій необхідно привести у відповідність нормативно-правові акти, які є дотичними до реформування соціальної сфери. Також необхідним є подальший

розвиток законодавства в частині узгодження, зокрема, редакції Закону «Про місцеве самоврядування в Україні», яка наразі опрацьовується в Верховній Раді, з законодавством про соціальні послуги.

Джерела:

1. Про соціальні послуги: Закон України від 17 січня 2019 р. № 2671-VIII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19>
2. Державний стандарт соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах від 31.03.2016 № 318. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0621-16#Text>
3. Наказ Мінсоцполітики від 14.06.2018 № 890 «Про деякі питання діяльності об'єднаної територіальної громади щодо соціальної підтримки населення та захисту прав дітей» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.msp.gov.ua/files/890.pdf>
4. Постанова КМУ від 1 червня 2020 р. № 587 «Про організацію надання соціальних послуг». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-2020-%D0%BF#Text>

ГРОМАДЯНСТВО ЄС: СУТНІСТЬ ТА СПІВВІДНОШЕННЯ З НАЦІОНАЛЬНИМ ГРОМАДЯНСТВОМ

*Родіонова К. Є.,
студентка 3 курсу спеціальності «Право»
Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України
НЮУ імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник: д.ю.н. доцент **Тарасов О. В.***

Закріплення на конституційному рівні стратегічного курсу України на набуття повноправного членства у ЄС і НАТО остаточно визначило напрямок розвитку нашої держави, у зв'язку з чим набуло актуальності дослідження питань, пов'язаних з громадянством ЄС.

Громадянство у традиційному розумінні визначається як усталений правовий зв'язок між фізичною особою та державою, який виражається у сукупності взаємних прав та обов'язків.

Інститут громадянства історично склався на рівні національних держав, але з появою та розвитком інтеграційних процесів, зокрема європейської інтеграції, одним із наслідків якої стало запровадження громадянства Європейського Союзу, виникає потреба переглянути традиційні погляди на цей інститут.

Загальновідомим є факт, що поняття «громадянство» нерозривно пов'язано з поняттям «держава», однак Європейський Союз не є державою, хоча і має багато політичних ознак, притаманних їй. ЄС — це наднаціональна (квазідержавна) організація, вона є винятковою за своєю суттю, оскільки немає жодної іншої міжнародної організації, яка б мала своїх власних громадян, навіть якщо вони можуть набувати громадянство ЄС через різні вимоги щодо громадянства однієї з держав-членів [1, с. 86]. З огляду на вищезазначене, робимо висновок, що громадянство ЄС не є громадянством у класичному розумінні цього слова.

Громадянство ЄС (або громадянство Союзу) вперше було запроваджено Договором про Європейський Союз (Маастрихтським договором) від 07.02.1992 року [2]. Договір закріплює наступні положення: кожен, хто має громадянство однієї з держав-членів, є громадянином Союзу; громадянство Союзу є додатковим до національного громадянства, не заступаючи його.

Отже, громадянство ЄС, по-перше, набувається автоматично, з набуттям громадянства держави-члена. З цього виходить, що воно не може існувати самостійно, оскільки витікає з правового зв'язку між особою та державою-членом Союзу. По-друге, громадянство ЄС має субсидіарний характер, тобто лише доповнює національне громадянство, не замінюючи та не скасовуючи його. Питання громадянства ЄС більшою мірою вирішуються та визначені внутрішньодержавним правом. Зокрема, порядок, підстави набуття та втрати громадянства ЄС (через його субсидіарний характер) не можуть бути встановлені окремо від національного громадянства.

Яковюк І. В. зазначає, що запровадження громадянства об'єднаної Європи означало фактично виникнення специфічного різновиду подвійного громадянства в державах-членах ЄС. Традиційно під подвійним громадянством розуміється особливий правовий статус особи, пов'язаний з її перебуванням одночасно в громадянстві двох держав. Однак у даному випадку особи набували

громадянства держави і міждержавного об'єднання, що не є державою. Таким чином, про подвійне громадянство в його класичному розумінні мова йти не може [3, с. 316].

Необхідно звернути увагу, що громадянство ЄС наділяє осіб, які його набувають, низкою додаткових прав, окрім тих, що випливають з національного громадянства. Договір про заснування Європейської спільноти [4] закріплює наступні права: право на вільне пересування та перебування на території держав-членів; право особи, що перебуває в державі-члені, громадянином якої він не є, обирати та бути обраним на місцевих виборах та на виборах у Європейський парламент у державі-члені перебування на таких самих умовах, як громадяни цієї держави; право громадянина Союзу на території третьої країни, де немає представництва держави-члена, громадянином якої він є, користування захистом дипломатичних та консульських органів будь-якої держави-члена Союзу на таких самих умовах, як громадяни цієї держави; право подання петицій до Європейського Парламенту, право звернення до європейського омбудсмена. Слід наголосити на тому, що Договір про заснування Європейської спільноти переліку обов'язків не містить, що на нашу думку є цілком логічним: покладення на громадян Союзу додаткових обов'язків значною мірою обмежувало б суверенітет держав-членів.

У підсумку поставимо питання: чи не суперечить набуття громадянства ЄС законодавству України? Загальновідомо, що інститут подвійного громадянства в українське законодавство не запроваджений. Однак, як було зазначено раніше, громадянство ЄС не є громадянством у тому сенсі, в якому його зазвичай прийнято сприймати, оскільки ЄС – наднаціональна організація, а не держава. Виходячи з цього, не можна вважати громадянство ЄС другим громадянством по відношенню до національного, воно не може існувати окремо і лише доповнює національне громадянство, надаючи ряд прав та не встановлюючи додаткові обов'язки для громадян (натомість, набуття громадянства іншої держави покладає на особу додаткові обов'язки). Тому, на нашу думку, набуття громадянства ЄС громадянами України не суперечить законодавству.

Враховуючи вищезазначене, робимо висновок, що вступ України до ЄС створить низку перспектив для громадян нашої

держави: відкриє можливість вільного пересування, проживання, навчання, працевлаштування, ведення економічної діяльності у кожній державі-члені ЄС; можливість реалізації громадянами України, що постійно перебувають у країнах ЄС, свого активного і пасивного виборчого права на рівні місцевих виборів та виборів до Європейського парламенту; запровадить нові способи захисту своїх прав та законних інтересів на міжнародному рівні та загалом суттєво підвищить рівень життя і добробуту громадян.

Джерела:

1. Суржинський М. І. Громадянство Європейського Союзу: проблеми визначення. *Часопис Київського університету права*. 2018. № 3. С. 86-88.
2. Договір про Європейський Союз (Маастрихський договір) : Міжнародний документ від 07.02.1992 р. № 994_029 : станом на 13 груд. 2007 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029#Text (дата звернення: 28.11.2020).
3. Яковюк І. В. Правові основи інтеграції до ЄС: загальнотеоретичний аналіз : монографія. Харків : "Право", 2013. – 760 с.
4. Договір про заснування Європейської Спільноти (консолідована версія) : Міжнародний документ від 17.02.1986 р. № 994_017 : станом на 01 січ. 2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text (дата звернення: 28.11.2020).

ПРАВОВА СИСТЕМА, ПРАВОВА ДЕРЖАВА ТА ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА

Татаренко Г. В.,

*к.ю.н., доцент, завідувач кафедри
конституційного права СНУ ім. В. Даля;*

Андрєєв Андрій,

*магістрант спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля*

Актуальність вибраної теми обумовлюється закріпленням у Конституції визначенням держави Україна, як демократичної, соціальної та правової, про що йдеться мова у першій статті. Ці базові фундаментальні цінності являють собою основу, міцний

фундамент, на якій тримається вся держава. У період становлення та розвитку, визначеність питання правова держава повинно мати абсолютно чітке та зрозуміле значення. На жаль, Конституція не дає вичерпної відповіді на це питання, тому для розуміння необхідно звертатись до історичних та наукових досліджень. Оскільки науковці, що досліджували питання появи та розвитку правової держави жили у різний час та різних обставин, то підхід до розуміння цього терміну у них теж може бути різним. Саме цей факт породжує можливість для викривлення або перекручування поняття та визначення терміну.

Дуже часто право та закон порівнюють, навіть ставлять знак рівності між ними. Ключовою проблемою у розумінні є те, що існування правової держави не обмежується тільки верховенством закону. Поняття включає в себе гуманність, базові цінності та права людини, моральні ідеї справедливості та інші складові. У зв'язку з неточністю поняття, виникає проблема у реалізації та гарантування прав кожній без винятку особі, особливо на початковому етапі розвитку та становлення держави. Дуже довгий час країна жила тільки поняттям верховенство закону, незважаючи на його справедливість, чесність та гуманність. А тому проблема переходу до правильного розуміння закону та права та їх співвідношення є досить актуальною сьогодні. Для розбудови демократичної та правової держави, що про йдеться мова у Конституції, потрібен час, щоб відійти від старих догматичних понять та прийняти нові цінності, що ґрунтуються на природних правах людини, справедливості та верховенстві права.

Питання виникнення держави має не тільки історичний аспект. Поняття держави включає в себе ще й певні філософські та юридичні категорії. Навіть сьогодні не вщухають спори про те, що виникло раніше: держава чи право. Держава і право дуже тісно пов'язані між собою. У сучасному світі держава не може існувати без права, а право без держави. В навчальному посібнику «Теорія держави і права» за редакцією д.ю.н., професора С. Д. та д.ю.н., професора Тихомирова О. Д., походження держави описується наступним чином: «Виникнення держави спричинено потребою суспільства зберегти свою цілісність в умовах його розшарування на нерівні за своїм соціальним станом верстви, у здійсненні ефективного соціального управління за умов зростання населення,

заміни безпосередніх родоплемінних зв'язків на соціальні відносини, опосередковані продуктами виробництва» [1, с. 29]. Тобто держава як об'єднання людей була необхідним елементом еволюційного розвитку людства. Її виникнення було єдиною умовою для існування, життя та розвитку людей. Держава захищала, піклувалася. Вона давала можливість розвиватись людині як особистості.

Існує декілька теорій виникнення держави. Так, наприклад, Аристотель був прихильником патріархальної теорії, Конфуцій – патерналістичної. Ця теорія мала певні спільні риси з патріархальною, але в той же час мала свої відмінності. Найсучасніша теорія виникнення держави – це договір. Прихильниками цієї думки були такі вчені: Т. Гоббс, Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо.

Професор В. Н. Синюков схильний вважати, що «поняття «правова система» та «система права» не тотожні. Система права характеризує внутрішню структуру права, тобто співвідношення галузей права, правових інститутів і норм права. Правова ж система – більш широке поняття і наряду із інституціональною структурою права включає в себе й інші елементи правового життя країни. Найчастіше правову систему характеризують як конкретно-історичну сукупність законодавства, юридичної практики і панівної правової ідеології у певній державі» [2, с. 210]. В. Н. Карташов вважає правову систему «єдиним комплексом органічно взаємопов'язаних між собою правових явищ, за допомогою якого здійснюється цілеспрямована дія на поведінку людей, їх колективів і організацій та юридичне забезпечення різноманітних сфер суспільного життя» [2, с. 210]. Опираючись на ствердження проф. В. Н. Синюкова та враховуючи думку проф. В. Н. Карташова, можна дійти певних висновків, та вивести власну дефініцію поняття права система. Правова система – це сукупність правових інститутів та правових норм, що регулюють суспільні відносини приватного та публічного характеру.

Ідея правової держави бере свій початок ще з античних часів. Мислителі та вчені тих часів намагаються знайти відповідь на питання: як же правильно організувати життя суспільства та зробити це більш розумно та справедливо. Вивченням та розвитком ідеї правової держави займалися такі видатні вчені: Г. Гроцій,

Б. Спіноза, Т. Гоббс, Д. Локк, Ш. Монтеск'є, Д. Дідро, І. Кант, Г. Гегель. Слід також виділити вітчизняних юристів ХІХ-ХХ ст., що займалися дослідженням концепції правової держави: С. А. Котляревський, П. І. Новгородцев, Н. М. Коркунов. Із зарубіжних дослідників питанням дослідження ідей правової держави були Ф. Хаєк, Г. Кельзен, Г. Харт, Р. Дворкін, Л. Фуллер та інші.

Автором терміну «правова держава» вважається представник німецького лібералізму К. Велькер, який першим його використав в 1813 році, але ввів його в науковий обіг та дав йому юридичний аналіз його однодумець Роберт фон Моль [2, с. 363].

Більшість вчених правову державу характеризують як форму народного волевиявлення, у якій існує закон та його виконання, а всі суб'єкти мають однакові права, незалежно від статусу та матеріального положення. Так, наприклад, Л. А. Морозова виділяє чотири головні ознаки правової держави: «панування права в усіх сферах життя суспільства; непорушність, гарантія та реальність прав і свобод людини і громадянина; взаємна відповідальність особи та держави; принцип поділу влади» [2, с. 364]. У навчальному посібнику «Теорія держави і права» за редакцією д.ю.н., професора Гусарева С. Д. та д.ю.н., професора Тихомирова О. Д. концепція правової держави викладається наступним чином: «правова держава – це така держава, в якій на основі чинного права реально забезпечується здійснення прав, свобод, законних інтересів людини і громадянина, окремих груп людей і громадського суспільства в цілому, де держава і людина несуть взаємну відповідальність згідно з чинним правовим законом» [1, с. 100].

Незважаючи на деякі відмінності у визначення терміну «правова держава», є певні риси, які об'єднують майже всі точки зору – це обов'язковість закону та рівність всіх перед обличчям закону, заборона свавілля держави, першочерговість прав та свобод люди і верховенство права. Як відомо поняття «закон» і «право» не зовсім тотожні. Закон – це лише акт, що закріплює право. Поняття право набагато ширше. Право являє собою філософську категорія розуміння буття. Деякі вчені вважають право феноменом та мистецтвом, інші наукою. Абсолютно чіткого та точного розуміння того, що є насправді право немає. Існують навіть цілі доктрини, такі наприклад, як природно-правова та позитивістська, з метою

пояснити походження права та його впливу на суспільне життя. Все ж таки, більшість дослідників та юристів пов'язують право із справедливістю. Отже, право включає в себе закон, як спосіб матеріального вираження права, а поняття верховенства права витікає із розуміння правової держави, тобто держави, у якій панівна роль відводиться саме праву.

Поява поняття верховенства права являє собою результат розвитку правової держави, найголовнішу її мету. Воно бере свій початок від німецького «*Rechtsstaat*», що дослівно перекладається «Конституційна держава», тобто держава, у якій конституція та її положення є першочерговими та обов'язковими для всіх без виключення. У сучасному ж розумінні верховенство права походить від англійського «*Rule of law*». Зазвичай появу цього терміну пов'язують із ім'ям британського правника А. В. Дайсі, який у своїй праці «Вступ до вивчення права Конституції» запровадив сучасне розуміння цього поняття. В основу його ідей верховенства права був закладений стримуючий фактор, що мав протистояти владі монарха. Тому не дивно, що ідеї виникнення верховенства права вперше з'явилися у країнах-монархіях, оскільки влада короля була практично безмежною.

В підручнику «Загальна теорія права» за заг. ред. М. І. Козюбри можемо прочитати наступне: «Концепція верховенства права виникла як реакція на сваволлю, деспотію і тиранію з боку монархічних режимів і виступала як противага зловживанням владою, у тому числі за допомогою закону. Історичний досвід переконливо довів, що писаний закон далеко не завжди ставав гарантією від державного свавілля. Тому мета верховенства права – це не просто формальне забезпечення порядку, передбаченого законами та іншими нормативними актами, встановленими державою, а утвердження такого правопорядку, який обмежує абсолютизм державної, передусім виконавчої, влади, ставить її під контроль суспільства, створюючи для цього відповідні правові механізми» [3, с. 381-382]. В цілому, більшість авторів верховенству права відводить роль захисника прав людини від неправомірних дій держави, контролю над втручанням у приватне життя та появою механізму відновлення втрачених прав.

В доповіді, схваленій Венеціанською Комісією на 86-му пленарному засіданні 25-26 березня 2011 року зазначається, що

«поняття «верховенство права» (*«Rule of Law»*) сукупно з поняттями «демократія» та «права людини» — це три підвалини, на яких була заснована Рада Європи. У подальшому це поняття знайшло своє схвалення у преамбулі Європейської Конвенції з прав людини» [4, с. 169].

Що стосується впливу верховенства права на правову систему України, слід зазначити, що принцип верховенства права на конституційному рівні закріплений у статті 8 Конституції: «В Україні визнається і діє принцип верховенства права». У статті 3 Закону України «Про прокуратуру» зазначається, що «діяльність прокуратури ґрунтується на засадах верховенства права» [6]. Стаття 6 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» наголошує про те, що «суди здійснюють правосуддя на основі Конституції і законів України та на засадах верховенства права» [7]. Позиція Конституційного Суду України стосовно питання верховенства права та його значення наступна: «Верховенство права – це панування права у суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які своїм змістом мають бути проникнуті ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Одним з проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством та зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Всі ці елементи права об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яка значною мірою дістала відображення в Конституції України... Справедливість – одна з основних засад права, є вирішальною у визначенні його як регулятора суспільних відносин, одним із загальнолюдських вимірів права... Верховенство права, будучи одним з основних принципів демократичного суспільства, передбачає судовий контроль над втручанням у право кожної людини на свободу» [8].

Дослідивши та проаналізувавши вищевказані джерела дійдемо до наступних висновків. З появою держави почався стрімкий розвиток права. На прикладі Римської імперії можемо побачити, що чим могутнішою була держава, тим більш розвинутою була її правова система. Ідея справедливої та чесної

держави існувала ще з античних часів. Минуло не одне тисячоліття до того часу, коли людство змогло побороти авторитаризм та деспотію монархів. Ця подія і стала відправною точкою появи поняття держави, заснованої на праві, дії закону, рівності та демократії. Разом із поняттям правової держави практично одночасно виникає ідея верховенства права як протиположності державному свавілля. Концепція верховенства права закладена в Європейську конвенцію з прав людини та основоположних свобод, в засновницький договір про Європейський союз та багато інших міжнародних та локальних документів.

Наша країна знаходиться на шляху реалізації панування верховенства права у національній правовій системі. Зроблено вже досить багато для укріплення цього принципу та найголовніше це те, щоб принцип верховенства права був не тільки письмово задекларований, а став справжньою ідеологією при підготовці державних службовців, співробітників правоохоронних органів, органів юстиції та адвокатів.

Джерела:

1. Білозьоров Є. В., Власенко В. П., Горова О. Б., Завальний А. М., Заяць Н. В. Теорія держави та права : навч. посіб. – К. : НАВС, Освіта України, 2017. – 320 с.
2. Морозова Л. А. Теория государства и права: Учебник. – Питер: Эксмо, 2014. – 384 с.
3. Загальна теорія права: підручник / за заг. ред. М.І. Козюбри. – К.: Ваіте, 2015. – 392 с.
4. Верховенство права. Європейська комісія «За демократію через право». Доповідь // Право України. – № 10. – 2011. – С. 168-184.
5. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року 254к/96-ВР, чинний, поточна редакція. – Редакція від 01.01.2020, підстава - 27-ІХ [Електронний ресурс] / Офіційний вебсайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
6. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 року Документ 1697-VII, чинний, поточна редакція — Редакція від 03.07.2020, підстава - 720-ІХ [Електронний ресурс] / Офіційний вебсайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>

7. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02 червня 2016 року 1402-VIII, чинний, поточна редакція. – Редакція від 20.06.2020, підстава - 679-IX [Електронний ресурс] / Офіційний вебсайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
8. Верховенство права. Основи конституційного ладу. Загальні принципи. [Електронний ресурс] // Каталог юридичних позицій Конституційного Суду України (1997-2020 роки). – Режим доступу: <http://ccu.gov.ua/storinka-knygy/34-verhovenstvo-prava>

ІТАЛІЙСЬКИЙ ФАШИЗМ: МОДЕЛЬ СУСПІЛЬСТВА КОНСЕНСУСУ ЧИ РІЗНОВИД ТОТАЛІТАРИЗМУ?

Тихоненко А. В.,

*Студентка 1 курсу спеціальності «Право»
Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

Із зростанням активності праворадикальних організацій та поширенням ідей неокорпоративізму стає актуальним дослідження тих політичних явищ, які мають із ними схожі родові і видові ознаки. Саме до таких відноситься італійський фашизм, який складає еволюційну основу розвитку рухів праворадикального спрямування.

Італійський фашизм – праворадикальна політична ідеологія, яка стала основою політичного недемократичного режиму в Королівстві Італія з 1922 по 1943 рік; її ідеологами виступили Б. Муссоліні та А. Рокко. Італійський фашизм базувався на ідеї побудови держави нового типу на основі принципу корпоративізму. Також для фашизму були характерні культивування ідеї величчя держави, прагнення стерти відмінності між індивідом і Народом, який колективною працею будує сильну державу, наявність культу лідера, культивування ідей реваншизму, міфологізація і крайній традиціоналізм, який проявлявся у прагненні повернути державі велич Римської імперії, націоналізм, антикомунізм, елітаризм. Це – визначення фашизму як доктрини, тобто те, як фашизм першочергово розумів його ідеолог – Б. Муссоліні. Якщо у цьому

випадку співвіднести фашизм і консенсус із державою, владою, правовими нормами й інститутами, культурою, релігійними традиціями тощо, то одразу можна визначити, що італійський фашизм передбачав побудову консенсусу, без якого така доктрина була б нежиттєздатною (в першу чергу, консенсус передбачався за рахунок якісних корпоративних нововведень в економіці, наслідком якого було максимально можливе задоволення інтересів різних соціальних груп), однак консенсус виступав не метою, а методом для побудови сильної держави, яка саме і була кінцевою ціллю фашизму. Так, у статті «Доктрина фашизму» Б. Муссоліні писав: «Я надаю перевагу тим, хто працює вперто, глухо, сліпо, у повній покорі і бажано мовчки» [1, с. 436], і це прямо доводить, що згода суспільства є необхідною ланкою у досягненні фашистами своєї основної мети.

Однак як ідеологічні принципи реалізувались на практиці? По-перше, в Італії активно вводилась система корпоративних домовленостей між державою, з одного боку, та підприємцями, з іншого, які гарантували право держави втручатись у справи підприємств і, водночас, гарантували збереження ринкових відносин. Також італійський корпоративний устрій передбачав домовленість між державою і фашистськими профспілковими організаціями (які монополюсно представляли інтереси працівників), наприклад, під час прийняття в 1927 р. «Хартії праці» [2, с. 431]. Такі дії фашистського уряду були спробою налагодити відносини між різними соціальними групами, аби їх інтереси та інтереси держави збігалися, тобто, були спрямовані на встановлення консенсусу.

По-друге, традиціоналізм як характерна для фашизму категорія також мав за проміжну мету побудову консенсусу. Адже культивування серед народу певного міфу (споконвічність традицій Римської імперії, обов'язок відновити її велич тощо) першочергово слугує тим фактором, який його об'єднує. Також звернення фашистів до традиційних інститутів італійського суспільства та їх збереження, ураховуючи їх важливість для забезпечення стабільності також є підтвердженням того, що фашизм передбачав ідею консенсусу. Так, наприклад, аби не викликати в суспільстві зайвих потрясінь, Б. Муссоліні налагоджує відносини з католицькою церквою, укладаючи Латеранський конкордат у

1929 р., за яким визнавалось утворення незалежної держави – Ватикану – в обмін на схвалення церквою фашистської політики. Також, зважаючи на традиційність господарства південних регіонів Італії, фашистами було проведено кампанію культивування традиційних сімейних цінностей: необхідності шлюбу, великої кількості дітей. Досить цікавим є той факт, що, попри те, що Б. Муссоліні фактично отримав повноту влади, обіймаючи, крім посади прем'єр-міністра, сім інших міністерських посад (включаючи міністра оборони і міністра внутрішніх справ) а також посаду голови Італійської фашистської партії, абсолютним лідером «дуче» все-таки не був, адже формально Італія залишалась монархією. Так, король Віктор Еммануїл III фактично не міг впливати на політику в державі, але сам факт існування монархії як традиційного інституту для італійців і короля як виразника єдності італійської нації є свідченням того, Б. Муссоліні прагнув усіляко підтримувати консенсус у суспільстві.

Сам Б. Муссоліні у статті «Сила і консенсус» 1925 р. писав, що «консенсус не може бути ні вічним, ні загальним. Будь-яка дія уряду викликає незадоволення. Тому саме сила матиме наслідком згоду» [1, с. 437]. Бачимо, що італійський дуче вважав, що влада консенсус має постійно підтримувати будь-якими методами. Саме тому в Італії створювались воєнізовані організації: у 1921 було створено сквадри колишніх військових, які фашисти використовували задля залякування антифашистів і нанесення «точкових ударів» (скоєння диверсій) проти об'єднань соціалістів чи антифашистських газет; 1926 р. було створено Добровільну міліцію національної безпеки, яка була споряджена власною системою розшуку і розслідувань (паралельно із цим було прийнято закон про заборону інакодумства). 1927 р. за дорученням Б. Муссоліні була створена таємна політична поліція OVRA, яка займалась виявленням антифашизму в державі.

Одним з методів досягнення консенсусу у фашизмі було підпорядкування власним інтересам ЗМІ та використання їх для агітації та пропаганди. Так, з 1923 р. прем'єр-міністру дозволялось особисто закривати друковані видання, що загрожували національним інтересам італійців, а з 1926 р. були закриті майже усі газети антифашистської спрямованості [2, с. 425]. У 30-х роках відбулось поширення цензури, а фашистські органи почали

визначати, про що саме мають писати друковані видання. Такі методи хоча і є відверто недемократичними, однак є дієвими для досягнення консенсусу у суспільстві. Дійсно, якщо надавати суспільству ту інформацію, яка вигідна фашистам, то у населення не буде можливості висловлювати незгоду.

Також методом досягнення консенсусу у суспільстві були намагання його об'єднання у фашистських організаціях: населення могло належати до фашистської партії, системи фашистських профсоюзів або Загальної фашистської організації. Для дітей і молоді була створена своя система організацій, підпорядкована організації «Італійська лікторська молодь». Така розгалужена система впливу на маси мінімізувала виникнення серед населення опозиційних думок і, як наслідок, забезпечувала згоду населення – консенсус.

Однак варто згадати, що італійський фашизм став моделлю суспільства консенсусу не для Італії (адже у цій державі його принципи втілювались у життя безпосередньо), а для інших держав, які на основі італійського фашизму як моделі суспільства консенсусу будували власний суспільний лад. Зокрема, до таких країн можна віднести нацистську Німеччину і більшовицьку РСФРР (згодом СРСР).

Однак на етапі, коли Б. Муссоліні розпочав тісно співпрацювати з гітлерівською Німеччиною і вносити до доктрини фашизму певні нововведення (наприклад, прийняття антисемітських законів), італійський фашизм поступово перестав формувати суспільство консенсусу. Так, італійське суспільство ще в 1939 р. вже прямо не виражало підтримки Б. Муссоліні (це виражалось у формі так званої «мовчазливої опозиції») [2, с. 436]. До того ж навряд чи можна назвати суспільством консенсусу те середовище, у якому існує легальна опозиція, що має вплив на населення. Так, католицька церква залишалась наймасовішою нефашистською організацією в Італії, діяла легально і навіть виражала незгоду політиці А. Гітлера і Б. Муссоліні на початку II вітової війни, протиставляючи цьому християнські ідеали.

Щодо другої частини даного питання, то варто зазначити, що тоталітаризмом є недемократичний режим, якому притаманні режим тотального контролю над усіма сферами життя населення, політичне, економічне, ідеологічне панування правлячої еліти,

організованої у цілісний партійно-державний апарат, очолюваний вождем, однопартійність, необхідність індивідів не тільки не протидіяти, але і виражати прихильне ставлення до режиму, фізичне знищення реальної і можливої опозиції, терор і масові репресії. Чи підпадає під це визначення італійський фашизм? З точки зору доктрини – так, адже у висловлюваннях Муссоліні неодноразово бачимо застосування ідей Ж. Сореля про необхідність насилля як основоположної форми управління державою [1, с. 437]. Якщо порівняти італійський фашизм з іншими типом тоталітарними режимами (нацистський в Німеччині та більшовицький в СРСР), спільними будуть причини переходу влади до недемократичних сил, а саме системна політико-економічна криза на фоні розчарування населенням результатами I Світової війни. Однак фашизм містить у собі ті положення, які не дозволяють віднести його до тоталітаризму. По-перше, це наявність опозиції, у ролі якої виступала католицька церква, яка діяла легально. По-друге, навіть після законів 1926 р. в Італії залишаються існувати нефашистські газети, наприклад, «Il Popolo», яка належала церкві [2, с. 441]. По-третє, в Італії не набув широкого поширення терор і репресії, адже за час роботи особливих трибуналів, які займалися справами антифашистів, до вищого ступеня покарання (смертної кари) було засуджено лише 9 осіб. По-четверте, до 1928 р. в Італії, крім фашистської, існували й інші партії (наприклад, Комуністична партія Італії), хоча у цей період ідеологія фашизму вже не формується, а активно розвивається. По-п'яте, для Німеччини і СРСР як тоталітарних держав була характерна мілітаризація економіки і, як наслідок, мілітаризація суспільних сфер життя. Своєю чергою, в Італії мілітаризація переважно більшість часу не проводилась. Отже, в Італії за часів перебування при владі фашистів деякий час зберігалась багатопартійність, протягом усього періоду легально існувала опозиція, підконтрольна владі, яка мала власний друкований орган, тим самим порушуючи монопольне право італійських фашистів на ЗМІ, терор як засіб вирішення внутрішньодержавних питань майже не використовувався. Своєю чергою, фашистами була організована система організацій з виховання відданості режиму, був побудований розгалужений військово-міліцейський апарат, запроваджувалась цензура і відбувалось порушення елементарних

прав людини (право на невтручання до особистого життя, право на свободу світогляду тощо). Перераховані вище ознаки є типовими для іншого недемократичного режиму – авторитаризму. Отже, італійський фашизм – це авторитарний режим, який має ознаки тоталітаризму.

Можна зробити висновок, що італійський фашизм як ідеологія передбачав побудову суспільства консенсусу, а також реалізацію цієї ідеї на практиці, яка не завжди могла повноцінно втілюватись у життя. Як політичний режим, італійський фашизм носив суто недемократичний характер, а серед видових ознак для нього є характерними ознаки як тоталітаризму, так і авторитаризму, проте останні є переважаючими.

Джерела:

1. Кіндер Г. & Хільгеман В. & Гергт М. (2007). *Всесвітня історія: dtv-Atlas: Довідник* (О. Ф. Іванов, пер. з нім.). Київ: Знання-Прес.
2. Дейвіс Н. (2018). *Європа: Історія* (П. Таращук, пер. з англ.). Київ: Основи.

СТАНОВЛЕННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ЯПОНІЇ: КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА ТА ТРАДИЦІЇ

*Савочка Катерина, Хілюк Владислав,
студенти 4 курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля*

*Науковий керівник: Арсентьєва О. С., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля*

Наявність великого економічного потенціалу, швидкі темпи його зростання, вигідне геополітичне положення, потужна промисловість, найновіші технології, значні валютно-фінансові ресурси роблять Японію однією із світових лідерів. Важливим чинником забезпечення прогресивного розвитку Японії - є наявність сучасної правової системи, що регулює найважливіші суспільні відносини.

Метою цієї роботи є дослідження становлення правової системи Японії, з урахуванням національного характеру японського

суспільства, традицій та соціальних регуляторів, а також зовнішнього впливу на її формування.

Окремі аспекти формування японської правової системи досліджували такі видатні вчені як Давид Р., Кьотц К., Лук'янов Д., Нод І., Саїдов А., Скаун О. та Цвайгерт К. та ін.

Правова система - це правова структура країни, правова організація всього суспільства, що складається із сукупності всіх юридичних інститутів, установ, важелів та інструментів регулювання суспільних відносин, що функціонують в її межах, тобто це система реалізації нормативно-правових документів країни (законів, підзаконних актів) [1].

Багатьма юристами визнається превалювання в Японії романо-германської правової системи. На нашу думку, найбільш точну характеристику правової системи Японії дав В. Мухамедьяров, який вважає, що віднесення японської правової системи як цілого до певної «класичної» правової системи не зовсім коректне» [1]. Говорячи про правову систему Японії слід говорити саме про змішану модель правової системи, в якій, з одного боку, судовий прецедент, запозичений з англосаксонської правової системи, визнається джерелом права, а з іншого боку, все ж визнається і кодифікація права, що характерно для континентальної правової системи.

Існування правової системи Японії також виражається в поєднанні рис англосаксонської правової системи та романо-германської, що було обумовлено традицією запозичення із зарубіжного права і бажанням гармонійно регулювати правові відносини в суспільстві з урахуванням менталітету японців.

В Японії надзвичайно сильний вплив на правову систему країни мають традиції, укорінені в японському суспільстві з давніх давен. Саме в Японії найбільш яскраво простежується така особливість правового регулювання суспільних відносин, як здатність соціальних регуляторів замінювати в окремих випадках власне правове регулювання.

Принцип гармонії (Ва) є одним з основоположних понять світогляду японців, суть якого полягає в підтримці рівноваги і гармонії в державі і житті людей. Те, що багато перетворень в японському суспільстві, включаючи досить серйозні, відбувалися плавно і без різких стрибків і руйнування сформованих соціальних

відносин, також пояснюється існуванням характерного для Японії підходу до вирішення проблем шляхом компромісу з метою підтримки гармонії в суспільстві.

Вплив принципу (Ва) проглядається також і в роботі судової системи - досудової процедури «тьотей», введеної в 1951 р, коли сторони звертаються до суду не з метою подачі звичайного позову, а з проханням створити при суді примирну комісію, яку, зазвичай, очолює один із суддів. Така примирлива процедура відрізняється від звичайної судової процедури «сосьо» і полягає в тому, що з її допомогою сторони намагаються знайти компромісне рішення.

Тепер розглянемо специфіку таких традицій в праві, як традиції запозичення із зарубіжного права ідей і відсутність надмірного правового регулювання.

Традиція запозичення ідей і концепцій зарубіжного законодавства отримала особливо широке поширення в період Мейдзі (1868-1912). До епохи Мейдзі, коли почалося активне перетворення країни і всієї правової системи Японії, почуття поваги до минулого, виражалося в дещо іншій правовій традиції - традиції спадкоємності.

Для японської правової системи ця традиція довгий час залишалася однією з основних, оскільки сформувалася з самого початку розвитку права в Японії, коли був створений перший правовий документ «Конституція Сьотоку» (604 р.). Особливо яскраво ця традиція набула поширення в епоху Едо (1603-1868 рр.), коли прийняття нового правового документа не означало автоматичного припинення дії колишнього.

Слід відзначити, що традиція спадкоємності часто поєднувалася і з принципом запозичення із зарубіжного права з урахуванням особливостей японського суспільства. Однак принцип запозичення був широко поширений ще в період китайського впливу на формування японського права до епохи Едо.

Кінець періоду Токугава, що передував епісі Мейдзі, ознаменував початок сучасної ери права в Японії. В Японії, як і в сьогодиншньому Китаї, не було послідовної державної політики щодо встановлення нової правової системи за єдиним алгоритмом. Під час вирішення актуальних питань – мала місце імпровізація. На відміну від попереднього права, що виникло не без впливу китайського, нове право, у свою чергу, було гібридом західного

права. «[Всі] ... статті Цивільного кодексу Японії виникли з сучасного західного права або з римського права, а не з раннього японського права» [2, с. 39]. Таким чином, з початку епохи Мейдзі традиція спадкоємності в праві поступово стала відходити на другий план, переставши бути основою для подальших правових документів.

Створення нової правової системи в епоху Мейдзі цілком було засновано на тому, що японські юристи запозичували поняття, ідеї і концепції зарубіжного права, що стали правовим фундаментом перших кодифікованих законів Японії.

Щоб захистити свою незалежність, Японія прагнула створити систему правління, досить сильну, аби перешкоджати західному імперіалізму. Для японців це означало невідкладне наближення правової і політичної систем Японії до зразків європейських країн. Японія була змушена реструктурувати свою правову систему, щоб полегшити модернізацію соціальної і політичної організації японського суспільства і дати йому можливість брати участь в міжнародному економічному ринку і на політичній арені. В японській системі координат просто не вистачило часу, щоб дозволити закону спонтанно змінитися, щоб задовольнити потреби і потреби розвитку індустріального суспільства, що прагне модернізації.

Японські лідери шукали в Європі модель, на якій можна було б заснувати свою нову правову систему.

У 1870-х роках Кримінальний та Цивільний кодекси Франції були переведені на японську мову, і був заснований інститут з вивчення європейської культури. На той час вважалося, що Франція володіє найбільш складною і повною кодифікацією законів [2, с. 47].

«У перші роки епохи Мейдзі велика кількість суддів пройшли підготовку відповідно до французького законодавства, і, до набуття чинності силу японських кодексів, судді вирішували більшість справ відповідно до французьким або англійським законодавством». З прийняттям конституції в німецькому стилі німецький вплив поширився на судову організацію, коли японський уряд прийняв Закон про судоустрій 1890 року. Німецькі правові теорії та інтерпретації тоді були основними стандартами тлумачення і застосування японського права. Між 1870 і 1900

роками Японія досягла величезних успіхів у модернізації своєї правової системи на основі європейської моделі кодексів, в основному - французького і німецького кодексів[2, с. 54-55].

Як наслідок масштабного реформування японської правової системи за епохи Мейдзі, правознавець Цунео Інако справедливо відзначив: «право Японії останніх років сто розвивалося не на основі наступності старого японського права, а шляхом запозичення багатьох понять, систем і теорій західноєвропейського права». У наступні періоди Тайсьо (1912-1926) і Сьова (1926-1989), до Другої світової війни, японський уряд прагнув культивувати цивілізацію, яка була унікально японською за своєю природою і перебувала на рівних з європейськими країнами. Європейські правові теорії не були органічно інтегровані у реалії японського суспільства і тому надавали лише обмежений вплив на повсякденне життя більшості японців [3, с. 208].

Отже, нав'язувана правова система під європейським впливом, згодом, почала перетинатися і зливатися з реаліями японської культури і суспільства. В результаті, злиття не було дзеркальним відображенням традиційної системи цивільного права європейського зразка, а було «природним» продуктом японських традицій і моралі після того, як «звичайне», або «живе» право наздогнало і злилося з писаним або «книжковим» правом. З огляду на моральний, соціальний, економічний, культурний та історичний фон, відмінний від європейського, японці виявили, що застосовують європейські правові норми і принципи до фактичних ситуацій і умов, яких не було в Європі.

Вищевикладене дозволяє нам зробити певні висновки.

По-перше, менталітет японців, певною мірою, є унікальним у питаннях, що стосуються регулювання правових, і не тільки, відносин у суспільстві. І у разі відповідального, розсудливого ставлення до традицій та культурного спадку предків, можна досягнути такого правового клімату у суспільстві, який би сприяв примиренню за спільною згодою сторін, що виходило би з самосвідомості та розсудливості громадян, а не під час судового розгляду у патовій, для однієї зі сторін, ситуації. І саме поширеність таких ситуацій, на відміну від ситуації у суспільстві, де така процедура є виключним прецедентом, свідчить про найвищу ступінь самосвідомості громадян. Цей чинник став міцним фундаментом дійсно унікальної правової системи.

По-друге, якщо звернутися до історичного фону, що передував та, більшою мірою, визначив структуру і загальний стан сучасної правової системи Японії, можна дійти висновку, що японці відкриті для запозичення правових моделей, положень та досвіду визнаних західних правознавців, якщо на поточному порядку денному стоїть проблема реформування та реструктурування організації суспільства і його адаптація до сучасних реалій і стандартів функціонування суспільства правової держави.

І, по-третє, як довела Японія на власному прикладі, запозичення завжди має бути не сліпим, але адаптивним до місцевих реалій та стану суспільства. Більш того, запозичення мусить пройти тривалу перевірку часом і лише згодом, у разі органічного інтегрування зарубіжного досвіду має розвивати і бути розвинене суспільством.

Джерела:

1. Мухамедьяров В. К вопросу о современном японском правосознании / Япония: экономика, политика, общество на заре XXI века. М., 2003, с. 246.
2. Y. Noda Introduction to Japanese law [Електронний ресурс] / Yosiyuki Noda. – 1976. – URL:https://openlibrary.org/works/OL6954396W/Introduction_to_Japanese_law?edition=introductiontoja0000noda
3. K. Van Wolferen The Enigma of Japanese power / Karel van Wolferen. – 1989. – URL: https://openlibrary.org/books/OL16828742M/The_enigma_of_Japanese_power

ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «НАРОД»

Ципищук К. В.,

*студентка 3 курсу спеціальності «Право»
Інституту прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

Категорія «український народ» є відповідним відлунням становлення та розвитку нашої Батьківщини. Загальновідомо, що радянською наукою ігнорувався факт існування Української держави, він належав до явищ «буржуазного націоналізму» і

фактично не вивчався, мала місце домінанта — «советский народ» і тільки з прийняттям Конституції України у 1996 році було закріплено нову політико-правову категорію — «український народ».

Дослідженню правосуб'єктності народу приділялася увага значною кількістю авторів, водночас, єдиного визначення «народ» досі немає, через що точаться численні дискусії. Л. Мамут наголошував: «Причина полягає в тому, що народ існує у різних вимірах соціального буття» [1, с. 25]. Для правознавства значення мають ті властивості, що характеризують народ як суб'єкта публічно-владних відносин, тобто ті ознаки, що мають прояв у політичній і правовій сферах. Зазначимо, що народ як самостійний цілісний суб'єкт правовідносин виступає лише в двох галузях права – конституційному та міжнародному праві.

В. Основін слушно зауважує, що особливість правосуб'єктності народу полягає в тому, що він виступає першоджерелом всіх прав і обов'язків, що є вираженням його волі, володіє всією повнотою державної влади, і тому саме право є державним вираженням волі народу [2, с. 34-35]. Такі концептуальні підходи дають можливість стверджувати, що проблема визначеності цієї категорії нерозривно пов'язана з дослідженням як у загальнотеоретичному, так і практичному аспектах інституціональних питань правовідносин, суб'єктивних прав і обов'язків, захисту прав, інтересів і обов'язків українського народу як суб'єкта права.

Чимало науковців ототожнюють поняття «населення» та «народ»: «народ — це сукупність всіх людей (всього населення), що проживають у державі, незалежно від їх національності», — наголошує В. Шаповал, втім, ми з цим не згодні [3, с. 46]. Так, угорський фахівець Л. Самел під першим поняттям розуміє всю сукупність фізичних осіб, що в даний момент фактично проживають (постійно чи тимчасово) на території держави [4, с. 250]. Друге поняття за своїм змістом вужче першого, оскільки населення у державно-правовому сенсі включає у свій склад тільки той різновид фізичних осіб, які мають юридичний зв'язок з державою у формі громадянства, тобто громадян даної держави, у тому числі й тих із них, які проживають (постійно чи тимчасово) в іншій державі.

У міжнародно-правових актах також фігурує термін «нація». Зокрема, у Міжнародних пактах 1966 р. «Про громадянські та політичні права» і «Про економічні, соціальні та культурні права» йдеться про право народів на самовизначення. Ще в Декларації про державний суверенітет 1990 р. українська нація почала виокремлюватись як суб'єкт державотворення, що має яскраво виражений етнічний характер, оскільки в ній йшлося про мовні та культурні погребі нації. Водночас М. Камінський стверджує, що Україна, яка народилась у 1991 р., відповідала громадянському, а не етнічному визначенню держави [5]. У Конституції 1996 року з одного боку українська нація вживається у тотожному значенні українського народу, тобто громадян України всіх національностей, з огляду на те, що саме їх спільна реалізація права на самовизначення призвела до утворення держави Україна (абз. 3 Преамбули Конституції). З іншого – у ст. 11 українська нація розглядається як суто етнічна спільнота, а не як етнополітичний суб'єкт державотворчих процесів: «Держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичній свідомості, традиції і культури».

Етносом або етнічними групами можна вважати групи людей, що є нащадками історичних та культурних спільнот і мають бажання зберегти їх [6, с. 104]. Влучно зазначає Н. Неліна: «Формування українського народу (який з етнографічного поняття перетворюється на політичну категорію) має відбуватися так, щоб кожна людина почувала себе вільною, рівною, захищеною, і це буде оптимальною моделлю будівництва відкритого громадського суспільства. Суб'єктом права на самовизначення має проголошуватися не нація, яка дала назву країні, а її народ в цілому, тобто не етнічна спільність, а політичне громадське суспільство» [7, с. 184].

Отже, досліджена проблема, безсумнівно, потребує значних змін у науковій думці, зменшення кількості розбіжностей та певної уніфікації. Проте загально єдиним є те, що одним із найголовніших суб'єктів є саме народ – політико-правова категорія осіб, яку, незважаючи на певну схожість, слід відрізнити від населення, нації, етносу тощо.

Джерела:

1. Мамут Л. С. Народ в правовом государстве. М. НОРМА, 1999. 152 с.
2. Основин В. С. Советские государственно-правовые отношения М.: Юридическая литература, 1965. 167 с
3. Шаповал В. М. Народ. Юридична енциклопедія: у 6 т. К.: Укр. енцикл., 1998. Т. 4: Н-П. 2002. 720 с.
4. Беер Я., Ковач И., Самел Л. Государственное право венгерской Народной Республики. М.: «Иностранная литература», 1963. 704 с.
5. Kaminski M. The Birth of Ukraine. The Wall Street Journal (Europe). 13 Dec. 2004. A. 17.
6. Берченко Г. В. Народ і нація: конституційна парадигма. Конституція як основа розвитку правової систем: VIII Тодиківські читання: зб. тез наук. доп. і повідомл. Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2015. С. 104-105.
7. Неліна Н. В. Конституційно-правові аспекти категорії «український народ». Держава і право. 2012. Вип. 56. С. 182-186.

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ОМБУДСМЕНА В УКРАЇНІ

Шуліка Аліна,

*студентка I курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.*

*Науковий керівник: Татаренко Г.В., к.ю.н., доцент,
завідувач кафедри конституційного права СНУ ім. В. Даля*

Значення інституту омбудсмена в сучасному світі відіграє колосальну роль в захисті прав і свобод людини. Саме завдяки існуванню посади омбудсмена в суспільстві утворюється зв'язок між особою і державою, за якого особа має право на захист від порушень з боку владних установ. На сучасному етапі в Україні стан захисту прав і свобод людини і громадянина, на наш погляд, є задовільним, але не ідеальним, тому в цьому аспекті особливої актуальності набувають питання удосконалення системи інституту Уповноваженого з прав людини (омбудсмена) та його роботи.

Насамперед, слід зазначити, що основні права, свободи та обов'язки людини і громадянина закріплені в Розділі II Конституції України. У ст. 3 Конституції вказано, що права і свободи людини та

їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1]. До міжнародних актів які утверджують та забезпечують права людини відносяться: Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод.

Коли держава будується на принципах верховенства права, то на перший план виходить обов'язок держави щодо захисту прав людини і попередження їх порушення. Для цього створюються різноманітні інституції, серед таких інституцій лідируючу роль відіграє інститут Омбудсмена, будучи своєрідним посередником між владою та громадянами [2]. Згідно зі статтею 101 Конституції України, парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини [3].

На нашу думку, діяльність омбудсмена є своєрідним «стабілізатором» у відносинах держави і людини. Нерідко трапляються випадки порушення людських прав з боку саме державних установ і, у таких випадках, саме омбудсмен може вирішити суперечності, які виникли та зобов'язати винного понести покарання, тим самим поновивши порушені права.

Питаннями поліпшення та модернізації інституту омбудсмена в Україні займалося чимало науковців, серед яких варто виділити Ю. Г. Барабаша, І. К. Залюбовську, О. В. Марцеляк, С. Г. Приходько, В. Б. Барчука, О. І. Іванова та інших.

Метою дослідження є висвітлення шляхів становлення та удосконалення інституту Уповноваженого з прав людини в Україні.

Окрім Уповноваженого Верховної ради України з прав людини, в Україні сьогодні вже діють такі омбудсмени, як: 1) Уповноважений Президента України з прав дитини; Уповноважений із захисту державної мови; 2) освітній омбудсмен; 3) Рада бізнес-омбудсмена – незалежний консультативно-дорадчий орган Кабінету Міністрів України, що захищає інтереси українського бізнесу у стосунках з державними органами; Бізнес-омбудсмен; 4) Уповноважений Президента України з питань

реабілітації учасників бойових дій; 5) Уповноважений Президента України з прав людей з інвалідністю; 6) мовний омбудсмен.

Зазначених омбудсменів цілком можна вважати спеціалізованими, з огляду на сферу їх компетенції, форми і методи роботи та звітності.

Варто також сказати, що В. Б. Барчук та О. Ю. Іванов, досліджуючи питання створення спеціалізованих омбудсменів зазначають, що Україна потребує запровадження інших (відмінних від вже існуючих) видів спеціалізованих омбудсменів. Зокрема, науковці вважають, що наша держава потребує омбудсмена із захисту прав військовослужбовців. Безумовно, це пов'язано з тим, що Україна втягнута у військовий конфлікт з Російською Федерацією, що вплинуло на статус багатьох наших військовослужбовців та їх права, які, на жаль, доволі часто порушуються сьогодні [4].

Ще однією болючою стороною для суспільства є відсутність фінансового омбудсмена. В наш час так чи інакше люди приймають участь у грошовому обігу, розпочинаючи придбанням побутового майна та закінчуючи великими інвестиціями. Дуже часто у ході подібних процесів порушуються права людини. На жаль, зараз в Україні немає такої інституції, яка займалася б вирішенням цих питань. Фінансовий омбудсмен може стати новим арбітром, який зможе розглядати досудові скарги у фінансовій сфері та повинен захищати інтереси споживачів фінансових послуг. Це розвантажить суди і прискорить розгляд справ. Як свідчить міжнародний досвід, завдяки "виділеному каналу", орієнтованому лише на фінансовий сектор, скарги розглядаються чи не впововину швидше, ніж у судах. Не в останню чергу це відбувається завдяки глибокій компетентності і професійному апарату. Фінансовий омбудсмен незалежний від державних органів, повинен гарантувати об'єктивність і справедливість розгляду справ [5].

Також багато вчених у юридичній літературі зазначають про необхідність створення додаткових інституцій задля більш ефективного виконання функцій омбудсмена. Не завжди в разі порушення прав громадян вони мають змогу зв'язатися з Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини. Мова йде про регіональні представництва Уповноваженого на місцях. Пропонується запровадити представників Уповноваженого в

кожній області України з переліку осіб, які проживають у цій місцевості, володіють досвідом правозахисної діяльності та користуються високим громадським авторитетом [6].

Висновки

1. Посада омбудсмена обмежена в рамках парламентаризму та створена з метою контролю діяльності державних органів. Уповноважений з прав людини є самостійним, деполітизованим органом захисту прав і свобод людини.

2. Діяльність омбудсмена доповнює вже існуючі засоби охорони прав і свобод людини, забезпечує поновлення прав, порушених державними інституціями.

3. Існування інституту омбудсмена дозволило зменшити порушення прав людини з боку держави, її установ. Це вказує на те, що в Україні вагоме місце займає саме людина, її права та свободи.

4. Система інституту Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини потребує внесення деяких змін, з метою поліпшення процедури звернення громадян до Уповноваженого.

5. Інститут Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини відіграє вагомий роль в нашому законодавстві щодо захисту прав і свобод людини і громадянина.

Враховуючи все вищевказане, слід наголосити на нагальній необхідності вдосконалення інституту Уповноваженого з прав людини в Україні. Я згоджуюся з думкою щодо внесення змін, так як вони допоможуть покращити роботу Уповноваженого, зроблять її більш ефективною та доступною для людей.

Тож, давайте будемо обачними в такий нелегкий час. Не слід порушувати права і свободи один одного, повага до кожної людини – ось запорука злагоди і миру в суспільстві. Пам'ятайте, що від наших дій залежить майбутнє України, тому давайте творити у правовому полі!

Джерела:

1. Конституція України // [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Катерина Левченко: Якими я бачу основні програмні кроки нового Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини [Електронний ресурс]. - 2012. – Режим доступу до ресурсу:

<https://helsinki.org.ua/articles/kateryna-levchenko-yakymy-ya-bachu-osnovni-prohamni-kroky-novoho-upovnovazhenoho-verhovnoji-rady-ukrajiny-z-prav-lyudyny/>

3. Конституція України // [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
4. Інститут спеціалізованих омбудсманів: перспективи створення в Україні [Електронний ресурс]. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <http://khpg.org/index.php?id=1577956791>
5. Нужен ли Украине финансовый омбудсмен? [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.epravda.com.ua/rus/columns/2017/05/15/624806/>
6. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО. Випуск 28. Том 1, 2014. – 90 с.

Секція 3

ЦИВІЛЬНЕ, СІМЕЙНЕ ПРАВО ТА ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС: ШЛЯХИ ВИРШЕННЯ ОСНОВНИХ ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ З УРАХУВАННЯМ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ

Керівник секції: к.ю.н., доцент Капліна К. А.

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ РОЗМІРУ ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ

Андрєєв Ігор,

*студент 2 курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.*

*Науковий керівник: Гніденко В.І.,
асистентка кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля*

Моральне благополуччя кожної людини є необхідною умовою формування гармонійної особистості, становлення повноцінного члена суспільства. Моральна шкода може бути більш суттєвою для особи, аніж матеріальна. Проте, якщо матеріальна шкода може бути компенсована повною мірою, то еквівалента моральної шкоди до цього часу не було винайдено. Ця проблема посідає центральне місце у вітчизняному законодавстві, стосовно відшкодування моральної шкоди, адже досі не визначено критеріїв, які дозволять справедливо оцінювати розмір компенсації.

Слід звернути увагу на те, що в національному законодавстві відсутнє чітке визначення поняття «моральна шкода». Натомість, у частині другій статті 23 Цивільного кодексу України законодавець визначив найчастіші прояви такої шкоди:

«Моральна шкода полягає:

1) у фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я;

2) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів;

3) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна;

4) у приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи» [1].

Перелік цих способів прояву не є вичерпним, а в понятті «моральна шкода» неможливо виділити загальні та специфічні риси, які б характеризували його і мали вичерпний зміст в кожному окремому випадку. Ми вважаємо, що це дає підстави характеризувати дане нематеріальне поняття як оціночне. Натомість у частині третій статті 23 Цивільного кодексу України вказано спосіб відшкодування моральної шкоди:

«Якщо інше не встановлено законом, моральна шкода відшкодовується грошовими коштами, іншим майном або в інший спосіб» [1].

Виходячи з цієї норми права, моральна шкода відшкодовується не лише у майновий спосіб. Діями немайнового характеру, які можуть слугувати відшкодуванням подібної шкоди є публічне вибачення і спростування завідомо недостовірної інформації.

Як ми зазначали раніше, найбільш проблемним залишається питання про визначення розміру відшкодування моральної шкоди. Частина дев'ята постанови Пленуму Верховного Суду України від 31 березня 1995 року № 4 «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» визначає головні критерії, що визначають розмір відшкодування:

«Розмір відшкодування моральної (немайнової) шкоди суд визначає залежно від характеру та обсягу страждань (фізичних, душевних, психічних тощо), яких зазнав позивач, характеру немайнових втрат (їх тривалості, можливості відновлення тощо) та з урахуванням інших обставин. Зокрема, враховуються стан здоров'я потерпілого, тяжкість вимушених змін у його життєвих і виробничих стосунках, ступінь зниження престижу, ділової репутації, час та зусилля, необхідні для відновлення попереднього

стану, добровільне - за власною ініціативою чи за зверненням потерпілого - спростування інформації редакцією засобу масової інформації. При цьому суд має виходити із засад розумності, виваженості та справедливості» [2].

На перший погляд, наявність такої великої кількості критеріїв дає підстави для вичерпного відшкодування моральної шкоди, проте законодавець використовує багато оціночних понять, а саме: «глибина душевних страждань», «справедливість», «розумність», «інші обставини, що мають значення у справі». Розуміння цих понять залежить від окремого світосприйняття кожної людини і може суттєво різнитися.

Щоб зарадити цій проблемі, практикою було вироблено принцип, за яким позивач у своїй заяві просить відшкодувати максимальний, на його думку, розмір шкоди. В процесі судового розгляду, під час аналізу обставин та їх зіставлення визначається, чи підлягає позов повному, частковому задоволенню або вважається безпідставним.

Так, у рішенні Голопристанського районного суду Херсонської області від 27 січня 2020 року у справі про розповсюдження відомостей, що паплюжать честь та гідність позивача, суд посилався на те, що: «Позивач не довів належними та допустимими доказами те, що...їй завдана моральна шкода, наявність причинного зв'язку між шкодою і протиправним діями...та вини...в заподіянні моральної шкоди, не зазначив з яких міркувань він виходив, визначаючи розмір шкоди, та якими доказами це підтверджується...» [3] і повністю відмовив у задоволенні вимог.

Шполянський районний суд Черкаської області в рішенні від 13 липня 2020 року у справі про відшкодування моральної шкоди, навпаки, частково задовольнив вимоги позивача, аргументуючи це тим, що: «Позивач надав суду належні та допустимі докази того, що порушення його законних прав призвело до моральних страждань,..., таким чином, суд...визначає розмір відшкодування моральної шкоди...виходячи з вимог розумності та справедливості» [4].

Все більшого поширення в практичній діяльності набуває проведення судової психологічної експертизи, висновком якої підтверджується психологічний стан особи, наявність чи

відсутність у неї переживань, страждань, особливостей сприйняття певної події тощо. Цей доказ не є переважним, але у сукупності із показаннями свідків, письмовими та електронними доказами (документами, відео, аудіозаписами тощо) підтверджує чи спростовує обставини, які становлять предмет доказування [5].

Прикладом використання судової психологічної експертизи є справа Сихівського районного суду міста Львова від 4 жовтня 2019 року, у рішенні якої вказується, що: «Враховуючи...що висновок експертизи №03/к від 04.03.2019 щодо розміру морального відшкодування є одним із доказів у справі, стосується предмету доказування, оскільки таким визначено матеріальний еквівалент глибини моральних страждань...такий висновок є належним доказом у справі» [6].

У питанні про необхідність відшкодування моральної шкоди найбільш показовим є практика Європейського суду з прав людини, а саме визнання ним існування спростовної презумпції завдання моральної шкоди. У цьому контексті прикладом слугують рішення по справах «Юрій Миколайович Іванов проти України» від 15 жовтня 2009 року та «Бурдов проти Російської Федерації» від 7 травня 2002 року, в яких зазначив: «Існує обґрунтована і водночас спростовна презумпція, що надмірно тривале провадження даватиме підстави для відшкодування моральної шкоди...Суд вважає таку презумпцію особливо незаперечною у випадку надмірної затримки у виконанні державою винесеного проти неї судового рішення, враховуючи те, що недотримання державою свого зобов'язання з повернення боргу після того, як заявник, пройшовши через судовий процес, домогся успіху, неминуче викликатиме у нього почуття розпачу» [7].

Ми зазначаємо, що позивачем у справі про відшкодування моральної шкоди можуть бути як фізичні, так і юридичні особи. Це виходить з частини першої статті 91 Цивільного кодексу України: «Юридична особа здатна мати такі ж цивільні права та обов'язки (цивільну правоздатність), як і фізична особа, крім тих, які за своєю природою можуть належати лише людині» [1]. Отже, юридична особа так само як і фізична має майже такий самий обсяг прав, зокрема право на:

- спростування недостовірної інформації (частина перша статті 277 Цивільного кодексу України);

• недоторканість та захист ділової репутації (стаття 299 Цивільного кодексу України).

Показовим у сфері відшкодування моральної шкоди юридичним особам є рішення Європейського суду з прав людини у справі «Комінгерсол С.А. проти Португалії». Суд визнав, що існує можливість стягнення компенсації за моральну шкоду, яка була завдана компанії через наявність немайнових втрат, а саме: «Непевність у плануванні необхідних рішень, порушення в управлінні підприємством і навіть («хоча й меншою мірою») страх і неприємності, що їх відчували члени органів управління товариства» [8].

Таким чином, для визначення розміру відшкодування моральної шкоди необхідно керуватися принципом розумності, в основі якого лежить об'єктивна та обґрунтована оцінка вимог позивачів. В якості основних доказів щодо характеру заподіяння немайнової шкоди слід розглядати як матеріальні факти так і переконливі пояснення потерпілої сторони. Українські суди у своїх рішеннях повинні орієнтуватися на показову практику Європейського суду з прав людини через їх відмінний підхід до визначення поняття моральної шкоди та її форми.

Джерела:

1. Цивільний кодекс України: закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40. – Ст. 23.
2. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди: постанова Пленуму Верховного Суду України від 31 березня 1995 р. № 4 // Верховний Суд України. — 1995. — ч.9.
3. Рішення Голопристанського районного суду Херсонської області від 27 січня 2020 року [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87980593>
4. Рішення Шполянського районного суду Черкаської області від 13 липня 2020 року [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90547057>
5. Пархоменко А. Моральна шкода: що потрібно знати [Електронний ресурс] / Артем Пархоменко // Юридична газета. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://jur-gazeta.com/golovna/moralna-shkoda-shcho-potribno-znati.html>

6. Рішення Сихівського районного суду міста Львова від 4 жовтня 2020 року [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84885657>
7. Рішення Європейського суду з прав людини від 15.10.2009 р. у справі «Юрій Миколайович Іванов проти України» // Офіційний вісник України. – 2010. – № 13. – Ст. 651.
8. Де Сальвіа М. Прецеденти Європейського суду з прав людини. Керівні принципи судової практики, які відносяться до Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Судова практика з 1960 по 2002 р. / М. Де Сальвіа. – 2004. – С. 922, 923.

РОЗВИТОК МЕДІАЦІЇ В ПРАКТИЦІ НОТАРІУСІВ УКРАЇНИ

Баранова Ганна,

*студентка 4 курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.*

*Науковий керівник: **Капліна Г. А.**, к.ю.н., доцент,
доцент кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля*

Питання перспективи для розвитку медіації є необхідністю для надання нотаріату додаткової гнучкості та усунення питань спрямованих на відмову від обмежувальних підходів до їх функцій, останнім часом привертає значну увагу спеціалістів. Одним із потенційних курсів такого реформування нотаріату може бути визнання за нотаріусом здійснювати медіативну функцію під час вчинення нотаріального провадження. Явище під назвою «медіація» є нововживанням у правовій науці, а головним її завданням є зменшення складних та довготривалих судових процесів, або взагалі заміна на досудовий чи позасудовий порядок вирішення справ. В юриспруденції зарубіжних країн медіація досить розповсюджена. Термін «медіація» утворюється від латинського *medius* – займати середину між двома точками зору або сторонами, пропонувати середній шлях, триматися нейтрально, незалежно [1].

Згідно зі ст. 5 Закону України «Про нотаріат» нотаріус зобов'язаний попереджати про наслідки вчинюваних нотаріальних дій для того, щоб юридична необізнаність сторін не могла бути використана їм на шкоду. Необхідно також враховувати і

притаманний нотаріальній діяльності обов'язок зберігати в таємниці відомості, отримані нотаріусом у зв'язку з вчиненням ним нотаріальних дій, тобто конфіденційність медіації закладена у самій суті професії нотаріуса, для якого дотримання нотаріальної таємниці є юридичним обов'язком.

Основна ідея лежить медіації у поєднанні протилежних аспектів – високого ступеня незалежності сторін і значних гарантій з вироблення спільної позиції і досягнення взаємовигідного наслідку. Тобто, третя особа при медіації не набуває виключних повноважень з ведення процесу та прийняття рішення. Успіх не є основним, до чого повинен привести процес, головним є вагомий крок у майбутнє. Усі члени медіації дійшли згоди, що вони разом працюють для досягнення результату. Основні засади медіації - це добровільність, добросовісність і неупередженість посередника; – повний контроль сторін за результатами процедури; – неконфронтаційний характер процедури; – конфіденційність; – широке коло можливих взаємоузгоджених рішень спору. Роль у медіації нотаріуса підтверджується рішенням XXIII конгресу Міжнародного союзу латинського нотаріату (Афіни, 2001 р.) 5555, у якому акцентується, що нотаріус, який унаслідок своїх професійних обов'язків повинен зводити зазвичай різні погляди та інтереси сторін до спільного знаменника, найбільше серед представників інших юридичних професій покликаний виступати у ролі медіатора.

Ідеї щодо розвитку ролі нотаріуса як медіатора в Україні обговорюються вже не лише на теоретичному рівні [2]. В Україні правове регулювання медіації перебуває на етапі проектування. Вона створюються та вводиться за для розвантаження судів(як альтернативний спосіб регулювання спорів). Наприклад, часто у практиці наших нотаріусів відбуваються випадки у яких сторони конфлікту не досягають згоди; таке трапляється, під час обговорення проєкту договору купівлі-продажу нерухомого майна, при укладенні договору про участь у вихованні дитини, сплаті аліментів, шлюбного договору, оформленні спадкових прав тощо.

Таким чином, професія нотаріуса дає можливість повною мірою розглядати його в якості медіатора та використання його потенціалу у сфері правозастосування. До обов'язків нотаріуса входить сприяти громадянам, підприємствам, установам і організаціям у здійсненні їх прав та захисті законних інтересів,

роз'яснювати права і обов'язки, попереджати про наслідки вчинюваних нотаріальних дій для того, щоб юридична необізнаність не могла бути використана їм на шкоду.

Нотаріус який діє як медіатор – це особа, яка надає юридичну допомогу, зобов'язаний описати в документі свої функції і вказати учасникам на те, що договір не є пропозицією з боку нотаріуса, а результатом знайденого безпосередньо самими учасниками договору компромісу, який посвідчується нотаріусом за дорученням учасників згідно з їх інтересами. Роль нотаріуса як медіатора в Україні вже не тільки на рівні «ідеї». Указом Президента України від 10.05.2006 р. № 361/2006 «Про Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів» окрема увага звертається на необхідність розвитку суміжних інститутів, тобто таких, які безпосередньо пов'язані з реалізацією права на судовий захист [3]. Необхідно інформувати громадськість про переваги цих способів захисту прав порівняно з судовим механізмом. Звернення до суду бажано використовувати як винятковий спосіб врегулювання юридичного спору. Якщо для багатьох категорій юристів медіація може стати додатковою роботою, то для нотаріуса медіація є невід'ємною частиною його роботи, яку він виконує в силу закону.

Після завершення медіації нотаріус видає нотаріальний акт, яким визначаються обов'язки сторін у вирішенні спору. Вимоги за нотаріальним актом можуть бути виконані як при вчиненні такої дії нотаріусом, так і у визначений цим актом строк після його видачі. Ми прийшли до висновку, що нотаріус може бути медіатором між сторонами спору: а) по родинних правових спорах (окрім усиновлення, визнання недійсним усиновлення, обмеження батьківських прав і позбавлення батьківських прав); б) по спадкових правових спорах; в) по сусідських правових спорах;

Медіація за участю нотаріуса може здійснюватися за згодою сторін спору. Порядок здійснення нотаріальної медіації визначається наказом Міністра юстиції. Якщо суперечка в процесі нотаріальної медіації закінчилася угодою сторін, нотаріус складає акт про мирову угоду, який посвідчується в нотаріальному порядку.

Таким чином, можливо констатувати, що нотаріус в Україні, виконуючи свої прямі обов'язки, які надані Законом України «Про нотаріат», щодо вирішення цивільно-правових конфліктів, що

виникають у цивільних правовідносинах, вже виконує функції медіатора.

Джерела:

1. До поняття нотаріальної діяльності / І. П. Фріс // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. - 2013. - Вип. 33. - С. 44-51. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apvchzu_2013_33_8
2. Гуледза А.Г. Нотаріальна діяльність в Україні: становлення, розвиток, удосконалення (адміністративно-правовий аспект) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Гуледза Андрій Георгійович ; Міжрегіон. акад. упр. персоналом. – К., 2012. – 187 с
3. Указ Президента України від 10.05.2006 р. № 361/2006 «Про Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів» [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – 2006. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/361/2006>
5. Селіванова А. Медіація – професія майбутнього / А. Селіванова // Нотаріат України. – 2014. – № 3. – С. 39.
6. Наказ Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5 «Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України». – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

ОБОВ'ЯЗКОВА ЧАСТКА У СПАДЩИНІ: ОБМЕЖЕННЯ СВОБОДИ ЗАПОВІТУ ЧИ ЗАХИСТ ПРАВ СПАДКОЄМЦІВ?

*Безкровна Євгенія,
студентка 2 курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: **Гніденко В.І.**,
асистентка кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля*

Одним із принципів, на якому ґрунтується інститут спадкування, є принцип свободи заповіту. Цивільним законодавством передбачено низку різноманітних прав, керуючись якими заповідач може визначити подальшу долю майна, власником якого він є, у разі своєї смерті. Цей принцип безпосередньо забезпечує захист інтересів та волі заповідача. Та, зважаючи на

диспозитивність цивільного права, він не є абсолютним. Існує певна невизначеність щодо того, чи є встановлення обов'язкової частки обмеженням, чи навпаки воно є гарантією захисту прав спадкоємців, які у разі не зазначення них у заповіті можуть бути порушені. Тому вбачається необхідним дослідити проблему значення обов'язкової частки у спадщині і її зіставлення з принципом свободи заповіту.

Метою дослідження є здійснення аналізу норм цивільного законодавства щодо права на обов'язкову частину у спадщині, визначення впливу обов'язкової частки на принцип свободи заповіту та необхідності захисту окремих груп спадкоємців.

Питання спадкових правовідносин, спадкування за заповітом та за правом на обов'язкову частку у спадщині висвітлені у невеликій кількості наукових праць науковців. Проте серед них особливу увагу привертають здобутки Ю. О. Заїки, З. В. Ромовської, С. Я. Фурси, О. Є. Кухарева, Є. О. Рябокони тощо.

Законодавством визначено право фізичної особи зробити особисте розпорядження на випадок смерті. Це право передбачає можливість заповідача призначити спадкоємців та розподілити своє майно, майнові права та деякі особисті немайнові права спадкодавця, його обов'язки шляхом складання заповіту. Принцип свободи заповіту проявляється у Статті 1235 Цивільного кодексу України, за якою особа, яка складає заповіт, може призначити своїми спадкоємцями одну або кілька фізичних осіб, незалежно від наявності у нього з цими особами сімейних, родинних відносин, а також інших учасників цивільних відносин, може без зазначення причин позбавити права на спадкування будь-яку особу з числа спадкоємців за законом [1]. Також особа має право включити до заповіту інші розпорядження, передбачені правилами Цивільного кодексу України про спадкування, скасувати, чи змінити складений заповіт. Однак виключенням у цих правових нормах є те, що заповідач не може позбавити права на спадкування осіб, що мають право на обов'язкову частку у спадщині – необхідних спадкоємців. Таким правом, згідно зі Статтею 1241 Цивільного кодексу, наділені малолітні, неповнолітні, повнолітні непрацездатні діти спадкодавця, непрацездатна вдова або вдівець та непрацездатні батьки спадкодавця [1]. Як можна побачити, фактично це ті, хто належать до першої черги спадкоємців. Такий перелік є вичерпний і

розширеному тлумаченню не підлягає, тому спадкоємці інших черг навіть за відсутності спадкоємців першої черги, право на обов'язкову частку не мають [2].

Хоча обов'язкова частина у спадку і не є волевиявленням самого заповідача, ми вважаємо, що це необхідна умова спадкування. Вказані у законодавстві групи людей є соціально вразливими, тому вони найбільше потребують захисту на законодавчому рівні. Проте це зовсім не означає, що необхідні спадкоємці повинні перебувати у скрутному становищі для одержання обов'язкової частки. До соціально вразливих категорій відносяться особи, які мають обмежені ресурси для самостійного задоволення потреб та реалізації прав, перебуваючи у звичайних умовах, та особи, які за незалежних від них обставин потрапили до особливо складних соціальних умов. Для цих груп законодавством передбачено різносторонній захист, бо держава повинна піклуватися про своїх громадян, а враховуючи проголошення України у Конституції як соціальної держави, що передбачає забезпечення рівних стартових можливостей для усіх та особливе піклування про вразливих категорій, цей захист має бути відповідним. Одним з його проявів можна вважати матеріальну захищеність у разі невказання особи у заповіті шляхом припису закону про належність обов'язкової частки.

Як приклад прояву захисту прав спадкоємця, який має право на обов'язкову частку, розглянемо постанову Верховного Суду за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, третьої особи – першої Очаківської державної нотаріальної контори Миколаївської області, про позбавлення права на обов'язкову частку в спадщині. Суди нижчих інстанцій постановили, що бабусі позивача та відповідачу в рівних частках на праві власності належить житловий будинок та земельна ділянка. Склавши заповіт, бабуся позивача заповіла їй усе своє майно. Після її смерті позивач звернулась до державної нотаріальної контори із заявою про прийняття спадщини за заповітом. Одночасно заяву про прийняття спадщини подав і відповідач. Позивач вважала, що відповідач не має права на обов'язкову частку в спадщині після смерті його дружини, оскільки останній реалізував своє право на отримання обов'язкової долі шляхом отримання коштів та речей звичайної домашньої обстановки та вжитку. Суди відмовили в задоволенні позову,

зробивши висновок, що цивільним законодавством не передбачено такого способу захисту цивільних прав, як позбавлення обов'язкової частки у спадщині, а можливе лише зменшення розміру обов'язкової частки. Колегія суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду погоджується із цими висновками судів з наступних підстав. Право на обов'язкову частку - це суб'єктивне майнове право окремих спадкоємців першої черги отримати певну частку у спадщині, незалежно від змісту заповіту. Тлумачення абзацу другого частини першої статті 1241 ЦК України свідчить, що зменшення розміру обов'язкової частки у спадщині можливе з урахуванням або характеру відносин між спадкоємцями і спадкодавцем, або наявності інших обставин, що мають істотне значення. Позбавлення особи права на обов'язкову частку судом ЦК України не передбачено, хоча особа, яка має право на обов'язкову частку, може бути усунена від права на спадкування відповідно до статті 1224 ЦК України, як і інші спадкоємці за законом і за заповітом. Тому касаційну скаргу про позбавлення права на обов'язкову частку суд залишив без задоволення [3].

Хоча може здатися, що спадкоємці, які мають право на обов'язкову частку, знаходяться у привілейованому становищі порівняно з іншими, на практиці їх права мають певні обмеження. Наприклад, у них немає права відмовитися від обов'язкової частини на користь іншої особи, а у разі смерті необхідного спадкоємця належна йому обов'язкова частина не може бути успадкована його нащадками. На нашу думку, це є справедливою умовою, бо тоді втрачається початковий сенс існування цієї частки та створилося б більш суттєве обмеження принципу свободи заповіту. Також не можна змінити її розмір за угодою з іншими спадкоємцями, що породжує певну фіксованість та унеможливує отримання незаконної вигоди зацікавлених осіб, що суперечуватиме волі спадкодавця. Обов'язкова частка, як виняток з загальних правил спадкування, не може містити переважну більшість прав через те, що все ж таки передбачає певне обмеження свободи заповіту і тому задовольняє потреби необхідних спадкоємців лише у тій мірі, в якій вони потребують захисту. Вона не спрямована на те, щоб обійти законні інтереси спадкодавця та розпоряджатися його майном всупереч його волі. Існують вагомні правові обмеження задля зменшення втручання у свободу заповіту. Наприклад, право інших

спадкоємців звернутися до суду з позовом, якщо вони заперечують проти видачі свідоцтва про право на спадщину на обов'язкову частку. Судом може бути зменшений розмір обов'язкової частки у спадку у зв'язку з урахуванням відносин спадкоємців зі спадкодавцем, або з інших обставин, які мають істотне значення, наприклад майновий стан спадкоємця. Зокрема зменшення цієї частки можливо, коли здійснення права на обов'язкову частку у спадщині перешкоджає можливості передати спадкоємцеві за заповітом майно, яким спадкоємець, що має право на обов'язкову частку, за життя спадкодавця не користувався, а спадкоємець за заповітом використовував його для проживання, наприклад будинок. Отже, як закон надає певні привілеї щодо необхідних спадкоємців, так і накладає певні обмеження, бо, не зважаючи на диспозитивний характер більшості норм цивільного права, загальні засади інституту спадкування, а саме свободу заповіту, не можна перекривати у певній мірі навіть таким необхідним явищем як обов'язкова частина у спадщині [3].

Таким чином, принцип свободи заповіту не має абсолютного характеру, зазнаючи деяких обмежень, зокрема право на обов'язкову частину у спадщині. Це право викликає багато суперечок з приводу його місця та значення як для свободи волевиявлення заповідача, так і для спадкоємців, що підпадають під категорію обов'язкових. Проте, на нашу думку, воно є потрібним при здійсненні спадкування за заповітом. Це необхідний захист, створений державою для перерозподілу спадщини, враховуючи інтерес соціально вразливих груп населення, у разі невключення їх до заповіту, усунення від спадкування та порушення належним їм прав за змістом самого заповіту. Тому обов'язкову частку перш за все треба розглядати саме як захист спадкоємців та їх прав, бо це правило убезпечує тих, кому це найбільш потрібно.

Джерела:

1. Цивільний кодекс України від 16. 10.2020 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.
2. Спадкове право: Навч. посібник / Ю. О. Заїка, Є. О. Рябоконт. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 352 с.
3. Постанова Верховного Суду від 30 травня 2018 р., судова справа № 483/597/16-ц (провадження № 61-5184св18) – Єдиний державний

реєстр судових рішень. – Режим доступу:
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/74439989>

4. Кухарев О. Є. Особливості вирішення судами спорів про визнання права на обов'язкову частку у спадщині та зменшення її розміру / О. Є. Кухарев // Вісник Національної асоціації адвокатів України. – 2018. – № 5. – С. 24–31.

СПАДКУВАННЯ ТА ПОРЯДОК ОСКАРЖЕННЯ ПОСТАНОВ ПРО ВІДМОВУ У ВЧИНЕННІ НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЇ

Капліна Г. А.,

к.ю.н., доцент,

доцент кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля

Безкровна Катерина,

магістрантка спеціальності «Право»

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.

Смерть – невід'ємна частина буття людини, а тому проблематика спадкування залишається актуальною, незважаючи на стрімкий розвиток правових відносин у громадянському суспільстві. Спадкове право історично склалося як правовий інструмент, що забезпечує баланс між публічними та приватними інтересами у сфері майнових стосунків. У сучасному світі спадкування виступає одним із найважливіших способів придбання права власності та створює умови для захисту майнових інтересів сім'ї спадкодавця. Крім іншого, оскільки спадкоємцями в переважній більшості згідно із законом є родичі померлої особи, інститут спадкування має також велике значення і для зміцнення сім'ї.

Актуальність цієї теми також обумовлена проблемами, з якими регулярно стикаються спадкоємці під час оформлення спадкових прав як у нотаріальному, так і в судовому порядку. Ці проблеми виникають зокрема як через непрофесійні дії нотаріусів, так і через неузгодженість та недосконалість законодавства, яке часом не встигає підлаштуватися під мінливі суспільні відносини, що особливо актуально на теперішній час для нашої держави з огляду на перебування окремих українських територій у тимчасовій окупації.

Метою складання цих тез є дослідження найбільш гострих проблем, що виникають під час оформлення спадкових прав у нотаріальному порядку, а так само обрання правильного способу захисту у разі звернення до суду за захистом спадкових прав з огляду на порядок та види спадкування.

Відповідно до поставленої мети було вирішено наступне завдання: досліджено та проаналізовано правові норми, які регулюють порядок оформлення спадщини та підстави відмови нотаріуса в оформленні спадкових прав, а також оскарження відповідних рішень (постанов) нотаріуса.

Чинним законодавством України передбачено два види спадкування: спадкування за заповітом та спадкування за законом.

Після смерті особи відкривається спадщина. Спадкоємці, які бажають прийняти спадщину, протягом встановленого законом шестимісячного строку повинні звернутись до нотаріальної контори, за місцем відкриття спадщини, з заявами про прийняття спадщини.

За загальним правилом, встановленим ст. 1258 Цивільного кодексу України, право на спадкування за законом спадкоємці одержують по чергово: кожна наступна черга спадкоємців за законом одержує право на спадкування в разі відсутності спадкоємців попередньої черги, усунення їх від спадкування, неприйняття ними спадщини або відмови від її прийняття.

За законом після відкриття спадщини спадкоємці мають право змінювати за взаємною згодою (договором) встановлену черговість спадкування. Такий договір має бути нотаріально посвідчений. Він не може порушувати прав спадкоємця, який не бере в ньому участі, а також спадкоємця, що має право на обов'язкову частку. Зміна черговості спадкування може здійснюватися не лише добровільно, але й за рішенням суду.

Статтями 1261–1265 ЦК України визначено п'ять черг спадкоємців за законом.

Також нерідко виникають ситуації, коли спадкоємець не приймає спадщину. Під неприйняттям спадщини слід розуміти неподання заяви про прийняття спадщини нотаріусу в установлений строк з часу відкриття спадщини за відсутності тих обставин, що свідчать про її прийняття фактично, так відповідно до ст. 1268 ЦК України, спадкоємець, який фактично проживав з спадкодавцем на

час відкриття спадщини та протягом шести місяців не відмовився від прийняття спадщини, вважається таким, що прийняв спадщину. Про відмову від прийняття спадщини спадкоємець подає відповідну заяву нотаріусу за місцем відкриття спадщини та у встановлений шестимісячний строк.

Черга спадкоємців за законом – це коло осіб, які спадкують після смерті спадкодавця одночасно і, як правило, у рівних частках (спадкоємці першої черги – один з подружжя, діти, батьки), відповідно спадкоємці нижчої (наступної – другої, третьої, четвертої та п'ятої) черги не залучаються до спадкування в разі наявності хоча б одного спадкоємця попередньої черги, який прийняв спадщину.

Отже, після відкриття спадщини, всі спадкоємці, які бажають прийняти спадщину, звертаються до нотаріуса.

Відповідно до ст. 1 вказаного закону нотаріат України – це система органів і посадових осіб, на які покладено обов'язок посвідчувати права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняти інші нотаріальні дії, передбачені цим Законом, з метою надання їм юридичної вірогідності.

Вчинення нотаріальних дій в Україні покладається на нотаріусів, які працюють в державних нотаріальних конторах, державних нотаріальних архівах (державні нотаріуси) або займаються приватною нотаріальною діяльністю (приватні нотаріуси).

Відповідно до ст. 55 та ст. 124 Конституції України, кожна особа має право на судовий захист своїх прав та законних інтересів, причому юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі.

Як вбачається з частини 2 ст. 16 Цивільного кодексу України, кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого особистого немайнового або майнового права та інтересу. Способами захисту цивільних прав та інтересів можуть бути визнання права; визнання правочину недійсним; припинення дії, яка порушує право; відновлення становища, яке існувало до порушення; примусове виконання обов'язку в натурі; зміна правовідношення; припинення правовідношення; відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди; відшкодування моральної (немайнової) шкоди тощо.

Одним із способів захисту права, встановленого законом, є оскарження нотаріальної дії або відмови у її вчиненні, оскарження нотаріального акту.

Оскарження нотаріальної дії можливе, якщо особа вважає, що така дія була вчинена неправомірно. Оскарження ж відмови у такому вчиненні матиме місце у разі, якщо особа вважає, що нотаріус неправомірно відмовив у вчиненні нотаріальної дії.

Відповідно до ст. 50 ЗУ «Про нотаріат», нотаріальна дія або відмова у її вчиненні, нотаріальний акт оскаржуються до суду. Право на оскарження нотаріальної дії або відмови у її вчиненні, нотаріального акта має особа, прав та інтересів якої стосуються такі дії чи акти. Таким чином, може відбуватися оскарження нотаріальної дії, відмови у вчиненні нотаріальної дії або ж нотаріального акта.

Оскільки ст. 50 Закону України «Про нотаріат» передбачає можливість оскарження неправильно вчиненої нотаріальної дії та відмови у вчиненні нотаріальної дії до суду, та враховуючи норми, викладені в Прикінцевих та перехідних положеннях Цивільного процесуального кодексу України, розглядати такі скарги неможливо ні в порядку адміністративного судочинства, ні в порядку окремого провадження, тому такі справи повинні розглядатися в порядку позовного провадження.

Відповідно до ст. 257 ЦК України строк оскарження нотаріальної дії або відмови у її вчиненні, нотаріального акту встановлено у три роки.

У разі подання позову до приватного нотаріуса відповідачем буде сам приватний нотаріус. У випадку пред'явлення вимог до державного нотаріуса відповідачем буде відповідна державна нотаріальна контора. Це зумовлено тим, що державний нотаріус, крім загального статусу нотаріуса, також має особливий статус – працівника юридичної особи, тобто державної нотаріальної контори. При цьому до участі у справі залучається також відповідне управління юстиції.

Щодо осіб, які мають право на оскарження, то ч. 2 ст. 50 ЗУ «Про нотаріат» передбачає, що право на оскарження нотаріальної дії або відмови в її вчиненні, нотаріального акта має особа, прав та інтересів якої стосуються такі дії чи акти.

На практиці існує проблема підвідомчості цієї категорії справ судам різної юрисдикції. Відповідно до постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах за скаргами на нотаріальні дії або відмову в їх вчиненні» № 2 від 31.01.1992, справи про оскарження нотаріальної дії або відмови у її вчиненні розглядаються в порядку цивільного судочинства. Разом із тим, Цивільний процесуальний кодекс України не містить будь-яких окремих положень щодо особливостей розгляду таких позовних заяв.

Таким чином, позов про оскарження дій нотаріуса подається до суду загальної юрисдикції за загальними правилами підсудності. Це означає, що спори за участю нотаріуса, що стосуються нерухомого майна, розглядаються за місцем знаходження такого майна, в інших випадках – за юридичною адресою відповідного приватного нотаріуса чи державної нотаріальної контори.

ЦПК України також містить норму щодо підсудності даної категорії справ за вибором позивача, яка були внесена законодавцем у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації проти України, що розпочата у 2014 році та триває по теперішній час.

Так відповідно до п. 17 ст. 28 ЦПК України позови про захист порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб (в тому числі про відшкодування шкоди, завданої внаслідок обмеження у здійсненні права власності на нерухоме майно або його знищення, пошкодження) у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією території України, надзвичайними ситуаціями природного чи техногенного характеру можуть пред'являтися також за місцем проживання чи перебування позивача.

Переважна більшість постанов про відмову у вчиненні нотаріальної дії стосується видачі свідоцтва про право на спадщину, а саме відсутність у спадкоємців належних документів на спадкове майно, пропуск строку для прийняття спадщини.

Практика судів свідчить про те, що безпосередньо до суду оскаржується досить незначна кількість постанов про відмову у вчиненні нотаріальної дії. Як правило, після відмови нотаріуса у вчиненні нотаріальної дії особа звертається до суду із позовом про цивільний спір, а не про оскарження постанови нотаріуса про відмову у вчиненні нотаріальної дії.

Відповідно до ст. 67 Закону України «Про нотаріат» свідоцтво про право на спадщину видається за письмовою заявою спадкоємців, які прийняли спадщину в порядку, встановленому цивільним законодавством, а тому за наявності умов для одержання в нотаріальній конторі свідоцтва про право на спадщину, вимоги про визнання права на спадщину не підлягають судовому розглядові. У разі відмови нотаріуса в оформленні права на спадщину особа може звернутися до суду за правилами позовного провадження.

Наприклад, нотаріус відмовив у видачі свідоцтва про право на спадщину, оскільки спадкоємець не прийняв спадщину в установленому законом порядку. В таких випадках спадкоємець, не оскаржуючи постанову нотаріуса про відмову у видачі свідоцтва про право на спадщину, звертається до суду із позовом про визначення додаткового строку для прийняття спадщини.

Статтею 49 Закону України «Про нотаріат» передбачено, що нотаріус або посадова особа, яка вчиняє нотаріальні дії, відмовляє у вчиненні нотаріальної дії, якщо:

- вчинення такої дії суперечить законодавству України;
- не подано відомості (інформацію) та документи, необхідні для вчинення нотаріальної дії;
- дія підлягає вчиненню іншим нотаріусом або посадовою особою, яка вчиняє нотаріальні дії;
- є сумніви у тому, що фізична особа, яка звернулася за вчиненням нотаріальної дії, усвідомлює значення, зміст, правові наслідки цієї дії або ця особа діє під впливом насильства;
- з проханням про вчинення нотаріальної дії звернулася особа, яка у встановленому законом порядку визнана недієздатною, або уповноважений представник якої не має необхідних повноважень;
- правочин, що укладається від імені юридичної особи, суперечить цілям, зазначеним у їх статуті чи положенні, або виходить за межі їх діяльності;
- особа, яка звернулася з проханням про вчинення нотаріальної дії, не внесла плату за її вчинення;
- особа, яка звернулася з проханням про вчинення нотаріальної дії, не внесла встановлені законодавством платежі, пов'язані з її вчиненням;

– особа, яка звернулася з проханням про вчинення нотаріальної дії щодо відчуження належного їй майна, внесена до Єдиного реєстру боржників, зокрема за виконавчими провадженнями про стягнення аліментів за наявності заборгованості з відповідних платежів понад три місяці;

– в інших випадках, передбачених законом.

На вимогу особи, якій відмовлено у вчиненні нотаріальної дії, нотаріус або посадова особа, яка вчиняє нотаріальні дії, зобов'язані викласти причини відмови в письмовій формі і роз'яснити порядок її оскарження. Про відмову у вчиненні нотаріальної дії нотаріус протягом трьох робочих днів виносить відповідну постанову.

На даний час відмова у вчиненні нотаріальної дії та оскарження нотаріальної дії або відмови у вчиненні нотаріальної дії регламентується главами 13 і 14 розділу I Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затвердженого наказом Міністерства юстиції України 22.02.2012 № 296/5, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 22.02.2012 за № 282/20595.

Відповідно до Глави 13 Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України нотаріус відмовляє у вчиненні нотаріальної дії у випадках, передбачених Законом. Нотаріуси не приймають для вчинення нотаріальних дій документи, якщо вони не відповідають вимогам, встановленим у статті 47 Закону, або містять відомості, передбачені частиною третьою статті 47 зазначеного Закону. Нотаріус на вимогу особи, якій відмовлено у вчиненні нотаріальної дії, зобов'язаний викласти причини відмови в письмовій формі і роз'яснити порядок її оскарження. У цих випадках нотаріус протягом трьох робочих днів виносить постанову про відмову у вчиненні нотаріальної дії.

Глава 14 Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України передбачає, що нотаріальна дія або відмова у її вчиненні, нотаріальний акт оскаржуються до суду. Право на оскарження нотаріальної дії або відмови у її вчиненні, нотаріального акту має особа, прав та інтересів якої стосуються такі дії чи акти.

Спадкові правовідносини в Україні наразі перебувають у стадії розвитку та становлення, потребують вдосконалення в частині захисту прав спадкоємців та мають прогалини зокрема у питанні поділу спадкового майна у разі наявності відповідного спору, що частково усуваються судовою практикою, серед якої

керівними є правові висновки Верховного Суду, що обов'язкові при виборі та застосуванні норм права до подібних спірних правовідносин судами нижчих інстанцій.

При зверненні для оформлення спадкових прав до нотаріуса слід пам'ятати про обов'язок останнього винести та видати спадкоємцю письмову постанову про відмову у вчиненні нотаріальної дії, зі змісту спадкоємець може встановити, чому саме нотаріус вважає неможливим оформлення спадкових прав у нотаріальному порядку, і наявність якої є обов'язковою передумовою для звернення спадкоємця до суду за захистом своїх спадкових прав.

Джерела:

1. Конституція України. Закон від 28.06.1996. // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30. - Ст. 141. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Закон України «Про нотаріат» 1993 рік / Відомості Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>
3. Цивільний кодекс України: № 435-IV від 16.01.2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
4. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#n6232>
5. Постанова Пленуму ВСУ від 31 січня 1992 року №2 «Про судову практику в справах за скаргами на нотаріальні дії або відмову в їх вчиненні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-92#Text>
6. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затвердженого наказом Міністерства юстиції України № 296/5 від 22.02.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12#n130>
7. Заїка Ю. Здійснення права на спадкування / Ю. Заїка // Підприємництво, господарство і право. – 2004. – № 8. – С. 91–93.

ОСОБЛИВОСТІ УЧАСТІ МАЛОЛІТНІХ ТА НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Білоусова Ганна,

*студентка 3 курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.*

*Науковий керівник: Петросян К. Є.,
старший викладач кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля*

На сьогоднішній день є досить актуальною тема участі малолітніх та неповнолітніх осіб у цивільному процесі. Так як неповнолітні особи є носіями певних цивільних прав та обов'язків, держава зобов'язана забезпечити захист та вчасне реагування на порушення їх прав і не допущення цього у подальшому житті.

Статтями 43, 45 Цивільного процесуального кодексу України визначено процесуальні права та обов'язки малолітніх або неповнолітніх осіб у цивільному процесі. Положення статті 59 Цивільного процесуального законодавства вказують на те, що захист порушених прав, свобод та інтересів малолітніх та неповнолітніх осіб, за загальним правилом, покладається на законних представників (батьків, усиновлювачів, опікунів, піклувальників). Відповідно можна стверджувати, що зазначені особи є повноправними учасниками цивільного процесу й наділяються в ньому як загальними правами та обов'язками, так і спеціальними правами.

Відповідно до частини другої статті 6 Сімейного кодексу України малолітньою особою вважається дитина до досягнення нею 14-ти років, а неповнолітньою – особа у віці від 14-ти до 18-ти років. На підставі розподілення, перша група осіб мають часткову цивільну дієздатність, а друга – неповну цивільну дієздатність. Залежно від цього і визначається який правовий статус має особа задля набуття нею процесуальної дієздатності.

Частиною другою статті 47 Цивільного процесуального кодексу України визначено, що неповнолітні особи віком від чотирнадцяти до вісімнадцяти років, а також особи, цивільна дієздатність яких обмежена, можуть особисто здійснювати цивільні процесуальні права та виконувати свої обов'язки в суді у справах,

що виникають з відносин, у яких вони особисто беруть участь, якщо інше не встановлено законом.

Тобто, особа може бути суб'єктом цивільного процесуальних правовідносин, за наявності правових підстав. У неї є право, а не обов'язок бути учасником цивільного процесу. Учасником процесу може бути, як особа так і законний представник, що вирішується за домовленістю цих сторін.

Частіше інтереси неповнолітніх дітей відстоюють їх законні представники, але є винятки. Наприклад у статі 1179 Цивільного кодексу України вказано, що неповнолітня особа відповідає за завдану нею шкоду самостійно на загальних підставах. У разі відсутності в неповнолітньої особи майна, достатнього для відшкодування завданої нею шкоди, ця шкода відшкодовується в частці, якої не вистачає, або в повному обсязі її батьками (усиновлювачами) або піклувальником, якщо вони не доведуть, що шкоду було завдано не з їхньої вини.

Тобто, неповнолітня особа, що є стороною у цивільній справі, може володіти як повною, так і неповною цивільною процесуальною дієздатністю, залежно від підстав її участі у цивільній справі.

Слід також зазначити, що крім прав та обов'язків, визначених статтею 43 Цивільного процесуального кодексу України, малолітня або неповнолітня особа має такі процесуальні права, як:

- безпосередньо або через представника чи законного представника висловлювати свою думку та отримувати його допомогу у висловленні такої думки;

- отримувати через представника чи законного представника інформацію про судовий розгляд;

- здійснювати інші процесуальні права і виконувати процесуальні обов'язки, передбачені міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

На підставі цих умов, прикладом можна вважати статтю 18 Сімейного кодексу України, в якій вказано, що кожен учасник сімейних відносин, який досяг чотирнадцяти років, має право на безпосереднє звернення до суду. За нормою цієї статті надання дитині, яка досягла чотирнадцять років, цивільної процесуальної дієздатності.

В цьому випадку дитина може самостійно подати позовну заяву на захист свого права або інтересу, у зв'язку з чим набуває процесуальні права позивача та відповідача (наприклад, стягнення аліментів або у справі про визнання батьківства).

Разом з тим, не можна говорити про набуття неповнолітніми особами повної цивільної процесуальної дієздатності, оскільки Цивільного процесуальний кодекс України визначає випадки участі такої особи у цивільних справах як окремого суб'єкта. Тобто, якщо мова йде про сімейні правовідносини, де неповнолітня особа захищає свої права, вона має відповідну цивільну процесуальну дієздатність. Проте, як впливає із частини другої статті 23 Сімейного кодексу України за заявою особи, яка досягла шістнадцяти років, за рішенням суду їй може бути надано право на шлюб, якщо буде встановлено, що це відповідає її інтересам.

Отже, разом із процедурою отримання права на шлюб неповнолітніми особами, законодавець передбачив і можливість перевірки судом відповідності таких дій інтересам особи.

Підсумовуючі вищезазначене стосовно участі малолітніх та неповнолітніх осіб у цивільному процесі, потрібно зазначити, що цивільна-процесуальна правоздатність та дієздатність малолітніх та неповнолітніх осіб визначена цивільним процесуальним законодавством та перебуває у тісному зв'язку з цивільною дієздатністю.

У зв'язку з тим, що діючим законодавством неповнолітніх осіб поділено на дві групи: до першої – відносяться особи у віці до чотирнадцяти років, що мають часткову цивільну дієздатність, а до другої – особи у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років, що мають неповну цивільну дієздатність, можна дійти висновку про необхідність розгляду всього обсягу процесуальних прав та обов'язків цих груп осіб окремо.

Малолітні особи, відповідно до чинного законодавства не володіють цивільною процесуальною дієздатністю, тому їх права в суді захищаються виключно законними представниками. Проте, це не позбавляє малолітніх осіб цивільної процесуальної правоздатності, чим зумовлюється обсяг прав, передбачений статтею 47 Цивільного процесуального кодексу України.

На підставі викладеного, можна зробити висновок що, малолітні та неповнолітні особи є специфічними суб'єктами

цивільних процесуальних відносин, так як, з одного боку, до них застосовуються положення цивільного процесуального законодавства, як до осіб, які беруть участь у справі або інших учасників судового процесу (коли вона виступає у якості свідка), а з іншого – суд повинен враховувати пріоритетність інтересів цих категорій осіб, і вже на підставі цього приймати рішення щодо необхідності залучення законного представника або його заміни.

Отже, з метою отримання можливості активної участі в судочинстві, яке буде в повній мірі демонструвати право на захист, малолітня та неповнолітня особа має повне право та навіть зобов'язання виступати повноправним учасником цивільного судочинства, наділеним певними процесуальними правами та обов'язками.

Джерела:

1. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40 – ст. 1179.
2. Цивільний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40–41, 42. – ст.45, ст.47.
3. Сімейний кодекс України – Офіц. вид. – К.: Парламентське вид-во, 2008. 64 с. – ст.6, ст.23.

ОСОБЛИВОСТІ СПАДКУВАННЯ АВТОРСЬКИХ ПРАВ

Білугін Денис,

*студент 2 курсу спеціальності 081 «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля*

*Науковий керівник: **Гніденко В.І.,***

асистентка кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля

Доцільного визначення що таке авторське право у чинному законодавстві немає,але можна вивести із всіх тлумачень що відносяться до цього терміну єдине розуміння, що, авторське право - це сукупність прав, що належать автору у зв'язку зі створенням і використанням твору, літератури, науки або мистецтва. Перш за все, авторське право створює сприятливі правові умови для творчої діяльності, що в свою чергу забезпечує

доступність результатів цієї діяльності для всього суспільства. Він визначає і забезпечує широкий захист особистих немайнових і майнових прав авторів (ці права є винятковими). Винятковий характер авторських прав пов'язаний з їх походженням, так як створення контенту пов'язане з думками і розумом людини. Рішення про здійснення авторського права, зокрема про відчуження авторського твору, може бути прийнято тільки автором або його правонаступником. Тільки автор має особливі права, пов'язані з використанням твору, всі інші особи зобов'язані утримуватися від використання твору без згоди правовласника.

Авторське право ділиться на ряд майнових і немайнових особистих повноважень. Перші після їх виникнення є немайновими: право на захист авторської репутації, право авторства, право на публікацію, право на недоторканність твору, право на ім'я. Закон про авторське право – це право бути визнаним творцем свого продукту. Це може бути: пісня, картина, музика, вірші, програми і т.д.

Право авторства виникає при створенні твору і належить виключно автору твору. Немайнове авторське право не може бути передано іншій особі не може бути відчужене навіть у порядку спадкування. Якщо інша особа присвоїла собі авторство на твір то це доцільно вважати плагіатом, який, згідно із законодавством України, охороняється статтею 432 Цивільного кодексу та статтею 52 Закону України "Про авторське право і суміжні права". Спадкоємці автора також мають право на захист цього права. Якщо авторство померлого автора переуступлено третьою особою, воно має право звернутися з позовом про визнання або відновлення особистих немайнових прав автора. Крім того, спадкоємці можуть бути залучені до розгляду будь-якого спору, що стосується авторства померлої особи. Термін захисту цих прав є безстроковим.

Право на авторство та право на ім'я автора охороняється безстроково. Тобто, виходячі з цього спадкоємці не мають права обирати новий спосіб найменування автора твору. Так, якщо за життя автор був опублікований під псевдонімом або анонімно, то вони не мають права її змінювати.

Право на розкриття інформації як майнове право, на відміну від інших особистих прав, може перейти до спадкоємців (або правонаступників) автора. Певні труднощі виникають в тих

випадках, коли існує спеціальна заборона на публікацію твору автором, але якщо він відсутній, то використовують загальне правило. Чинний закон не містить будь-яких обмежень прав спадкоємців на публікацію творів померлих авторів, отже це питання вирішується виключно на їх розсуд. Необхідно тільки враховувати, що іноді публікація творів, як самим автором, так і його спадкоємцями, вимагає згоди інших осіб, інтереси яких зачіпаються при публікації. Але авторські повноваження належать автору за своїм обсягом і змістом, тобто автор може вносити будь-які, навіть принципові зміни в створюваний матеріал.

Спадкоємцям надається право на захист від посягань третіх осіб і право протидіяти спотворенню або іншій зміні твору, а також будь-якому іншому посяганню на твір, який може завдати шкоди честі і репутації автора. Іншими словами, влада, якою вони володіють, носить охоронний характер. Але спадкоємці, між тим, часто виходять за рамки чисто захисних функцій, дозволяючи вносити зміни в роботу [2, с. 10]. Така практика не суперечить змісту закону, якщо тільки не відбувається істотної зміни творчої ідеї самого автора твору. Особи, які охороняють недоторканність твору, можуть, зокрема, доповнювати твір передмовами, коментарями, а також вносити редакційні правки, уточнення або іншу інформацію, пов'язану з розвитком науки і техніки. Однак їх головним завданням залишається "збереження сутності та оригінальності" авторського твору. Чинний закон також свідчить, що повноваження спадкоємців не обмежуються цим терміном.

Проблема спадкування авторських прав становить значний теоретичний і практичний інтерес, і насамперед це пов'язано з відсутністю чіткої регламентації порядку спадкування цих прав у Цивільному кодексі України, а також наявністю розбіжностей між положеннями Цивільного кодексу України та Закону України "Про авторське право і суміжні права". Суть даної проблеми полягає в тому, що законодавець відносить спадкування авторських прав до прийняття спадщини за загальними правилами, незважаючи на особливості існування особистих немайнових прав автора, як описано вище, прав спільної власності одного з подружжя і прав співавторів.

Відповідно до цих вимог дійсності, беручи до уваги теоретичні розробки з питань охорони немайнових активів та їх

правонаступників, необхідно узгодити ці розробки з реальним застосуванням чинного законодавства в галузі авторського права. Так само варто відзначити що основоположною проблемою в даній ситуації є те, що в умовах юридичну неграмотність населення, автори не сприяють переходу об'єктів авторського права в безпосередніх спадкоємців через точні юридичні джерела (договори, заповіти і т.д.) виробляє до виникнення неправомірно ставити це авторське право або навіть отримати його у власне користування, для третіх осіб.

З цього рекомендую підвищити рівень юридичної грамотності населення і особливо авторів щоб ті мінімізували юридичні неточності права спадкування безпосередньо для осіб безпосередньо будуть самостійно розпоряджатися цим правом на власний розсуд.

Джерела:

1. Про авторське право і суміжні права: закон України від 23.12.1993 № 3792-ХІІ // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>
2. Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав: постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 № 5 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-10>

СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАПОВІТОМ ПОДРУЖЖЯ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА НІМЕЧЧИНИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Винник Оксана,

*студентка 4 курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СХУ ім. В. Даля.*

*Науковий керівник: **Капліна Г. А.,** к.ю.н., доцент,
доцент кафедри правознавства СХУ ім. В. Даля*

Спадкування, як інститут права, є дуже важливим і актуальним питанням з позиції його дослідження, розвитку й вдосконалення, адже воно має велике значення з точки зору своєї

суспільної необхідності, оскільки тією чи іншою мірою стосується особистих інтересів людей.

Окрім спадкування прав та обов'язків за законом, законодавство України передбачає можливість спадкування за заповітом. За загальним правилом заповіт – це особисте розпорядження фізичної особи, що унеможливує складання одного заповіту від імені кількох осіб, однак з прийняттям Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ) в регулюванні майнових правовідносин громадян на випадок смерті з'явився новий правовий інститут — заповіт подружжя [1]. Вважаємо, що це зумовлено не лише новизною цього інституту в світовій практиці, а запозиченням його із цивільного законодавства інших держав, зокрема мова йде про Німеччину, де заповіт подружжя має назву «Берлінський заповіт».

Суть заповіту за законодавством Німеччини полягає у тому, що такі норми мають диспозитивний характер й, відповідно, надають подружжю можливість обрати більш вигідну для них модель правового регулювання спадкових правовідносин, що буде відповідати їхнім потребам й бажанням. Окрім цього, будь-хто з них може відкликати своє заповідальне розпорядження, але після смерті одного з подружжя, другий втрачає таке право. Проте, є певний спосіб, який полягає у відмові одного з подружжя, який пережив іншого, від усього належного йому за заповітом майна, внаслідок чого взаємопов'язані розпорядження втрачають свою обов'язкову силу, а також подружжя може передбачити в самому заповіті за можливе внесення змін. Також важливим вважаємо те, що заповіт подружжя складається із двох заповітів, у яких вони взаємно розглядаються як спадкоємці й на випадок смерті одного з них обов'язково зазначається, що все майно померлого переходить до того з подружжя, хто лишився живим, то у випадку відкликання заповідального розпорядження одним з подружжя взаємопов'язані розпорядження другого стають недійсними й він також отримує можливість вільно розпоряджатися своїм майном. Окрім цього, вони мають право вносити в заповіт різні обмеження або примітки, наприклад, якщо після смерті одно з заповідачів, інший вирішить одружитися повторно, то він буде зобов'язаний повернути частково або повністю майно чи виплатити певну суму третій особі, вказаній в заповіті [2]. Таким чином, можливість укладання спільного

заповіту подружжя за законодавством Німеччини є чітким й логічним інститутом спадкового права, який надає подружжю різні варіанти розпорядження майном у випадку смерті.

Якщо ж проаналізувати ст. 1243 ЦКУ, де зазначена процедура складання та регулювання заповіту подружжя, судову практику й, у рамках нашого дослідження, законодавство Німеччини, можна знайти прогалини та підтвердити недосконалість цієї норми як для заповідачів, так і для спадкоємців. Окрім цього, деякі науковці, зокрема Ю. Заїка, Т. Коваленко, не вважають цей правовий інститут вдалим, а навпаки таким, що може стати підставою для неабияких життєвих ускладнень [3].

Цивільний кодекс передбачає, що подружжя має право скласти спільний заповіт щодо майна, яке належить йому на праві спільної сумісної власності [1]. Таким чином заповідачі виступають суб'єктом такого правочину, як одне ціле. Також зазначено, що у разі складення спільного заповіту частка у праві спільної сумісної власності після смерті одного з подружжя переходить до другого з подружжя, який його пережив. У разі смерті останнього право на спадкування мають особи, визначені подружжям у заповіті. Сам механізм переходу права власності на частку в спільному майні подружжя не передбачений ні законом, ні Порядком вчинення нотаріальних дій нотаріусами України. У зв'язку з цим, ми вважаємо, що такий перехід права власності на частку в спільному майні необхідно оформляти нотаріально. Це зумовлене тим, що речове право, згідно з чинним законодавством, яке передбачає процедуру переходу та державну реєстрацію, не може автоматично переходити, а також зміст п. 4 ст. 1243 ЦКУ передбачає, що у разі смерті одного з подружжя нотаріус має накладати заборону на відчуження майна, зазначеного у заповіті подружжя. У такому разі, необхідно, щоб той з подружжя, хто залишився живим, звернувся до нотаріуса для накладення ним заборони відчуження майна, що є предметом спільного заповіту.

Однак необхідно розглянути певні конструкції щодо оформленого права власності на майно подружжя, адже можуть виникнути різні правові наслідки, наприклад: 1) право власності на спільне майно подружжя, зареєстроване на чоловіка, який помер; 2) право власності зареєстроване на дружину, яка пережила свого померлого чоловіка.

Відповідно до першої умови, жінці необхідно звернутися до нотаріату для того щоб переоформити частку в майні, яка належала чоловікові й отримати свідоцтво про свою частку в спільному майні. Нотаріус, у свою чергу, в даній ситуації може виконати вимоги статті 1243 ЦКУ й видати свідоцтво про право на спадщину на частку в спільному майні після смерті чоловіка та про право власності на її частку, а також накласти заборону про відчуження майна, яке є в спільному заповіті подружжя.

Стосовно другої умови, жінці звертатися до нотаріату потреби немає, адже майно, яке було предметом спільної власності, зареєстроване на дружину й відповідно вона продовжує ним володіти, користуватися й розпоряджатися, не маючи жодних обмежень, адже відповідно до Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України при посвідченні нотаріусом договору про відчуження або заставу майна від імені особи, в якій немає чоловіка або дружини (неодружена, неодружений, удова, удівець), нотаріусу відчужувачем подається письмова заява про це [4]. Окрім цього, договори про відчуження або заставу майна посвідчуються нотаріусом лише після перевірки відсутності заборони відчуження або арешту за даними Єдиного реєстру заборон відчуження об'єктів нерухомого майна та після перевірки відсутності податкової застави за даними Державного реєстру обтяжень рухомого майна [5]. Тож, така ситуація призведе до порушення прав й законних інтересів спадкоємця за наявності заповіту подружжя на таке майно, адже нотаріус не зможе виконати вимоги норми 1243 ЦКУ через те, що інформацію про наявність заповіту подружжя та про смерть одного з них, стане йому відомою лише після подання заяви того, хто лишився з подружжя живим. Це говорить про те, що Цивільний кодекс України, на відміну від законодавства Німеччини, повністю обмежує свободу вибору поведінки того з подружжя, хто лишився живим, й більше того, свободу розпорядження своїм майном та можливості зміни самого заповіту.

Стосовно судової практики України, вона свідчить про те, що подружжя, які складають спільний заповіт, не зовсім розуміють правове значення та наслідки цього інституту спадкового права та його ефективність для того з них, хто пережив другого з подружжя. Одним з прикладів може слугувати справа Франківського районного суду міста Львова, яка показує проблематику відсутності

чітких вказівок в законодавстві стосовно форми заповіту, адже не зрозуміло чи це має бути один документ від чоловіка та дружини, скріплений двома підписами чи це можуть бути два різні взаємообумовлені заповіти. Тож, була розглянута цивільна справа про встановлення факту спільного заповіту подружжя. опікун ОСОБА_1 звернувся до суду із заявою, в якій просить постановити рішення, яким встановити факт, що заповіт від 10 червня 2004 року посвідчений приватним нотаріусом ЛМНО ОСОБА_3 за реєстром 1528 на користь ОСОБА_4 та ОСОБА_2 від імені ОСОБА_1 та заповіт від 10 червня 2004 року посвідчений приватним нотаріусом ЛМНО ОСОБА_3 за реєстром 1527 на користь ОСОБА_4 та ОСОБА_2 від імені ОСОБА_5 про розпорядження на випадок смерті майном, що належить на праві спільної сумісної власності подружжя, а саме будинком № 21 по вулиці Яреми, прибудинковими спорудами та прибудинковою земельною ділянкою площею 564 кв. метри, є спільним заповітом подружжя з моменту посвідчення, тобто з 10 червня 2004 року.

В обґрунтування своїх вимог покликається на те, що 10 червня 2004 року приватним нотаріусом Львівського міського нотаріального округу ОСОБА_3 посвідчено два заповіти ОСОБА_1 та ОСОБА_5 на спільне подружнє майно, а саме на будинковолодіння по вул. Яреми, 21 у місті Львові разом із землею та прибудинковими будівлями на користь своїх дітей. До смерті ОСОБА_5, який помер 02 лютого 2005 року, не було вирішено питання про частку ОСОБА_1 у спільному майні подружжя, зокрема щодо права власності на будинковолодіння по вул. Яреми, 21 у місті Львові, на яке претендує ОСОБА_4 Відповідно до ст. 60 СК України ОСОБА_1 належить на праві спільної сумісної власності 50% у будинковолодінні № 21 по вул. Яреми у м. Львові. 10 червня 2004 року було вчинено два окремих документа, хоча їх слід розглядати як спільний заповіт подружжя, оскільки має за своєю суттю одне і те ж майно та до одних і тих же осіб. Просить заяву задоволити.

Положення ст. 1243 ЦКУ передбачає, що подружжя має право скласти спільний заповіт щодо майна, яке належить їм на праві спільної сумісної власності. Оцінивши всі зібрані докази, суд встановив, що хоча при посвідченні заповітів 10.06.2004 року було вчинено два окремих правочини, їх слід розглядати як спільний

заповіт подружжя з моменту посвідчення й зобов'язав приватного нотаріуса Львівського міського нотаріального округу ОСОБА_3 виконати відповідні нотаріальні дії у зв'язку з встановленням факту спільного заповіту подружжя [6].

Таким чином, аналізуючи все вищезазначене, хочемо зробити висновок, що цю норму Цивільного законодавства України навряд чи можна назвати вдалою за таких підстав: 1) зазвичай, подружжя окрім того, володіє певним майном, яке належить кожному на праві приватної власності, таким чином спільний заповіт не охоплює цього, тому кожному необхідно додатково визначити долю такого майна на випадок своєї смерті, відповідно, у такому разі укладання спільного заповіту не лише пов'язане з додатковими витратами, а взагалі втрачає сенс; 2) діюча редакція статті порушує принцип скасування заповіту, що не можна вважати допустимим, адже, наприклад, особа, на користь якої складено заповіт, може поводити себе негідно, проте заповідач, який лишився живим, не зможе скасувати його, бо це можливо лише за життя обох з подружжя; 3) нормою 1243 ЦКУ передбачено, що після смерті одного з подружжя частка у праві спільної сумісної власності переходить іншому й нотаріус накладає заборону на відчуження майна. Після смерті останнього з подружжя, право на спадкування набувають особи визначенні у заповіті. За умови складання інше подружжя, яке може пережити загиблих на 10-20 років, позбавлене можливості розпоряджатися майном, на яке покладено заборону, а при укладанні нового шлюбу й народженні дітей сам факт існування заповіту, який не можна скасувати й який фактично визначив долю майна, стане причиною для родинних конфліктів; 4) також, законодавчо не визначеною лишається доля майна, яке було визначене спільним заповітом подружжя, якщо особа, яка була призначена спадкоємцем, також помре.

Таким чином, з одного боку, запровадження такого інституту є позитивним фактом, адже розширює спадкову правоздатність громадян, а з іншого, створює певні суперечності між подружжям, ускладнює діяльність нотаріусів та суддів. Тому вважаємо, що необхідно надалі досліджувати цей інститут та внести певні зміни й доповнення в законодавство: заповіт, складений подружжям, має бути підписаним кожним з них, також надати можливість заповідачам вносити певні застереження, примітки й обмеження, на

прикладі законодавства Німеччини. Гадаємо, що це стане корисним й у подальшому буде виникати менше проблем й спірних питань при укладанні спільного заповіту подружжя.

Джерела:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 2341-III (із змінами та доповненнями) / Офіційний вебсайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Angela Meier-Kraut. Zur Wiederverheiratsklausel in gemeinschaftlichen Testament mit Einheitslosung // NJW, 1992. – Heft 3. – S. 143.
3. Заїка Ю.О. Спадкове право: навч. посіб. / Ю.О. Заїка, Є.О. Рябокони. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – С. 113.
4. Наказ Міністерства юстиції України від 22.02.2012 року № 296/5 Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України / Офіційний вебсайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12/conv#n201>
5. Ромовська З.В. Українське цивільне право. Спадкове право [підручник] / З.В. Ромовська. – К. : Алерта ; КНТ, 2009. – 264 с.
6. Справа № 2о-230/09 / Єдиний державний реєстр судових рішень України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/8923572>

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАКІНЧЕННЯ СТРОКУ ДОГОВОРУ

Гречишкіна Тетяна,

*студентка 4 курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.*

*Науковий керівник: Капліна Г. А., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля*

Досить стрімке оновлення цивільного законодавства вимагає переосмислення багатьох теоретичних проблем цивільного права, оскільки фундаментальні питання вітчизняної цивілістики отримали розробку в період дії старих цивільних законів. На сьогоднішній день виникає необхідність у науковій оцінці процесів трансформації діючого права, що відбуваються.

Сьогодні дуже актуальною проблемою науки цивільного права є визначення основних положень про зобов'язання у разі припинення строку договору. Законодавством не врегульованні ці відносини що створює загрозу для успішного розвитку економіки, а отже, і розвитку країни в цілому.

В силу зобов'язання одна особа (боржник) зобов'язана вчинити на користь іншої особи (кредитора) певну дію, таку як: передати майно; виконати роботу; сплатити гроші та інше, або утримуватися від певної дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку [1]. Із визначення можна зробити висновок, що зобов'язання являє собою окремих вид цивільних правовідносин.

У своїй більшості зобов'язання виникають на підставі договору і є двосторонніми. Кожне зобов'язання має боржника та кредитора. Це стосується не тільки розрахунків між сторонами, а і під час виконання дій, передбачених договором.

Досить часто виникають ситуації, які пов'язані із закінченням строку договору. Разом с цим виникають і такі ситуації, коли строк дії договору закінчено, а зобов'язання сторін залишаються невиконаними. І такі ситуації дуже часто супроводжуються додатковими ускладненнями, наприклад такими, як недобросовісна поведінка однієї зі сторін та небажання врегульовувати правовідносини шляхом підписання додаткової угоди про продовження строку договору.

Від того, наскільки вірно буде проаналізовано правові наслідки закінчення строку договору, буде залежати обрання правильного способу захисту прав та успішність стратегії судового захисту в цілому.

Відповідно до частини першої статті 631 ЦК України строком договору є час, протягом якого сторони можуть здійснити свої права й виконати свої обов'язки відповідно до договору [1].

У частині четвертій цієї статті визначаються наслідки закінчення строку договору — його закінчення не звільняє сторони від відповідальності за його порушення, яке мало місце під час дії договору.

З цього постає питання — чи означає це те, що після закінчення строку договору припиняються всі зобов'язання сторін

окрім тих, які пов'язані із цивільно-правовою відповідальністю за порушення зобов'язань [2]?

Може бути ще така ситуація, коли закінчення строку договору, за наявності невиконаних стороною зобов'язань, спричиняє недотримання стороною належних умов виконання зобов'язання [1]. При цьому зобов'язальні правовідносини продовжують існувати поряд із цивільно-правовими відносинами відповідальності за порушення умов виконання зобов'язання?

Стаття 598 ЦК регламентує припинення зобов'язання частково або у повному обсязі на підставах, які встановлені договором або законом.

З цього можна зробити висновок, що будь-яка підстава припинення зобов'язань має бути безпосередньо визначена договором або регламентована законом.

Наразі ні загальні норми ЦК, які регулюють припинення зобов'язань (це статті 598-609), ні положення статті 631 ЦК не містять жодної вказівки щодо припинення зобов'язань сторін у разі закінчення строку договору [3].

Якщо зробити висновок із вищесказаного, можна зрозуміти що ні спеціальне законодавство, ні договір не передбачають припинення зобов'язань у разі якщо строк договору буде закінчено, також треба сказати, що після закінчення цього строку зобов'язання сторін продовжують існувати.

До видів цивільно-правової відповідальності за порушення договору відносяться сплата неустойки або відшкодування завданих збитків. При цьому сплата неустойки не звільнить правопорушника від виконання порушеного зобов'язання.

Щодо відшкодування збитків, то частина сьома статті 226 Господарського кодексу України визначає, що відшкодування збитків, завданих неналежним виконанням зобов'язання, не звільняє зобов'язану сторону від виконання зобов'язання в натурі, окрім визначених в законі випадків [4].

Статтею 623 ЦК також не передбачено припинення основного договірної зобов'язання внаслідок відшкодування завданих його неналежним виконанням збитків.

Якщо зробити резюме вищесказаного, то можна дійти висновку, що в рамках Цивільного кодексу України після закінчення строку договору не припинено зобов'язальних

правовідносин сторін, якщо інше не буде передбачено нормами спеціального законодавства або зазначено в умовах договору.

Частина 4 статті 631 ЦК носить спеціальний характер по відношенню саме до цивільно-правової відповідальності, і вона не може бути розтлумачена як така, що вказує на припинення всіх інших правовідносин між сторонами, за виключенням правовідносин цивільно-правової відповідальності [3].

Ситуація з ГК є дещо складнішою адже відповідно до частини 7 статті 180 ГК строком дії господарського договору є час, впродовж якого існують господарські зобов'язання сторін, що виникли на основі цього договору [4].

Ця норма вказує на взаємозв'язок господарського зобов'язання та строки дії господарського договору.

З чого можна зробити висновок що існують суперечності між нормами статей 180 ГК та 631 ЦК, треба взяти до уваги, що судова практика вирішення господарських спорів здебільшого передбачає застосування норм ЦК під час врегулювання господарських правовідносин.

Тому виникає такий елемент колізії правових норм, як різне регулювання одних і тих самих правовідносин різними нормами права.

Для розв'язання таих суперечностей треба взяти до уваги, що не існує однозначного правила про пріоритет між нормами ЦК та ГК. Докладно це питання було розглянуто в пункті 1 інформаційного листа Вищого господарського суду України від 21.12.2016 № 01/-8/211 "Про деякі питання практики застосування норм Цивільного та Господарського кодексів України" [3].

Відповідно до абзацу 7 пункту 1 цього інформаційного листа роз'яснено, що відповідно до частини другої статті 4 ЦК України основним актом цивільного законодавства України є Цивільний кодекс України. Тому в разі, якщо нормами ГК України не регламентовані особливості регулювання майнових правовідносин суб'єктів господарювання, а тільки встановлено загальні правила, які суперечать відповідними правилами ЦК України, в такому випадку слід застосовувати правила, які встановлені ЦК України.

Колегія в господарських справах Верховного Суду України у своїй постанові від 21.12.2016 по справі № 905/2187/13, аналізуючи правовідносини поставки, дійшла висновку про те, що закінчення

строку дії договору не припиняє невиконаного зобов'язання між сторонами [5].

Як наслідок, рішення судів, якими відповідача було зобов'язано прийняти товар за договором поставки та оплатити його вартість, колегією ВСУ було залишено без змін, а посилання відповідача на закінчення строку дії договору поставки — відхилено.

Із всього вищесказаного можна зробити висновок, що змістом загальних норм ЦК після закінчення строку дії договору не передбачено припинення зобов'язання, яке виникло за цим договором.

Джерела:

1. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435—15#Text>.
2. Голубева Н.Ю. Зобов'язання у цивільному праві України: методологічні засади правового регулювання : монографія / Н.Ю. Голубева. - Фенікс, 2013. – 642 с.
3. Діденко А. Проблемні питання закінчення строку договору – 2020 – URL: <https://blog.liga.net/user/adidenko/article/36370>.
4. Господарський кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
5. Вебресурс "Протокол" URL: https://protocol.ua/ua/vgsu_pripinennya_stroku_dii_dogovoru_pidryadu_ne_pripinyae_zobov_yazannya_pidryadnika/

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА НА КАСАЦІЙНЕ ОСКАРЖЕННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Гуркіна Валерія,

студентка 3 курсу спеціальності 081 «Право»

Юридичного факультету СХУ ім. В. Даля,

*Науковий керівник: **Капліна Г. А.**, к.ю.н., доцент,*

доцент кафедри правознавства СХУ ім. В. Даля

З прийняттям нового Цивільного процесуального кодексу України в юридичних та фізичних осіб відкрилися нові можливості щодо захисту своїх прав, свобод та інтересів у сфері приватно-правових відносин. Що з процесуального погляду саме відкриття

касаційного оскарження може розцінюватися як головний та вирішальний елемент реалізації такого права. Вище сказане можна пояснити тим, що подання касаційної скарги в установленому законом порядку, ще не гарантує настання факту відкриття касаційного оскарження.

Коли у 2017 році у складі ВСУ був утворений Касаційний цивільний суд, була прослідкована тенденція поліпшення реалізації права на відкриття касаційного оскарження для усіх, кому воно належить за законом, що свідчить про підвищений ступінь вимог до суддів, що входять до такої касаційної інстанції. Також важливо зауважити, що право на касаційне оскарження, право на відкриття касаційне провадження та право на касаційний перегляд є рівнозначними, де право на касаційне оскарження є передумовою виникнення останніх. З цієї точки зору цікавою є позиція А.А. Добровольського, який писав проте, що позов є вимогою, яка висувається до держави в особі її юрисдикційного органу [1]. Якщо проаналізувати вище згадане, то касаційну скаргу можна вважати вимогою скаржника до держави, стосовно перегляду судового рішення, яке на думку скаржника може порушувати його законні права.

Але, С.А. Іванова пише про наявність у позову самостійної правової категорії, а саме: процесуальної і матеріальної. На її думку, з процесуального погляду позов є засобом захисту порушеного права, а з матеріального – спірною матеріально-правовою вимогою однієї особи до іншої, що підлягає розгляду у певному процесуальному порядку [2].

Також важливим є момент з якого право на касаційне оскарження може вважатися реалізованим. З огляду на зміст норм ЦПК, що регламентують порядок касаційного оскарження та касаційного перегляду, можна дійти висновку, що право на касаційне оскарження слід вважати реалізованим з моменту відкриття касаційного провадження. Але варто зрозуміти і те, що право на касаційне оскарження може розцінюватися повністю здійсненим саме після завершення касаційного провадження.

Але зараз детальніше потрібно зупинитися на процесуальній основі здійснення права на касаційне оскарження. Тому, звертаючись до процесуального аспекту відкриття касаційного провадження, насамперед, потрібно пам'ятати про остаточність

судового рішення, закріплену українським законодавством. Таким чином, можна сказати, що доцільно було б встановлення чіткого переліку випадків, у яких касаційне оскарження допускається.

Але варто зазначити, що згідно з ч. 5 ст. 394 ЦПК разі обґрунтованості касаційної скарги колегія суддів може постановити ухвалу про відкриття касаційного провадження [3]. Таким чином з цього виходить, що моментом відкриття касаційного провадження слід вважати момент постановлення відповідної ухвали колегії суді, оскільки саме з нього розпочинається здійснення процесуальних дій, спрямованих на касаційне оскарження. Але разом з цим, момент подання касаційної скарги, її реєстрації судом та відкриття провадження не збігаються у часі. Це можна пояснити тим, що процесуальним законом не передбачено автоматичного відкриття касаційного провадження, при чому є можливість залишення заяви без руху. А також існує варіант відмови у відкритті провадження. Таким чином, можна сказати, що відкриття касаційного провадження є одним з основним етапів для перебігу справи, тому що саме з цього моменту ведеться відлік строку касаційного оскарження.

З цього всього випливає ще одна проблема, яка базується на тому що, якщо касаційний перегляд справи не буде задовільнено, то це буде означати, що всі державні засоби захисту закінчилися і тоді потрібно вже звертатися до ЄСПЛ, це означає, що касаційна скарга повинна більш детально розглядатись.

У всьому цьому нашу вагу також привертає й ч. 4 ст. 389 ЦПК, яка досить детально врегулювала порядок подання касаційної скарги особою, яка не брала участі у справі, якщо суд вирішив питання про її права, свободи, інтереси та (або) обов'язки [3]. Насамперед, мова йде про встановлення таких обов'язкових процесуальних умов:

- виникнення права на касаційне оскарження винятково після перегляду рішення в апеляційному порядку за апеляційною скаргою цієї ж особи;
- подання вказаною особою касаційної скарги з наділенням її процесуальними правами і покладенням процесуальних обов'язків учасника справи.

Також важливим є факт того, що одним з критеріїв відмови у касаційному провадженні є малозначність справи. Щоб вирішити питання щодо належності справи до категорії малозначності, суд у кожному конкретному випадку має оцінювати наявність критеріїв на підставі їх дослідження, з яких можна зробити висновки і вирішити це питання відповідно до принципу верховенства права та ЦПК [4, ст. 62]. Як ми вже бачимо, вказані обмеження є процесуальними фільтрами, спрямованими на відсіювання необґрунтованих касаційних скарг. З цієї точки зору ці вимоги є логічними для початку касаційного перегляду справи. Також варто сказати, що одну з основних ролей для відкриття провадження є дотримання вимог до форми і змісту касаційної скарги, котрі закріплені в статті 392 ЦПК [3].

Але при цьому до вимог, яким повинна відповідати касаційна скарга можна віднести такі:

- вказівка на те, в чому полягає неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права;
- клопотання особи, яка подає скаргу;
- подання письмових матеріалів;
- документи, що підтверджують сплату судового збору, або документи, що підтверджують підстави звільнення від сплати судового збору відповідно до закону.

Таким чином, можна сказати, що дотримання наведених вимог є процесуальною передумовою відкриття касаційного провадження та дотримання права на касаційне оскарження.

Таким чином, підсумовуючи вище сказане, можна дійти висновку, що чинне цивільне процесуальне законодавство України своїм змістом підтверджує визначальну роль відкриття касаційного провадження, зокрема і суміжних інститутів, а саме приєднання до касаційної скарги та відзиву на касаційну скаргу, а також права на усунення недоліків касаційної скарги для реалізації права на касаційне оскарження та пов'язаного з ним права на відкриття касаційного провадження, а отже, і права на касаційний перегляд. Одночасно направленість вирішення цих проблем має визначитися потребами правозастосування, зокрема забезпеченням для громадян повного та належного здійснення права на касаційне оскарження.

Джерела:

1. Добровольський А.А. Участь державних органів в цивільному процесі. Дніпропетровськ, 1992. С. 19.
2. Треушников М.К. Цивільне право: підручник. Харків, 2003. С. 219.
3. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України*, 2004. № 40–41, 42, ст. 492.
4. Капліна Г.А., Рязанцева Я.М. Проблемні питання визначення малозначності справи у цивільному процесуальному законодавстві: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Северодонецьк, 24-25 квітня. 2019 р. Северодонецьк, 2019 р. С. 61-63.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА СПАДКОЄМЦІВ НА ПОСТАЧАННЯ ЕЛЕКТРИЧНОЇ ЕНЕРГІЇ ДО МОМЕНТУ ОФОРМЛЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА СПАДКОВЕ МАЙНО

Капліна Г. А.,

к.ю.н., доцент, доцент кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля;

Язловська-Кузнецова Юлія,

магістрантка спеціальності «Право»

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля

Із 1 січня 2019 року в Україні почав діяти роздрібний ринок електричної енергії. Нова модель ринку електроенергії розподіляє компанії на такі, що генерують електроенергію, такі, що її транспортують, а також продають безпосередньо споживачу.

Забезпечення населення електричною енергією покладено на так званих постачальників універсальних послуг.

Дана тема є актуальною, оскільки запуск Нового ринку – це зобов'язання України в рамках імплементації Третього енергопакета ЄС, що у свою чергу впливає на цивільні права та обов'язки населення в сфері споживання електричної енергії.

Оскільки законодавство, що регулює діяльність нового ринку електричної енергії є новим, дана тема не є досить розглянутою науковцями.

Відповідно до положень статті 63 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 р. № 2019-VIII (далі – Закон),

універсальні послуги надаються постачальником таких послуг виключно побутовим та малим непобутовим споживачам [1].

Протягом періоду, визначеного абз. 4 п. 13 розділу XVII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону (а саме упродовж двох років з дня отримання ліцензії на провадження господарської діяльності з постачання електричної енергії), функції постачальників універсальних послуг можуть виконувати виключно електропостачальники, створені у результаті здійснення заходів з відокремлення операторів системи розподілу (кількість приєднаних споживачів до системи розподілу яких перевищує 100 тисяч).

Населення є побутовим споживачем.

Згідно зі статтею 4 Закону учасники ринку електричної енергії провадять свою діяльність на ринку електричної енергії на договірних засадах. Для забезпечення функціонування ринку електричної енергії укладаються такі види договорів, зокрема, про постачання електричної енергії постачальником універсальних послуг.

Взаємовідносини, які виникають під час купівлі-продажу електричної енергії між електропостачальником (електропостачальниками) та споживачем (для власного споживання) регулюються Правилами роздрібного ринку електричної енергії, затвердженими постановою Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 14.03.2018 № 312 (далі - ПРПЕЕ) [2].

Згідно з пунктом 7 постанови НКРЕКП від 14.03.2018 № 312 договір про постачання електричної енергії постачальником універсальних послуг укладається шляхом приєднання до умов договору про постачання електричної енергії постачальником універсальних послуг, опублікованого в засобах масової інформації та на вебсайті постачальника, шляхом оплати рахунка, отриманого від постачальника універсальної послуги, або фактичного споживання будь-яких обсягів електричної енергії (за умови надання рахунка постачальником універсальної послуги), або підписання заяви-приєднання до умов договору про постачання електричної енергії постачальником універсальних послуг.

Відповідно до пункту 3.3.5 ПРПЕЕ, разом із заявою-приєднанням новий споживач постачальника універсальних послуг додатково надає такі документи копію документа, яким визначено

право власності чи користування (оренда, позичка, управління тощо) на об'єкт (приміщення), або копію документа, що підтверджує право власності чи користування на земельну ділянку (у разі відсутності на відповідній земельній ділянці об'єкта).

Відповідно право спадкоємців на спадкове майно підтверджується свідоцтвом про право на спадщину (за законом чи за заповітом), яке видається нотаріусом за місцем відкриття спадщини після закінчення шести місяців з дня відкриття спадщини. Тобто протягом шести місяців спадкоємці позбавлені права на укладення договору на постачання електричної енергії постачальником універсальної послуги.

Наступним проблемним моментом є реалізація права на постачання електричної енергії у разі спільної (сумісної чи часткової) власності на об'єкт, який потребує електропостачання.

Так, згідно з ч. 1 ст. 358 ЦК України та ч. 2 ст. 369 ЦК України здійснення права спільної часткової та сумісної власності здійснюється за взаємною згодою всіх співвласників [3]. У разі смерті одного з співвласників, відсутності спадкоємців виникає питання реалізації права постачання електричної енергії, оскільки Правила роздрібного ринку електричної енергії не дають можливості для реалізації цього права, оскільки перелік документів для укладення договору є вичерпним.

Договір про постачання електричної енергії споживачу є укладеним, якщо сторони в належній формі досягли згоди з усіх істотних умов договору, та вважається укладеним з дати відкриття особового рахунка за об'єктом споживача або внесення змін до такого особового рахунка, про що споживач інформується у передбаченому договором порядку (пункт 3.2.13 ПРРЕЕ).

Ще одним проблемним питанням є своєчасність розрахунків за споживання та можливість припинення постачання електроенергії споживачу. Верховною Радою України IX скликання прийнято закон № 530-ІХ від 17.03.2020 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)», який набирав чинності з дня його опублікування (офіційне друковане видання, газета Верховної Ради України «Голос України» від 17.03.2020 № 51 [4].

Підпунктом 5 пункту 3 розділу II «Прикінцеві положення» Закону № 530-ІХ передбачено, що на період дії карантину або обмежувальних заходів, пов'язаних із поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19), та протягом 30 днів з дня його відміни забороняється припинення/зупинення надання житлово-комунальних послуг громадянам України у разі їх неоплати або оплати не в повному обсязі.

Одним із юридичних фактів, у результаті настання якого відбувається виникнення, зміна та припинення цивільних правовідносин, є смерть фізичної особи.

Закон України «Про громадянство України» [5] відповідно до Конституції України [6] визначає правовий зміст громадянства України, підстави і порядок його набуття та припинення, повноваження органів державної влади, що беруть участь у вирішенні питань громадянства України, порядок оскарження рішень з питань громадянства, дій чи бездіяльності органів державної влади, їх посадових і службових осіб.

Громадянство України – правовий зв'язок між фізичною особою і Україною, що знаходить свій вияв у їх взаємних правах та обов'язках. Особа – це фізична особа.

Згідно з частинами першою та другою статті 598 ЦК України, зобов'язання припиняється частково або у повному обсязі на підставах, встановлених договором або законом.

Статтею 599 ЦК України встановлено, що зобов'язання припиняється виконанням, проведеним належним чином.

При цьому за правилами частини першої статті 608 ЦК України зобов'язання припиняється смертю боржника, якщо воно є нерозривно пов'язаним з його особою і у зв'язку з цим не може бути виконане іншою особою.

У момент смерті фізичної особи припиняється право та дієздатність померлого.

Цивільна правоздатність фізичної особи припиняється у момент її смерті (стаття 25 ЦК України).

Смерть фізичної особи є підставою для припинення права власності цією особою на будь-яке майно (пункт 11 статті 346 ЦК України).

Договори про постачання електричної енергії споживачу постачальником універсальних послуг є фідучіарними. (Примітка:

Фідуціарний договір представляє собою угоду, яка базується на специфічних особистих довірчих відносинах двох сторін. Характер фідуціарного договору завжди є особисто-довірчий, бо передбачається особлива довіра між обома сторонами такого договору. Відносини з споживачем визначаються юридичним терміном фідуціарного договору, в т.ч. на умовах приєднання).

Таким чином, у разі отримання постачальником універсальних послуг документально підтвердженої інформації про смерть споживача (*свідоцтво про смерть, довідка місцевого органу самоврядування, витяг з Державного реєстру актів цивільного стану громадян*) або оголошення його померлим в судовому порядку, постачальник універсальних послуг має право здійснити припинення повністю постачання електричної енергії, а спадкоємці не матимуть змоги укласти договори, оскільки лише після закінчення шести місяців з дня відкриття спадщини отримають правовстановлюючий документ на майно, що є необхідною умовою укладення договору на постачання електроенергії.

Враховуючи вищенаведене, вважаємо за доцільне внести зміни до Правил роздрібного ринку електричної енергії, затверджені постановою Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 14.03.2018 № 312, а саме доповнити п. 3.3.5. ПРРЕЕ, та викласти в наступній редакції: ***«разом із заявою-приєднанням новий споживач постачальника універсальних послуг додатково надає такі документи: копію документа, яким визначено право власності чи користування (оренда, позичка, управління тощо) на об'єкт (приміщення), або копію документа, що підтверджує право власності чи користування на земельну ділянку (у разі відсутності на відповідній земельній ділянці об'єкта), свідоцтво про смерть попереднього власника, довідку місцевого органу самоврядування, витяг з Державного реєстру актів цивільного стану громадян, Витяг зі спадкового реєстру»***.

Вважаємо що такі зміни дадуть можливість безперешкодно отримувати споживачем електрозабезпечення відповідних об'єктів, постачальник універсальної послуги в подальшому виключить можливість збільшення безнадійної заборгованості, та права споживача електроенергії будуть захищені.

Джерела:

1. Про ринок електричної енергії: закон України № 2019-VIII//Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 27-28, ст.312.
2. Правила роздрібного ринку електричної енергії: постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 14.03.2018 № 312 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0312874-18/print>.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради. – 2003. – №№ 40–44. – Ст. 356.
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19): закон № 530-IX від 17.03.2020 р.// Верховна Рада України «Голос України» від 17.03.2020 № 51.
5. Про громадянство України: закон України № 2235-14 // Відомості Верховної Ради України. – 2001, № 13, ст. 65.
6. Конституція України: Основний закон України № 254к/96-ВР// Відомості Верховної Ради України – 1996, № 30, ст. 141.

ЗАХИСТ АВТОРСЬКИХ ПРАВ ЗА МІЖНАРОДНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ

Катеринюк Софія,

*студентка 2 курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля*

Науковий керівник: Гніденко В.І.,

асистентка кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля

Проблеми захисту авторських прав у даний час є одними з пріоритетних будь-якої сучасної держави. Однією з головних цілей правового захисту авторських прав є сприяння поширенню відповідних науково-технічних винаходів і відкриттів у всьому світі.

Хочу зазначити, що важливість питань захисту авторських прав обумовлена стрімким розвитком новітніх технологій на сучасному етапі наукового та технічного розвитку суспільства.

Беручі до уваги законодавство однієї держави у сфері авторського права виходить, що зазвичай воно регулює дії, які

вчинені у ній самій. Тому, законодавство не охороняє інтереси своїх громадян в інших країнах.

Очевидним інструментом боротьби з порушенням авторських прав повинні стати багатосторонні міжнародні договори. Основоположними правовими актами, на яких будується правова основа захисту прав авторів, є Бернська конвенція з охорони літературних і художніх творів від 09 вересня 1886 року і Всесвітня конвенція про авторське право від 06 вересня 1952 року.

Особливу увагу хочу приділити Бернській конвенції. Конвенція ґрунтується на трьох основних принципах:

- принцип національного режиму. У кожній державі-учасниці конвенції творам має бути надана така охорона прав, як і власним громадянам;

- принцип «автоматичної» охорони. Охорона не повинна зумовлюватися будь-якими формальними вимогами;

- принцип «незалежності» охорони. Охорона має залежити від наявності охоронив країні походження твору [1].

Відмінними рисами Бернської конвенції можна назвати істотні обмеження вільного використання творів, наявність ряду формальностей по реєстрації творів, зворотна сила дії положень Конвенції.

Всесвітня конвенція, на відміну від Бернської, надає більше уваги на принцип національного режиму і не містить детальних матеріальних норм. У Всесвітній конвенції міститься лише загальна вимога до країн-учасниць щодо забезпечення достатньої та ефективної охорони авторського права в національному законодавстві. У Преамбулі Конвенції підкреслюється, що її мета - доповнити діючі норми міжнародного авторського права, але не замінити або порушити їх.

Основні положення Всесвітньої конвенції про авторське право 1952 року:

- надання рівних авторських прав громадянам однієї держави на території іншої держави-учасниці конвенції;
- можливість встановлення в національному праві формальних вимог, необхідних для виникнення авторських прав;
- мінімальний термін охорони об'єктів авторського права - термін життя автора і 25 років після його смерті, але для деяких

категорій творів можна передбачити коротший термін - 25 років з моменту випуску твору в світ [2].

Таким чином, Всесвітня конвенція про авторське право визнала дію авторських прав за кордоном, але встановила скромні гарантії і вимоги до міжнародно-правову охорону авторських прав. Але в даний час конвенція застосовується вкрай рідко, оскільки практично всі держави-учасники підписали Бернську конвенцію.

Вважається, що найбільш авторитетною організацією міжнародної системи охорони авторського права і суміжних прав є Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ), яка є однією з 16 спеціалізованих організацій у системі Організації Об'єднаних Націй, координує комплекс заходів щодо міжнародного співробітництва в галузі захисту авторського права. В 1967 р. було укладено Конвенцію про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності, але чинності вона набула аж через три роки.

Основними завданнями Всесвітньої організації інтелектуальної власності є:

- забезпечує адміністративне співробітництво союзів, створених у межах конвенцій, а також інших договорів, адміністративні функції стосовно яких виконує Всесвітня організація інтелектуальної власності;

- сприяє охороні інтелектуальної власності у всьому світі завдяки активному співробітництву між державами та взаємодії з іншими міжнародними організаціями.

Ще один крок, щодо створення нових норм авторського права було відображено у договорі ВОІВ з авторського права, який був прийнятий на Дипломатичній конференції ВОІВ з деяких питань авторського права в Женеві 20.12.1996 р. [3, с. 253]. Сьогодні учасниками Договору ВОІВ з авторського права є 89 країн.

Основні положення Договору ВОІВ з авторського права:

- визнається юридична сила Бернської конвенції 1886 року і окремо вказується, що ніякі положення Договору ВОІВ з авторського права не обмежують прав, наданих авторам Бернською конвенцією;

- закріплено виняткове право на доведення твору до загального відома, що означає заборону без дозволу автора

розміщувати і поширювати результати інтелектуальної діяльності в мережі, в тому числі в мережі Інтернет. Ця норма є основною в Договорі ВОІВ з авторського права і розширює перелік авторських прав, передбачених Бернською конвенцією;

- встановлено, що авторські права поширюються тільки на форму твору, але не на ідеї, методи, процеси і концепції як такі. Цьому ключовому в міжнародному авторське право правилом присвячено окрему статтю «Форма і зміст твору»;

- продовжено термін правової охорони фотографічних творів, який став дорівнює терміну дії авторських прав на інші твори літератури, науки і мистецтва;

Таким чином, Договір ВОІВ з авторського права удосконалив і доповнив норми Бернської конвенції. Його значення важко переоцінити, тому що саме завдяки цим договором сучасне міжнародне авторське право охороняє твори, виражені в цифровій формі, і дозволяє правласникам захищатися від неправомірного використання творів в Інтернеті та інших мережах.

Міжнародний захист авторських прав нині належно розвивається. Створення у рамках ВОІВ новітніх міжнародних норм з питань авторського права триває.

Початок багатосторонній міжнародній системі охорони авторського права поклала Бернська конвенція про охорону літературних та художніх творів 1886 р. Ця конвенція залишається одним із найбільш значущих договорів і до сьогодні.

Всесвітня організація інтелектуальної власності забезпечує адміністративне співробітництво союзів, створених у межах конвенцій, а також інших договорів, адміністративні функції стосовно яких виконує Всесвітня організація інтелектуальної власності.

У багатьох випадках охорона авторських прав є гарантією тих інвестицій, які повинні бути вкладені для того, щоб твір могло бути опубліковано, тобто книга видана, п'єса поставлена, музичний твір публічно виконаний і т.д., щоб ці твори могли бути доступні всім бажаючим.

Джерела:

1. Бернська конвенція з охорони літературних та художніх творів від 24 лип. 1971 р. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_051.

2. Всесвітня конвенція про авторське право. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_052.
3. Бондаренко С. В. Авторське право і суміжні права / С. В. Бондаренко. – К. : Ін-т інтел. власн. і права, 2008. – 288 с.

ПЕРЕВАГИ ТА РИЗИКИ СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ

Кварцхава Ана,

*студентка 4 курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.*

*Науковий керівник: Капліна Г. А., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля*

З набранням чинності Цивільного кодексу України у цивільному обороті набуває поширення спадковий договір, який був запроваджений главою 90 ЦК України. Відповідно до статті 1302 Цивільного кодексу України «за спадковим договором одна сторона (набувач) зобов'язується виконувати розпорядження другої сторони (відчужувача) і в разі його смерті набуває право власності на майно відчужувача» [1]. Варто наголосити, що цей договір спрямований на встановлення зобов'язальних правовідносин.

З огляду на те, що за своїм значенням спадковий договір є одним з видів правочинів, тому на цей договір поширюється всі вимоги щодо чинності правочинів (ст. 203, 215, ЦК України).

Також варто зазначити, що спадковий договір є не заповітом, а самостійним видом договору, на нього не поширюються правила про обов'язкову частку в спадщині, а тому неповнолітні або непрацездатні діти, непрацездатний подружжя або батьки відчужувача можуть лише оспорити положення спадкового договору і, зокрема, наявність у них права на обов'язкову частку виключно у судовому порядку.

На думку Р. А. Майданика, спадковий договір є однією з підстав виникнення прав і обов'язків осіб на майно померлого, що поєднує в собі елементи речового і зобов'язального правочину, внаслідок чого виникнення права власності на майно померлого може виникати після смерті відчужувача, але не раніше за виконання зобов'язання набувачем [2].

В перші роки існування такої правової конструкції, як спадковий договір, інтерес правників та учасників цивільних правовідносин до спадкового договору був незначним та обережним, але останнім часом спадковий договір набуває все більшого поширення, а в деяких випадках навіть є єдиною правовою конструкцією договору, яка може задовольнити прагнення та потреби відчужувача майна за договором. Проте спадковий договір все ж таки залишається ще тією правовою конструкцією, з якою пов'язують й певні ризики для сторін договору, що обумовлено, перш за все, недосконалістю правового регулювання спадкового договору.

Системний аналіз чинного цивільного законодавства України, судової та нотаріальної практики щодо укладення, виконання й розірвання спадкового договору надають підстави виокремити наступні переваги правової конструкції спадкового договору перед іншими правочинами в цивільному праві.

По-перше, спадковий договір не є одним із видів спадкування, тому на нього не розповсюджуються й певні обмеження, встановлені щодо спадкування за заповітом зокрема. Так, на відносини зі спадкового договору не розповсюджується правило про обов'язкову частку в спадщині, тому заінтересованість в укладенні спадкового договору може бути обумовлена тим, що саме спадковий договір надасть можливість відчужувачеві вирішити долю права власності на майно на випадок смерті так, що на це майно не зможуть претендувати ті спадкоємці, за якими закон передбачає право на обов'язкову частку в спадщині. У судовій практиці склався саме такий підхід. Так, абз. 1 п. 28 постанови Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 2008 р. № 7 «Про судову практику у справах про спадкування» передбачає, що перехід майна від відчужувача до набувача на підставі спадкового договору не є окремим видом спадкування, а тому на відносини сторін не поширюються відповідні правила про спадкування, в тому числі право на обов'язкову частку [3].

По-друге, відповідно до ч. 1 ст. 1303 ЦК України відчужувачем у спадковому договорі може бути подружжя, один із подружжя або інша особа, з чого можна зробити висновок, що відчужувачем у спадковому договорі може бути виключно фізична особа, оскільки тільки з моменту смерті відчужувача до набувача

переходить право власності на майно відчужувача. У цьому аспекті Р. А. Майданик слушно наголошує, що спадковий договір, незважаючи на закріплення в книзі шостій ЦК України «Спадкове право» і «...тісний зв'язок з відносинами з приводу посмертного переходу майна...», є договором на випадок смерті, а не договором про спадкування [4, с. 96]. Саме цей чинник виділяє спадковий договір серед інших правочинів. Зокрема, за договором дарування одна сторона (дарувальник) передає або зобов'язується передати в майбутньому другій стороні (обдаровуваному) безоплатно майно (дарунок) у власність, проте згідно з ч. 1 ст. 722 ЦК України право власності обдаровуваного на дарунок виникає з моменту його прийняття.

Отже, втрата права власності до смерті особи не завжди є прийнятною для відчужувача, у цьому сенсі спадковий договір представляє більший інтерес для відчужувача. Так само й щодо договору довічного утримання (догляду). Згідно зі ст. 748 ЦК України набувач стає власником майна, переданого йому за договором довічного утримання (догляду), відповідно до ст. 334 ЦК України, а ч. 3, 4 ст. 334 ЦК України передбачають, що право власності на майно за договором, який підлягає нотаріальному посвідченню, виникає у набувача з моменту такого посвідчення або з моменту набрання законної сили рішенням суду про визнання договору, не посвідченого нотаріально, дійсним; права на нерухоме майно, які підлягають державній реєстрації, виникають з дня такої реєстрації відповідно до закону.

Отже, спадковий договір надає можливість відчужувачеві – фізичній особі передати право власності на майно іншій особі – набувачеві в разі смерті. При цьому відчужувач зберігає за собою до смерті право власності на це майно, чого, зазвичай, й бажає пересічний громадянин, щоб усунути можливі ризики, які можуть бути створені недобросовісною поведінкою набувача.

По-третє, укладення спадкового договору не створює додаткових перешкод й для призначення відчужувачеві субсидії на відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг. Враховуючи, що найчастіше на стороні відчужувача у спадковому договорі виступає особа похилого віку, то укладення спадкового договору й збереження за такою особою права звернутися за призначенням субсидії для відшкодування витрат на оплату

житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива є важливим в умовах зубожіння значних верств населення.

Також, якщо майно, що передається за спадковим договором, належить особам на праві спільної часткової власності, то при посвідченні спадкових договорів правила забезпечення реалізації права купівлі частки у праві спільної часткової власності не застосовуються.

Якщо майно, що передається за спадковим договором, належить подружжю на праві спільної сумісної власності, то правова конструкція спадкового договору надає можливість подружжю укласти один спадковий договір, в якому на стороні відчужувача виступає такий суб'єкт як подружжя. Відповідно до ст. 1306 ЦК України предметом спадкового договору може бути майно, яке належить подружжю на праві спільної сумісної власності, а також майно, яке є особистою власністю будь-кого з подружжя. Спадковим договором може бути встановлено, що в разі смерті одного з подружжя спадщина переходить до другого, а в разі смерті другого з подружжя його майно переходить до набувача за договором [5].

На майно, яке є предметом спадкового договору, нотаріус накладає заборону відчуження у встановленому порядку, про що робиться напис на всіх примірниках договору. У разі смерті відчужувача на підставі свідоцтва органу державної реєстрації актів цивільного стану про смерть нотаріус знімає заборону відчуження (підпункти 8.7, 8.8 п. 8 глави 2 розділу II наказу Міністерства юстиції України від 22 лютого 2012 р. № 296/5 «Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України»).

Як зазначають Ю. М. Козьяков та В. М. Марченко, уклавши спадковий договір, відчужувач втрачає лише право розпорядження майном в силу накладеної заборони відчуження, водночас продовжує володіти та користуватися ним, тобто експлуатувати відповідно до призначення, а також здобувати корисні властивості та доходи (наприклад, передати його в найм (оренду)) [6, с. 220].

Визначивши долю права власності на майно шляхом укладення спадкового договору, відчужувач вже не має права скласти щодо цього майна заповіт. Так, ч. 2 ст. 1307 ЦК України

передбачає, що заповіт, який відчужувач склав щодо майна, вказаного у спадковому договорі, є нікчемним.

Згідно зі ст. 1308 ЦК спадковий договір може бути розірвано на вимогу відчужувача або набувача. За змістом цього правила інші особи, у тому числі спадкоємці відчужувача, не можуть пред'являти вимоги про розірвання спадкового.

На відміну від спадкоємця, який прийняв спадщину та відповідно до статті 1282 ЦК України зобов'язаний задовольнити вимоги кредитора, на набувача за спадковим договором такий обов'язок не покладається.

Не зважаючи на зазначені вище переваги спадкового договору перед іншими правочинами у цивільному праві, варто зазначити й ті ризикові моменти, з якими пов'язується укладення спадкового договору.

Одним із спірних питань є питання про сторони спадкового договору. В судовій практиці щодо сторін спадкового договору склався такий підхід: відчужувачем та набувачем за спадковим договором може бути як повністю дієздатна особа, так і особи, зазначені у статтях 32, 36 ЦК. Набувач за спадковим договором не відповідає за зобов'язаннями відчужувача. Згідно зі ст. 1303 ЦК відчужувачем у спадковому договорі може бути подружжя, один із подружжя або інша особа. Набувачем у спадковому договорі може бути фізична або юридична особа. Таким чином, визначаючи фізичних осіб як сторін у спадковому договорі, законодавець не вказує будь-яких обмежень щодо їх віку та обсягу дієздатності, лише акцентує увагу на тому, що на стороні відчужувача може бути у тому числі подружжя або один із подружжя. Натомість, для порівняння, визначаючи сторін в договорі довічного утримання (догляду), законодавець чітко вказує, що відчужувачем у договорі довічного утримання (догляду) може бути фізична особа незалежно від її віку та стану здоров'я (ч. 1 ст. 746 ЦК); набувачем у договорі довічного утримання (догляду) може бути повнолітня дієздатна фізична особа або юридична особа (ч. 2 ст. 746 ЦК).

Вочевидь, чинне цивільне законодавство не встановлює обмежень щодо можливості дитини бути набувачем та відчужувачем права власності на майно за спадковим договором, але при укладенні спадкового договору необхідно враховувати вимоги законодавства щодо обсягу цивільної дієздатності

малолітньої та неповнолітньої особи та включати до змісту спадкового договору ті умови (права та обов'язки), які може виконати набувач-дитина, маючи на увазі, що набувач у спадковому договорі може бути зобов'язаний вчинити певну дію майнового або немайнового характеру до відкриття спадщини або після її відкриття.

Спадковий договір як і будь-який правочин може бути визнаний недійсним за рішенням суду. Як зазначається в абз. 3, 4 п. 28 постанови Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 2008 р. № 7 «Про судову практику у справах про спадкування» спадковий договір може бути визнано недійсним із підстав, визначених нормами глави 16 ЦК. Вимогу про визнання недійсним спадкового договору може бути заявлено як відчужувачем та набувачем, так і іншою заінтересованою особою.

Багато проблемних питань існує при здійсненні контролю за виконанням спадкового договору. Частина 3 ст. 1307 ЦК України передбачає, що відчужувач має право призначити особу, яка буде здійснювати контроль за виконанням спадкового договору після його смерті. У разі відсутності такої особи контроль за виконанням спадкового договору здійснює нотаріус за місцем відкриття спадщини. Наголошуємо, що вагомим недоліком правового регулювання спадкового договору в умовах сьогодення є контроль за виконанням цього договору, що зумовлено його особливостями. Звертаємо увагу, що особа, яка призначена відчужувачем, чи нотаріус не наділені правом обмежувати правомочності набувача – власника майна, яке було предметом спадкового договору. На нашу думку, варто на законодавчому рівні передбачити положення про те, що набувач повинен під час звернення до нотаріуса з метою зняття заборони відчуження після смерті відчужувача подати документи або інші докази на підтвердження виконання ним своїх обов'язків за договором, а нотаріус уповноважений вимагати такі докази від набувача. Також уваги потребує встановлення санкцій у разі невиконання чи неналежного виконання умов договору після смерті відчужувача.

Джерела:

1. Цивільний кодекс України: від 16.01.2003 № 435 IV. «Законодавство України». ВР України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Майданик Р. А. Спадковий договір у цивільному праві України. Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права. 2007. № 2 (22). С. 90–105.
3. Про судову практику у справах про спадкування: постанова Пленуму Верховного Суду України: від 30 травня 2008 р. № 7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08>
4. Майданик Р. А. Спадковий договір у цивільному праві України. Університетські наукові записки. Хмельницький, 2007. № 2. С. 90–105.
5. Амеліна А. С. Поняття та ознаки спадкового договору. Тези доповідей учасників наукової конференції «Актуальні питання правових реформ в Україні». Часопис Академії адвокатури України. 2011. № 11. Електронний ресурс: <http://www.aau.edu.ua/e-journal/2011-2/11aaspru.pdf>
6. Спадкове право. Практика застосування нотаріусами України / за заг. ред. В. М. Марченка. Харків: Страйд, 2012. 736 с.

ІНСТИТУТ БЕЗВІСНОЇ ВІДСУТНОСТІ ТА ВИЗНАННЯ ОСОБИ ПОМЕРЛОЮ В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Конопльова М.С.,

*студентка 1 курсу магістратури
ШКЮ НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

Науковий керівник: к.ю.н, доцент, Радчук О. П.

Інститут безвісної відсутності та визнання особи померлою був відомий ще у середні віки. Його розвиток пов'язують зі значними людськими міграційними процесами, які відбувались у ті роки, а також, з початком контролю держав над народжуваністю та смертністю населення. Необхідність виникнення цього інституту пов'язувалась також з потребою вирішення питання щодо долі майна осіб, які зникли з постійного місця проживання.

Згідно зі ст. 46 Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 р. фізична особа може бути оголошена судом померлою, якщо:

у місці її постійного проживання немає відомостей про місце її перебування протягом трьох років, якщо вона пропала безвісти за обставин, що загрожували її смертю або дають підставу припускати її загибель від певного нещасного випадку, - протягом шести місяців, за можливості вважати фізичну особу загиблою від певного нещасного випадку або інших обставин внаслідок надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру – протягом одного місяця після завершення роботи спеціальної комісії, утвореної внаслідок надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, пропала безвісти у зв'язку з воєнними діями (може бути оголошена судом після спливу двох років від дня закінчення воєнних дій) [1].

Інститут визнання особи померлою або оголошення її безвісно відсутньою взагалі не визнається правом деяких країн, прикладом таких є Франція, Алжир, та майже всі держави, які належать до романської системи права. В цих державах є можливість тільки винесення судової постанови про безвісну відсутність, яка буде мати юридичне значення тільки для конкретної справи, але не для інших правових відносин. Законодавство Франції не допускає можливості оголошення людини померлою, та дає тільки право на оголошення особи безвісно відсутньою. Оголошення безвісно відсутнім поділено на 2 етапи: 1) презумпція безвісної відсутності та 2) оголошення безвісної відсутності. Судове рішення про оголошення особи безвісно відсутньою реєструється в реєстрі смертей, після чого настають майже ті самі правові наслідки, що і при реєстрації смерті особи.

У тих державах, у яких вищезгаданий інститут існує, законодавство дещо по-різному регулює умови та терміни оголошення зниклими безвісти, юридичні наслідки безвісної відсутності тощо. В одних державах є спеціальні закони, що передбачають порядок визнання безвісно відсутньої особи померлою, а також конкретні передумови для подібного визнання (Австрія, ФРН, Італія), в інших – розроблені окремі норми (Польща, Угорщина, Чехія, РФ, Монголія та ін.) [2].

Законодавству ФРН відомий інститут оголошення людини померлою за безвісної відсутності. При цьому є можливими два підходи до вирішення питання про оголошення людини померлою:

за сілезійською системою та за саксонською. За сілезійською системою для оголошення особи померлою вимагається закінчення строку безвісно відсутності, який встановлено у законі, за саксонською ж системою оголошення особи померлим залежить від досягнення нею певного віку.

В законодавстві США вирішення питання про оголошення особи померлою віднесено до сфери процесуального права. Там існує процесуальна презумпція відповідно до якої відсутню особу оголошують померлою, якщо від неї не було відомостей протягом семи років.

Згідно з параграфом 43 Чеського закону про міжнародне приватне право [3] оголосити чеського громадянина померлим має право тільки чеський суд.

Отже, визнання особи безвісно відсутньою або померлою спричиняє значні зміни у її правовому статусі. На мою думку, вищезазначені відмінності у праві окремих держав можуть спричинити такі небажані випадки, коли особа буде визнаватись померлою за правом однієї країни, та при цьому вважатись живою за правом іншої, тому, я вважаю, варто закріпити в міжнародній угоді єдині правила визнання особи померлою або безвісно відсутньою, які будуть діяти у всіх державах.

Джерела:

1. Цивільний Кодекс України: від 16.01.2003., №435-4 // ВВР України. – 2003. – № 40–44.
2. Корчак Т. В. Цивільно-правові наслідки оголошення фізичної особи померлою за законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Т. В. Корчак ; кер. роботи В. Л. Яроцький; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Харків, 2017.
3. Zákon ze dne 4 prosince 1963 o mezinárodním právu České Republiky soukromém a procesním-97 / 1963 Sb. – Режим доступу: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1963-97/zneni-20130101?porov=20120701&porovmin=1#Sum>

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ В ЦИВІЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Кравченко Роман,

*студент 2 курсу спеціальність 081 Право
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.*

*Науковий керівник: **Скупінський О. В.**, к.ю.н., доцент,
доцент кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля*

В випадках з відшкодування моральної шкоди все складніше, аніж наприклад зі звичайної шкодою (втратами, збитками і матеріальними шкодами). Адже з відшкодуванням нематеріальної шкоди все набагато простіше, ми можемо побачити певний об'єкт на який було посягання та наявні факти цього посягання, а вже у моральній шкоді одразу не вийде побачити причину тому, що вона має немайновий характер, тим самим буде складно побачити на яку саме грошову компенсацію має претендувати особа яка звернулась до суду та судді, і відповідно їм складно відчутти, побачити, які душевні хвилювання, страждання або навіть біль певна особа пережила та відчула на собі.

Опираючись на судову практику ми бачимо постанови Верховного Суду України а саме: Пленуму Верховного Суду України від 31 березня 1995 року № 4 «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди», від 27 лютого 2009 року № 1 «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» та від 27 березня 1992 року № 6 «Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди».

Відповідно до п. 3 постанови Пленуму Верховного Суду України від 31.03.1995 № 4 "Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди" зазначається що під моральною шкодою слід розуміти: приниження честі, гідності, ділової репутації, моральних переживань з ушкодженням здоров'я, порушення життєвих та неможливість продовження активного громадського життя, а саме порушення стосунків з оточуючими людьми, або настання інших негативних наслідків.

Моральна шкода – це та шкода яка завдана фізичній або ж юридичній особі в певних ситуаціях, неправомірними діями, вчинками, рішеннями або навіть бездіяльністю до певного суб'єкта та діловою репетицією фізичної та юридичної особи, має відшкодовуватися тією особою, яка завдала душевне страждання (хвилювання) фізичній чи юридичній особі (ч. 1 ст. 1167 ЦК).

Відповідно до ч.1 ст. 23 Цивільного кодексу України кожна особа якій було завдано моральну шкоду внаслідок неправомірних дій (порушення), має право на відшкодування моральної шкоди.

Моральна шкода, яка була завдана саме смертю фізичної особи, має відшкодовуватися членам родини померлого будь то: чоловік (дружина), дітям та особам які безпосередньо проживали з нею (ч. 2 ст. 1168 ЦК).

Відшкодування моральної шкоди визначається судом, та як правило здійснюється грошовою одиницею. Відповідно суд при рішенні справи має дотримуватися головних принципів - це справедливості та розумності. Ми можемо побачити, що у законодавстві України немає нормативного акту, який зазначав би розмір моральної шкоди та процедури надання інформації з моральної шкоди, відповідно до цього представник який захищає інтереси потерпілого, може знаходити власні способи для надання інформації у суді, тобто всі фактичні докази (дані справи), на які саме суд буде опиратися для вирішення справи. Ці данні встановлюються показаннями свідків, постраждалою особою, письмовими доказами (наприклад: медичні довідки, висновками незалежної експертизи) та документами, котрі підтверджують обставини зазначених фактів заподіяння моральної шкоди.

Проаналізувавши норми права ми дійшли висновку, що нормативного акту, котрий повністю регулював би та визначав доведення наявності моральної шкоди не вистачає. Потрібно встановити факт завдання та розміру матеріальної шкоди потерпілій особі. Для здобуття позитивного результату у ході судового процесу, слід щоб всі обставини були належними та являлись достовірними доказами, які конкретизують конкретну обставину та особливі інтереси фізичних або юридичних осіб.

Джерела:

1. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] // (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Пленум Верховного Суду України [Електронний ресурс] // Постанова // N 4 від 31.03.95 м. Київ // Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95#Text>
3. Пленум Верховного Суду України [Електронний ресурс] // Постанова // 27.02.2009 N 1 // Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09#Text
4. Пленум Верховного Суду України [Електронний ресурс] // Постанова // N 6 від 27.03.92 м. Київ // Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-92#Text>

ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ПРИ ПРИДБАННІ ТОВАРУ ЧЕРЕЗ МЕРЕЖУ ІНТЕРНЕТ

*Кургут Владислава,
студентка 2 курсу, групи ПР-191д
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: **Скупінський О. В.**, к.ю.н., доцент,
доцент кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля*

На сьогоднішній день важко уявити людину без мережі Інтернет. Для когось це невід’ємна частина роботи, для інших – частина приватного життя. Тому очевидно, що підприємці намагаються будувати свій бізнес, не лише офлайн, але й активно використовувати саме Інтернет-простір, в тому числі - Соціальні мережі (Instagram Facebook, ОК та ін.) які дозволяють придбати або продати будь-який товар/послугу, чи просто надати важливу інформацію до великої аудиторії. Споживачі, в свою чергу, замовляючи товар/послугу в мережі Інтернет, намагаються по-перше зекономити час, по-друге - гроші, при цьому маючи

достатньо широкий асортимент, замовляючи з мобільного чи іншого пристрою в зручному для себе місці.

Але не завжди придбання в Інтернет-магазинах являються безпечними, оскільки можуть потягнути за собою безліч проблем, які не завжди позитивно вирішуються. Для того, щоб уникнути/мінімізувати можливі негативні наслідки при придбанні товару через мережу, потрібно знати свої права та розуміти куди звертатись у разі їх порушення, тобто вміти реалізовувати свої знання.

Головним нормативно-правовим актом, який регулює відносини між споживачем та продавцем (виробником) продукції, а також передбачає механізм захисту прав споживачів є Закон України «Про захист прав споживачів». В якому закріплено, що саме держава забезпечує споживачам захист їх прав, надає можливість вільного вибору продукції, здобуття знань і кваліфікації, необхідних для прийняття самостійних рішень під час придбання та використання продукції відповідно до їх потреб та гарантує придбання або одержання продукції іншими законними способами в обсязі, що забезпечує рівень споживання, достатній для підтримання здоров'я і життєдіяльності.

1. Ні в якому разі не слід переказувати всю суму заздалегідь! Слід спочатку перевірити, а потім здійснити оплату для отримання товару. Якщо ви замовили експрес-доставку товарів, будь ласка, переконайтеся, що він надає вам квитанцію про продаж із печаткою продавця, а при необхідності - квитанцію про продаж та підтвердження товару [1]. Переконайтесь, що всі чеки додані. Тільки тоді можна оплатити вартість покупки. Якщо продавець все-таки вимагає виплати частини або всіх коштів, використовуйте іншу кредитну картку з обмеженою кількістю. Будь ласка, обов'язково вкажіть особу, якій потрібно заплатити, та платника в платіжному дорученні [2]. Надішліть відскановану копію платіжного документа на електронну адресу продавця та попросіть його надати письмовий електронний лист із підтвердженням платежу. зберігайте всі документи, що підтверджують контакт із продавцем та оплату. Це може бути електронний лист, знімок екрана сторінки вебсайту з обраним продуктом, підтвердження оплати.

Заміна товару.

Ч. 6 Ст. 13 Закону про захист прав споживачів дозволяє продавцю використовувати стандартні умови у контракті, передбачаючи, що товар може бути замінений іншим товаром, коли його немає [3]. Покупець повинен бути попереджений про це перед укладанням договору. Продавець може замінити товар, лише якщо одночасно виконуються наступні три умови: 1) інша продукція, що відповідає меті замовлення; 2) мати однакову або кращу якість; 3) його ціна не перевищує ціну замовленого товару.

Повернення товару.

Покупець має право розірвати договір, укладений через Інтернет, і повернути товар протягом 14 днів після отримання товару. Після закінчення цього терміну товар можна повернути лише протягом гарантійного терміну. Правило поширюється на високоякісні непродовольчі товари за умови, що ці продукти не використовуються та зберігають зовнішній вигляд, споживчі характеристики та маркування [4]. Покупець також повинен мати розрахункові документи.

Щоб мати можливість розірвати договір купівлі-продажу, споживачі повинні зберігати товари незмінними (стаття 12, частина 7 Закону про захист прав споживачів), але повернути товари, які вам не подобаються, не завжди можливо. У п'ятій частині ст. 13 Закону про захист прав споживачів перелічує неможливі ситуації:

1) за згодою споживача доставити товар за допомогою електронного зв'язку до закінчення терміну дії контракту та повідомити споживача про підтвердження інформації (наприклад, при придбанні комп'ютерної програми в Інтернеті її можна швидко надіслати споживачеві);

2) ціна товару залежить від котирувань на фінансовому ринку, тобто ціни, яку продавець не може контролювати;

3) контракт пов'язаний з виготовленням або переробкою товарів, замовлених споживачем, тобто товари не можуть бути продані іншим (або можуть спричинити великі фінансові збитки продавцю);

4) споживач відкрив аудіо- або відеокасету або комп'ютерний носій (компакт-диск), наданий печаткою;

5) контракт передбачає доставку періодичних видань;

б) підписати контракти на лотерею чи інші опортуністичні ігри.

Знищення або пошкодження товару, спричинені не з вини споживача, не позбавляє споживача права розірвати договір. Зниження вартості товару внаслідок розпакування, перевірки чи перевірки товару не позбавить споживачів права розірвати контракт [5]. Якщо продавець (виконавець) не поверне сплачену суму товару з порушенням законодавства при розірванні договору, споживач, який затримує повернення коштів щодня, буде оштрафований на один відсоток від вартості товару.

У разі придбання товарів, робіт та послуг у фізичних та юридичних осіб та за межами України сторони таких договорів купівлі-продажу також підпорядковуються положенням національного цивільного законодавства [6]. Відповідно до статті 45 українського закону "Міжнародне приватне право", якщо виконуються наступні умови, сторони споживчої угоди можуть обрати закон, який не може обмежувати обов'язкові правові норми країни, де він проживає, проживає або надається споживачам Захист прав:

1) перед укладанням контракту надайте пропозицію або рекламу в штаті, і споживач виконав всю роботу, необхідну для укладення контракту в штаті;

2) прийняті замовлення від споживачів у цьому штаті;

3) споживач виїжджає за кордон з ініціативи іншої сторони для укладення договору про купівлю товарів

Джерела:

1. Хавронюк М. І., Мельник М. І. Законодавство України про торгівлю: Настільна книга продавця і покупця : В 3-х кн. – К. : Вид-во "БліцІнформ", 1997. – Ч. 1. – 752 с.
2. Про практику розгляду цивільних справ за позовами про захист прав споживачів [Електронний ресурс] : Постанова Пленуму Верхов. Суду України від 12.04.96 р. № 5. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-96>.
3. Про перелік продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації в Україні [Електронний ресурс] : наказ Держ. ком. України з питань техн. регулювання та спожив. політики від 01.02.2005 р. № 28. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0466-05>.

4. Про судову експертизу [Текст] : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-ХІІ // Відом. Верхов. Ради України. – 1994. – № 28. – Ст. 232.
5. Цивільний процесуальний кодекс [Текст] : Закон від 18.03.2004 р. № 1618-IV // Відом. Верхов. Ради України. – 2004. – № 40–41, 42. – Ст. 492.
6. Про захист прав споживачів [Текст] : Закон України від 12.05.1991 р. № 1023-ХІІ-ВР // Відом. Верхов. Ради України. – 1991. – № 30. – Ст. 379.

ПОДАННЯ ЗАПИТУ НА ІНФОРМАЦІЮ ЧЕРЕЗ ІНТЕРНЕТ: ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ІНФОРМАЦІЮ

Леонova Дар'я,

магістрантка 2 року навчання СНУ ім. В. Даля.

Капліна Г.А.,

к.ю.н., доцент, доцент кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля

Прийняття Україною Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки зумовило появу нових можливостей для реалізації прав громадян через застосування електронних засобів та мережі Інтернет. Суттєвий вплив цифровізації на суспільне життя, крім іншого, зумовив необхідність трансформації правового регулювання реалізації та захисту права особи на доступ до публічної інформації. Тому актуальним є дослідження проблем реалізації права на доступ до інформації через мережу Інтернет та розробка пропозицій удосконалення правового регулювання.

Метою дослідження є аналіз нормативно-правових актів, що регламентують процес подання електронного запиту та формування пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства в цій площині.

Спеціальний закон, що регламентує реалізацію права особи на доступ до інформації – Закон України «Про доступ до публічної інформації». Згідно з частиною 3 статті 19 цього Закону, запити можуть подаватися в усній, письмовій чи іншій формі (поштою, факсом, телефоном, електронною поштою) на вибір запитувача [1, ст. 19]. Подати запит на інформацію через Інтернет можна двома

способами: надіслати фотокопію запиту на інформацію на офіційний e-mail певного розпорядника інформації, або заповнити онлайн форму запиту на сайті розпорядника (за наявності такої форми).

Порядок складання, подання запитів в усній, письмовій чи іншій формі (поштою, факсом, телефоном, електронною поштою) розробляється та затверджується Кабінетом Міністрів України, центральними органами виконавчої влади, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київськими, Севастопольськими міськими, районним державними адміністраціями [2, п. 2].

Саме тому, в залежності від розпорядника інформації, подання запиту електронною поштою має різні гарантії щодо отримання відповіді, а право на інформацію – реалізації.

Так, Міністерством цифрової трансформації України затверджено Порядок роботи із запитами на інформацію, розпорядником якої є Міністерство цифрової трансформації України, у якому чітко визначено, що запити на інформацію, розпорядником якої є Мінцифри, які надійшли поштовим зв'язком, електронною поштою та телефоном, приймаються з 09.00 до 13.00 та з 13.45 до 18.00, у п'ятницю - з 09.00 до 13.00 та з 13.45 до 16.45, крім вихідних, святкових та неробочих днів.

Запити, які надійшли після закінчення робочого дня, реєструються наступного робочого дня.

Запити, які надійшли у вихідні, святкові та інші неробочі дні, реєструються першого робочого дня після їх закінчення [3].

Інший приклад – Порядок складання, подання та опрацювання запитів на публічну інформацію, розпорядником якої є Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, та форм для подання таких запитів [4]. Вказаний Порядок не містить жодних вказівок про те, коли приймаються електронні запити і з якого моменту ці запити реєструються та вважаються прийнятими.

Заповнення онлайн форми запиту на сайті розпорядника також не надає стовідсоткової гарантії того, що запит буде зареєстрований.

Якщо у разі, коли запит надсилається електронною поштою, запитувач може робити скріншот поштової скриньки вихідних

листів, то коли запит був поданий шляхом заповнення онлайн форми – запитувач не отримує жодних доказів подання запиту або строку його подання.

Для того, щоб нівелювати негативну практику розпорядників інформації щодо не реєстрації електронних запитів, вбачається необхідним встановлення обов'язку розпорядника інформації надавати відповідь про прийняття запиту. У разі подання запиту шляхом надсилання на електронну пошту, розпорядник у відповідь надсилає лист з реквізитами вхідної інформації; у разі подання запиту шляхом заповнення онлайн форми на сайті розпорядника, розпорядник надсилає лист на вказану електронну пошту запитувача з реквізитами вхідної інформації.

Джерела:

1. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 р. № 2939-VI // Відомості Верховної Ради України — 2011. – № 32. – ст. 314.
2. Питання забезпечення органами виконавчої влади доступу до публічної інформації: Указ Президента України від 05 травня 2011 року № 547/2011– [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/547/2011#Text>
3. Про затвердження Порядку роботи із запитами на інформацію, розпорядником якої є Міністерство цифрової трансформації України, та Форми для подання запиту на отримання інформації: Наказ Міністерства цифрової трансформації України від 30 квітня 2020 року № 66 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0441-20#Text>
4. Про затвердження Порядку складання, подання та опрацювання запитів на публічну інформацію, розпорядником якої є Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, та форм для подання таких запитів: Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 14 лютого 2018 року № 71 – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0261-18#Text>

КОЛІЗІЙНІ ПИТАННЯ УКЛАДЕННЯ ШЛЮБУ В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Лісняк О.С.,

*студентка 5 курсу Інституту прокуратури
та кримінальної юстиції НЮУ ім. Ярослава Мудрого.*

Науковий керівник: Радчук О.П., к.ю.н, доцент

Питання щодо укладення шлюбу за участю іноземного елемента на сьогоднішній день є досить актуальним. Шлюби з іноземцями є явищем досить поширеними, причиною цього є активний процес глобалізації, що охоплює весь світ, збільшення міграції населення тощо.

Для того, щоб шлюб вважався дійсним у країнах громадянства обох сторін необхідне виконання матеріальних та формальних вимог укладення та дійсності шлюбу.

Щодо матеріальних умов застосовується особистий закон, який у кожній країні розуміється по-різному, наприклад, може бути встановлений різний шлюбний вік. Законодавства окремих держав передбачають додаткові вимоги до тих осіб, що бажають укласти шлюб.

Сімейне законодавство зарубіжних країн визначає перелік таких обставин, за наявності яких, укладення шлюбу неможливе, а саме: шлюб між усиновителями та усиновленими, особами, що є родичами і т.п. У більшості країн такі шлюби заборонені, так як і в Україні.

У статтях 25–26 Сімейного кодексу України передбачено обставини, які перешкоджають укладанню шлюбу в Україні як за участю громадян України, так і з іноземними громадянами.

Формальні умови – це вимоги, які висуваються до процедури оформлення шлюбу. Наразі виділяють три форми укладення шлюбу – державна форма реєстрації шлюбу, релігійна та змішана.

Вимога щодо державної форми реєстрації шлюбу передбачає, що шлюб може бути укладеним лише у відповідній державний установі. Якщо розглянути європейські країни, то переважає державна форма реєстрації, оскільки це є світські держави, де церква повністю відокремлена від державного управління. Релігійна форма означає, що укладення шлюбу допускається лише у

релігійних установах. Також, досить поширеним є третій підхід, згідно з яким допускається укладення шлюбу в будь-якій із цих двох установ на вибір подружжя.

Відповідно до Закону України «Про міжнародне приватне право» від 23.06.2005 р.: “укладення шлюбу між громадянином України та іноземцем можливе за кордоном, в консульській установі або дипломатичному представництві” [2].

Відсутність міжнародних договорів в Україні з країнами Європи у сфері сімейних правовідносин та наявність в деяких країнах подвійного громадянства, призводить до труднощів при перевірці сімейного стану іноземця. В літературі зустрічається думка, що одним із шляхів вирішення подібних проблем є укладення країнами договорів про правову допомогу у цивільних справах.

Науковцями висловлено думку, що ефективним способом вирішення проблем регулювання шлюбно-сімейних відносин у міжнародному приватному праві може стати гармонізація норм сімейного права. Гармонізація права являє собою процес зближення національних правових систем, зменшення та усунення відмінностей між ними. Специфіка гармонізації норм сімейного права полягає у тому, що воно взагалі важко піддається узгодженню. Це пов'язано з тим, що нормативний масив, що регулює сімейні відносини, тісно пов'язаний із національною культурою конкретних спільнот, їх історичним минулим [2, с. 101].

Отже, на основі викладеного можна зробити наступні висновки. У сфері шлюбно-сімейних відносин існує велика кількість розбіжностей матеріального права стосовно укладення шлюбів. При цьому посилення до певної колізійної норми не обмежує застосування і матеріально-правових норм. Необхідно, крім цього, передбачити ймовірність зворотного відсилання, а також застосування положень чинних міжнародних конвенцій та двосторонніх угод між державами.

Джерела:

1. Закон України „Про міжнародне приватне право” // ВВР України, 2005, № 32. ст. 422.
2. Чепис О.І., Лазорик Є.В. Колізійне регулювання сімейних правовідносин у міжнародному приватному праві: шляхи подолання конфлікту кваліфікацій / О.І. Чепис, Є.В. Лазорик // Науковий вісник УжНУ. Серія "Право". - Випуск 42. – 2017. - С. 98-103.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНСТИТУТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Михайлюк Сергій,

*студент 2 курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля*

*Науковий керівник: Гніденко В.І.,
асистентка кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля*

Треба сказати, що інститут права власності є найдавнішим центральним інститутом практично у кожній державі світу, оскільки покликаний регулювати найбільш важливі суспільні відносини. Без роздумів про право власності, неможливо зрозуміти тонкощів права взагалі. З правом власності ми стикаємося протягом усього нашого життя, коли отримуємо земельну ділянку, житловий будинок або ж коли збираємо в лісі ягоди чи ловимо рибу у водоймі відповідно до норм українського законодавства. Тому звичайно під інститутом права власності слід розуміти право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб [1].

Питання проблематики інституту права власності в українському законодавстві є дуже актуальним предметом дослідження представників у сфері юриспруденції, історії, економіки та перебуває безпосередньо в центрі уваги багатьох вітчизняних науковців, зокрема Г. В. Журбелюка, В. Л. Мусіяки, П. М. Петровського, І. В. Патерило, В. К. Мамутова та ін. Тож зараз це питання є нагальною проблемою розвитку цивільного права в Україні, що потребує нових детальних досліджень.

Метою дослідження є проведення правового аналізу проблем реалізації інституту права власності та виокремлення шляхів їх вирішення в законодавстві України, оперуючи досвідом Європейського Союзу та положеннями сучасного цивільного права.

Статтею 41 Конституції України було закріплено, що кожна людина має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю та результатами власної інтелектуальної та творчої діяльності і не може бути протиправно позбавлена права власності [2]. Тож можна побачити, що основні правомочності людини щодо права власності лишаються непорушними і передбачають також

користування об'єктами права державної та комунальної власності відповідно до українського законодавства.

В історичному контексті треба відмітити, що інститут права власності в Україні зазнавав дуже вагомих змін в ХХ столітті під впливом різноманітних суспільно-політичних чинників. Їх можна розглядати у двох аспектах: державному та глобалізованому. На державному рівні були передбачені всі засоби та способи регулювання даного виду цивільних правовідносин, що нормативно відповідали певним потребам різних груп та верств населення. Глобалізований рівень (тобто сучасний) характеризується розвитком інституту права власності за допомогою спеціалізованих міжнародно-правових способів захисту права власності, які поступово з'являються в українському законодавстві.

Процес набуття права власності є дуже тривалим, бо на нього впливає низка причин. На нашу думку, треба зазначити історичні причини, що пов'язані з формуванням права власності через історичну призму розвитку людства та суспільно-політичні причини, які характеризуються виникненням певних суспільних груп, класів, націй та народностей, що мають право набувати права власності. На певних етапах цього процесу можна побачити ті проблеми та недоліки, які вирішуються лише за допомогою сприяння держави. Тобто держава покликана забезпечити найбільш доречний захист даного виду цивільних правовідносин, при якому не будуть порушуватися правомочності власника: володіння, користування та розпоряджання власним майном. Як правильно зазначає І. В. Патерило, зміцнення системи відносин власності, однією з умов чого є вдосконалення та розвиток відповідного правового інституту, є життєво необхідним завданням для держави. А з цим пов'язана необхідність визначення найбільш актуальних проблем права власності, без вирішення яких вся система буде недостатньо ефективною [3, с. 63]. Завдяки цьому можна побачити проблематику даного цивільно-правового інституту, оскільки є дуже важливим, щоб наше українське законодавство про право власності розвивалося в європейському напрямку і виправляло недоліки, які постають перед нами сьогодні.

Першим проблемним аспектом інституту права власності в нашому законодавстві є проблема легітимності, тобто визнання її правомірною та такою, що цінується як взірць самосвідомості

громадян України. Вона полягає у невідповідності змісту права власності до пошуку найбільш нормативно-правових способів та засобів права власності. Без її вирішення неможливо врегулювати засади та принципи захисту права власності, що є дуже важливими в сучасному цивільному праві та законодавстві України загалом. Наслідком такої проблеми звичайно може стати невідповідність сучасних цивільно-правових норм Конституції України. Щоб її вирішити, потрібно збудувати новий сучасний механізм, який полягав у відповідності змісту права власності та способів захисту. Як вважає В. К. Мамутов, цей механізм має бути конкретизованим - обов'язковим є використання власності в інтересах суспільства та його соціально-економічного розвитку [4, с. 62].

Другим проблемним аспектом реалізації інституту права власності є чітке розуміння ролі права власності в українському суспільстві, його функцій. Саме призначення права власності покликане зробити правильний шлях під час вирішення деякого роду завдань, бо треба сказати, що інститут права власності пройшов дуже багато етапів свого розвитку в системі формування сучасного цивільного права України. І тому треба розуміти, що ця проблема нікуди не зникне, якщо не подолати певних прогалин у нашому законодавстві. Зокрема, потрібно додати низку правових норм, які б зробили певний зв'язок під час вирішення призначення функцій права власності. Вони б не лише змогли врегулювати правовідносини права власності, але й допомогли усвідомити наше суспільство про цільове призначення права власності та захистити власників свого майна. На думку М. В. Домашенка, зараз на цей процес негативний вплив здійснюють не тільки соціально-політичні чинники, але й некритичне запозичення західних правових конструкцій [5, с. 32].

Треба також зазначити, що третім проблемним аспектом інституту права власності є використання класифікації та виокремлення її критерій. Ця проблема є актуальною і до сьогодні, оскільки думки різних вчених та науковців змінюються. Деякі науковці вважають, що це питання є фактором економічного характеру, а інші говорять, що це стосується вже не сфери юриспруденції. Але хочемо наголосити, що це не так, бо дійсно сьогодні ми бачимо, що це суто проблема в сфері сучасної юриспруденції. І Україні потрібно долати цю проблему, керуючись

досвідом наших європейських партнерів. Можна привести приклад такої країни як Хорватія, яка вже 7 років успішно входить до складу Європейського Союзу і не має жодних проблем щодо права власності. Правова концепція цієї країни на сьогоднішній момент полягає у конкретизації та вдосконаленні ринкових відносин, пов'язаних безпосередньо з правом власності. І тому наша держава повинна сьогодні спиратися на такий європейський досвід, щоб подолати кризові явища, які зараз відбуваються в нашому законодавстві.

Отже, в цілому, якщо підсумовувати проблематику права власності в нашому українському законодавстві, потрібно комплексно застосовувати не лише українську практику, але й досвід європейських країн, бо це буде сприяти формуванню реалізації сучасного цивільно-правового інституту права власності і ми будемо бачити позитивні кроки. Такий підхід може бути важливим лише тоді, коли держава буде вести своєчасну політику, що буде спиратися на вимоги права Європейського Союзу, відповідати забезпеченню прав та свобод людини і громадянина та буде вести концепцію соціально - економічного розвитку нашої держави.

Джерела:

1. Цивільний Кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 №254к/96-ВР: [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
3. Патерило І. В. До питання про актуальні проблеми власності в Україні // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. – 2017. – Ч. 2. – С. 63-66.
4. Мамутов В. К. Удосконалення системи правового забезпечення економіки в Україні // Економіка і право. – 2013. – № 2 (615). – С. 60-67.
5. Домашенко М. В. Про теоретичні погляди на власність // Право України. – 2010. – № 12. – С. 32-39.

ПРАВОВА ПРИРОДА СПРАВ ПРО ОСКАРЖЕННЯ НОТАРІАЛЬНИХ ДІЙ НОТАРІУСА АБО ВІДМОВИ В ЇХ ВЧИНЕННІ

Капліна Г.А.,

к.ю.н., доцент,

доцент кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля

Нитченко Марина,

магістрантка спеціальності «Право»

юридичного факультету СНУ ім. В. Даля

У правовій системі нотаріат відіграє значну роль як орган безспірної цивільної юрисдикції та превентивного правосуддя. Сьогодні нотаріат є одним з об'єктів пильної уваги з боку суспільства. В умовах формування в Україні основ правової держави, роль і значення правового регулювання суспільних відносин набувають особливої актуальності. Адже головною ознакою моделі правової держави виступає саме ознака високої врегульованості суспільних відносин. Питання щодо регулювання нотаріату в Україні має істотне правове значення, оскільки в нотаріальній практиці постійно виникають проблеми вибору норми, якою слід керуватися при здійсненні нотаріальної діяльності, залишається взагалі неврегульованим порядок оскарження нотаріальних дій або відмови у їх вчиненні.

Метою дослідження є визначення правової природи справ про оскарження нотаріальних дій нотаріуса або відмови в їх вчиненні, визначення судової юрисдикції таких справ.

Досить часто в юриспруденції вживається термін «правова природа» і застосовуються численні спроби його визначення в прив'язці до того чи іншого правового явища. Зручність користування даною категорією і універсальність випадків, коли вона може бути вжита, як правило, відсувають на другий план питання про сутність цього поняття. Практично завжди поєднання «правова природа» сприймається як данність, без аналізу її сутності (в первісному сенсі як «вийшов з права»). А тому нерідко адекватність його використання в науковому обігу виявляється вельми сумнівною. У більшості випадків фахівці у сфері юриспруденції уникають поглибленого дослідження на

загальнотеоретичному рівні змісту поняття «правової природи». Тому виглядає доречним з цього приводу зауваження Д.О. Братуся, який, визнаючи факт наявності значного попиту його використання в юридичній теорії, одночасно підкреслює, що поняття «правова природа» та його зміст залишаються недостатньо вивченими, а в численних дослідженнях розглядаються як щось само собою зрозуміле [1]. До теперішнього часу в теорії права залишається неузгодженим саме визначення поняття «правова природа», а щодо розуміння його змісту, то серед науковців взагалі відсутні принципи суперечності з цього питання. Окремі науковці використовують поняття «юридична природа», хоча поняття «правова природа» та «юридична природа» є співпадаючими, їх зміст однаковий [1; 2, с. 279-284].

Так, С.С. Алексєєв розглядає правову природу як юридичну характеристику явища, яка відображає його специфіку, місце і функції серед інших правових явищ відповідно до його соціальної природи [3, с. 227]. Перегукується з визначенням С.С. Алексєєва визначення правової природи, дане І.В. Матвєєвим, автор стверджує, що звернення до терміну "правова природа" обумовлено необхідністю дати вичерпну характеристику того чи іншого юридичного факту, процесу, явища. При цьому в осмисленні правової природи науковець виходить із значення самого терміна "природа", під яким зазвичай розуміється сутність, основна властивість чого-небудь [4, с. 5].

Більш вузьке визначення правової природи дає А.В. Захаров, стверджуючи, що правова природа явища - це, по суті, питання про галузеву приналежність норм, якими ці відносини регламентуються з метою визначити, які норми "відповідальні" за регулювання даної групи суспільних відносин [5]. Спираючись на останнє визначення правової природи, можна припустити, що в використанні категорії "правова природа", визначати нічого не потрібно, адже в будь-якій досить розвиненій і належно віддеференцірованій правовій системі для абсолютної більшості правових явищ питання про галузеву приналежність норм вже є вирішеним, а значить, вони перебувають під правовим впливом норм конкретної галузі права.

Для того щоб зупинитися на якомусь розумінні суті «юридичної природи» звернемося до онтологічного (що є природа) і аксіологічного (у чому її цінність) аспектів цього поєднання.

Поняття «природа» не є спеціальним юридичним терміном. За межами права під природою речей зазвичай розуміється їх основна якість або істотна ознака. При цьому істотною повинна вважатися тільки та ознака поняття, з виключенням якої знищується саме поняття. В аналізі термінологічного значення поняття «правова природа» визначальне значення має присутність в ньому терміна «правова», що вказує на те, що явище визначається з точки зору права. Якщо наявність правової природи в тому чи іншому правовому явищі це аксіома, то значення буде мати її визначення, виявлення, яке полягатиме в аналізі з позиції права його істотних властивостей.

Виходячи зі сказаного, не можна не погодитися з визначеннями правової природи, даними С.С. Алексєєвим і І.В. Матвєєвим, в яких сутнісний (феноменологічний) аналіз поєднання «правова природа» зводиться до юридичних характеристик, структури, ролі явища в ряду інших.

Тож спираючись на визначення правової природи, спробуємо з'ясувати специфіку справ про оскарження нотаріальних дій або відмову в їх вчиненні. При вчиненні нотаріальних дій державні і приватні нотаріуси рівною мірою реалізують усі функції нотаріальної діяльності та вчиняють нотаріальні дії відповідно до ст. 34 Закону України «Про нотаріат» [6] (далі – Закон), яка складається з 22 пунктів та встановлює вичерпний перелік дій, що здійснюють нотаріуси. Але, не зважаючи на встановлені Законом дії, нотаріус або посадова особа, яка вчиняє нотаріальні дії, на підставі ст. 49 Закону може відмовити у вчиненні нотаріальних дій.

Відповідно до ст. 50 Закону заінтересована особа, яка вважає неправильно вчинену нотаріальну дію або відмову у вчиненні нотаріальної дії, вправі подати про це скаргу до суду за місцезнаходженням державної нотаріальної контори, державного нотаріального архіву, виконавчого комітету сільської, селищної, міської Ради народних депутатів чи робочого місця приватного нотаріуса, у порядку, встановленому цивільним процесуальним законодавством України. Чинний Цивільний Процесуальний Кодекс України (далі - ЦПК) не передбачає можливості розглядати скарги в межах окремого провадження, тому що з окремого провадження вилучена така категорія справ, як оскарження нотаріальних дій або відмови у їх вчиненні. На цьому етапі і виникають складнощі - в

якому судовому порядку розглядати ці справи – або за правилами Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України), або за правилами класичного позовного провадження цивільного судочинства. Вирішення цього питання можливе тільки на підставі уточнення правової природи нотаріальної діяльності і статусу нотаріуса.

Нотаріат в Україні є особливим інститутом, що забезпечує охорону і захист прав та законних інтересів громадян і юридичних осіб за допомогою вчинення широкого кола нотаріальних дій від імені держави. Метою нотаріальної діяльності є надання офіційної сили, достовірності юридичним правам, фактам і документам. Внаслідок вчинення нотаріальних дій юридичні права і обов'язки осіб, щодо яких ці дії були вчинені, санкціонуються державою, документам надається офіційне значення, що дозволяє зазначеним особам набувати певного статусу і справляти певні дії. При вчиненні будь-якої дії нотаріус приймає юридично значуще рішення (що втілюється у формі свідоцтва або посвідчувального напису), яке впливає на правовий статус зацікавлених осіб. Винесення такого рішення можливо лише внаслідок розгляду і вирішення юридичної справи, тобто застосування норм права до конкретного випадку — правової ситуації. Тому нотаріальну діяльність слід розглядати як специфічну правову форму діяльності, сутність якої полягає в тому, що в її межах здійснюється застосування правових норм шляхом реалізації нотаріатом юрисдикційних повноважень у безспірних справах.

О. П. Коляда, вважає, що оскаржувати рішення (постанови), дії чи бездіяльність нотаріуса можливо в адміністративному судочинстві [7, с. 46]. Це твердження, перш за все, за думкою автора ґрунтується на тому, що державні нотаріуси є суб'єктами владних повноважень, отже є потенційною стороною в адміністративних справах щодо оскарження їх рішень, дій чи бездіяльності, що розглядаються судами за правилами адміністративного судочинства.

Що стосується оскарження відповідних дій приватного нотаріуса, О. П. Коляда вважає, що приватний нотаріус має державно-владний характер. Авторка робить висновок, що приватні нотаріуси через недосконалість КАС України, а саме неточне визначення поняття суб'єкта владних повноважень, попри все є

суб'єктами публічних правовідносин та поряд з державними нотаріусами можуть виступати стороною в адміністративній справі щодо оскарження їх рішень, дій чи бездіяльності нотаріуса в порядку адміністративного судочинства. Але, з думкою О. П. Коляди не можна погодитись, тому що відповідно з п. 1 ч. 1 ст. 17 КАС України компетенція адміністративних судів поширюється на спори фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи правових актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності [8].

Тому погоджуюсь з думкою В. В. Баранкової, що система нотаріату не входить до системи органів виконавчої влади [9, с. 14]. Тому що в діях нотаріуса немає ані адміністративного примусу, ані управлінських повноважень, при цьому нотаріальну діяльність слід характеризувати як публічно-правову, оскільки вона здійснюється від імені держави. Між нотаріальною та адміністративною діяльністю існує суттєва різниця за юридичним характером, колом суб'єктів та структурою їхніх правовідносин, цілями, результатами та методами регулювання.

Таким чином, оскільки ст. 50 Закону передбачає можливість оскарження неправомірно вчиненої нотаріальної дії або відмови у вчиненні нотаріальної дії до суду, а розглядати такі скарги неможливо ані в порядку адміністративного судочинства, ані в порядку окремого провадження, слід визнати, що такі справи мають розглядатися за загальними правилами, тобто в порядку позовного провадження в цивільному судочинстві. Саме такою є й позиція Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, викладена в п. 4 Узагальнення судової практики розгляду справ про оскарження нотаріальних дій або відмову в їх вчиненні від 7 лютого 2014 р. [10].

Отже, можливість оскарження нотаріальних дій або відмови в їх вчиненні є однією з форм судового контролю, процесуальним засобом, який забезпечує законність нотаріального провадження і захист прав та інтересів учасників нотаріального процесу - фізичних та юридичних осіб.

Висновки і пропозиції. Я вважаю, що для врегулювання порядку оскарження нотаріальних дій та відмови в їх вчиненні, треба вдосконалювати існуючу правову базу щодо діяльності

нотаріату, максимально зменшити кількісний склад нормативно-правових актів та вдосконалити їх якість, переглянути, систематизувати і звести у єдиний кодифікований нормативний документ.

Джерела:

1. Братусь Д.В. Понятие «юридическая природа»: Актуальные проблемы теории и практики. Юрист. 2009. № 8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://journal.zakon.kz/162986-ponjatie-juridicheskajapriroda.html>
2. Сахнюк С.В. Юридична природа звільнення від кримінальної відповідальності. Часопис Київського університету права. 2015. № 4. С. 279-284. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2015_4_65
3. Алексеев С.С. Общие дозволения и общие запреты в советском праве. М.: Юрид. лит., 1989. 288 с.
4. Матвеев И.В. Правовая природа недействительных сделок. М.: Юрлитинформ, 2004. С. 5.
5. Захаров В.А. Создание юридических лиц: правовые вопросы. М.: Норма, 2002. С. 52.
6. ЗУ "Про нотаріат" від 02.09.1993р. – № 3425-XII // Відомості Верховної Ради України – 1993, № 39, ст. 383.
7. Коляда О.П. Нотаріус як сторона в адміністративному судочинстві України / О. П. Коляда // Право і безпека. Науковий журнал. – 2009. – № 5 (32). – С. 46 – 50.
8. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005р. № 2747-IV // Відомості Верховної Ради України від 09.09.2005р. – № 35, 35-36, 37.
9. Баранкова В. В. Деякі аспекти судового контролю за нотаріальною діяльністю / В. В. Баранкова // Мала енциклопедія нотаріуса. – 2008. – № 2 (38) квітень. – С. 12–17.
10. Лист "Про судову практику розгляду справ про оскарження нотаріальних дій або відмову в їх вчиненні"[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/VRR00137>
11. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 40-44. – Ст. 356.

ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ

Попова Марія,

*студентка 2 курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля*

Науковий керівник: Андрій В. М., д.ю.н., професор

Останні десятиріччя характеризуються стрімким розвитком науки й техніки. Дуже швидко розвиваються інформаційні технології та мережа Інтернет. З'являються принципові нові технології здійснення та оплати господарських операцій. До таких слід віднести і так звані електронні гроші. Нещодавно мало хто взагалі знав про їх існування, однак з кожним роком вони набувають усе більшого поширення. Це стосується не лише провідних зарубіжних країн, а й України. Все більше електронні кошти використовуються як підприємствами для здійснення господарських розрахунків, так і населенням для сплати різноманітних рахунків та здійснення грошових переказів.

Досить вагому роль у розповсюдженні електронних грошей грає швидкий розвиток електронної комерції – способу ведення господарської діяльності, за якого всі або більшість господарських операцій здійснюються в електронному вигляді у Інтернеті на основі відповідних комп'ютерних програм.

Метою роботи є дослідити проблеми використання електронних платіжних систем.

Теоретичні та практичні аспекти використання електронних грошей досліджуються у працях таких українських науковців, як М. Радченко [1], Т. Батракова [2], П. Сенищ [3], В. Міщенко, М. Савлук, І. Трубін. Однак у більшості публікацій українських дослідників розглядаються лише окремі проблеми електронних грошей, практично відсутні фундаментальні дослідження, які б розкривали концептуальні основи функціонування електронних грошей і в яких комплексно розглядалися б їх переваги та недоліки. Саме це питання більш детально висвітлюється у роботах зарубіжних науковців, зокрема М. Вудфорда, М. Кінга, С. Кляйна, Г. Селджіна, А. Шамраєва, Б. Шміта, Л. Уайта, Б. Фрідмена.

В Україні нормативне регулювання обігу електронних грошей вперше було здійснено 25.06.2008 затвердженням Національного Банку України «Положення про електронні гроші в Україні» [3]. У 2010 р. з метою відповідності регулювання емісії й обігу електронних грошей до Директиви 2009/110/ЄС Національний банк України затвердив нову редакцію «Положення про електронні гроші в Україні» (№ 481 від 04.10.2010). У даному документі визначення електронних грошей відповідає законодавству Європейського Союзу.

За визначенням Національного Банку України електронними грошима в Україні визнаються одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, є грошовими зобов'язаннями емітента і приймаються як одиниці платежу іншими, відмінними від емітента особами. Саме використання електронних грошей, як і будь-якої іншої нової розробки, перетинається з низкою проблем, що пов'язано в першу чергу з недостатнім досвідом роботи підприємств, державних органів та споживачів з системами електронних коштів і платежів. Для вирішення таких проблем часто доводиться приймати емпіричні рішення, без належного теоретичного обґрунтування. А відтак доцільність деяких подібних рішень і заходів можна поставити під сумнів. Тому знаходження шляхів адекватного розв'язання даних проблем має велике значення для ефективного використання електронних грошей у народному господарстві й економіці України.

Але у цьому питанні є і переваги, по-перше це анонімність під час здійснення переказу та швидкість здійснення останнього. Своєрідну анонімність (ідентифікація можлива лише за номером телефону, з якого відбувалась реєстрація електронного гаманця) гарантують платіжні картки з функцією електронних грошей, які, відповідно до нашого законодавства, є свого роду препейдом (передплаченими) картами. По-друге це швидкість. Електронні гроші ж дозволяють дуже швидко здійснити переказ, при чому в будь-який час доби, так само, як і отримати його. Саме з цього випливають такі позитивні чинники – мобільність, економія (порівняно нижча комісія при обміні валют), безпека (відносно, але безпечніше за використання готівки), доступність (використання 24 години на добу, 7 днів на тиждень); можливість цілковитого контролю здійснених операцій (історія платежів). Усі ці аспекти для

звичайного користувача, на перший погляд, видаються корисним. Але, як тільки мова заходить про правове регулювання використання електронних грошей, то багато питань залишаються невирішеними.

Основною проблемою є те, що зареєструватись у системі може навіть неповнолітня особа. При чому те, яким чином ним буде здійснюватись розпорядження електронними коштами жодним чином обмежити буде неможливо. У публічних договорах вказано, що користувач підтверджує, що володіє необхідною дієздатністю та правоздатністю направленням запиту про реєстрацію електронного гаманця, тобто на перший погляд значної перевірки немає. З цього можна зробити висновок, що повернути кошти, внесені в систему, наприклад, у разі розпорядження неповнолітньою особою великою сумою без відома батьків або опікунів, є неможливим тому, що довести, що саме малолітня дитина була відправником переказу неможливо.

Наступною проблемою є те, що, якими б прогресивними не були інформаційні технології, багато чого у механізмі їх дії абсолютно не залежить від людини. Так, при виході з ладу платіжної системи, втраті даних тощо неможливо буде ні встановити яка сума була на вашому рахунку, ні які операції з нього здійснювались, а, як наслідок, і відшкодувати необхідну кількість грошей, які перебували на вашому електронному гаманці. Також однією із проблем є хакерські атаки, можливість крадіжки особистих даних, а з ними й втрати коштів. На мою думку в цілому електронні гроші є позитивом чинником, і за ними є наше майбутнє, адже всі ми зацікавлені в таких перевагах як зменшення комісій на приймання і відправлення платежів, можливості сплачувати комунальні послуги без черг 24 години на добу і 7 днів на тиждень, використовуючи при цьому лише телефон або планшет. Якщо використовувати всі правила безпеки, то зберігання електронних грошей дійсно є безпечним.

Наша держава дуже обережно підходить до впровадження електронних грошей, і це проявляється або в недостатності, або взагалі у повній відсутності правового регулювання. Ліміти, які встановлені Національним Банком України на обсяги переказів з одного боку створюють досить велику безпечність, а ось з іншого навпаки – з огляду на постійне зростання курсу іноземної валюти ці

ліміти навряд можна назвати такими, що достатньо відповідають потребам ринку. Але на мою думку їх можна збільшувати лише після впровадження надійного механізму контролю за операціями.

Як вагому проблему слід зазначити неможливість переказів у валюті за кордон. Можливим засобом заохотити використання саме українських електронних грошей пропонуємо виплату проценту за зберігання електронних грошей, адже електронні гроші всіх відомих сьогодні систем є наперед оплаченими, тобто тісно пов'язаними з грошима центральних банків. Як приклад можна провести аналогію із статтею 1070 Цивільного Кодексу України, що передбачає проценти за користування коштами, що знаходяться на банківському рахунку.

Отже, висновком вище сказаного є те, що впровадження електронних грошей в нашій державі, звісно, є прогресивним кроком, але досить актуальним залишається питання щодо чіткої нормативної бази, яка була б заснована на кращому міжнародному досвіді та враховувала б захист прав споживачів, обов'язковість державного нагляду та мінімізацію усіх ризиків, пов'язаних із користуванням платіжними системами електронних грошей.

Джерела:

1. Радченко М. А. Особливості відображення е-грошей в обліку / М. А. Радченко // Науковий вісник Ужгородського ун-ту. – 2015. – Випуск № 45 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.visnykekon.uzhnu.edu.ua/images/pubs>
2. Батракова Т.І., Грінченко А.Ю. (2016) Проблеми та перспективи розвитку електронних грошей в Україні // Економіка і суспільство Випуск № 77: 72- 706.
3. Про затвердження Положення про електронні гроші в Україні: Постанова Правління Національного банку України 4.11.2010 № 481: [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1336-10#Text>
4. Кравчук І. С. Особливості емісії та обігу електронних грошей в Україні / І. С. Кравчук // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 8. – С. 263–271.
5. Белый К. А. Электронные деньги: преимущества и недостатки. Финансовый гений / К. А. Белый. – Режим доступу: <https://fingeniy.com/elektronnye-dengi-preimushhestva-i-nedostatki/>

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ НОРМ ІНСТИТУТУ ПРАВА СПІЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Протопопова Олена,

*магістрантка спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.*

Капліна Г. А.,

*к.ю.н., доцент,
доцент кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля*

Одним із основних інститутів цивільного права є інститут права власності. Розвиток інституту права приватної власності в умовах соціально-економічних реформ сприяє підвищеному інтересу науковців до проблем виникнення права спільної власності.

Положеннями частини 1 статті 355 ЦК України передбачено, що майно, яке є у власності двох або більше осіб (співвласників), належить їм на праві спільної власності (спільне майно). Право спільної власності виникає з підстав, не заборонених законом (частина 3 статті 355 ЦК України). Вказані законодавчі норми можуть навести на хибне переконання, що існує інший правовий титул, який є відмінним від права власності. Проте наведене вище формулювання, на нашу думку, не дає підстав для кваліфікації права спільної власності як окремого, відособленого від права власності речового права або його особливого виду, та не свідчить про наявність певної самостійної форми власності.

Актуальність теми дослідження обумовлена наявністю дискусій щодо розуміння змісту права спільної власності, що використовується у правовідносинах.

Право власності є одним із найголовніших інститутів цивільного права, що обумовлено його значимістю для розвитку суспільних відносин та формування економічної складової як держави, так і окремого громадянина. Конституційне ж закріплення права власності відносить його до категорії невід'ємних прав особи та показником розвитку демократичних засад в країні.

Крім того, актуальність теми визначається тим, що існує ряд законодавчих проблем, що вимагає вдосконалення вітчизняного законодавства та механізмів реалізації правових норм на практиці у сфері захисту права спільної власності у судовому порядку.

Цим питанням присвятили свої праці такі вчені-цивілісти дореволюційного, радянського і сучасного періодів, як М.М. Агарков, С.С. Алексєєв, М.І. Брагінський, Д. М. Генкіна, О.В. Дзера, І. Є. Енгельман, О.С. Іоффе, В.В. Луць, Д.І. Мейер, В. Ф. Маслов, М. Г. Маркова, К.П. Победоносцев, О.А. Підопригора, О.І. Сафончик, Я.М. Шевченко, Г.Ф. Шершеневичі, О.С. Яворська, О. В. Дзера, І. В. Жилінкова, М.В. Зімельова, І. М. Кучеренко, І. В. Спасибо-Фатєєва та інші.

Специфіка правовідносин спільної власності полягає в єдності об'єкта права власності та множинності суб'єктів такого права.

За кожним суб'єктом закріплюються суб'єктивні права, сутність яких, на думку Й.О. Покровського, полягають у відомій юридично закріпленій можливості діяти за власним бажанням. Такі поняття, як переконаний автор, становлять необхідний логічний задум будь-якого цивільного права, без яких цивілістика була б неможливою [1, с. 108].

М.В. Зімельова вказувала, що спільною власністю є право власності, що належить декільком особам у долях [2, с. 199]. Аналогічну позицію займала І.В. Жилінкова [3, с. 116]. На протигагу цьому Л.М. Мінкіна дійшла висновку, що множинність суб'єктів права власності у випадку спільної власності на майно є не чим іншим, як наявністю в кожного суб'єкта не частини права, а цілісного суб'єктивного права; спільна власність передбачає наявність не одного, а декількох прав власності на один і той самий об'єкт [4, с. 50].

Право спільної власності - це право власності на єдину річ, що одночасно належить кільком особам, які мають юридично закріплену можливість разом та на власний розсуд здійснювати всі передбачені щодо такої речі правомочності. Основні ознаки - це множинність суб'єкта та єдність об'єкта.

Частина 2 ст. 355 ЦК розрізняє два види спільної власності: спільну власність двох або більше співвласників із визначенням часток кожного з них у праві власності (спільна часткова власність) та власність двох або більше співвласників без визначення часток у праві власності (спільна сумісна власність) [5].

Правове регулювання спільної часткової і спільної сумісної власності може мати ті чи інші особливості, зумовлені призначенням того чи іншого об'єкта, складом або характером

зв'язків учасників спільної власності, що визначається насамперед ЦК України, СК України та ЖК України.

Проблемним залишається питання реалізації права спільної власності, часткової чи сумісної. Погоджуємося з думкою Сафончик О.І., що здійснення права спільної власності ґрунтується на простому принципі: реалізація права одним із співвласників не повинна утискати інтереси інших співвласників, тобто, воля і права кожного учасника спільної власності обмежені правами інших учасників (тому право спільної власності ще називають «утисненим правом власності») [6].

Питання реалізації права спільної власності є досить складними і потребують вдосконалення чинного законодавства України. Зокрема, підставою набуття права спільної сумісної власності є юридичний факт, чи то шлюб, чи то взяття на облік відповідними органами осіб, які перебувають у сімейних чи родинних відносинах і спільно проживають, ведення особистого селянського господарства відповідного до законодавства. Тоді виникає необхідність розроблення порядку реалізації та захисту права спільної власності осіб, які перебувають у фактичних шлюбних відносинах. Крім того, дискусійними залишаються питання щодо права на проживання у спільному житловому будинку чи квартирі, які виникають в процесі розподілу спільного майна тощо.

Найбільше недоліків та помилок при здійсненні захисту права спільної власності у судовому порядку. Відповідно до ст. 365 ЦК України право особи на частку у спільному майні може бути припинено за рішенням суду на підставі позову інших співвласників, якщо: 1) частка є незначною і не може бути виділена в натурі; 2) якщо річ є неподільною; 3) спільне володіння та користування майном є неможливим; 4) таке припинення не спричинить суттєвих збитків інтересам співвласника і членів його сім'ї.

Суд постановляє рішення про припинення права особи на долю в спільному майні при умові попереднього внесення вартості цієї частки на депозитний рахунок суду. Розподіл спільної власності проводиться за взаємною згодою. У разі суперечки питання вирішуються в судовому порядку.

У випадку порушення питання про виділення усіма співвласниками фактично відбувається ліквідація права спільної

часткової власності (поділ). При неможливості виділити кожному з них частку у натурі і відсутності з цього приводу згоди між ними суд вправі присудити все майно одному із співвласників, а решті — відповідну грошову компенсацію.

Але проаналізувавши судову практику, можемо виділити найбільш типові помилки: відсутність необхідних доказів; відсутність здійснення необхідних заходів з метою доведення позовних вимог, наприклад, не проведення експертизи; неправильне тлумачення і застосування положень законодавства України. Для належного захисту права та інтересів осіб при реалізації права спільної власності слід правильно сформулювати позовні вимоги, предмет та підстави позову, надати суду достовірні докази на доведення законності позовних вимог [7].

Крім того, вважаємо, що необхідно вчинити дії, по вдосконаленню законодавчої бази, а саме: внести доповнення до ст. 344 ЦК України, згідно з яким буде роз'яснено сутність добросовісності володіння; внести доповнення до ст. 365 ЦК України, згідно з яким буде роз'яснено, яка кількість умов припинення права на частку у спільному майні є необхідною, чи одна в переліку, чи декілька у взаємодії.

Джерела:

1. Покровский И.А. Основные проблемы гражданского права. Изд. 4-е, испр. / И.А. Покровский. – М. : «Статут», 2003. – 351 с. (Классика российской цивилистики).
2. Зимелева М.В. Общая собственность в советском гражданском праве / М.В. Зимелева // Журнал «Вестник гражданского права». – № 4. – 2009. – Том 9.
3. Жилінкова І. Проблема визначення часток у праві спільної часткової власності / І. Жилінкова // Право України. – 2005. – № 1. – С. 103–105.
4. Минкина Л.М. Право общей долевой собственности: понятие и особенности осуществления : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право»/ Л.М. Минкина. – Самара, 2004.
5. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради. – 2003. – №№ 40–44. – Ст. 356.
6. Сафончик О. І. Деякі питання реалізації права спільної часткової власності за законодавством України [Електронний ресурс] /

- О. І. Сафончик // Часопис цивілістики. – 2013. – Вип. 15. – С. 27-30. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Час_2013_15_6.
7. Міронкін О. В. Загальні положення захисту права спільної власності в судовому порядку/ Міронкін О. В. // Наука і правоохоронна. – 2013. – № 4 (22). – С. 113-121.

СУД ПРИСЯЖНИХ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Рязанцева Поліна,

*студентка 1 курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля*

*Науковий керівник: Татаренко Г.В., к.ю.н., доцент,
завідувач кафедри конституційного права СНУ ім. В. Даля*

З набуттям Україною незалежності майже одразу постало питання про включення суду присяжних до системи вітчизняного законодавства. Прагнення повернути цей правовий інститут знайшло відображення в Конституції 1996 року, зокрема: у ст. 127 передбачено можливість здійснення правосуддя присяжними засідателями. На початку формування процесуального законодавства незалежної України існував термін «народні засідателі», який у 2017 році змінив свою назву на «суд присяжних» [1], вважається, що зі зміною наймення з'являться і певні практичні зміни, але не все бажане стає реальністю. перейменування не дало майже жодних підстав для того, щоб суд присяжних не тільки існував, але й безпосередньо діяв на загальних підставах ще частіше у судовому процесі України.

На цей час тема введення та чин суду присяжних в практичне застосування його в залі засідань є дуже актуальною, бо з кожним роком у нашій країні ще більше виникають труднощі співробітництва народу та влади, бо люди вважають, що держава частково обмежує їх в найголовнішому праві, яке закріплено в частині другій статті 5 Конституції України [2]. Суспільство хоче брати участь у розв'язанні судових питань під керівництвом професійних суддів, і воно має на це повне право згідно з частиною 5 статті 124 КУ [2], частиною першою статті 127 КУ [2] та розділу III ЗУ «Про судоустрій та статус суддів» [3].

Протягом багатьох років триває дискусія на тему: «Суду присяжних у цивільному процесі України», щодо формування, розвитку та чинності цього інституту на теренах нашої держави. Зазначена проблематика знайшла своє відображення у працях вітчизняних учених-юристів: О.В. Колісник, О.О. Сидорчук, С.Я. Фурса, М.М. Ясинюк, Т.В. Угненко.

Як вже було зазначено, суд присяжних був відновлений в правовому житті нашої держави лише через 17 років після прийняття Основного Закону. Таку велику затримку для запровадження даного інституту можна пояснити суперечностями науковців та парламентарів щодо обрання оптимальної, якіснішої, а найголовніше найкращої моделі для нашої країни. У світі існує дві моделі суду присяжних: континентальна (європейська) та англо-американська. Врешті-решт, за законодавством України суд присяжних було створено на базі першої моделі, вона полягає в тому, що присяжні разом із професійними суддями розглядають та досліджують усі матеріали у справі та спільно ухвалюють по ній рішення.

Для ілюстрації практичного застосування суду присяжних проведемо порівняльний статистичний аналіз розгляду цивільних та кримінальних справ за участю присяжних в Україні. У 2019 році судами першої інстанції було розглянуто кримінальних та цивільних справ та матеріалів: 3212907 та 2264283 відповідно, а апеляційна інстанція розглянула 600605 та 207586 скарг і матеріалів відповідно, тобто річний підрахунок дорівнює 6285381 млн справ. За 2020 рік загальний підрахунок, поки що ведеться за трьома кварталами, і він сягає 3219928 млн розглянутих справ. На жаль, ще не оприлюднені статистичні показники участі присяжних у судовому процесі за 2019-2020 рр., але є точна статистика за минулі роки. Так, за 2017-2018 рр. було прийнято 482 кінцевих рішення у першій інстанції, що стосувалися 598 осіб. З цих 598, 560 отримали обвинувальні вироки (із них – 95 за участі присяжних), 38 – виправдувальні (із них – 5 за участі присяжних), тобто у вирішенні кримінальних справ за два роки було використано всього-на-всього 100 осіб [4]. У цивільному процесі за ці роки було притягнуто до справ 83 присяжних. Дивлячись на цю невтішну статистику можемо сказати, що в Україні тільки на законодавчому рівні закріплений суд присяжних як в кримінальному, так і в цивільному процесі, він

майже не діє, тобто його практично не існує. Ці малі підрахунки не можна назвати справжнім континентальним методом. Усього 183 особи брали участь у вирішенні справ, коли було розглянуто понад 9000000 млн [7]. Навіть якщо брати статистику даних матеріалів саме за 2017-2018 роки – це як крапля в морі.

Але, як і будь-яке явище, суд присяжних має свої переваги та недоліки. До переваг застосування участі присяжних у цивільному судочинстві можна віднести:

- доступ народу до правосуддя – тобто присяжні будуть разом із професійними суддями виносити рішення, завдяки цьому громадяни залучатимуться до системи зальної юрисдикції та отримувати розуміння того, що судовий процес нелегкий. У народу поступово почне з'являтися довіра до суду, його працівників та всієї судової системи.

- об'єктивність та неупередженість – люди до суду присяжних обираються незалежні, кожна особа проходить ідентифікацію.

- відповідальне ставлення – громадяни з часом будуть більш відповідальними не тільки в суді, а й у власному житті. Для дорослої та зрілої людини це вкрай необхідно.

- підвищення рівня професіоналізму адвокатів і прокурорів – адвокатам та прокурорам потрібно ще якісніше готуватися до судового процесу, щоб правильно та чітко донести свої думки, а найголовніше переконати присяжних, що саме їх доводи є вірними.

- забезпечення реалізації принципів публічності, колегіальності, змагальності.

Недоліки:

- непрофесійність присяжних – присяжні вибираються з різних сфер роботи – професій, тобто їх недосвідченість може обернутися для несправедливим рішенням.

- проблема відповідальності присяжних – присяжні мають свою роботу та життєві проблеми, деякі з них будуть невідповідально ставитися до судового процесу, а їх голос та власна думка є дуже важливою для вирішення господарських, кримінальних, адміністративних та цивільних питань.

- значні витрати на залучення присяжних – присяжний отримує винагороду. Для її розрахунку за основу беруть оклад місцевого судді – у 2020 році він стартує від 63 тисяч гривень – і враховують час, який відпрацював присяжний.

Отже, у підсумку вищесказаного, можемо зробити висновок, що, на жаль, наша країна не цілком розвинена у розгляданні цивільних справ судом присяжних. Зазначений інститут тільки починає набирати обертів, але їх темп недостатній. Бажано, щоб наша влада звернула увагу на практику та статистику і скоріше почала виправляти помилки минулого. Вважаємо, що для здобуття європейських стандартів треба досягти професіоналізму як на законодавчому, так і на виконавчому рівнях.

Джерела:

1. Закон України «Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України щодо розгляду справ за участю присяжних» Закон України від 09.02.2017 № 1847-VIII / [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1847-19#Text>
2. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19/conv#n570>
4. Статистичний аналіз щодо розгляду кримінальних та цивільних справ за участі присяжних 2017-2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://socialdata.org.ua/wp-content/uploads/2019/05/jurors-20-05-2019.pdf>
5. Судова влада України. Судова статистика [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИКОНАННЯ ДЕЛІКТНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

Савочка Катерина,

*студентка 4 курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.*

*Науковий керівник: Капліна Г. А., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля*

З розбудовою демократичної правової держави Україна прийняла на себе обов'язок не лише визнавати права людини, але й забезпечувати реалізацію цих прав та свобод. Важливу роль поміж засобів, за допомогою яких планується досягнення цього завдання,

відводиться деліктним зобов'язанням, що займають у системі цивільного права особливе місце.

Питання виконання деліктного зобов'язання є цікавим та актуальним з огляду на його значення для практичної діяльності. Дослідженням даного зобов'язання займалися такі відомі вчені як Н. Ю. Голубева, С. Д. Гринько, І. С. Канзафарова, Т. С. Ківалова, О. О. Отраднава, С. В. Соловійова, Р. Б. Шишка, Є. О. Харітонов та ін.

Під деліктними зобов'язаннями в сучасній цивілістичній доктрині розуміють цивільно-правові зобов'язання, які виникають внаслідок заподіяння шкоди, в силу чого потерпіла особа має право вимагати від особи, яка відповідальна за шкоду, відшкодування майнової шкоди в натурі або відшкодування збитків, а також у передбачених законом випадках – компенсації немайнової (моральної) шкоди [1, с. 223].

Хочемо зазначити, що у сучасному цивільному законодавстві України не застосовується термінологія «делікт», «деліктне зобов'язання», однак їх зміст відображається у статті 1166 Цивільного кодексу України, де зазначено: «майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала» [2].

Отже, метою зобов'язань із заподіяння шкоди, в першу чергу, є відновлення майнового стану потерпілого; необхідною умовою — наявність самої шкоди, яка може виражатися у знищенні або пошкодженні майна, втрати прибутку, позбавлення або зменшення здатності потерпілого до праці або інших додаткових витратах.

Виникнення деліктного чи зобов'язання відшкодування шкоди відбувається з факту правопорушення. Саме з цього моменту вони становлять міру цивільно-правової відповідальності, тобто обов'язок особи нести негативні наслідки. Цей обов'язок є примусом незалежно від того, виконується добровільно чи в судовому порядку. Як відзначив В.О. Тархов, відповідальність виникає з матеріально-правового відношення, а не з судового рішення, тому вона може здійснюватися без звернення до судових органів[3, с. 365]. Але, якщо правопорушник не усвідомив

необхідності добровільно виконати зобов'язання з відшкодування шкоди, то до нього застосовуються міри державного примусу.

Таким чином, відповідальність за завдану шкоду не доповнює і не супроводжує будь-яке інше зобов'язання, а складає саме зміст деліктного зобов'язання.

Також, слід зазначити, що деліктне зобов'язання виникає не в кожному разі заподіяння однією особою шкоди іншій. З цього приводу вдалим є вираз В. В. Вітряньського, що «незважаючи на те, що деліктні зобов'язання ... можуть виникати у зв'язку з договором, підставою для застосування відповідальності є не порушення договірних зобов'язань, а відповідний факт заподіяння шкоди» [4, с. 78].

У разі виникнення деліктних зобов'язань завдана шкода відшкодовується в натурі або в повному відшкодуванні заподіяних збитків. Специфіка деліктних зобов'язань простежується в двох аспектах:

- по-перше, передбачаються два способи відшкодування збитків, якщо при договірних зобов'язаннях допускається лише відшкодування збитків;

- по-друге, шкода відшкодовується за принципом повного відшкодування, якщо при договірних зобов'язаннях відшкодування шкоди обмежується.

Оскільки обов'язок відшкодувати шкоду є мірою цивільно-правової відповідальності, то за шкоду, завдану невиконанням зобов'язанням за договором і за завдану не договірну шкоду, режим цивільно-правової відповідальності встановлюється різний.

При цьому загально визнаним є той факт, що делікт є підставою виникнення деліктної відповідальності. Призначенням останньої (як і цивільно-правової відповідальності взагалі) є захист від будь-яких порушень майнових інтересів суб'єктів цивільного права. Вона настає лише у випадку заподіяння шкоди майновим або особистим немайновим суб'єктивним правам та за необхідності відновлення становища, яке існувало до порушення. Тому суть деліктних зобов'язань полягає саме у тому, щоб за допомогою заходів деліктної відповідальності відновити майнову сферу одного за рахунок зменшення майнових благ іншого.

Отже, заподіяння шкоди однією особою іншій за наявності певних, визначених законом умов тягне виникнення деліктного

зобов'язання, яке по своїй суті є відносним правовідношенням, змістом якого є право (на відшкодування заподіяної шкоди або поновлення становища, яке існувало до правопорушення та обов'язок (відшкодувати шкоду).

Тому, можна стверджувати, що інститут відшкодування деліктної шкоди дуже важливий для регулювання цивільно-правових відносин та має низку особливостей, які відрізняють цей інститут від інших. Зокрема, він виконує важливу відновлювальну функцію, без якої суть права загалом зводиться до мінімуму. Крім того, він виконує й допоміжну функцію, яка полягає в забезпеченні функціонування інших цивільно-правових інститутів. Основні положення й особливості закріплені в цивільному законодавстві та потребують детального дослідження.

Джерела:

1. Ківалова Т. С. Зобов'язання відшкодування шкоди у цивільному законодавстві України (теоретичні аспекти) : монографія / Т. С. Ківалова. — О. : Юрид. л-ра, 2008. — 360 с.
2. Цивільний кодекс України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Гринько С. Д. Деліктні зобов'язання римського приватного права: поняття, система, рецепція: монографія; за наук. ред. Є. О. Харитонова. Хмельницький: Хмельн. ун-т управління та права, 2012. 724 с.
4. Витрянский В. В. Договорное право. Кн. 1. Общие положения / В. В. Витрянский, М. И. Брагинский. — М. : Статут, 2001. — 848 с.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАЛЬНИХ ШПОТЕЧНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Стародубцева Карина,

*студентка 4 курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.*

*Науковий керівник: Капліна Г. А., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля*

Нагальним питанням становлення України як правової демократичної держави є ефективне функціонування механізму забезпечення виконання цивільних зобов'язань, а також окремих

його елементів. Особливе місце у цьому механізмі займають види забезпечення виконання зобов'язання, зокрема іпотечні правовідносини.

На сьогодні іпотека відіграє важливу роль не тільки у ринкових відносинах, а також сприяє підвищенню стабільності цивільно-правового обороту і як наслідок відіграє важливу роль у повній реалізації першої статті Конституції України. Стан світового та вітчизняного суспільного життя вимагає вдосконалення правового регулювання цього інституту та поглибленого дослідження, з метою вдосконалення зазначеної сфери зобов'язальних правовідносин, в чому й полягає актуальність обраної теми дослідження.

Предметом дослідження іпотечних зобов'язальних правовідносин є роботи М.М. Агаркова, М.І. Брагінського, М.Б. Гончаренко, О.В. Дзеру, Л.А. Кассо, В.В. Луць, Р.А. Майданика, О.О. Отраднної, Й.О. Покровського, І.Й. Пучковської, Є.О. Суханова, Ю.Є. Ходики та інших. Однак відсутність єдиних поглядів на дане питання привело к бажаним результатам у науковому та теоретичному полі, тому це ще раз доказує актуальність та потребу дослідження цього виду зобов'язальних правовідносин.

Метою наукового дослідження є визначення поняття та дослідження деяких питань зобов'язальних іпотечних правовідносин.

Іпотека являє собою велику систему та гарантійний механізм у цивільних правовідносинах. Зокрема, іпотечні правовідносини можна назвати так званою гарантією непорушності прав кредитора та стимулом для належного виконання зобов'язань для боржника.

Термін «іпотека» походить від грецького та означає «застава». Багато науковців вважають, що і у сучасному праві іпотека є «вдосконалим» видом застави, а остання в свою чергу є одним із способів виконання зобов'язання. Саме визначення поняття іпотеки регламентується національним законодавством. Відповідно до ч. 3 ст. 1 Закону України «Про іпотеку» іпотека – вид забезпечення виконання зобов'язання нерухомим майном, що залишається у володінні і користуванні іпотекодавця, згідно з яким іпотекодержатель має право в разі невиконання боржником забезпеченого іпотекою зобов'язання одержати задоволення своїх

вимог за рахунок предмета іпотеки переважно перед іншими кредиторами цього боржника у порядку, встановленому цим Законом [1]. На нашу думку, визначення є повним і яскраво відображає гнучкість та надійність цього виду забезпечення виконання зобов'язання. Також, хочемо відмітити, що за цим визначенням іпотека є самостійним видом забезпечення виконання зобов'язання, а не різновид застави. І тому, ми не згодні з науковцями, які вважають іпотеку видом застави.

Однак, стосовно саме визначенню зобов'язальних іпотечних правовідносин, то необхідно зазначити, що національне законодавство не використовує такий термін. Проте на нашу думку, держава б досягла значної законодавчої визначеності, якби воно прийняло пропозицію про поділ правовідносин щодо іпотеки на зобов'язальні та речові й почала використовувати це поняття. У науковому полі також не є популярним вищезгаданий термін, тому що вважають, що «зобов'язальні правовідносини» є тавтологічним. Відповідно до чинного законодавства зобов'язання дійсно є певними цивільними саме правовідносинами, однак використання терміну визначається практичними потребами. І тільки у працях деяких науковців, зокрема М.М. Агаркова, зустрічається такий термін. М.М. Агарков активно використовує поняття «єдині складні зобов'язальні правовідносини», що виникають на підставі двостороннього договору і також зазначає, що термін «зобов'язальні правовідносини щодо іпотеки» є прийнятним [2].

Визначення правової природи такого виду зобов'язальних правовідносин надає Верховний Суд України у своїх висновках. Він вказує, що іпотека є самостійним видом забезпечення виконання зобов'язання, правова природа якого полягає в забезпеченості можливості кредитора у разі невиконання боржником зобов'язання, забезпеченого іпотекою, одержати задоволення за рахунок переданого в іпотеку нерухомого майна переважно перед іншими кредиторами боржника. А також зазначає, що іпотека за правовою природою є заставою та регламентується нормами параграфу 6 глави 49 Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ) та вищезгаданим нами Законом «Про іпотеку» [3]. Проаналізувавши цей висновок, вважаємо, що некоректно було об'єднано поняття мети та приналежності іпотеки до виду зобов'язальних правовідносин з

правовою природою іпотеки. Адже, правова природа визначає саме основні правові якості, властивості та загальну сутність.

Зобов'язальні іпотечні правовідносини виникають на підставі договору, форма якого є письмовою та підлягає нотаріальному посвідченню, що визначено цивільним законодавством. Однак, стосовно регламентації зобов'язальних іпотечних правовідносин Цивільним кодексом України, то слід зазначити, що воно обмежено лише однією статтею. Зокрема, статтею 575 Цивільного кодексу України визначено іпотеку як окремий вид застави, і дається визначення, що іпотека являє собою заставу нерухомого майна, що залишається у володінні заставодавця або третьої особи [4].

Виходячи з цього, ми вважаємо, що з метою належного регулювання широкого кола іпотечних правовідносин необхідно внести зміни до Цивільного кодексу України, визначивши спеціальні норми, які будуть регулювати порядок укладення, розірвання та зміст договору іпотеки, а також визначення інших способів задоволення вимог іпотекодержателя, що сприятиме належному виконанню боржником своїх обов'язків та дотримання прав кредитора.

Крім цього залишаються невирішеними питання щодо правового режиму майна, що є предметом іпотечного договору, а також способи захисту прав у іпотечних правовідносинах та ряд інших питань. І на нашу думку, така практика склалась у результаті невідповідності положень законодавства.

Необхідно зазначити, що проблема звернення стягнення на предмет іпотеки не втрачає своєї актуальності. Зокрема, значні коливання в економіці та озброєний конфлікт на Сході країни призвели до зростання проблемних кредитів у банках, що зумовило необхідність застосування судових спорів. Навіть більше, судовий процес зазвичай може затягнутися на довгі роки і, як показує практика, під час застосування цивільного законодавства про іпотеку суди також хибно застосовують норми матеріального права.

Щодо задоволення вимог кредитора, що забезпечені іпотекою, необхідно зазначити, що чинним законодавством України передбачено декілька способів, а саме: судовий, який виражається на підставі рішення суду про звернення стягнення на предмет іпотеки; та позасудовий – на підставі виконавчого напису нотаріуса; на підставі договору про задоволення вимог іпотекодержателя [5].

Позасудовим способом є укладення договору про задоволення вимог іпотекодержателя чи застосування відповідного застереження в іпотечному договорі, воно є доцільним для банківських установ. Даний спосіб може бути реалізований шляхом передачі іпотекодержателю права власності на предмет іпотеки або надання іпотекодержателю права від власного імені продати предмет іпотеки третій особі. На нашу думку, зазначені способи мають суттєву відмінність один від одного, тому ототожнювати їх не можна.

Застереження в іпотечному договорі встановлюється у момент укладення договору або шляхом внесення змін до нього. Договір про задоволення вимог іпотекодержателя є самостійним договором, необхідність в укладенні якого виникає з моменту, коли постає питання про належне виконання зобов'язань боржником.

Важливою перевагою застосування такого способу під час звернення стягнення на предмет іпотеки є те, що вимоги іпотекодержателя можуть бути задоволені за рахунок предмета іпотеки без звернення до суду, що значно скорочує строки та фінансові витрати.

На сьогодні досить часто виникають проблеми з визначенням іпотеки права оренди нерухомого майна. Так, наприклад, не зрозумілим є можливість застосування права оренди земельної ділянки без виділення в натурі, або ж яким чином врегулювати правовідносини, що виникли під час застави права оренди нерухомого майна на термін, що перевищує термін самої оренди майна.

На практиці виникають випадки, коли іпотекодавець, закладаючи окрему будівлю чи споруду, керуючись статтею 5 Закону України «Про іпотеку», де зазначено, що нерухоме майно передається в іпотеку разом з усіма його приналежностями, якщо інше не встановлено іпотечним договором, повинен закласти право оренди земельної ділянки під цією спорудою [1]. При цьому термін оренди земельної ділянки буває значно менше, ніж термін, на який укладається іпотечний договір.

Додатково зазначаємо, що законодавство інших зарубіжних держав, наприклад Німеччини, встановлює, що право застави земельної ділянки включає в себе заставу будинка, у законодавстві Сполучених Штатів Америки зазначено, що будівля є належністю

головної речі, тобто земельної ділянки, у разі якщо таку будівлю збудовано на земельній ділянці іншою особою, яка не отримала письмового дозволу власника такої земельної ділянки, така будівля буде належати власнику земельної ділянки. Необхідно зазначити, що під час застосування такої практики в інших державах відсутній факт самовільної забудови [6].

Таким чином, можна зробити висновок, що іпотека виконує важливу функцію – стимулює боржника до належного виконання зобов'язання, а також уникнення негативних наслідків, що можуть наставати для кредитора. Тобто іпотека забезпечує інтереси кредитора-заставодержателя за зобов'язанням, які складаються в належному виконанні боржником покладених на нього обов'язків. Крім того, іпотечі властива контрольна функція, що полягає у тому, що в процесі виконання зобов'язання здійснюється взаємний контроль за використанням і поверненням іпотечного майна. Однак, стосовно законодавчого врегулювання, то його треба удосконалити, зокрема необхідно внести спеціальні норми у цивільне законодавство, які будуть врегульовувати саме зобов'язальні іпотечні правовідносини.

Джерела:

1. Про іпотеку: Закон України від 5 червня 2003 року. № 898-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 38. Ст. 313.
2. Агарков М.М. Вибрані праці за цивільним правом. М.: АО Центр ЮрИнфоР. 2002. Т.2.
3. Висновки Верховного Суду України, викладені у рішеннях, прийнятих за результатами розгляду заяв про перегляд судового рішення з підстави, передбаченої п. 1 ч. 1 ст. 111-16 ГПК України, за II півріччя 2012 р. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0005700-13#Text>
4. Цивільний кодекс України. Закон України від 16 січня 2003 року. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40-44. Ст.356.
5. Дарвай І. Перехід права оренди у разі переходу права власності на нерухомість: автоматична не автоматичність. *Ліга&Закон*: вебсайт. URL: http://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA008310 (дата звернення: 26.11.2020).
6. Кандаєва Д.Р. Актуальні проблеми цивільно-правового регулювання іпотечних правовідносин. *Науковий вісник публічного та приватного права*. випуск 2. том 11. 2019. С. 85.

ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ПРИРОДИ СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ ТА ЙОГО МІСЦЯ В СИСТЕМІ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ДОГОВОРІВ

Степанова Ганна,

*студентка 4 курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СХУ ім. В. Даля.*

*Науковий керівник: **Капліна Г. А.**, к.ю.н., доцент,
доцент кафедри правознавства СХУ ім. В. Даля*

Спадковий договір став відомим нашому законодавству досить нещодавно. У Цивільному кодексі України (далі - ЦКУ) від 16 січня 2003 року ми змогли побачити новий і раніше невідомий вітчизняному цивільному праву правочин - спадковий договір. Але на той час вже у багатьох європейських країнах він був визнаним інститутом. Найбільше уваги даному інституту приділяла Німеччина, там спадковий договір отримав найбільш детальну розробку і визнання.

Необхідно відмітити, що в науковій літературі досі відсутнє повне дослідження особливостей спадкового договору, як інституту цивільного законодавства України. Ще під час розробки проекту ЦКУ серед вітчизняних науковців виникали суперечки щодо поняття природи спадкового договору. Насамперед необхідно зазначити, що дослідженню окремих аспектів спадкового договору присвячувались наукові праці видатних вітчизняних науковців - таких, як: Ю.О. Заїка, О.П. Печений, Є.О. Харитонов, С.Я. Фурса, В.Ю. Чуйкова. Попри наявність наукових розробок, на сьогодні, все ж таки, не досягнуто однозначності як в самій правовій природі спадкового договору, так і в відсутності сталої нотаріальної й судової практики застосування даного інституту цивільного законодавства України.

Саме поняття спадкового договору закріплено у чинному ЦКУ у ст. 1302. Сутність його полягає у тому, що за спадковим договором одна сторона (набувач) зобов'язується виконувати розпорядження другої сторони (відчужувача) і в разі його смерті набуває право власності на майно відчужувача [1]. Доречно зазначити, що положення закріплені в ст. 1216-1302 ЦКУ, які регулюють умови і порядок спадкування, не поширюються на спадковий договір. До спадкового договору не можуть бути

застосовані норми спадкового права, адже відсутній юридичний склад спадкового правонаступництва.

Звертаючи увагу на те, що в умовах даного виду договору вагоме місце займає такий юридичний факт, як смерть відчужувача, то виникають дискусійні питання щодо характеристики правової природи цього договору та визначення його місця у системі цивільно-правових договорів. Звернемо увагу на те, що факт смерті однієї зі сторін (відчужувача) не є підставою для припинення дії договору, як у будь-якому іншому виді цивільно-правових договорів, а навпаки є його умовою.

Зважаючи на різнобічність позицій, відображених у літературі щодо питання односторонності чи двосторонності спадкового договору, необхідно зазначити, що питання про односторонність чи двосторонність будь-якого договору вимагає ретельного наукового осмислення [2, с. 33].

Що стосується двосторонності, то оскільки набувач отримує право власності на майно відчужувача, останній зобов'язаний не відчужувати майно, що є предметом договору, а вживати заходів спрямованих на не допущення втрати, загибелі або псування цього майна. Оскільки обов'язки однієї сторони за договором нерозривно пов'язані з правами іншого контрагента, - зазначені обов'язки відчужувача відповідають правам набувача вимагати їх виконання [3, с. 149].

Існують ще думки Ю. Заїки [4, с. 116], А. Євстігнеєва [5, с. 38], які характеризують спадковий договір як двосторонній, оскільки правами та обов'язками наділяється обидві сторони.

Але відповідно до визначення ст. 1302 ЦКУ - спадковий договір є одностороннім договором, оскільки обов'язки має лише одна сторона-набувач [6, с. 965].

Через такі протилежні міркування науковців виникає багато труднощів як у теоретичному плані, так і на практиці.

Ми погоджуємося з думками науковців, щодо двосторонності спадкового договору. Саме на підставі ознак двосторонності спадкового договору не можна скасувати або змінити в односторонньому порядку за життя відчужувача, як це діється при заповіті [7, с. 79-80].

Наступним дискусійним питанням, яке на сьогодні залишається невирішеним, є місце спадкового договору в Книзі

шостій ЦКУ. Головне питання на яке ми повинні дати відповідь: із спадкового договору виникають зобов'язальні чи спадкові правовідносини? Нормами Книги шостої ЦКУ регламентовані два види спадкування: спадкування за заповітом та спадкування за законом. Тобто, спірною є теза, що спадковий договір може розглядатися як один з можливих видів спадкування. Відповідно до ст. 1303 ЦКУ сторони спадкового договору іменуються відчужувачем і набувачем, а не спадкоємцем і спадкодавцем. Саме визначення спадкового договору є досить схожим із визначенням окремих договорів (ренти, довічного утримання). Таким чином, із законодавчого визначення спадкового договору прослідковується саме зобов'язальний характер цих відносин. На наш погляд, саме тому і залишається дискусійним питання про структурне місце спадкового договору: залишення його в Книзі шостій ЦК чи розміщення його в Книгу п'яту ЦКУ, а саме після договорів довічного утримання і ренти.

О. Бичківський відстоює думку про нелогічність розміщення спадкового договору у Книзі шостій «Спадкове право» ЦКУ, яка регулює відносини спадкування, оскільки більш логічним є розміщення даного виду договору саме у Книзі п'ятій «Зобов'язальне право» [8, с. 136].

Проаналізувавши міркування вчених щодо цього питання, одразу ж зазначимо про другий підхід щодо місця цього договору у системі цивільно-правових договорів - розміщення цього договору після договорів довічного утримання і ренти, розглядаючи як самостійний договір у системі цивільного права. Такий підхід обґрунтовується тим, що відсутні підстави для відведення спадковому договору місця серед норм, які регламентують спадкові правовідносини, оскільки він не належить до видів спадкування. Крім того, спадковий договір за своїм змістом передбачає набуття певних прав і обов'язків ще за життя відчужувача, що суперечить правовій природі спадкування, оскільки набуття і здійснення спадкових прав можливе лише за неодмінної умови - смерті спадкодавця [4, с. 144].

З аргументами Ю.О.Заїки важко не погодитись, адже, дійсно, спадковий договір є особливим видом зобов'язальних правовідносин. Відносини між відчужувачем та набувачем за договором є зобов'язальними за своєю природою.

Тому, на наш погляд, спадковий договір, хоч і розміщений у Книзі шостій «Спадкове право» ЦКУ, однак, він абсолютно не передбачає переходу майна від відчужувача до набувача у порядку спадкування внаслідок відсутності спадкового правонаступництва, попри схожість конструкції спадкового договору зі спадкуванням. Цей договір виступає різновидом договорів про передачу майна у власність набувача, тому логічним було б його розмістити саме у Книзі п'ятій «Зобов'язальне право» ЦКУ.

Також, хочемо зазначити, що Пленум Верховного Суду України у своїй Постанові від 30.05.2008 р. № 7 п. 28 «Про судову практику у справах про спадкування» зазначив, що перехід майна від відчужувача до набувача на підставі спадкового договору не є окремим видом спадкування, а тому на відносини сторін не поширюються відповідні правила про спадкування, у тому числі право на обов'язкову частку [10].

Підсумовуючи, ми хочемо зазначити, що також багато проблемних питань існує при здійсненні контролю за виконанням спадкового договору. Частина 3 ст. 1307 ЦК України передбачає, що відчужувач має право призначити особу, яка буде здійснювати контроль за виконанням спадкового договору після його смерті. У разі відсутності такої особи контроль за виконанням спадкового договору здійснює нотаріус за місцем відкриття спадщини. Постає питання, який нотаріус буде здійснювати контроль за виконанням спадкового договору, зокрема, якщо припинено нотаріальну діяльність нотаріуса, що посвідчував спадковий договір. Чи зобов'язаний (чи має право) інший нотаріус здійснювати контроль за виконанням спадкового договору? Ці питання ми залишаємо відкритими, адже відповіді на них - це буде перспективою і для законотворців, і для нас, як науковців.

Отже, дослідження спадкового договору, як досить нового правового інституту, дає змогу зрозуміти, що ця категорія є значущою у цивільному праві нашої країни, проте вона потребує законодавчого вдосконалення та глибокої теоретичної розробки. Потрібно більш детально визначити основні положення, права та обов'язки сторін, істотні умови цього виду договору, питання здійснення контролю за виконанням набувачем своїх обов'язків за спадковим договором.

Джерела:

1. Цивільний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 05.04.2017 р.: (ОФІЦ. ТЕКСТ). – К.: ПАЛИВОДА А.В., 2017. – 380 с.
2. Луць В.В. Окремі питання спадкового договору в цивільному праві України / В.В. Луць, А. Гриняк // Юридична Україна. – 2009. – № 9. – 33 с.
3. Цивільне право України. Особлива частина : підручник / за ред. О.В.Дзери, Н.С. Кузнецової, Р.А.Майданика [3-тє вид., перероб. і допов.]. – К.: Юрінком інтер, 2010. – 1176 с.
4. Заїка Ю.О. Спадкове право України : [навч. посібник] / Ю.О. Заїка. – К.: Істина, 2006. – С. 116-144.
5. Євстігнєєв А. Деякі аспекти спадкового договору / А. Євстігнєєв // Юридичний журнал. – 2005. – №10. – С. 38.
6. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України/ за ред. В.М. Коссака. – К.: Істина, 2008. – 976 с.
7. Скопиченко О.В. Спадковий договір в системі цивільно-правових договорів / О.В. Скопиченко // Молодий вчений. – Частина №3. – 2015. – № 5. – С. 79-82.
8. Бичківський О.О. Спадковий договір: проблемні питання законодавчого врегулювання / О.О. Бичківський // Вісник Запорізького національного університету. – 2010. – № 2. – С. 136-141.
9. Васильченко В. В. Юридична сутність інституту спадкового договору та його місце в системі цивільного права // Право України. – 2003. – № 7. – С. 140.
10. Про судову практику у справах про спадкування: Постанова Пленуму ВСУ від 30.05.2008 р. № 7 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08#Text>

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОДІЛУ МАЙНА ПОДРУЖЖЯ

Федотова Аліна,

*студентка 2 курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.*

*Науковий керівник: Коваленко Д. С.,
старший викладач кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля*

У процесі розлучення виникає багато питань щодо розподілу майна кожного з подружжя. Зазвичай майже жоден колишній

чоловік та дружина не можуть розділити майно за допомогою мирних угод, тому актуальність цього питання зростає з кожним роком.

Метою цього дослідження є врахування наукових досягнень сімейного права, універсальності правозастосовчої практики для розробки концептуального поля правового регулювання розподілу власності між подружжям.

Шлюбно-сімейне право - це сукупність правових норм, що регулюють особисті та пов'язані з ними майнові відносини громадян, що виникають внаслідок шлюбу та членства в сім'ї. Іншими словами, це право визначає порядок та умови укладення шлюбу між подружжям, їх особисті та майнові відносини [1].

Система спільної власності подружжя означає:

- 1) якщо сторони не домовились про інше, майно, придбане подружжям під час шлюбу, розглядається як спільне майно;
- 2) чоловік і дружина мають рівні права щодо спільної власності;
- 3) майно належить подружжю, але їх частка власності не визначена;
- 4) визнати, що майно подружжя є рівним, незалежно від того, що один із подружжя не прагнув до самостійної роботи з законних причин (освіта, ведення домашнього господарства, батьківство, хвороба тощо);
- 5) якщо немає інших доказів, вважається, що кожен із подружжя, який розпоряджається майном, діє в інтересах сім'ї [2].

Українське законодавство встановлює різні правові системи власності, залежно від того, придбав їх подружжя до шлюбу або після реєстрації шлюбу. Це залежить від причин подружжя та чи існує між ними система довірливої власності, що є вирішальним для визначення долі майна після розлучення.

Згідно з першою частиною ст. 355 Цивільного кодексу України передбачає, що у власності двох або більше осіб (співвласників) майно належить до їх спільних майнових прав.

Розподіл спільного майна чоловіка та дружини може здійснюватися протягом існування шлюбу, під час розірвання шлюбу та після розірвання шлюбу.

Відповідно до ч. 1 ст. 69 Сімейного Кодексу, незалежно від розлучення, і дружина, і чоловік мають право розділити своє майно

у спільну власність [3; ч. 1 ст. 69]. Розділ майна подружжя може бути здійснений добровільно або в суді. Якщо обидва подружжя погоджуються визначити частку власності кожної особи та погоджуються на конкретний поділ майна на основі цих часток, застосовуються добровільні процедури. Сімейне законодавство встановлює лише спеціальну форму договору про поділ нерухомості подружжя. Відповідно до другої частини ст. 69 СК щодо розподілу будинків, квартир чи іншого нерухомого майна повинні бути нотаріально посвідчені [3; ч. 2 ст. 69].

Відповідно до ст. 63 СК подружжя мають рівні права спільно володіти своїм майном, користуватися ним та розпоряджатися ним, якщо сторони не домовились про інше. Оскільки частки подружжя не визначені у праві власності на майно, вони повинні координувати свої дії, пов'язані з майном, і не можуть розпоряджатися своїми законними частками, як у випадку спільної часткової власності [3; ст. 63].

Умови поділу майна чоловіка та дружини можуть бути передбачені спеціальною угодою про поділ майна або шлюбним договором чоловіка та дружини. Різниця між цими угодами полягає в тому, що предметом розлучної угоди є майно, яке вже належить подружжю-спільнику, тоді як умови шлюбного договору можуть бути застосовані до майна, яке подружжя придбає в майбутньому, і воно не існує на момент підписання угоди.

Якщо між подружжям виникає суперечка щодо кількості часток, порядку чи способу поділу спільного майна, порядок добровільного поділу майна буде змінено на судовий. Розділяючи майно, суду, спочатку потрібно визначити предмет, тобто майно подружжя, яке слід розділити. При розподілі майна подружжя слід враховувати наступні три категорії:

а) речі (окрема річ або сукупність речей) подружжя, яке має спільну співвласність;

б) права кредитора подружжя (коли подружжя є кредитором і має право вимагати погашення боргів, передачі майна тощо, права кредитора підвищуються відповідно до договору позики, продажу тощо);

в) боргові зобов'язання чоловіка та дружини (чоловік і дружина є боржниками і зобов'язані погасити борги, повернути або передати майно тощо). При розподілі майна враховуйте вартість

майна подружжя, що має спільну власність, та масштаби їх кредиторської заборгованості та боргу [2].

Розділ майна подружжя поділяється на два етапи: по-перше, суд визначає розмір частки чоловіків та жінок у майнових правах; по-друге, майно поділяється відповідно до визначеної частки. Визначаючи частку кожного з подружжя, суд припустив, що відповідно до закону частка майна подружжя була рівною [3; ч. 1 ст. 70]. Якщо один із подружжя не шукає самостійної роботи (доходу) з законних причин (освіта, ведення домашнього господарства, батьківство, хвороба тощо), це правило не зміниться.

Водночас закон передбачає два винятки із загального правила рівних часток шлюбу у майнових правах. Отже, суд може зменшити або збільшити частку одного з подружжя. По-перше, суд може відступити від принципу рівності та зменшити частку одного з подружжя у важких ситуаціях, особливо якщо один із подружжя не піклується про сім'ю, приховує, знищує або пошкоджує спільне майно та використовує його для заподіяння шкоди інтересам сім'ї [3; ч. 2 ст. 70]. По-друге, суд може збільшити частку майнових прав подружжя, що проживає з неповнолітньою або повнолітньою дитиною-інвалідом, але лише в тому випадку, якщо аліменти, які вони отримують, недостатні для забезпечення їх фізичного, психічного розвитку та лікування [3; ч. 3 ст. 70]. Відповідно до ч. 3 ст. 70 частки подружжя в майні пов'язане лише із ситуацією стягнення аліментів на дітей [3; ч. 3 ст. 70].

Після того, як суд визначить частку майнових прав кожного з подружжя, триватиме другий етап - майно подружжя розподіляється безпосередньо відповідно до частки цих подружжя. Законодавство передбачає певні способи поділу майна подружжя. По-перше, відповідно до статті 71 СК, суд може винести рішення про поділ майна в натурі [3; ч. 2 ст. 71]. По-друге, суд може прийняти рішення про надання майна одній із сторін як зобов'язання забезпечити компенсацію іншій стороні, замість того, щоб інша сторона мала частку спільного права власності.

Що стосується поділу рухомого майна, то складність пов'язана з такими фактами: Відповідно до ч. 2 ст., Стаття 65 передбачає, що якщо один із подружжя укладе договір, він буде розглядатися за згодою другого з подружжя. Якщо договір перевищує невелику сім'ю, дружина та чоловік мають право

вимагати від суду визнання договору недійсним, а друга сторона укладе договір без її згоди. Звичайно, операція з купівлі-продажу автомобілів виходить за рамки малих сімей, і коли один із подружжя продає машину без дозволу іншого, це, як правило, призводить до судових процесів і робить транзакцію недійсною.

Однак 21 жовтня 2015 року Верховний Суд України у рішенні № 6-1297цс15 визначив, що завдяки договору про передачу рухомого майна без нотаріального посвідчення та державної реєстрації Верховний Суд уклад 21 жовтня 2015 року під час шлюбу обох сторін. У разі знання другого з подружжя слід розглянути питання укладення договору на користь сім'ї за згодою обох подружжя. Отже, висновок суду першої інстанції щодо спірного договору є недійсним без згоди позивача. Ухвалено нове рішення про відмову у виконанні вимог.

Отже, існує юридичне тлумачення, згідно з яким, якщо суд встановить, що дружина знає (може підтвердити свідок), що чоловік продав машину, а чоловік продав машину без згоди дружини, це буде вважатися дійсним транзакція. Дружина не матиме реальної можливості оскаржити угоду в суді, оскільки передбачається, що операція "була здійснена в шлюбі між сторонами та з відома іншої сторони". Наприклад, стосовно вкладення капіталу подружжя (тобто члена компанії), законного капіталу компанії за рахунок загальних фондів подружжя, Верховний Суд висловив свою стурбованість цим питанням у Постанові № 6-38цс15 від 3 червня 2015 р. Зверніть увагу, що такі кошти стають власністю компанії, а права взаємного фонду іншої сторони перетворюються на інший об'єкт - право вимагати сплати частини такого капітального внеску. Одним із помітних фактів є те, що гроші були отримані в період спільного проживання. Отже, якщо один із подружжя є членом компанії і отримує своє майно статутного капіталу за рахунок спільних коштів подружжя, майно стає власністю підприємства, а право власності другого з подружжя на майно (тобто майнове право) є Перетворене на право вимоги (обов'язкове право), його суть полягає в праві вимагати половину оплаченої вартості майна у разі поділу майна подружжя, або право на отримання половини доходу від корпоративної діяльності.

Статус власності на приватних підприємствах регулюється різними нормами. Відповідно до Рішення №17-рп / 2012

Конституційного Суду України від 19 вересня 2012 року можна зробити висновок, що відповідно до конституційних положень статті 61, ч. 1 Сімейного кодексу України, це слід розуміти як статутний закон для приватних підприємств Капітал та майнові права, що перебувають у спільній власності подружжя. Однак це цілком можна пояснити особистістю власності на приватному підприємстві і не поширюється на інші компанії. Зазвичай з аналізу сучасної судової практики ми можемо зробити висновок, що якщо спільне майно подружжя може бути доведене раніше, тоді є достатньо доказів, що свідчить про те, що майно було придбане під час шлюбу, тоді нам слід бути обережнішими, щоб довести подружжя Спільне майно, інакше суд не зможе задовольнити ваше прохання [4].

Підсумовуючи, можна зазначити наступні моменти: для вирішення майнових суперечок між подружжям необхідно визначити розмір майна, який можна отримати спільно при припиненні спільного управління, щоб визначити джерело майна та час придбання. Слід припустити, що спільною власністю подружжя є рухоме та нерухоме майно, набуте під час їхнього шлюбу, яке може бути об'єктом права приватної власності (за винятком майна, придбаного кожним із подружжя під час їх окремого проживання, коли фактичний шлюб закінчується). Майно, що належить одному з подружжя, може бути класифіковане як спільне майно за шлюбним договором або визнане таким майном судом на тій підставі, що під час шлюбу його вартість значно зросла внаслідок трудових або грошових витрат другого з подружжя або обох їх.

Джерела:

1. Сімейне право України : Підручник / А.М. Баранова, І.В. Жилінкова та ін.; За заг. ред. В.І. Борисової та І.В. Жилінкової. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 264 с.
2. Сімейне право: навчальний посібник для студентів юрид. вузів та факультетів. – К.: Вентурі, 1997. – 272с.
3. Сімейний кодекс України прийнятий 10 січня 2002 року. – Х.: «Ксилон», 2007.
4. Постанова ВСУ від 21.10.2015 року у справі №6-1297цс15 «Про визнання договору купівлі-продажу недійсним та поділ майна подружжя» – Режим доступу: https://ips.ligazakon.net/document/view/VS150957?ed=2015_10_21

ГОРТИНСЬКІ ЗАКОНИ ЯК ІСТОРИЧНА ВІХА ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Хворов Сергій,

*студент 2 курсу спеціальностей «Історія та археологія»
та «Право» юридичного факультету СХУ ім. В. Даля*

Науковий керівник: Гніденко В.І.,

асистентка кафедри правознавства СХУ ім. В. Даля

Історія розвитку права налічує не одну тисячу років. В кожному університеті України, де готують юристів, базовою дисципліною є Римське право, також студенти-правники активно вивчають історію розвитку законодавства на теренах Стародавнього Риму. За таких обставин розвиток законодавчих інститутів античної Греції майже повністю оминається (максимум – досліджується оглядово). Загальновизнаним, в той же час, є твердження, що корінням Європейська цивілізація уходить до античного грецького полісу, адже саме на їх базі були сформовані основні цінності й принципи існування цієї цивілізації. Оскільки характерною цивілізаційною рисою є наявність кодифікованих правових норм, беручи до уваги попереднє твердження можна зробити висновок, що і Європейська правова практика починається саме в Архаїчний період античного грецького полісу, який значною мірою передує періоду кодифікації законодавства в Римі. Дана доповідь буде присвячена Гортинським законам, дорогоцінному пам'ятнику історії цивільного та сімейного законодавства. Зробивши поверхневий аналіз його найбільш прогресивних положень ми зможемо прослідкувати наслідковий характер сучасного права та права Криту періоду грецької Архаїки та Класики.

Восени 1884 р. у південній частині о. Крит, в околицях древнього міста Гортина молодим італійським археологом Ф. Галбгерром був знайдений величезний напис, що являє собою комплекс законів названого вище міста, що відноситься до сімейного та майнового права, і таким чином дає неоціненний матеріал для ознайомлення з юридичною стороною життя критян тих часів. Текст розміщено на кам'яних блоках загальною кількістю 24 штуки, зіставлених один на одного в чотири ряди. Блоки послідовно утворюють дванадцять стовпців тексту законів.

Положення тексту за змістом поділені на 12 відділів: (I) тяжби через рабів; (II) злочини проти жіночої честі; (III) майнові права жінок, що розлучуються та овдовіли; (IV) діти розлучених та незамужніх жінок; (V) розділення та успадкування майна; (VI) розпорядження майном родичів; (VII) соціальне становище дитини батьків з різних соціальних страт; (VIII) порядок укладання шлюбу за колом осіб; (IX) застава й поручительство; (X) дарування майна; (XI) усиновлення; (XII) забезпечення доньки-спадкоємиці до настання шлюбного віку та інші додаткові положення.

Звісно, враховуючи час та місце написання Гортинського кодексу (V ст. до н.е.; найбільш ранні положення наразі датують VII ст. до н.е.), ми не побачимо там рівності всіх перед законом незалежно від віку, статі, соціального походження і т. д. Пережитки родового докласового ладу та планомірний розвиток ладу рабовласницького чітко простежуються у правовій пам'ятці. Жінка, виступаючи у ролі, грубо кажучи, основного засобу відтворення населення, була зобов'язана за відсутністю альтернативи виходити заміж за представника своєї родини чи філи (порядок: брати батька за старшинством; двоюрідні брати за старшинством; члени філи, тобто роду, за бажанням; інші претенденти за наявності), адже це було обумовлено необхідністю зберігання майна (рухомого та нерухомого) в її рамках. З цих же міркувань особлива увага приділялася захисту жінки від звалтування (II відділ), адже ризик народження дитини тягне за собою спадкові спори. Про існування рабства, як соціально-економічного феномену тих часів, багато говорити не будемо, адже підходити до нього з точки зору сучасної суспільної моралі та законодавчих норм антиісторично. Краще сконцентруємося на основних прогресивних моментах цього правового акту.

В останньому відділі вказується на неможливість зворотної дії Гортинського кодексу в часі: «Якщо син матері або чоловік дружині подарував майно так, як було наказано до цих приписів, він не підлягає суду, а на майбутнє нехай дарує (так), як (тепер) наказано». Дана ознака притаманна й нинішньому цивільному законодавству (ЦКУ, 2 ч. 5 ст.). Гортинський кодекс хоча й не встановлює юридичну рівність осіб (що обумовлено, як зазначалося вище, рівнем соціального розвитку Криту V ст. до н. е.), однак, так чи інакше, авторитет суду має враховуватися всіма особами

незалежно від їх соціального становища. Що ж до рівності, то вона була передбачена не перед законом, а перед богами. Клятва та інші сакральні обряди, як і в перших зразках кодифікованих правових актів Раннього Середньовіччя (т. з. «Варварських правдах»), мала особливе значення в контексті судочинства: суддя приймав «рішення під клятвою», іноді навіть без показань свідків, що свідчило про легітимізаційну силу обрядових елементів.

Право власності, як і у сучасному законодавстві, є об'єктом охорони. Посягання на право власності людини (не залежно від її соціального статусу) в рамках Гортинського кодексу карається штрафом. До речі, в цих законах у якості санкції виступає лише штраф, що тільки більше споріднює його з цивільним законодавством сьогодення. Покарання у вигляді нанесення шкоди здоров'ю, смерті або найстрашнішого покарання античної доби – вигнання з полісу (що, було навіть гірше за смерть) в кодексі не згадуються. Це може бути обумовлено як специфікою даного акту, спрямованого в першу чергу на врегулювання особистих немайнових та майнових відносин (на відміну від «Варварських правд», які за характером є саме суддебниками й більша частина яких присвячена правопорушенням), так і наявністю інших джерел права, спрямованих на врегулювання відносин, що виникають у результаті діянь більшої суспільної небезпеки, за які вже покарання було більш суворим. Причому, ці джерела на обов'язково могли бути кодифікованими. Ще однією причиною відносного гуманізму Гортинських законів з певною ймовірністю є острівне розташування полісу, невеликий земельний ресурс та інші фактори, що ускладнюють відтворення населення. За таких умов людське життя набуває значно більшої цінності. Для підтвердження останньої гіпотези необхідно провести більш детальний аналіз соціально-економічного становища Гортини VII-V ст. до н.е.

Невід'ємним за Гортинським кодексом є право розпорядження власністю. Він вміщує заборону батькам розпоряджатися майном повнолітніх дітей без їхньої згоди, дітям же забороняється те саме по відношенню до своїх батьків. Ні продати, ні закладати майно без згоди його власника не можна – це каралося штрафом. Увага приділена і розпорядженню спадщиною жінки за умовою наявності в неї дітей: «... якщо мати помре, залишивши дітей, то батькові розпоряджатися майном матері, але

без права продати або закласти його, якщо (на те) не погодяться діти, будучи повнолітніми».

Незважаючи на явно нерівний статус чоловіка та жінки в критському суспільстві майнові права останньої також були певною мірою захищені. «Якщо чоловік і дружина розлучаються, (то дружині) зберігати своє майно, з яким (вона) прийшла до чоловіка, а з доходу, якщо (такий) виходить від її майна, – половину, і половину (того), що вона напярала, що б це не було, і (крім того) 5 статерів, якщо чоловік буде винуватцем розлучення» (III). Розірвання шлюбу здійснювалося у судовому порядку, як і вирішення майнових питань.

Відносно дієздатності особи, у Гортинському кодексі це поняття корелює з поняттям «повноліття». Однозначного віку повноліття в тексті законів немає, тут ми лише можемо робити припущення та проводити паралелі з іншими полісами. Жінкам за Гортинськими законами дозволялося укладати шлюб з 12-ти років, а враховуючи те, що за XII відділом донька-спадкоємиця не могла вільно розпоряджатися своїм майном до укладання шлюбу (ця функція покладалася на її родичів), можна висунути дві версії. За першою версією гортинські жінки V ст. до н.е. досягали повноліття у 12 років, що тягнуло за собою можливість укладання шлюбу та розпорядження власним майном, за другою, жінка набувала дієздатності в результаті укладання шлюбу, що схоже на сучасний механізм набуття повної цивільної дієздатності, наприклад, за українським законодавством (ЦКУ, 2 ч. 34 ст.). Автор даної роботи вважає другу версію більш вірогідною, адже враховуючи специфіку соціальних відношень тих часів, навряд чи вік досягнення повноліття був чітко встановлений. Можливо, більш вдалим поняттям в контексті цього Кодексу буде саме «зрілість», а не «повноліття», адже настання цієї зрілості прив'язувалося до певних соціально-значущих подій/явищ у житті людини. Згадуючи Афіни, де чоловіки набували всіх громадянських прав лише пройшовши дворічну військову підготовку (як правило, з 18 до 20 років, але бували й винятки), в останньому твердженні можна впевнитися. Як ситуація з набуттям повної дієздатності чоловіками складалася на Криті, однозначно сказати важко.

Підбиваючи підсумки необхідно наголосити на наявності у сучасному праві, у тому числі, Цивільному праві України,

спадкових елементів, що мали місце у античному праві, конкретно – Гортинських законах V ст. до нашої ери. Концентруючись лише на Римському праві під час пошуків коріння сучасного законодавства представники історичної та юридичної науки ненавмисно обмежують рамки власного сприйняття минулого. Додавимо також, що наведені вище паралелі між Гортинським кодексом та законодавством сьогодення свідчать не лише про історико-правову спадкоємність, але й про наявність загальних закономірностей та принципів правотворчості, актуальних для всіх розвинених людських спільнот незалежно від епохи.

Джерела:

1. Гортинские законы. Перевод С. В. Мирошникова // Записки Императорского Русского Археологического Общества. т. III. СПб., 1888. С. 317-340.
2. Синицын В.Г. Петроглиф из Гортины, его происхождение и место в системе источников античного права // Учен. зап. Казан. ун-та. Сер. Гуманит. науки. – 2020. – Т. 162, кн. 3. – С. 84–97. – doi: 10.26907/2541-7738.2020.3.84-97.
3. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 40-44. – Ст. 356. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
4. Немировский А.И., «ИСТОРИЯ ДРЕВНЕГО МИРА. Античность» / Русь-Олимп, Москва, 2007, с. 123-125.

ЗАХИСТ АВТОРСЬКИХ ПРАВ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Холошанова Марія,

*студентка групи спеціальності «Право»
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля.*

*Науковий керівник: Гніденко В.І.,
асистентка кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля*

Технології сьогодення облегшили не тільки повсякденне життя людини, вони надають широкі можливості творчим людям ділитися результатами своєї інтелектуальної праці. Наприклад, зараз, щоб заявити про себе, молодому виконавцю не обов'язково шукати посередника для розповсюдження своїх робіт, він може

опублікувати свій музичний твір у мережі інтернет, яка до того ж облегшує пошук ймовірної цільової аудиторії. Але переваги, що надає Інтернет, як-то його загальнодоступність, екстериторіальність, анонімність мають й зворотну сторону, вони ускладнюють процес регулювання відносин, пов'язаних з авторським правом.

В Україні питання захисту авторського права та суміжних прав регулюються Конституцією України, Цивільним Кодексом та Законом України «Про авторське право і суміжні права». Так Конституція України зазначає, що кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом [1, Ст. 54].

Зупинимось докладніше на нормах, що встановлюють особливості захисту авторських прав в мережі Інтернет, зокрема такими є статті 52-1 та 52-2 ЗУ «Про авторське право і суміжні права», які були внесені в цей Закон в березні 2017 року.

Проаналізувавши текст статті 52-1 ЗУ «Про авторське право і суміжні права» можна виділити такі основні етапи поновлення порушеного авторського права в мережі Інтернет [2]:

1. Звернення особи (за представництвом адвоката), авторське право якої було порушено до власника вебсайту та (або) вебсторінки, на якому (якій) розміщена або в інший спосіб використана відповідна електронна інформація, із заявою про припинення порушення.

2. Направлення копії заяви постачальнику послуг хостингу, який надає послуги і (або) ресурси для розміщення відповідного вебсайту.

3. Розгляд поданої заяви власником вебсторінки чи вебсайту.

4. Розглянувши заяву, власник вебсайту чи вебсторінки повинен закрити доступ до електронної інформації щодо якої подана заява про порушення, але не пізніше 48 годин з моменту отримання заяви. Власник вебсайту чи вебсторінки також залишає за собою право відмовити в задоволенні заяви, якщо особа, щодо якої подана заява про припинення порушення, має право на використання зазначеної електронної інформації; не є власником веб-сайту; також у випадках, коли заява була складена з порушенням вимог.

5. В разі, якщо власник вебсайту не вчинив ніяких дій або вчинив їх в неповному обсязі, заявник може звернутися з відповідною вимогою про видалення інформації, яка порушує авторське право, до постачальника послуг хостингу.

6. Видалення інформації, яка порушує авторське право, постачальником послуг хостингу.

7. В разі, якщо протягом десяти робочих днів заявник не надав постачальнику послуг хостингу підтвердження відкриття судового провадження про захист його прав на об'єкт (об'єкти) авторського права і(або) суміжних прав, щодо якого (яких) подавалася заява про припинення порушення відбувається поновлення інформації, яка ймовірно порушує авторське право.

Розроблений законодавцем механізм доволі чітко окреслює процедуру захисту порушеного авторського права, але застосування цього механізму може мати певні перепони, через вже зазначені особливості мережі Інтернет

Так, нагальною є проблема правильного визначення відповідача у суді, оскільки особа може зберігати анонімність, надаючи неправдиві данні про себе та використовуючи різні інструменти для приховування даних про IP-адресу, а отже процес ідентифікації такої людини або стає дуже складною або взагалі унеможлиблюється.

Ще один важливий аспект – визначення місця, де було вчинене правопорушення. Це питання впливає з того, що мережа Інтернет є екстериторіальною. Так, наприклад, особа, що незаконно розповсюджує інформацію, яка порушує авторське право, територіально може знаходитись в іншій державі, а, відповідно до ч. 1 ст. 49 ЗУ «Про міжнародне приватне право» обов'язки за зобов'язаннями, що виникають внаслідок завдання шкоди, визначаються правом держави, у якій мала місце дія, що стала підставою для вимоги про відшкодування шкоди [3].

Тож ми бачимо, що хоча в українському законодавстві і існують механізми відновлення авторського права порушеного з використанням мережі Інтернет, але воно вимагає доопрацювання, оскільки в особи, що порушує авторське право існують можливості уникнути відповідальності за свої дії.

Як власникові авторського права захистити своє право від посягання?

Для цього існує низка способів захисту творів. По-перше до таких засобів відносяться засоби ідентифікації автору твору, такі як: ідентифікаційні коди (ISBN, ISMN), які допомагають встановити країну, видавця та тип видання. Ідентифікаційні коди є унікальними для кожного твору, якому присвоюються. До ідентифікаторів також відносяться електронний цифровий підпис (ЕЦП) та цифровий водяний знак. ЗУ «Про електронні довірчі послуги» визначає електронний цифровий підпис як електронні дані, які додаються підписувачем до інших електронних даних або логічно з ними пов'язуються і використовуються ним як підпис [4]. Цифровий водяний знак містить зашифровану інформацію про автора твору, що не доступна для візуального або, у випадку аудіо творів, слухового сприйняття.

Другою групою засобів захисту авторського права в мережі Інтернет є засоби, що обмежують доступ до матеріалів, розміщених у Інтернеті. До них відносяться: розміщення матеріалів на сайтах, що надають доступ до них тільки після оформлення підписки; використання власником авторського права криптографічних конвертів, які зашифровують інформацію, а щоб отримати до неї доступ користувачеві необхідно придбати ключ. Також захистити авторське право допомагає встановлення за допомогою технічних засобів заборони на копіювання інформації, що попереджає незаконне розмноження примірників творів.

Отже, хоча порушення авторських прав у мережі Інтернет, залишається нагальною проблемою не лише України, а й багатьох країн світу, проте існує тенденція до розвитку законодавства у цій сфері правового регулювання, зокрема з'являються окремі статті закону, що встановлюють порядок поновлення авторського права. Виникають принципово нові засоби ідентифікації автора твору, захисту інформації від незаконного копіювання і поширення. Публікуючи свою твори в Інтернеті і роблячи все для їх захисту, власники авторського права роблять внесок в розвиток і покращення механізмів захисту авторського права.

Джерела:

1. Конституція України – Закон України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 3.
2. Закон України «Про авторське право і суміжні права» // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 13. – ст.64.

3. Закон України «Про міжнародне приватне право» // Відомості Верховної Ради України – 2005. – № 32. – Ст. 422.
4. Закон України «Про електронні довірчі послуги» // Відомості Верховної Ради. – 2017. – № 45. – Ст. 400.
5. Роль і місце інформаційного права і права інтелектуальної власності в сучасних умовах: Матеріали науково-практичної конференції (17 травня 2016 р., м. Київ). Упорядн. Дорогих С.О. – К. : НДІП НАПрН України, Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності Національної академії правових наук України, Навчально-науковий центр інформаційного права та правових питань інформаційних технологій ФСП НТУУ «КПІ», 2016. – 227 с.

ПРОБЛЕМИ ДОКАЗУВАННЯ НАЯВНОСТІ ПІДСТАВ ДЛЯ ВИЗНАННЯ ДОГОВОРУ НЕДІЙСНИМ

Чигрінова Еріка,

*студентка 4 курсу спеціальності «Право»
юридичного факультету СХУ ім. В. Даля.*

*Науковий керівник: **Капліна Г. А.,** к.ю.н., доцент,
доцент кафедри правознавства СХУ ім. В. Даля*

Починаючи з дати набрання чинності нового Цивільного кодексу і до сьогоднішніх днів Україна пройшла тривалий період розвитку та становлення інституту договірного права. Напрацьована за цей час нормативно-правова база спонукає все більше людей закріплювати свої правовідносини у формі договору. Адже саме укладений договір, за умови виникнення такої потреби, допоможе повною мірою захистити порушені права сторони/сторін правочину.

Підстави для визнання договору недійсним досліджують чимало науковців, такі як: Євтушенко Є.В., Леонов Д.Б., Дзюба І. В., Бардаченко Д. В. та ін.

Однією з обов'язкових вимог до дійсності правочинів, передбачених ст. 203 Цивільного кодексу України є вільне волевиявлення учасника правочину [1]. Викривлення волі і внутрішнього переконання сторони правочину відбувається через вплив на неї, який знаходить свій вияв у формі обману, насильства,

або ж психологічного тиску. Такі договори належать до правочинів з дефектом волі.

Ці договори належать до недійсних оспорюваних правочинів, оскільки їх недійсність прямо непередбачена законом (ст. 215 ЦКУ) [1]. Чинним ЦК передбачені наступні оспорювані правочини з дефектами волі:

1) вчинені дієздатною фізичною особою, яка у момент його вчинення не усвідомлювала значення своїх дій та/або не могла керувати ними – ст. 225 ЦК України;

2) вчинені під впливом помилки – ст. 229 ЦК України;

3) вчинені під впливом обману – ст. 230 ЦК України;

4) вчинені під впливом насильства – ст. 231 ЦК України;

5) вчинені в результаті зловмисної домовленості представника однієї сторони з іншою стороною – ст. 232 ЦК України;

6) вчинені під впливом важких обставин – ст. 233 ЦК України.

Процес оспорювання зазначених правочинів передбачає доказування певного факту, що має значення для дійсності правочину. Обов'язковому доказуванню підлягають питання, пов'язані з наявністю чи відсутністю волі та правильним її відображенням у волевиявленні. Так, передбачені ст.ст. 229–233 ЦК України заявлені вимоги можуть бути задоволені за умови доведення факту обману, насильства, погрози, зловмисної домовленості представника однієї сторони з іншою, збігу важких обставин і наявності їх зв'язку із волевиявленнями сторони вчинити правочин на край невідгідних для неї умовах [2, с. 119].

Одним з найпоширеніших договорів, які визнають судом недійсним з підстав наявності вади волі, є договір дарування. Особливості правової природи цього договору зумовлюють його схожість за деякими ознаками з іншими видами договорів. Відповідно до ст. 717 Цивільного кодексу України за договором дарування одна сторона (дарувальник) передає або зобов'язується передати в майбутньому другій стороні (обдаровуваному) безоплатно майно (дарунок) у власність.

Договори дарування оспорюються з підстави помилки щодо прав та обов'язків, які виникають за таким договором. Мається на увазі, що особа насправді мала намір укласти договір довічного

утримання (догляду), за яким одна сторона (відчужувач) передає другій стороні (набувачеві) у власність житловий будинок, квартиру або їх частину, інше нерухоме майно або рухоме майно, яке має значну цінність, взамін чого набувач зобов'язується забезпечувати відчужувача утриманням та(або) доглядом довічно (ст. 744 Цивільного кодексу України). Проте внаслідок помилки ця особа укладає договір дарування, після укладення якого в обдаровуваного не виникає жодного обов'язку щодо утримання дарувальника [3, с. 169-170].

Також, необхідно зазначити, що обидва ці договори, якщо йдеться про нерухоме майно, укладаються в письмовій формі з обов'язковим нотаріальним посвідченням (ч. 1, ст. 745, ч. 2, ст. 719 ЦКУ) [1].

Згідно з абз. 2, ст. 5 Закону України «Про нотаріат» професійними обов'язками нотаріуса є: сприяти фізичним та юридичним особам у здійсненні їх прав та захисті законних інтересів, роз'яснювати права і обов'язки, попереджати про наслідки вчинюваних нотаріальних дій для того, щоб юридична необізнаність не могла бути використана їм на шкоду [4].

Тому, враховуючи те, що роз'яснення правової природи договору, який укладається, прав та обов'язків сторін - це професійний обов'язок нотаріуса, закріплений на законодавчому рівні, ми вважаємо за необхідне під час розгляду справ, щодо визнання недійсним правочину, вчиненого під впливом помилки, брати до уваги наявність або ж відсутність необхідних роз'яснень з боку нотаріуса.

Джерела:

1. Цивільний кодекс України в редакції від 16.10.2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Євтушенко Є. В. Недійсність правочину у цивільному судочинстві / Є. В. Євтушенко, Д. Б. Леонов // Інформація і право. – 2017. – № 4. – С. 116-121. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Infpr_2017_4_15.
3. Алексій Р. В. Правочини з вадами волі: проблеми теорії та практики [Текст] дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Алексій Руслана Василівна ; Приват. ВНЗ "Ун-т Короля Данила". – Івано-Франківськ, 2020. – 170 с.
4. Закон України «Про нотаріат» в редакції від 01. 12.2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>

ПАРАЮРИСТИ В СИСТЕМІ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Гончар В. О.

Студентка II курсу

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Науковий керівник: Балакарьова Ірина Миколаївна

З 2017 року в Україні було запроваджено інститут параюристів, або як їх ще називають – громадських радників з юридичних питань. Головною передумовою його створення стала проблема доступу до правової інформації сільського населення. Якщо у містах ситуація зрозуміла, існує ринок юридичних послуг: приватні юристи чи послуги правників у центрах та бюро безоплатної правової допомоги, то люди, які живуть далеко від міст, в невеличких населених пунктах «вимираючих» районів, часто залишаються позаправовою обізнаності. Низький рівень правової грамотності, безгрошів'я, відсутність можливості вчасно отримати юридичну консультацію іноді заводять селянина у глухий кут, і він залишається сам на сам зі своєю проблемою. Підсумовуючи всі ці показники, неурядові організації ініціювали створення правового інституту параюристів.

Наразі діяльність громадських радників стає все більш затребуваною. Часто для вирішення побутових юридичних проблем не треба йти до суду, звертатись до прокуратури чи нескінченно писати заяви до усіх інстанцій, варто лише знати, як правильно і в який орган в тій чи іншій ситуації потрібно звернутись. Саме для цього на допомогу сільському населенню мають прийти громадські радники.

Параюристи - це активні громадяни, які мають бажання допомагати територіальним громадам або окремим особам у правовій сфері. Тобто це люди, які знаються на проблемах, що виникають в територіальній громаді, готові витратити свій час для того, щоб відшукати відповідь на розповсюдженні правові питання і рухають суспільні зміни для кращого життя територіальних громад. Для того, щоб стати параюристом не потрібно мати вищої юридичної освіти, необхідно пройти короткострокове пара юридичне навчання та отримати спеціальний сертифікат.

Наразі в Україні на законодавчому рівні не визначено правовий статус параюристів. Однак дуже активно сприймається позитивний досвід таких країн, як Канада, США, Великобританія, Австралія, Японія, Індонезія, Молдова та інших країн, де на законодавчому рівні визнано діяльність цих громадських радників, та така діяльність є достатньо успішною. Наприклад, у Канаді параюрист вважається окремою легальною професією. Щоб отримати таку «посаду», людина навчається на певних

курси, наприкінці яких складає іспит і отримує ліцензію, завдяки чому має право представляти інтереси своїх клієнтів у суді. США також не обходиться без подібних працівників. Поява параюристів в цій країні перш за все обумовлена географічною і фінансовою віддаленістю кваліфікованих юристів від бідного населення. Задля вирішення такої проблеми, американські параюристи об'єднуються в Національну федерацію асоціацій параюристів, яка встановлює стандарти для їх навчання та відслідковує якість наданих ними послуг. До завдань таких правових помічників можна віднести підготовку документів, надання консультацій, супровід людей протягом усього судового процесу, допомога тим, хто не в змозі найняти приватного адвоката тощо.

Необхідно наголосити, що маючи базові навички параюристи все ж таки не зможуть повноцінно замінити професійних правників, але надати первинну консультацію щодо певного кола питань: до якого органу і з якою заявою звернутися, яким нормативно-правовим актом слід керуватися).

Отже, наявність інституту параюристів свідчить про розвиток та поступове вдосконалення української правової системи, дбайливість органів публічної влади щодо населення найвіддаленіших сіл та інтерес громадськості до вирішення проблем суспільства.

ЗМІСТ

Секція 1.

ОСОБЛИВОСТІ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНОГО ТРУДОВОГО ПРАВА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Андрєєв Ігор

Законодавче регулювання дистанційної роботи в сучасних реаліях 3

Бельчік Аліна

Новий трудовий кодекс, як основа реформи правового регулювання зайнятості населення 8

Гребенюк Анастасія

Питання щодо правового регулювання прав працівника в умовах сучасних викликів та цифрової трансформації суспільства12

Дюба В.О.

До питання співвідношення категорій «трудоий спір» і «трудоий конфлікт»15

Єрмоленко Інна

Щодо реалізації права на працю в умовах карантинних заходів Covid-1918

Золкіна Анастасія, Лук'янюк О. В.

Щодо впливу профспілок на проект Трудового кодексу України23

Ізосімов Данило

Проблемні питання охорони праці при дистанційній зайнятості.....27

Кравченко Роман

Окремі питання оплати праці під час пандемії31

Кучко А. В.

Пряма та непряма форми дискримінації у сфері праці: поняття та шляхи недопущення їх прояву.....35

Маняк В. В.

Загальнотеоретичні питання організації та проведення страйків в Україні40

Перепелиця М. Б.

Проблемні питання правового регулювання праці неповнолітніх.....43

Рязанцева Ярослава

Щодо питання удосконалення правового регулювання дистанційної роботи..... 46

Сивоконь Юлія, Гніденко В. І.

Проблеми гендерної рівності в трудових відносинах 53

Сухоруков І.Я.

Проблеми системи соціального страхування від нещасного випадку в Україні 56

Тютюнник В. К.

Конкурс на зайняття посад державної служби як механізм реалізації громадянами права на працю 60

Секція 2

**ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ КОНСТИТУЦІЙНОГО ТА
МІЖНАРОДНОГО ПРАВА**

Андрєєв Андрій

Судовий прецедент як джерело права та його місце в правовій системі України..... 67

Андрущенко Ю.В.

Законодавче врегулювання інституту медіації: європейський досвід.... 73

Базалєєва Анастасія

Окремі питання відповідальності за насильство щодо жінок у Бразилії та Україні: порівняльний аспект 76

Білоус Ігор, Татаренко Г. В.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В ПУБЛІЧНІЙ СЛУЖБІ ... 80

Білоусова Ганна

Притягнення до відповідальності за порушення карантинних правил . 85

Borisova Sofya

The Role of Legal Analysis in the Educational Process and in the Practical Activity of Lawyer 89

Винник Оксана

Перспективи розвитку інституту спеціалізованого омбудсмена в Україні 92

Воронова Дар'я

Особливості квазідержави як суб`єкта міжнародного права..... 97

Гарасва Анастасія

Міжнародне співробітництво у сфері боротьби зі злочинністю 101

Гончар В.О.	
Щодо вдосконалення процедури імпичменту в Україні	104
Ігнатюк Ю. О.	
Окремі питання правонаступництва України щодо СРСР.....	107
Климаш Дар'я	
Міжнародно-правові засоби протидії інформаційним війнам	110
Колесник Валентина, Татаренко Г. В.	
Особливості впровадження гендерної рівності на прикладі досвіду Швеції	114
Константиновський С. Г.	
Європейський досвід імплементації Орхуської конвенції для України	118
Куцієнко Ганна	
Поняття і статус державних судових адміністрацій	122
Михайлова Дар'я, Гніденко Вікторія	
Проблеми визначення статусу юридичної компаративістики	127
Поліщук Д. І.	
Правова природа інституту ратифікації.....	130
Протопопова Олена	
Щодо впровадження моделі соціальної роботи із сім'ями з дітьми, які перебувають в складних життєвих обставинах на прикладі Чмирівської ОТГ	133
Родіонова К. Є.	
Громадянство ЄС: сутність та співвідношення з національним громадянством.....	137
Татаренко Г. В., Андрєєв Андрій	
Правова система, правова держава та принцип верховенства права	140
Тихоненко А. В.	
Італійський фашизм: модель суспільства консенсусу чи різновид тоталітаризму?.....	147
Савочка Катерина, Хілюк Владислав	
Становлення правової системи Японії: культурна спадщина та традиції.....	152
Ципищук К. В.	
Проблема визначення поняття «народ»	157
Шуліка Аліна	
Шляхи вдосконалення інституту омбудсмена в Україні.....	160

Секція 3

ЦИВІЛЬНЕ, СІМЕЙНЕ ПРАВО ТА ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС: ШЛЯХИ ВИРШЕННЯ ОСНОВНИХ ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ З УРАХУВАННЯМ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ

Андрєсв Ігор Особливості визначення розміру відшкодування моральної шкоди	165
Баранова Ганна Розвиток медіації в практиці нотаріусів України	170
Безкровна Євгенія Обов'язкова частка у спадщині: обмеження свободи заповіту чи захист прав спадкоємців?.....	173
Капліна Г. А., Безкровна Катерина Спадкування та порядок оскарження постанов про відмову у вчиненні нотаріальної дії	178
Білоусова Ганна Особливості участі малолітніх та неповнолітніх осіб у цивільному процесі	186
Білуґін Денис Особливості спадкування авторських прав.....	189
Винник Оксана Спадкування за заповітом подружжя за законодавством України та Німеччини: порівняльний аналіз.....	192
Гречишкіна Тетяна Проблемні питання закінчення строку договору.....	198
Гуркіна Валерія Проблемні питання здійснення права на касаційне оскарження в цивільному процесі	202
Капліна Г. А., Язловська-Кузнецова Юлія Проблемні аспекти реалізації права спадкоємців на постачання електричної енергії до моменту оформлення права власності на спадкове майно	206
Катеринюк Софія Захист авторських прав за міжнародним законодавством.....	211
Кварцхава Ана Переваги та ризики спадкового договору	215

Конопльова М.С.	
Інститут безвісної відсутності та визнання особи померлою в законодавстві України та зарубіжних країн	221
Кравченко Роман	
Окремі аспекти відшкодування моральної шкоди в цивільному законодавстві України	224
Кургут Владислава	
Захист прав споживачів при придбанні товару через мережу Інтернет.....	226
Леонова Дар'я, Капліна Г.А.	
Подання запиту на інформацію через інтернет: деякі проблеми реалізації права на інформацію	230
Лісняк О.С.	
Колізійні питання укладення шлюбу в міжнародному приватному праві	233
Михайлюк Сергій	
Проблемні аспекти реалізації інституту права власності в законодавстві України	235
Капліна Г. А., Нитченко Марина	
Правова природа справ про оскарження нотаріальних дій нотаріуса або відмови в їх вчиненні.....	239
Попова Марія	
Проблеми використання електронних платіжних систем.....	245
Протопопова Олена, Капліна Г. А.	
Проблемні питання реалізації норм інституту права спільної власності та шляхи їх вирішення.....	249
Рязанцева Поліна	
Суд присяжних у цивільному процесі України.....	253
Савочка Катерина	
Деякі аспекти виконання деліктних зобов'язань	256
Стародубцева Карина	
Деякі питання зобов'язальних іпотечних правовідносин	259
Степанова Ганна	
Дискусійні питання юридичної природи спадкового договору та його місця в системі цивільно-правових договорів.....	265
Федотова Аліна	
Окремі питання правового регулювання поділу майна подружжя	269

Хворов Сергій	
Гортинські закони як історична віха цивільного законодавства.....	275
Холошанова Марія	
Захист авторських прав в мережі Інтернет	279
Чигрінова Еріка	
Проблеми доказування наявності підстав для визнання договору недійсним	283
Гончар В.О.	
Параюристи в системі надання безоплатної правової допомоги.....	286

Наукове видання

МАТЕРІАЛИ

**ХІІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції
студентів, аспірантів та молодих науковців
«Науковий погляд молоді: ключові питання сучасного етапу
реформування системи вітчизняного законодавства»**

Частина 1

Відповідальний за випуск
Оригінал-макет

Г.А.Капліна
Т.В.Погорелова

Підписано до друку 22.01.2021.
Формат 60×84¹/₁₆. Гарнітура Times.
Умов. друк. арк. 17,0. Обл.-вид. арк. 17,5.
Наклад 100 прим. Вид. № 3300. Замов. № 8(2021). Ціна договірна.

**Видавництво Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля**

Свідоцтво про реєстрацію: серія ДК № 1620 від 18.12.03 р.

Адреса видавництва: 93400, м. Северодонецьк,
просп. Центральний, 59а,
E-mail: vidavnictvosnu.ua@gmail.com

Надруковано:
Відділ технічного обслуговування СНУ ім. В. Даля
Адреса: просп. Центральний, 59а,
м. Северодонецьк, 93400, Україна